

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

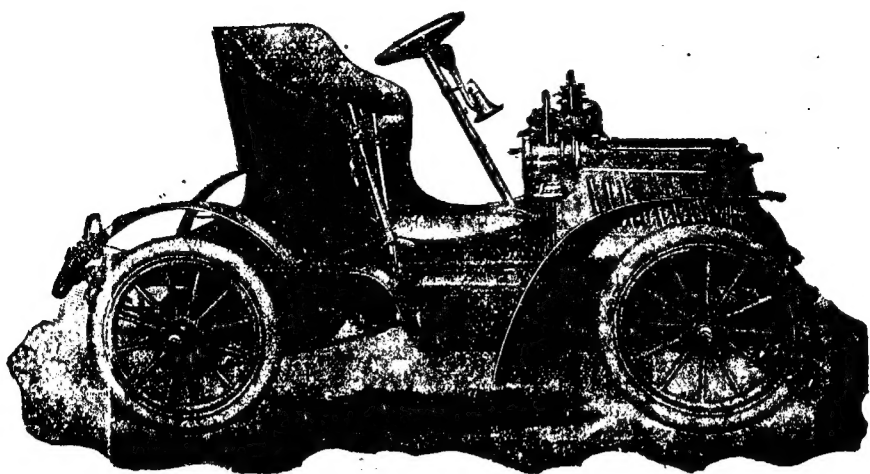
[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૭૬૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ જસીબજાં જખરં

વિષય ૬-૩

જાહેર અખ્બર.

વા ઇ અ ધ સં.

મોટર ગાડીઓ—સૌથી સરસ અને કીર્ત્તિયત ભાવે.

મોટરને લગતો તમામ સામાન—સમસ્તે હાથે.

બાઈસીકલો—સરસ ઈંગ્લીશ બનાવટોની.

સાઈકલને લગતો તમામ સામાન.

મોટર ગાડીઓ તથા સાઈકલો અમારાં પોલીસોં મુંબઈ, ગીરગામ ત્રામ ટર નસ પર આવેલાં મોટાં કારખાનામાં સરસ રીતે દરસ્ત કરવામાં આવે છે. ભાવ દન આછો છે.

મોટર ગાડીઓ તથા સાઈકલો દરસ્ત કરવાનું વાછા અધર્સનું કારખાનું અધર્માં સૌથી મોટું ગણાય છે.

એક્યુમ્યુલેટર ભરી આપવામાં આવે છે.

મોટર ટાયરો અને ટ્યુબ્સ “વલકેનાઈઝ”ની રીતથી દરસ્ત કરવામાં આવે છે.

સૌથી સરસ ગીલીટ તથા ધનેમલ માટે વાછા અધર્સ હજી પણ વખણાય છે.

હમેશાં છેલ્લું પ્રાઈસ લીસ્ટ માંગો.

વાછા અધર્સ.

ગીરગામ ત્રામનું નાકું, મુંબઈ,

૪૧, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

જાહેર ખખર.

સુલતાની વાર્તા સંગ્રહનું સાંકળ્યું.

પા.નં.

- ૮૭ અજમતી વીંટી.
- ૧૩ અઝીઝ અને અઝીઝાની વાત.
- ૭૯ અદેખાઈના ભાગ.
- ૨૩ અખદુલ રહેમાનની વાત.
- ૨૩૪ અચારી ઔરતોની વાત.
- ૩૯ અલ અમનની સખાવતની વાત.
- ૧૬૫ અલ મદીનાહના આશક માશુકની વાત.
- ૧૨૭ અલ મલીક અલ નશીર અને તેના વઝીરની વાત.
- ૪૨૧ ઇનસાફની એક વાત.
- ૯૭ એક આદમી ગધેડો બન્યો તેની વાત.
- ૩૩ એક કપડી ઔરતની વાત.
- ૪૬ એક કામીશ મદ અને તેની માશુકની વાત.
- ૧૦૬ એક પાકીએ જોગનની વાત.
- ૭ એક ખીસાકાતર અને એક ચોરની વાત.
- ૧૬૮ એક ફયલસુફ આપુનજની વાત.
- ૪૧૩ એક બુટ્યા અને સેતાનની વાત.
- ૩૫૯ એક રાક્ષસી અઝદાહની વાત.
- ૧૮૪ એક બુટ્યા આશ્રમની વાત.
- ૪૮ એક સખી હાકીમની વાત.
- ૧૮૯ કમનસીખ પાનુની વાત.
- ૪૪૩ કલીફ હાફિઝ અલ રસીદ માટે મતો.
- ૧૭૪ કલીફના કવીઓ, ગાનારાઓ, વગેરેની વાતો.
- ૧૬૯ કવી અબુ નવાસની વાતો.
- ૪૧ કામ લીચે દામ ઔર દામ લીચે કામ.
- ૧૨૯ કાસીમનો કીનો.
- ૧૪૪ કીસ્મતનો ચમત્કાર.
- ૮૮ કુનેહખાજ કાઝી.
- ૧૫૧ ફેરોના સુલતાન મહમદની તવારીખ.
- ૪૯ ખાન કયાહના એક ઘેષા આશકની વાત.
- ૧૨૪ ખાવીદને ઠગનાર ઔરતની વાત.
- ૨૮૦ ખાવીદ પર કુરખાન ઔરતની વાત.
- ૨૦૬ ખુંધા આપુનજની કહાણી.
- ૩૪૪, ૩૫૭ ગુલગુલ ચમની તે તીફલીસની શાહજહાનીની વાત.
- ૧૯૫ ગુલામ ફરોશોની વાત.
- ૩૩૩, ૩૫૦, ૩૬૯ ચીનના શાહજહા હઝીમ ચાન્તીની વાત.
- ૯૯ છકકે પંજેખાઝની વાત.
- ૧૬૨ છુપી મદદ કરી દુખ ખમનાર શખ્સની વાત.
- ૫૦ છોકરું જશુનાર કાઝીની વાત.
- ૧૧૦ જાફર અને મથકેરાની વાત.

સુલતાની વાર્તા સંગ્રહ.

ખાર ફોટો-ઝીકિના અતી સુંદર ચીત્રો સાથેનું પુસ્તક દીલપસંદ, રસુજી, દીલ ઉપકરનારી, મમતા ભરી વાર્તાઓનું ગંભીર પુસ્તક-સુંદર કપડાંનું પુસ્તક. સર અવસરે ભેટ આપવા લાયક આ પુસ્તક છે. સાંકળ્યાંનો થોડો ભાગ આ પાના પર છાપેલો જણાયો.

જુઓ પાનું ચોથું.

કીમત ફક્ત રૂપયા આઠી.

માણેકજી એદલજી વાઘાનાં પુસ્તકો માટે વર્તમાનપત્રોનાં થોડાંક મતો.

મુંબઈ સમાચાર લખે છે:—પુસ્તક એકવાર હાથમાં ધર્યા પછી કંટાળો આવતો નથી, પણ ઉલટું તે પુરું કરવાની વાંચનારને ઈચ્છા થાય છે.

અખબારે સોદાગર લખે છે:—નીરદોશ અને દીલખુશ વાંચણથી બરપુર પુસ્તક, દરેક ઘરમાં કુરસદના વખતે મગજને રમુજ આપવા માટે રાખવા જોગ છે.

જામે જમશેદ લખે છે:—ગુજરાતી વાર્તા—લખાણનો લાંબો માહવરો હોવાથી આ પુસ્તક રસીલી રીતે લખાયલું નજરે પડે છે. લખાણની ભાષા તથા ઈબ્બારત સાદી અને મનપસંદ છે.

ગુજરાતી લખે છે:—આ રસીક વાર્તાસંગ્રહ ચાને જુદાજ પ્રકારની વાર્તાના બંડોળ નું આ પુસ્તક હસ્તીમાં આવ્યું છે.

કચસરે હીંદ લખે છે:—મીં વાછા પણ ખાંડયા નહીં જાય તો! વરસો થયાં તેવણ ના હાથે કલમ આવી રહી છે, અને વાંચનારનું દીલ ખેંચી રાખવાની તેમાં શકતી છે. વાંચક વર્ગ તો અમને ખાત્રી છે કે આ નવી કેતાબ હાંસે હાંસે વાંચશે.

હીંદી પંચ લખે છે:—મીં વાછા જોકે એક અવેરી નથી, તોપણ હીરા અને માણેક પારખવાની સારી કુનેહ તેઓ ધરાવતા દીસે છે, અને તેથી વાર્તાના સાહીત્યની ખાણમાંથી સુંદર માણેકો ખોદી કહાડી તેમને પંચ પ્રજા હજુર ધરવાનો ઉમંગ તેઓએ ચાલુ રાખ્યો છે. મીં પંચ તેમના એ ઉમંગને કુતેહ ઈચ્છે છે કે તે વધતો અને ખીલતોજ રહે.

રાસ્ત ગોક્તાર લખે છે:—પોતાની આ વાર્તાઓને રસીલી બનાવવાને કર્તાઓએ કશી બાકી રાખી નથી.

અખબારે ઈસ્લામ લખે છે:—એકે એક વાર્તા એકખીજને લુલાવે એવી રસકસથી બરપુર છે. વળી કેટલીક વાર્તાઓ એટલી બધી તો રમુજ છે કે ગમે તેવો કુંજ રો સ્વભાવ ને બળીએલ વાંચનાર પણ મોહ મળકાવ્યા વના રહેશે નહીં.

ગડગડાટ લખે છે:—નવીન ને નામચીન નમુનાદાર પુસ્તકથી કોણ અજાણ્યું છે? આજ તો આ એ પુસ્તકની તારીફ બ્યાં ને ત્યાં થાય છે તો ખંદો તડ ને કૂડ પણ તેની તારીફ કરે તેમાં શી નવાઈ? પુસ્તક સરસ, તેમાં સમાયલું તત્વ સરસ, લખાણની ઢબછબ સરસ, મુળ મુદાની વાર્તા સરસ, અંદરનાં ચીત્રો સરસ, દરેક રંગ રૂપ સરસ અને છેવટે જે ને તે સરસ એટલે પછી તેમાં તરસ હોય પણ શું?

બાહેર ખખર.

સુલતાની વાર્તા સંગ્રહનું સાંકળ્યું. (ચાહુ.)

પાનું.

- ૩૮૯ જુડર અને તેના સાવકા ભાઈઓની વાત.
 ૩૦૫ અયબક અને અધનબની વાત.
 ૨૧૨ ત્રણ બેહેનો અને તેમની માદરની વાત.
 ૨૫૭ દમાસ્કસના ત્રણ પુત્રો ભાઈઓની વાત.
 ૧૫૧ દરવીશ થયલા બાદશાહની વાત.
 ૩૭ દીલે કૃષાઝ અબુ ઝરની વાત.
 ૨૬૦ ધીરજવંત વેપારી અને સુધારની વાત.
 ૧૦૩ નમાઝી ખોરતપર ખોટો આરોપ મુકનારાઓની વાત.
 ૧૦૦ નામવર હાફેને ઠગનારાઓની વાત.
 ૧૧૩ લુહાસ અફસરની વાત.
 ૨૬૬ નેકી બદીની એક વાત.
 ૪૨ પાક અશમત નાજનીન.
 ૮૩ ફરેખે ફીત્તા.
 ૯૫ ફીલસુફ હરકુશ અને નીમાઝી ભઠારાની વાત.
 ૩૪ બદાવી અને તેની બીબીની વાત.
 ૩૭૨ બગદાદના બે વેપારીઓની વાત.
 ૧૦૨ બાયડી કરતાં ગધેડાંને સ્થાણું ગણનાર આદમીની વાત.
 ૩૬૭ બીઝામ અબ-આસનાની વાત.
 ૨૦૭ બેઅકલી આપુનજની કહાણી.
 ૧૮૭ મકકારે મરદની સીકત.
 ૪૧૬ મધનાં ટીપાંની વાત.
 ૬૫ મલીક શાહની મુશીબત.
 ૪૫ મરણ બાદ નેકાહ કરાવનાર શેખની વાત.
 ૪૭ મહાબતી લીસલની વાત.
 ૪૨૪ માઅરુફ મોચી અને ફતીમા બીબીની વાત.
 ૧૧૧ મુતુશ. લેખક અને કલીફ વાલીદની વાત.
 ૧૩૭ મોગીરાજ અને બાગદાદનો ખાવરચી.
 ૪૧૭ રાજ, ફકીર, ખચ્ચર સ્વાર અને દરજની વાત.
 ૨૦૩ રાતે સેલગાહ કરનાર મોસી સુલતાનની વાત.
 ૩૧ લુંકમાનની લુચ્ચાઇ.
 ૯૦ લેખ્યા લેખ ન ફીટે.
 ૨૦૮ લંગડા આપુનજની કહાણી.
 ૨૯૧ શાહબદી શુભ હીન્દી અને શરીફલહીનની વાત.
 ૪૦ સખાવતે શાહ યાહા બીન ખાલીદની વાત.
 ૬૦ સામેર સલીમા.
 ૨૮૨ સીન્ડબની વાત.
 ૧૫૬ સોદાગર શાહેબની સોદાઇ.
 ૧૦૫ સો બાંદીઓ ધરાવનાર સોદાગરની વાત.
 ૧૮ હક ધનસાફની વાત.

સુલતાની વાર્તા સંગ્રહ.

બાર ફોટોગ્રાફોના અતી રળ્યામણા ચીત્રો સાથડું પુણકળ દીલપસંદ, રમુજ, મન ઉથકેરનારી અને મમતા ભરી વાર્તાઓનું ગંભવર પુસ્તક, સુંદર કપડાંનું પુડું, સર અવસરે ભેટ આપવા લાયક આ પુસ્તક છે. સાંકળ્યાંનો પાકીનો ભાગ આ પાનાપર છપેલો જણાયો.

પુસ્તક, સુંદર કપડાંનું પુડું, સર અવસરે ભેટ આપવા લાયક આ પુસ્તક છે. સાંકળ્યાંનો પાકીનો ભાગ આ પાનાપર છપેલો જણાયો.

કીમત ફક્ત રૂપ્યા અઢી. ભુઓ પાનું ૪ થું.

“નસીબના નખરાં.”

યાને ઉભટા સુભતાં ફીસ્મતો.

લખનાર તથા પ્રગટ કરનાર:

માણિકજી એદલજી વાછા,

તે ‘ગોલ્ડન સુભ’, ‘કાર્લિન્ટ ઓવ
મોટીકીસ્તો’, ‘શીવાજી’, ‘૧૮૫૭
ના બળવો’, ‘ધાપુર’, ‘એદલ
કાકા’, ‘સુભતાની વાર્તા સંગ્રહ’,
વગેરે પુસ્તકોના કર્તા.

કીમત
રૂપે ૧ એક.

હકુમંદ તથા છુટક વેચનારા:
જેહાંગીર ખીં કરાણીના છોકરાઓ.
પારસી બજાર, કોટ, મુંબઈ.

માણિકજી એદલજી વાછાકૃત પુસ્તકો:

	૩૦ આ૦
* ઇન્ડયન નાઇટસ યાને હીન્દી વાર્તાઓ	૦-૧૦
* એદલ કાકા	૦-૪
કલીફ હાડન અલ રશીદ (ચિત્રો સાથે)	૨-૪
* કાઉન્ટ ઓવ મોટે કીસ્તો	૧-૮
ગુજરાતી સાઇકલોપીડયા (ભાગ ૧ ભા.)	૧-૮
ગુલશન	૧-૦
* ગોલ્ડન ગુલ... ..	૧-૦
દખણની દંત કથાઓ (ચિત્રો સાથે)	૧-૦
નવી અરેબ્યન વાર્તાઓ (ચિત્રો સાથે)	૧-૮
નશીબના નખરાં યાને ઉલટાં સુલટાં કીસ્મતો	૧-૦
* પાંડુરંગ હરી... ..	૦-૮
* પાપુ બ્રાહ્મણ	૦-૪
* મગરૂર મેરીઆ	૦-૮
* માળી મદારી યાને ૧૮૫૭ નો બળવો (ચિત્રો સાથે)... ..	૦-૧૦
* શાપુર તથા શરમાળ સપલ	૦-૬
* શીવાજી તથા રોખીનારા	૦-૬
સુલતાની વાર્તા સંગ્રહ (ચિત્રો સાથે)	૨-૮
* સોરાબશાની સોરતી	૦-૧૦

એશ્યન નાઇટસ (છપાય છે)

* ચેતવણી:—ઉપલાં પુસ્તકોમાંનાં આ * નીધાનીવાળાં ખપી ગયાં છે. બાકીનાં સર્વ મેશર્સ જેહાંગીર બી૦ કરાણીના છોકરાઓને ત્યાં તેમની જાણીતા ચોપડી વેચનારા આને સાંધી મળશે.

જુઓ પાસું ચોથું.

પ્રસ્તાવના.

બલાંથી બહુ થાય, બદથી પુરાઈ;
સખાવત સખીથીજ, ઠગથી ઠગાઈ.

(ફીરોઝ ૩૦ ખાટલીવાળા.)

થોડા વખતપર ગુલશન નામની લાંબી ઇતીહાસીક કથા મારી કંલમથી છપાઈ બાહર પડી હતી અને આજે આ નસીબનાં નખરાંની બે વાર્તાઓ વાંચનાર સનમુખ ધરે છે. અસલ “અરેબ્યન નાઈટ્સ” ની ગુજરાતીમાં પ્રગટ નહીં થયેલી એવી વાર્તાઓ બાહર પાડયા પછી કેવા સંલેગ હેઠળ ઘણે વરસે લાંબી વાર્તાઓ લખવા સુજ પડ્યું તેનો ઇસારો ગુલશનની પ્રસ્તાવનામાં હું કરી ગયો છું. આ પુસ્તક નસીબનાં નખરાંમાં બે વાર્તાઓ સમાઈ ગય છે: “બેવકાઈનો બદલો” પ્રખ્યાત ફ્રેંચ નવલ કથાચામ્લી મોસ્ચુ ડુમાની એક વાર્તાપરથી સહેજસાજ ફેરફાર સાથે ઉતારી લીધી છે, જ્યારે બીજી વાર્તા અરેબીક ભાષાના નામચીન ઉસ્તાદ કેપ્ટન સર બરટનની અસલ અરેબ્યન નાઈટ્સના એક પુસ્તકમાંથી ટપકાવી છે.

આ બન્ને વાર્તાઓ ખરેખર કીસ્મતનો સાચો ખ્યાલ આપતી વાંચનારને જણાશે. બન્ને વાર્તાઓના નાયકોનાં કીસ્મત તેમને કેવી રીતે અકેકથી હલદી રીતે દોરવી લઈ ગય છે તેનો સારો પાઠ શોખાડે છે. પહેલી વાર્તાપરથી આપણને ઘણું શીખવાનું છે. અમાલત બેગને શરૂઆતમાં આપણે જે કીસ્મતનો ભેદ્ય છે તેથી હલદીજ કીસ્મતનો તે પાછલથી માલમ પડે છે, અને છેલ્લાં તો તમામ આદમોને ધીકારનાર હાખલ આપરી તે નજરે પડે છે. તેનામાં આટલો મોટો ફેરફાર કરનાર કોઈજ નહીં પણ અકેકમેહમાન જણાશે. એક હલકા ખવાસનું આદમ પોતાની મતલબ સાધવા અને પોતાનો બીજાપર કીનો લેવા કેવી રીતે પકાઈથી અને ઠાવકી રીતે કામો કરી, કરાવી બાજ તદન નીરદોષને હથ્યાર બનાવે છે—બલકે તેને ફરજ પાડે છે—તેનો સારો ચીતાર આ વાર્તા આપે છે. કોઈ પુછશે કે શું આવાં આદમો ખરેખર હસ્તી ધરાવતાં હશે? હું એટલુંજ જણાવીશ કે મોસ્ચુ ડુમા, જેણે અસલ ફ્રેંચ ભાષામાં એ વાત લખી હતી, તેની ઘડીપરી વાર્તાઓ બનેલા બનાવેા પરથી ઉપજાવી કાઢેલી વારંવાર બાપોકાર તે જણાવા ગયો છે અને જે દેવે તેણે આ વાર્તા લખી છે, તેપરથી આ વાર્તા પણ તેજ વર્ગની બેશક જણાય છે. અમાલતને એક વખત અકેકની પાથરેલી જાજમાં સપડાયેલો ભેદ ગયા પછી તે બીચારા નીરદોષની ઘણી પણ ઇચ્છા છતાં તેનાથી બાહર નીકળી શકાયું નહીં, પણ સામે વધુ અને વધુ પાપી કામોમાં ડુબતો જતો ભેદરે છીયે અને તે વખતે કુદરતી રીતે એક ગમથી હલકાં કામોની સામે થવા મક્કમ મનનો નહીં

જણાયાથી તેની દયા ઉપજે છે, જ્યારે તેનાં પાછલાં કામોથી તેની પર ધીકાર છુટે છે અને તેજ વેળા તેને આ પાપમાં ડુબાડનાર અક્રમેઠને લગભગ આપણે વીસરી જઈએ છીએ, લેકીન અક્રમેઠનો અંજમ પણ કેવો ? અમાલત કરતાં બેથક તે નસીબવંતો કેટલાકો લેખશે, પણ મરતી વેળા તેના અંતઃકરણમાં શી શી અગનો બળી હશે તે કોણને માલમ ? પણ આ કરૂણારસીક વાત પર પડદો નાખી તેથી ઉલટું જ કીસ્મત દેખાડનારી “ઘેલો ગાંડો પણ મતલબે ડાહ્યો” જેવી રમુજ વાત પર આપણી નજર ફેરવ્યે. કોઈ કોઈ વેળા તેને આપણને ઘેલા ગાંડા દાખલ ગણવા લાલચ થાય છે, જ્યારે વળી સહેજવારમાં આપણો વીચાર ફરી જઈ તે કહેવાતાં ઘેલાંપણામાં આપમતલબનો અંશ જણાય છે, જ્યારે વળી છેલ્લાં નામવર કલ્પી હાડનની માનીતીના ભલા ખવાસથી તેણું ભણું થયણું જોઈ આપણને સંતોષ ઉપજે છે.

માણુકજી એદલજી વાછા.

બે વફા ધનો બદલો

યા ને

કરે તેવું પામે.

પ્રકરણ ૧ લું.

દયાન ખંચનારી ટોળી.

જીભાને દીન હતો. દાદેસ્તાનની ઉતરે આવેલાં બહુધનકી નજદીક મેદાનમાં ઘોડાઓ પર સ્વાર થઈ ઘોડેસ્વારીની કળા દેખાડવા ઉત્કટમંદ થઈ તારતાર જવાનયાઓ ભેગા મળેલા હતા. બહુધનકી પહોડને મહાળે આવેલું હોવાથી નીચાણમાં આવેલાં નાના ગામડાઓ પર જાણે તે સાહેબી ભોગવે છે, દરખંદથી તારકી જવાના રસ્તાની ડાબી બાજુએ કોકેસસ પરવતની હારો જંગલોથી ભરપુર મઢાયેલી છે. જમણા હાથ પર કાસ્પી અન સમુદ્રના મોજાઓ ઇછાળા મારી કીનારાને ગગડાવી મેલી ખુશીખુરશીના દેખાવમાં બદલી નાખે છે.

આક્રતાએ આરામ લેવાની શરૂઆત કીધી હતી.

ઘોડેસ્વારી પર ફડીદાવ વગેરેની ગમત જોવા કરતા ખુલ્લી સ્વચ્છ હવા ધોરવાના ખીચાલે રહેવાસીઓ ઉપનાં મેદાનમાં ભેગાં મળ્યાં હતાં. ખુલ્લે ચેહેરે અખળાઓ માથાં પરથી ડાચાં પર પસાર કરી તરેહવાર રંગના રેશમો રૂમાલો વીંટાળી સજ થયેલા જણાતી હતી. કમર સુધી મુખય કરી રેશમી બદીઆનો પેઢેરલાં હતાં, જ્યારે તેની નીચેથી પોહોળા પાયજની ધજરો તેમના બદનને ઢંકતી હતી.

મરદો તરકી રીત પ્રમાણે હભા યા બે સી ગપ્પા મારતા હતા.

‘કહ! કહ!’ (યાને ‘જગયા કરો’)ના અવાજો હવે એકાએક ઠઠમાંથી સંભળાવા લાગ્યા.

દાદેસ્તાનમાં મે માસ પોતાના કુદરતી પુર બહારમાં ખીલી નીકળે છે. મારી બપો

લી “ઇસકંદર બે યાને પયારના ગુલામ ની વારતા પરથી વાંચનાર આ દાદેસ્તાનથી હવે અત્યાર આગમય જાણીતા થયાં હશે. મહીનામાં લાખો રંગબેરંગી ગુલામના કુંલો પોતાના પુર બહારમાં પોતાની માદરોના શરીર પર કુદાકુદ કરી આસરાસની હવાને સુગંધપ્રય કરો સાથે પોતાની માદરોતું મન ખુશ ખુશ કરે છે. ખુલ્લુલ, મેના વગેરે ખુશ સાદના રંગબેરંગી પક્ષીઓ કુદરતના આ બેહસ્તમાં ગાયનો લલકારી સાંભળનારનાં આનંદમાં વધારો કરે છે. એવાં કુદરતી આકરણને વગેરે મેદાંઓ પણ ખુશ થઈ નાચકુદ કરી મળહ મેળવે છે. ઉપરાંત તરેહવાર રમણીય દેખાવો વગેરે આ દીવસની રંજ ખમેલો આક્રતાખ પોતાની હૃદય હાંસલ કરવા આરામઘાહની જગથે જ તો જણાય છે. દુરથી ‘આરાખાસ’ યાને બળદના ગાડાંઓની ધરીનો કઠોર આવાજ સુએનીનના આવાજ સાથે હરીફાઈ કરે છે. આ સઘળા દેખાવોની વચે ખરકથી મઢાયેલી પહોળોની ટોચો અને તેની સામે ઝળકાત આ પહોં દરીઆવહું પાણી કાંઈ આર તરેહની દીલકશ મળહ આપે છે.

“કહ! કહ! કહ!” ના આવાજો આ સઘળો ઠઠ નીહાળનારાઓને કાને પડે છે.

“કોણ આવે છે?”

“અરે! એ તો એજ છે! હા! એજ છે!” ધુલાઈ કરતી એક ઘોડેસ્વાર ટોળીને દુરથી આવતી ભેદ આવાજો નીકળ્યાં.

“કહ! કહ! કહ!”

મેદાનમાં આ નવી ટોળી આવી લાગી. ટોળીમાં એક શરદાર જેવો જણાતો હતો, જેણે સરવ જણની નજર પોતા તરફ ખેંચી જેમ જેમ તેની નજર આસામી આ પર પડતી તેમ તેમ દરેક જણ પોતા

નો ડાબો હાથ છાતી પર મેલી માથું નીચે નમાવી અતી અદાથી નખન કરતું હતું.

ત્યારે એવો તો આ આસાની કોણ હતો કે જે આટલાં બધાં માનને લાયક હતો ?

ધરાની ઢપના કાળા છઠ્ઠસકા (ઝભા) માં સજ થયેલા આ નવજવાન કોઈજ નહીં પણ શાહજહા તરકોવસ્કીનો ભત્રીજો આ માલત બેગ હતો. છઠ્ઠસકાની કીનારીઓ રૂપેરી ભરતકળાથી મઢી લીધેલી હતી. તેના લાંબા પીળાં ચામડાંના ખુટોમાં તેના લાલ રંગના પાયજા ગરક થયેલા હતા. તેની ખં દુકો તથા ખંજર રૂપાના હાથમાં મઢેલાં હતાં, જેની પર સોનેરી કારીગરી દીધી નીકળતી હતી. તેની તેજ તલવારના મુંઠ પર હીરા વગેરે કીમતી પથરો જડી લીધેલા હતા. તેના શીરને ઢાંકતા પાપાકમાં થી કાળા ભર જોવા પાવેલા ગુંછળાં નો ચે ગરદતપર હુમાઈ ગયેલાં હતાં. અખતુસ જેવી તેની હુમકડી મુછ હોઠને દીપાવતી હતી. તેના કાળા અસરાઈ ઘોડાના સીરકાષ્ટન છૂં નને રૂપેરી ભરતકામથી દીપાવમાન કીધેલું હતું. સોનેરી પડના કાળા ઓરાશાની પેલા દના પાવડાઓ તેના પગલાનાં લાંબાં પીળા ખુટોને ટેકો આપતા હતા. ભરતકામથી મઢેલા છઠ્ઠસકા (ઝભા) માં ખીરાજનાન થઈ તેના વીસ સાથીઓ પણ ઘોડેસવાર થઈ તેની સાથે જણાતા હતા.

આવી એક ઉમરાવની ટેળીને નજદીક આવેલી જોઈ સઘળા હાજર રહેલા મરદો પગપર ખડા થયા. અખળાઓમાં તેને માટે ખુશહાલી માન તથા ફીદાગીરો દીધી નીકળેલા જણાતી હતી. સવતંત્ર બહુદુર મરદો હમથા એકબીજા માન મેળવે છે. સયધ અને સવતંત્રા આદમોના મુખ્ય સદગુણો ગણાય છે. જુહાં આદમો હમથ હીયકારા, તરકટ બાજ, નીંદાખોર હોય છે.

પ્રકરણ ૨ જી.

નીશાનખાઇની રમત.

ઘોડેસવારીના દાવપેચની રમત અમાલ ત બેગની નીશાનથી થઈ થઈ આસરે વાથ ઘોડેસવારો પોતાના સાથીને પાછલ પાડી નાખવાના ઉમંગમાં વીજળીક ઝડપે દોડવા

લાગ્યા તયારપછી એ સઘળાઓએ ઝેરી યા ને બાળાઓ પુર ઝડપે દોડતા દોડતા પોતાના દાવમાં પકડ્યા. બધુ જ હીકમતીઓ થોભ્યા વગર ઝડપથી ઘોડાની કમર પર કૂદી પડી બેઠા; જેમની નકલ ઠરનારાઓ હાજર રહેલાઓની હસતી વચે ધુળમાં રગડેલા યા હાજર નીશાનખાઇની રમત ખરેખર થઈ થઈ.

આ સઘળી રમતો દરમયાન અમાલ ત બેગ ગુપચુપ એક ટેકાણે ઉભો હતો; તેની સાથના સામતીઓ રમતની હુમમાં એક પછી એક તેની નજદીકથી ખસતા જઈ પેલા ઓ સાથે હરીફાઈ કરતા હતા. હવે ફક્ત બે જ જણા જવાન ઉમરાવ સાથે રહ્યા હતા.

લેડીન જેમ જેમ રમતો શુર પર ચઢતી ચાલી, તેમ તેમ પેલા બે પાણુ તેની નજદીકથી જતા રહ્યા : એનું મુખ્ય કારણ એ હતું કે અમાલત બેગ તરેહવાર નીશાનોથી રમતેને શુરપર ચઢાવતો હતો.

આખરે તે પોતે પણ પોતાનો શુરવીર જુસ્સો વધુ વખત દાખી શક્યો નહીં અને પોતાની રધયત સાથે રમતમાં હમાજોર કરવા પુર ઝડપથી પોતાનો ઘોડો તેણે દપટાવ્યો. “કછ ! કછ ! ઉમરાવ અમાલત માટે જગ્યા કરો !” ના અવાજોએ તમામ હવાને ઠણુકાવી મેલો.

એક હજાર વાર જોટલી લાંબાઈની જ પર ચોક્કસ તફાવતે દશ પાતળી લાકડીની બી મેલેલી હતી; જેનીપર પાપાકો વીટાળા મેલેલાં હતાં.

પોતાના રખશને એડ મારી ખંદુક પોતાના શીરપર ઉઠાવી એક પછી એક પેલી ઉભી લાકડીઓ તે પસાર કરી ગયો; સાર પછી છેલી પસાર કરીને તરતજ પાછો ફર્યો અને પાવડાપર ઉભો રહી અને ઝડપ કમી કર્યા વગર તેણે ખંદુક ફોડી.

તરતજ પાપાક જમીનદોસત !

સાર પછી ઝડપ જરાએ કમી કર્યા વગર તેણે ખંદુક પાછી ભરી પેલી નવમી લાકડીપર ફોડીને તેપરના પાપાકને ભોંચે પછાડ્યો અને એ પ્રમાણે કરતો ચાલી તેણે સર્વ પાપાકોને જમીનદોસત કીધા.

નીશાનખાઇની આ કાળા જોઈ જણાં હેરત રહ્યાં.

પણ અમાલત બેગ એટલાથીજ ધરા
યો નહીં: રમતની જુમમાં બીજી પણ કળા
દેખાડવી જોઈએ, સારેજ તેની મગરૂરીને
રાહત મળે.

તેણે પોતાના હાથમાંની લાંબી ખંદુક
નીચે ફેંકી દીધી અને હાથમાં નાની પીસતોલ
પકડી ઘોડાની પુછડી તરફ મોંઘ કરી બેઠો,
જે વેળાએ ઝડપથી દોડી જતા તેના ઘોડાએ
પાછલા પગો ઉંચા કીધા કે પીસતોલ ફેંકી
તેના જમણા પગમાંની નાલ ઉરાડી મેલી
અને પાછો પીસતોલનો ઘોડે ચઢાવી ડાબા
પગમાંની નાલના પણ તેવાજ હાલ કીધા.

અળયખીપર અળયખીના સાદો સં
ભળાવા લાગ્યા.

હવે તેણે લાંબી ખંદુક પાછી હાથમાં
લીધી અને ખંદુકનો ઘોડો પાછો ચઢાવીને
પોતાની સાથવાલા એકને હુકમ કીધો કે તે
ની અગાઉ તે ઘોડો દપટાવે, ખંને જણા અ
તી ઝડપથી જવા લાગ્યા. મેદાનની અધવ
ચે પુગતાંજ અમાલત બેગના સાથીએ રૂપાં
નો એક રૂખવ સીકકો હાથમાં પકડ્યો અને
હવામાં ઉપર ફેંક્યો.

અમાલત બેગે ખંદુક ઝડપમાં ખાંધે
મારી પણ એ વેળાએ તેના ઘોડાએ દોડ
ખાંધી અને તેના ખંને આગલા પગોએ ભોં
ચ સાથે કદમખાસી કરી. તરતજ ધાસતી
ના પોકારો ઠઠમાંથી બાહર પડ્યા. લેટીન ક
ળાખાજ ઘોડેસવાર પોતાના પાવડાપર ઉભો
રહ્યો અને જાણે કાંઈ અકસમાત બનયોજ
નહીં હોય તેમ પેલા ઉપર જતા રૂખલપર
ખંદુક ફેંકી. આસપાસ કુંડાળું વાળી ઉભેલાં
જોનારાઓની પીઠ પાછળ પેલા રૂખલ જઈ
પડ્યો. હરપથી ઘેલું ગાંડું થઈ તમામ લોક
હવે હ્રદ બાહર ખુશહાલીના પોકાર કરવા
લાગ્યું.

પણ આ સઘળો વખત અમાલત બેગ
દેખાડે તદ્દન શાંત જણાતો હ
તો. ખંદુકની નેમ તાંક્યાં પછી
તરતજ તેણે પાવડાઓમાંથી પોતાના પગો
છુટા કરીયા, ઘોડાને પાછો ઉભો થવાની ફર
જ પાડી અને તેની લગામ એક ખીદમત
ગારના હાથમાં ફેંકી ઘોડાના પાછલા ખંને
પગોમાં નાલ તરતજ મરાવવા હુકમ કરીયા.

શરત તથા નીશાનખાજ ચાલુજ રહી.

આ વેળા અમાલત બેગનો સાવકો ભા
ઈ સોશીરઅલી તેની નજદીક ગયો. બહુદન

કીના એક તંગ હાલતના બેગનો તે બેઠો
હતો. તે ઘટમદાર ચેહરાનો, સાદો અને
ખુશમીજાજ જવાન હતો. અમાલત બેગ
સાથેજ તે ઉછરેલો હતો. બે સગા ભાઈઓ
ના જોતોજ એખલાસ આ ખંને સાવકા
ભાઈઓ વચે હતો. તે ઘોડાપરથી નીચે ઉ
તરી પડ્યો. અમાલત બેગને સલામ કીધી અ
ને બોલ્યો: “તારા જઈક ઘોડા અમત્રીન
પાસે પાંચ વાર પોહોળી ખાઈ એક છલંગે
કુદાવવા તારો નોકર મહમદ ફાંફાં મારે છે.”
“અને અમત્રીન શું કુદતા નથી ?”
અમાલત બેગે ભવાં ચઢાવી કહ્યું: “એ જા
નવરને અખલ્લી અહીં લાવવા મહમદને
જણાવો.”

અમાલત પેલા ઘોડા આગળ ગયો,
નોકરને નીચે ઉતરી જવા ઇશારત કીધી, ઝ
ડપમાં જીનપર બેસી ગયો અને અમત્રીનને
પેલી ખાહી તરફ જવા ફરજ પાડી.

સાર પછી તેણે મેદાન તરફ કદમ
ફેરવ્યાં અને ચકરાવો આપી ઘોડાને એકદમ
પેલી ખાહી તરફ દોડી જવા ફરજ
પાડી. ખાહીની જેમ નજદીક તે જતો,
તેમ તેમ તેણે લગામ મજબુત પોતાના હા
થમાં ખેંચી અને પગોથી મજબુત જીકડ્યો.
પણ પોતાની શક્તી વીશે અમત્રીનને શક
હોવાથી ખાહી નજદીક આવતાંજ જમણી
ખાજીએ એકાએક તે પાછો ફર્યો.

અમાલત બેગે તેને બીજી ચકરાવો આ
પયો અને પાછો ખાહી તરફ દોડાવ્યો. આ
બુકના ચકરાટથી આ વેળાએ જાણે ખાહી
આલંગવાનો હોય તેમ ઘોડાએ આગલા પ
ગો ઉંચે કીધા, પણ હીકમતથી તે પોતાના
પાછલા પગોએ ફરી ગયો.

અમાલત બેગના શુસ્સાનો હવે શુમા
ર રહ્યો નહીં.

તેને એ કામથી વાળવા સોશીરઅલીએ
ધણું સમજાવ્યું ખલકે કાલાવાલા કીધા
પણ અમાલતપર તેની કશી અશર થઈ ન
હી. આવાં અસીલ પણ જઈક જીનપરપર
અજાબ નહીં ગુજારવા તેણે સલાહ આપી
પણ તેપર મચક આપવાને બદલે અમાલત
બેગે પોતાની તલવાર મયાનમાંથી ખેંચી કા
ઢી અને ઘોડાને ત્રીજી કોશેશ કરવા ફરજ
પાડવા લાગ્યો. આ વેળાએ તેણે ચાખકનો
ઉપયોગ કરવાને બદલે તલવારના ચપટા ભા
ગનો ઉપયોગ કીધો.

લેકીન એથી અમનીનપર કશી અસર થઈ નહી. ખાલીની કીનારી આગળ આવતાં જ ઘોડો થંપ થઈ ઉભો. ગુસ્સાને મારયો અમાલતે શમશેરની મુઠે એવો તો મજબુત ફટકો બે કાનોની વચે મારયો કે તે તરતજ મુરદુ થઈ જમીનપર પડ્યો. ઘોડામાંથી પ્રાણ નીકળી ગયો હતો: અમાલત બેગે તેને મારી નાખ્યો હતો.

“ નીમકહલાલ નોકરની ચાકરીને આ બદલો ! ” સોફી અલીએ નીસાસો નાખી કહ્યું.

“ નહી; નાકરમાનીને આ નતીલે ! ” અમાલત બેગે ગુસ્સાથી ઉતર વાળ્યો.

વધુ તકરાર કરવામાં સોફીરઅલીએ ડહાપણ વીચાર્યું નહી.

રમતગમત તો ચાલુજ રહી.

પણ એકાએક પછવાડેથી પડઘમો વાગવાના અવાજે આવતા સંભળાયા. સઘળાં ઝોની નજર તે તરફ ખેંચાઈ તો તેઓએ રશયન ભાલાઓની ચલકતી અણીઓ વધુ અને વધુ નજદીક આવતી જોઈ.

દરબંદથી ઘડે સંભાળમાં લઇ પાછી ફરતી કહોસ્તિક રેજમેન્ટની તે એક ટુકડી હતી. આ ટુકડીની હરોળમાં તેનો સરદાર કેટલીક વાર આગલ પોતાના એક અમલદાર સાથે ચાલતો હતો.

થોડીક થાક આપવા જરૂરની ધારી આ સરદારે પોતાની ટુકડીને આસપાસ લેવા હુકમ કીધો. સીપાહોએ પોતાની પાંદુકો એકેક સાથે બેળવી ઢગલા કીધા, અને તેપર તકેદારી રાખવા એક ગાઠયાને મેલી ઘાસવાળી જમીન પર બાંધા થઈ પડ્યા.

ઈન સં ૧૮૧૯ માં રશયન લશ્કરની ટુકડીઓની હાજરી બહુનકીના રહેવાસીઓ માટે નવાઈ જેવી નહી હતી; પણ દાઘેસતાન અને તેની આસપાસના ભાગોમાં રહેનારાઓ તો હમેશા તે તરફ હડહડતી દુશ્મનીની નજરે જોતા હતા. તેમનો ધરમ પણ દુશ્મનોને હડહડતા દુશ્મનો દાખલ ગણે છે. તેઓ કોઈ કોઈ વેળા હસતું મહોં રાખે છે. પણ તેની પછવાડે અંતકરણમાં તો કપટી ઝોરતની પેઠે ઝડુની ઝેર તેઓ ધરાવે છે.

તેથી આ ખુશીના સમયમાં રશયનોની હાજરી જોઈ ભેગી મળેલી હઠમાં ખળભળાટ ફેલાઈ રહ્યો. સઘળાંઓ ખડખડવા લાગ્યાં. અખળાઓ ખીણીકથી એ ટુકડી તરફ ન

જર નાખી ઘરોમાં ભરાઈ ગઈ, જ્યારે મરદો નાની નાની ટોળકીઓમાં ધીમે સાદે વાતચીતમાં ગુંતાયા. સરવના ચેહેરાપર કીનાનો આતશ પ્રગટી નીકલેલો જણાતો હતો.

પ્રકરણ ૩ જી.

જુમાના દીનની જીમખેશ.

તોપણ ઝડુની જીવાનયાઓથી છુટા પડી કેટલાક બુઢાઓ ડહાપણ વાપરી પેલા રશયન સરદાર આગળ ગયા, અને સલામ કરી તેની ખેરઆફીઅત પુછી.

“ તમારી પરપુછ માટે હું ઉપકાર માનું છું. મારી તખીયત ઠીક છે. લેકીન મારા ઘોડાએ નાલ જુમાવી નાખ્યાથી તે લંગડાતો ચાલે છે. સારાં ભાગ્યે હું પેલો તારતાર નાલખંધી જોઉં છું જે મારા ઘોડાને રાહત આપશે. ” એટલું બોલી અમાલતના ઘોડાને નાલ ઠાકતો હતો તે નાલખંધ આગળ તે ગયો અને બોલ્યો, “ અય ખેરાદર ! જ્યારે આ ઘોડાનું કામ ખલાસ થાય ત્યારે મારા ઘોડાનું કામ હાથમાં ધરજે. ”

ધુંવા તથા સુરપથી કાળા થયલા ચેહેરાવાળા નાલખંધે આથી સરદાર તરફ ટીકીને જોયું, પોતાનો પાપાક કાનની સપાટીવેર નીચે ખેંચ્યો, લેકીન તેણે કાંઈ ઉતર વાળ્યો નહી. અમાલતના ઘોડાની નાલ ખેસાડવાનું કામ તમામ થયું કે તેણે નીરાંતે પોતાના હથીયારો કોથળામાં મુક્યાં.

“ મં કહ્યું તે સંભળ્યું કે ? ” રશીયન સરદારે પુછ્યું.

“ દરોખસ્ત ! ” નાલખંધે ઉતર વાળ્યો.

“ મેં તુંને શું કહ્યું ? ”

“ કે તારા ઘોડાની એક નાલ જીમ થયલી છે. ”

“ ઠીક ! તારે મારા ઘોડાની નાલનું કામ હાથમાં ધર. ”

“ આજે જુમાનો દીન છે; એટલે કે તેહેવારનો દીવસ છે; અને તેહેવારના દીવસે પર હું કામ કરતો નથી. ” તારતારે ઉતર વાળ્યો.

“ જો, સંભળ ! હું તારી પાસે ફોકટનું કામ કરાવવા માંગતો નથી. તું જે માંગ્યો તે હું આપીશ. પણ તારે આટલું ધ્યાનમાં રાખવું કે જો તું નાલ નહી જડશે તો તુંને તેમ કરવાની ફરજ પાડીશ. ”

“ખીજાના હુકમ પહેલાં મારે અલ્લાહના કરમાને માન આપવું જોઈએ, અને જુમાને દીને કામ કરવા અલ્લાહ મના કરે છે. ખીજા દીવસેએ તો એ કામ પાપી છે, લેકીન આવા દીવસેએ તો એવું જોડું કામ કરવા પહેલાં બે ઘડી મારે વીચાર કરવો જ જોઈએ: મારા કામથી દોજખમાં બળી જવાનો કોલસો હું પોતેજ ખરીદ કરવા ઇછતો નથી.”

“વારૂ ! ત્યારે તું હમણા શું કરતો હતો ?” હવે સરદારે ભવાં ચઢાવી સવાલ કીધો “શું તું હમણાં કામ નહીં કરતો હતો ? મારા વીચાર મુજબ તો એક ઘોડો તે આ ખરે એક ઘોડોજ છે, મુખ્ય કરી મારો ઘોડો તો સવચ્છ મુસલમાન છે. જો; તું એને કા રાખાક દાખલ નથી પીછાણતો ?”

“એક ઘોડો તે આખરે ઘોડોજ છે અને સવચ્છ લોહી ધરાવનારોમાં કશો કચ્ક છેજ નહીં એ હું કબુલ કરું છું; લેકીન આદમોના સંબંધમાં તેમ નથી, હમણા જ ઘોડાને મેં નાલ જડી તે અમાલત બેગનો હતો અને અમાલત બેગ મારો ઉમરાવ શા હજાદો છે.”

“એટલે કે જો તેં તેનાં હુકમ પ્રમાણે કીધું નહીં હવે તો અય બદમાશ ! તારા તરતજ કાનો છટકાવી મેલતે, અને હું એવી રીત વાપરવા પસંદ કરતો નથી; તેથી તું મારું કામ કરવા ના પારે છે. બલે ! મારા મીત્ર ! આદમોના કાન કાપવા ની અમો ખ્રીસ્તીઓને મના છે, લેકીન જો તું મારા હુકમને તાબે નહીં થશે તો તારો ખરડો કોરડાના ખસો ફટકા ખાવા તઈયાર રાખજે. હવે હું શું કહું છું તે સમજશો ?”

“ખરાખર !”

“કેમ ? શું કારણ ?”

“હું એક ખરો મુસલમાન હોવાથી મેં જો જવાબ તને પહેલાં આપ્યો હતો તે મેજ હું વળગી રહું છું. આજે જુમાનો દીન છે; અને તેથી એ દીવસે મુસલમાનો ધંધે લાગતા નથી.”

“તું શું તેમ ધારે છે ?”

“મારી ખાતરી છે.”

“જ્યારે તું તારા તારતાર શેઠની મળાક માટે મેહેનત કરે છે, ત્યારે તો તારે એક રશયન અમલદારની જરૂરયાત માટે કામ કરવું જ જોઈએ. હું જરૂરયાત કહું છું તે

નો સમય એ કે મારા ઘોડાની નાલ વગર મારેથી મુસાફરી આગલ ચાલુ થઈ શકતી નથી. સીપાહો, ખખરદાર, અહીયાં.”

ખંને વાંધાદારોની આસપાસ લોકતું ટોળું વધતું ચાલ્યુંજ હતું; તેમાં આ વખતે મોટો વધારો થયો, અને તારતારો એક ખીજા સાથે બોલતા સંભળાતા કે: “નહી ! એને ફક્ત લોકતું કામ કરવું નહીં. આજે તેહેવાર છે; જુમાના દીને કામ હોયજ નહીં.”

તેજ વખતે નાલખંધના કેટલાક ઝાળ ખીતાઓએ પાપાક પોતાની આંખોની લગાલગ ખેંચ્યા, પોતાના હાથો ખંજરોની મઠપર મેલ્યા અને રશયન સરદારની વધારે નજદીક જઈ નાલખંધને બુમો પાડી કહેવા લાગ્યા: “અલીકપેર ! રશયન ઘોડાને અડકતો પણ ના; નાલ ઠોકતોજ ના. અમાલત બેગ તો ચુસત મુસલમાન છે; એક મસ કોવીટ માટે તારે કામ કરવું નહીં.”

પણ સરદાર બહાદુર હતો; વળી તે તારતારોને ખરાખર પીછાણતો હતો.

“બદમાશો ! તમો અહીંથી જતા રહો !” તેણે પીસતોલ ખેંચી કાઢતાં જણાવ્યું “જો તમોને અહીં ઉભું રહેવું હોય તો તમારી જખાને કુલ્ક મારવું. તમોમાંથી જો કોઈ એક હરફ પણ ખાહેર કાઢશે તો આ સીસાંની ગોળીથી હેઠ ખંધ કરી નાખીશ.”

વળી સીપાહો પણ બાલા સાથે ત્યાં આવી ઉભા હતા; તેથી રશયન સરદારની આ ભપટ્ટીની તરતજ અસર થયલી જણાઈ. હીચકારાઓ નાસી ગયા, બ્યારે બહાદુરો ત્યાં ઉભા રહ્યા, પણ કોઈ એક શબ્દ બોલ્યું નહીં.

અલીકપેરે જોયું કે નાલ ઠોક્યા વગર તેનો છટકજ નહીં હતો; તેણે ત્યાંથી નાસી જવા માટે મારગ તપાસ્યો, પણ કોઈ નહીં જણાવાથી પવીત્ર કોરાનના થોડાક કલામો ભણી કોયલો ઉપાડ્યો અને નાલ, ખીલા તથા હથોડો લઈ હુકમને તાબે થવા તે તઈયાર થયો.

અહીં જણાવવું જોઈએ કે આ સઘળો ખનાવ અમાલત બેગે જોયો નહીં હતો. રશયનેને ફક્ત છાવણી નાખી થાક લેવા આવેલા જોઈ પોતાની બુદ્ધી દાખા સાથે થોડીક વાતચીત કરી તે પોતાને મકાને ઘોડાપર બેસી જતો રહ્યો હતો, કે જો મકાન

ઉંચી જગથે આવેલું હોવાથી બહુનકી ગા
મ ત્યાંથી પ્રગટ દીસતું હતું.

પણ આપણી વારતાને મુખ્ય નાયક
એક તરફ જતો હતો, ત્યારે બીજી તરફથી
ઉલટીજ કીસમનો અને વધારે અગત્યનો
આસામી તેજ વખતે બીજી રસતેથી દાખલ
થતો હતો.

પ્રકરણ ૪ થું.

તુમાખી અકમેહખાન.

આ નવો દાખલ થનાર શખસ ઠીંગ
ણા કદનો પણ મજબુત ખાંધાનો હતો.
'આવાર' ના જાણીતા ટોળાંનો તે ખુ
લી રીતે જણાઈ આવતો હતો. તેણે
પોલાદી બખતર પેહેરેલું હતું. તેના પો
શાકપરથી તે પણ મહમદી ધરમ પાળતો
જણાતો હતો. તે એક અતી સુંદર તથા મ
જબુત ઘોડાપર સવાર થયેલો હતો અને
તેની પુઠે તેના પાંચ નોકરો તેનીજ પેઠે તદ
ન હથયારબંધ બની ઘોડા દપટાવના આવ
તા હતા. તેઓ ધુળની રજકરણોથી એટલા
બધા તો ભરાઈ ગયા હતા તથા તેમના ઘો
ડા એટલા બધા શીણ શીણ થયા હતા કે તે
ઓ લાંબી મંજલ કાપી આવેલા ઝટ માલ
મ પડી આવતા.

આગળ આગળ ચાલતો સવાર એટ
લો તો ખેદરકારીથી ઘોડો દપટાવતો હતો કે
રથયન સીપાહોએ મેલેલા ભાલાઓની નજ
દીક આવતાં પોતાના પાવડાથી તેના ઢગને
તુમાખીથી તેણે પાડી નાખ્યો હતો, અને
જાણે કાંઈ લાગ્યું જ નહીં હોય તેમ ઘોડો દપ
ટાવેલો ચાલુ રાખ્યો હતો. તેના નોકરો પ
ણ તેનાજ શેઠની પેઠે પેલાં પડી ગયલાં હ
થયારોપર ખેદરકારીથી ઘોડા દપટાવી પસાર
થયા.

થોડેક દુર તકેદારી રાખવા ઉભેલા સી
પાહે દુર જવા તેમને હુકમ કીધો પણ તેની
તેઓએ કશી પરવાહ કીધેલી જણાઈ નહીં. આ
થી રથયન સીપાહો આ મુસલમાનોને હાથે
પોતાનું અપમાન થયલું ધારી જનુનથી ખ
ડા થઈ ઉભા.

“તમે કેણુ છો? “પોહોરેગીરે આગળ
ચાલતાં ઘોડેસવારના ઘોડાની લગામ પકડી
સવાલ કીધો.

“દેશના આ ભાગમાં તું તદને નવા
આવેલો જણાય છે. આવારીઆના અકમેહ
ખાનને શું તું પીછાણતો નથી? લગામ
કુંડાવી લઈ યાંતીથી તેણે કહ્યું; મારી યા
દદાસત શક્તી જે લુલાવો ખવાડતી નહીં
હોય, તો ગયે વરસની ‘બાકલી’ નજદીક રથયન
ખુવારીથી રથયનો માફાં નામ વીસરી ગયા નહીં
હોય.” તે આ વાક્યો તારતારી શબ્દોમાં
ખાલ્યો હતો; તેથી પોતાના એક નોકર તરફ
કરી તેણે કહ્યું “આ કુરેશને તેઓની ભાષા
માં હું જે ખાલ્યો હતો તે સમજવ?”

નોકરે શબ્દે શબ્દોનો તરજુમે પેલા
રથયન પોહોરેગીરને કહી સમજાવ્યો.

“સારે એ અકમેહખાન છે?” સીપા
હે પોકારી ઉઠ્યા “એને પકડો! હવે બ્યારે
એ આપણા સપાટામાં આવ્યો છે તો એને
જતો નહીં મુકવો. બાકલીનો કીનો લેવાનો
ઠીક લાગ હાલ આવી ગયો.”

“બદમાશો! દુર જાવો!” પોહોરે
ગીરના હાથપર ચાલુક મારી અકમેહખાને
જણાવ્યું. “હું હમણા એક રથયન જેનરલ
હું તે તમે શું વીસરી જાવો છો?” આ
વેળા તે એવી તો સવચ્છ મસકોવીટ ભાષા
માં ખાલ્યો કે સીપાહો તેના એકએક શબ્
દ સાંભળી શક્યા.

“જેનરલ કે એક બેવકા રથયન?”
કેટલાક સીપાહો પોકારી ઉઠ્યા. “ચાલો,
આપણે એને કેપટન અથવા કરનલ વરકોવ
સકી આગળ દરખાંદ લઈ જઈએ.”

“આવા રસાલા સાથે તો હજી હું
દોજખમાં જવા પસંદ કરું.” તુછકારની
ઢપે અકમેહખાને કહી ઘોડાને એવો તો એ
મથી તેમ કુદાવ્યો કે રથયન સીપાહોને ત્યાં
થી દુર ખસી જવા ફરજ પડી. તે ખામખા
પેલા પોહોરેગીરપરથી પોતાના મસતાની બ
નાવેલા ઘોડાને કુદાવી જઈ આંચકાથી તેને
જમીનપર પાડી નાખ્યો, અને ઘોડો ઝડપ
થી દોડાવવા લાગ્યો. તેના પાંચ નોકરો પ
ણ તેટલીજ ઝડપે તેની પુઠે પુઠે જવા લા
ગયા. આ પ્રમાણે સો વારને છેટે ગયા પ
છી પોતાના ઘોડાને સાધારણ ઝડપે તે ચલા
વવા લાગ્યો, ને પોતાના હાથમાંની લગામ
સાથે હવે રમવા લાગ્યો.

આ વખતે તેની નજર નાલબંધ આ
ગલ ભેગાં થયલાં લોકપર પડી. નાલબંધ

રશયન સરદારના ઘોડાને નાલ મારવા પગ હાથમાં લીધા હોતો. પોહોરેગીર તથા રશયન સીપાહો સાથની અકમેઠખાનની હુમલોરથી જોમ આ રશયન સરદાર નાવાકેર હોતો, તેમજ અકમેઠખાન આ નાલખંધ વચેની જુમખેસથી ખેખખર હોતો.

“અહીં કાંઈ ખટપટ જોવું દીસે છે.” અકમેઠખાન પોતાનો ઘોડો અટકાવી બોલ્યો “ખેરાદરો ! શું છે ?”

“આહ ! અરે એવણુ તો ખાન છે !” જમાવ થયલા તારતારોએ જણાવ્યું અને નમીને તેઓ સલામ કરવા લાગ્યા.

અકમેઠખાને પોતાનો સવાલ પાછો પુછ્યો.

તમોએ રશયન સરદાર અને નાલખંધ વચેની ખટપટનો અહવાલ કહ્યો.

“અને ભેંસોની પેઠે તમે ઉભા રહી આ સઘળું જોયા કરો છો ?” અકમેઠખાને ભવાં ચઢાવી જણાવ્યું : “બ્યારે તમારો જાતીલો ભાઈખંધ કદીમ રેવાજને માન આપવા માગે છે ત્યારે કુરોને હાથ શું તમે તમારા ધારમીક કરમાનેને કચડાવી નાખવા માંગો છો ? એનો કીનો લેવને બદલે તમે હીયકારાઓની પેઠે જોયા કરો છો ? એને બદલે તમે એકદમ છાતી કુટી રડતા જ કાં નહીં ? હીયકારાઓ ! હીયકારાઓ ! હીયકારાઓ ! “તેણે તુછકારથી કહ્યું.

પ્રકરણ ૫ મું.

તોફાનની ઉશકેરણી.

“અમે શું કરયે ?” કેટલાક આવા જો સંભળાયા “રશયનો પાસે ખંડુકો ઉપરાંત ભાલા છે.”

“અને તમે પાસે શું લાંબી ખંડુકો અને ખંજરો નથી ? શરમ ! આવા તાર તારોપર શરમ છે ! રશયન આપકાને દાઘિ સ્તાનની શમશેર નમે ?”

કેટલાકોની આંખોએ હવે ચમકવા લાગી.

“અલ્લાહો અકબર ! નામોશી માટે તમે ડર કરતા નથી, પણ રશીયન ખંડુકો અને ભાલાઓથી ખીલો છો ! સાઈખીરીઆ અને દોજખની વચે તમે દોજખ પસંદ કરો છો ? તમારા બાપદાદા શું એવીજ રીતે વરતતા હતા કે ? તમારીજ પેઠે શું તે

ઓ વીચારતા હતા ? તેઓ પોતાના હુશ્મનોની સંખ્યા યા હુથીઆરો ગણુતા નહીં હતા, પણ અલ્લાહનું નામ ઝખાંપર રાખી ‘અલ્લાહ ! અલ્લાહ ! પોકારતા તેઓ સામે ધસ્તા અને જો તેઓની શીકશત થતી તો તે કીરતીવંત થતી. અલ્લાહે રશયનોને શું તમે કરતાં કાંઈ જુદી ચીજોથી ખનાવેલા છે ? તરકટી હલકા બાયલાઓની પેઠે શું તમે ખુશામદ નથી કરતા ? હીયકારાઓ ! હીયકારાઓ ! હીયકારાઓ !”

આ વેળા તારતારોપર પુરતી અસર થયલી જણાઈ; અનુન તેમના ચેહરાપર પ્રગટી નીકળતું બોલું જણાયું.

“અકમેઠખાને, એમનું બોલવું રાસ્ત વદસ્ત છે.” તેઓ પોકાર કરવા લાગ્યા “કુરોને જોમ ગમે તેમ કરવા દેવા માટે આપણે ખેવકુર ખનયા છીએ. નાલખંધની મદદે ચાલો ? ચાલો, અલીપકેરની મદદે !”

હવે તારતારો અતી અનુનથી વધારે સંખ્યામાં તયાં ભેગા થતા જણાયા. તોફાનના દેવે પોતાનું બળ અજમાવવા માંડ્યું હતું. બળવાનું પજરણ શરૂ થઈ ચુક્યું હતું.

મામલો આટલી હદપર આવેલો જોઈ પોતે એમાં સંડોવાય નહીં એવા એરાદાથી અકમેઠખાને પોતાના બે સોખતીઓને ઉશકેરણી ચાલુ રાખવા તયાં ચોખાવી પોતે બાકીના ત્રણ નોકરો સાથે તયાંથી જવા માંડ્યું. તેઓ હવે ટેકરીપર જવા લાગ્યા કે જયાં અમાલત બેગમનું મકાન આવેલું હતું.

ભેળા પણ અનુની તારતારો ! તેમના અનુનને આદમના રૂપમાં બે સરપો ઉશકેરતા હતા. જોમ જોમ સમય ગગડતો ગયો, તેમ તેમ તેમનું અનુન વધુ ને વધુ ખીલતું ગયું. ખુલાં બળતાં માટે ફક્ત એક આબાદ ચીંગારીનીજ ખોટી હતી.

અકમેઠખાન પોતાના બાકી રહેલા ત્રણ નોકરો ભેગા અમાલત બેગના મકાન નજદીક જઈ લાગ્યો. અમાલત આ વેળા એક તકીઆપર અટકાઈ પોતાના ‘ખાલ્યાન’ થી ગુરગુરી તાણતો હતો.

ખારણાના ઉપર વેર અકમેઠખાનને આવેલો જોઈ તે ઉડ્યો. “અલ્લાહ તુને જ યાદા કીરતી બજો” બોલતાં અકમેઠખાન તેને સામે જઈ મળ્યો અને ખંનેએ એકબીજાને બગલગીરી કરી આવકાર આપ્યો.

“મારા પયારા પરોણા ! આવતાં વા
ર જે શબ્દોમાં તે આવકાર આપ્યો તે મ
શકેરી હતી યા ભવીષ્ય વાણી હતી ?”

“તે તારીપરજ આધાર રાખે છે.
તરકો પ્રાંતના વારસે પોતાની શમશેર મથા
નમાંથી ખેંચી કહાડવી કે જેથી—”

“કે જેથી ફરીથી કરી તે મથાનમાં
મેલી શકેજ નહી, ખાન !” અમાલતે વા
ક્ય પુરો કીધો.

“ખાન ! સાંભળ ! જો હું તેમ ક
રું તો હાથે કરી મારા પગ લુલા કરું, તેને
બદલે ફક્ત બઉંઈનકીના ધણી દાખેલજ ખુ
લેપણે અને સ્વતંત્ર સલાહસંપન્નમાં રહેવા
હું પસંદ કરું છું. દેશનીકાલ દાખેલ પહા
ડોમાં ભરાઈ ભટકવામાં શો ફાયદો ?” અ
માલતે તકરાર કીધી.

“અમાલત ! પહાડોમાં જંગી સીંહો
સ્વતંત્રપણે શું હાકમી ભોગવતા નથી ?”
અમાલતે નીશાસો મેલ્યો.

જગરૂત થવા કરતાં ખુશ ખીઆલો હમેશ
જેવા કરતું ખેડતર છે. અકમેઠ ! હું ઉંઘાયલો
છું; મને જગાડ ના.” અમાલતે જણાવયું.

“તુંને ઉંઘ લાવનારી દવા રશયનો
પીરસે છે, અને બ્યારે તું ઉંઘમાં ગીરફતા
ર થાય છે ત્યારે તારા ખગીચામાંનાં સોના
નાં ફળો ખીજે એકઠાં કરી જાય છે.” અ
કમેઠે તકરાર લીધી.

મારે હસતક જે નાતું લશકર છે, તે
નાથી હું શું કરી શકું ?”

“અમાલત ! જોશ આપણા હૃદયમાં
હમેશ હૃદયકાં છે. હીમતથી પાહર આવ અ
ને સરવ તારી આગળ નમશે.” તયાર પછી
તેના કાનપર પડી અકમેઠે કહયું “ભ
વીષ્યવાણી એ છે કે સો વરસમાં પુરવની
પ્રજાએ રશયનોને કચડી નાખી ઉગતા આ
ફતાબનો વાવટો ફડફડાવશે. સાંભળ ! એક
અવાજ તને તેમજ મને ફરમાવે છે કે બે
દાર થાવો ! એ ફતેહનો પોકાર છે.”

આ વેળાએ બંને શહાનશાહોએ બંદુ
કોના આવાજે સાંભળ્યા. તેજ વખતે સોફીર
અલી કીકા ચહેરાએ ઝોરડામાં દાખેલ થયો.

“તમો સાંભળો છો ?” તેણે ખપ્પર
આપી “બઉંઈનકીએ બળવાનો ઝુંડો ઉઠાવ્યો
છે. લોક રશયન લશકરને ઘેરી લે છે અને
રશયન સેપાહોપર તારતારો ગોળીઓ
છોડે છે.”

આ સાંભળી અમાલત બેગ ગુસ્સાભેર
ઉઠ્યો.

પ્રકરણ ૬ હું.

“ઝારનાં નામે.”

“મારા હોકમ વગર તેઓએ કેમ હી
મત કીધી ? અમાલત ગુસ્સાથી બંદુક પો
તાના હાથમાં લઈ બોલ્યો “હુયાઓ ! સો
ફીરઅલી ! દોડતો જઈ તેમને મારે નામે
જણાવ કે એકદમ શાંત થાય અને જે કોઈ
મારા આ હોકમનો અનાદર કરશે તેને તરત
જ દાર કરવામાં આવશે.”

“શાંત પાડવા મેં ઘણી કોશિશ કી
ધી” સોફીરઅલીએ ખપ્પર આપવી ચાલુ રા
ખી, “પણ તેઓએ મારા બોલવાને કયું મત
ક આપયું નહી.” અકમેઠ ખાનના બે નોકરો
તેમની સાથે જોડાયા છે અને તેઓજ તેમને
ઉશકેરે છે, અને જણાવે છે કે, “એકેએક
રશયનને દાર કરો !”

“શું મારા નોકરો તેમ ખરેખર બો
લે છે ?” અકમેઠ ખાને હસી જણાવયું.

“બોલીનેજ નહી ધરાતાં બંદુકની પે
હેલી ગોળી છોડી તેઓએજ આટ રમખાણ
ઉભું કીધું.”

“જો તેમજ હોય તો હું તેમની બ
હાડુરી પર આફીન કરું છું.” અકમેઠે ટી
કા કીધી, “તેજને તુકારો બસ હતો.”

“ખાન અકમેઠ; આ તેં શું કી
ધું ?” અમાલતે દલગીરીથી પુછયું.

કાંઈક દીવસો થયાં મને જે હોંશ હ
તી તે મેં આજે પુરી પાડી.” અકમેઠે ઠંડે
પેટે ઉતર વાળ્યો.

“રશયનોને હવે હું કેવો જવાબ દઉં ?”

“ટોટી તથા ખજરનો જવાબ દરોખ
સ્ત છે. અય નશીપવંત બળવાખોર ! કીસ
મત તારીપર કુરખાન છે, ચાલ ! તારાં સઘ
ળાં હથયારો સજ અને આપણે રશયનોને
તોપ્પાહ તોપ્પાહ પોકરાવીશું. વરતારો ખરો
પાડીશું.”

“તેઓ અહીંજ છે.” પેલા રશયન
અમલદારનો ગુસ્સાભેર ઘોઘારી સાદ સભ
ળાયો. તેની પુઠેજ ખીજ બે રશયનો બેધક
ક ઝોરડામાં દાખેલ થયા.

“તમો ખારણા આગળ ઉભા રહી
ચોકી કરો !” અમલદારે બંનેને જણાવયું.
સેપાહો તાબે થયા.

આ નધ રેલો બળવે જોઈ અને રશય નો સાથે સંપુરણ મીત્રાચારી જળવવા માંગ તો હોવાથી અમાલત પેલા રશયન અમલદાર આગળ દેસ્તની ઢપે ગયો અને બોલ્યો: “મારા ખેરાદર ! તું મારાં મકાનમાં સુલેહ ના કાસીદ દાખેલ થું નથી આવ્યો ?”

“તે હું કાંઈ જાણતો નથી; લેકીન મ ને એટલું માલમ છે કે ગામમાં મારાં માણસોને કેવો આવકાર મળ્યો છે. એક દુધ મન દાખેલ મારાં માણસો સાથે ચાલ ચલા વવામાં આવી છે અને તારાં માણસોએ તારા તેમજ મારા શેહેનશાહના લશ્કરપર બં દુકખાજની અટક્યાળી કીધી છે.”

“જે દરેક બારે તેઓએ પોતાના હ મનપરદોને જમીન પર રગદોળયા નહી હોય તો તેઓએ રશયનોપર નેમ ટાંકવામાં ખાટું કીધું.” અકમેઠ નરમ ગાદીપરજ અઢેલાઈ ગુરગુડી તાણતો વચે બોલ્યો.

“અમાલત ! સઘળાં કારસ્તાનો કર નાર આ છે” રશીયન અમલદારે ગુસ્સાથી અકમેઠ તરફ આંગળી દેખાડી જણાવયું, “જે એની ઉશકેરણી નહી હવે તો તમામ બહિંમતી તદ્દન શાંત હવે. અમાલત ! તું એક તરફથી પોતાને રશયનોનો મીત્ર જણાવે છે, અને બીજી બાજુથી રશયનોના દુશ્મન ને આવકાર આપે છે. તું તેને સંતાડે છે! અમાલત બેગ ! સાંભળ ! ઝારના નામથી હું તુને ફરમાવું છું કે આ માણસને મારે સ્વાધીન કરવો.”

“સરદાર ! તમેને માલમ તો હશે કે અમારામાં અમારો પરાણો ભાઈ કરતાં પણ વધુ ગણાય છે. જો હું મારા પરાણને સ્વાધીન કરું તો તે એક જાતનો વાંક ગણાય, માટે મેહરબાની કરી તારી માંગણી ખેંચી લે ! અમારા રેવાજને માન આપ; કાંઈ નહી તો મારી અરજ મંજૂર કર” અમાલતે શાંતપણે પણ મજબુતીથી જણાવયું.

અમાલત ! હવે હું કહું છું તે સાંભળ ! રેવાજ કરતાં ફરજ ચઢે છે. પરાણો ગતના રેવાજ કરતાં સોગંદ વધારે ચઢ્યાતા છે. સોગંદ ખાઈ લીધેલી તાજ તરફની ફરજ સરવ રેવાજથી ચઢતી છે, નયાય દરેક ગુનેહગારને પોતાની ચુંગાલમાં માગે છે. પછી તે ગુનેહગાર આપણો ભાઈ હોય તો થું થયું ?

“સરદાર ! મેં જે હરાવ કીધો છે તે થી કદી પાછળ હઠવાનો નથી, રેવાજને મા રે માન આપવું જોઈએ.”

“તારે એક ખેવફા બળવાખોર માટે તમે જોખમદાર છો.”

ખાન અકમેઠ આ સઘળો વખત ની રાંતે લેટી ગુરગુડી તાણતો વાતચીત સાંભળ તો હતા તે ‘ખેફા બળવાખોર’ શબ્દ સાંભળી છલાંગ મારી ઉઠ્યો, અને રશયન સરદારની સનમુખ જઈ બોલ્યો “તું એમ કહે છે કે હું ખેવફા બળવાખોર છું? ખેવફા કોણ છે તે તું તારીજ રાજ્ય પોથીમાં જો. રશયન પાદશાહે મને આધિ આપ્યો કે જેથી સઘળી વાજબી જણાતી માગણીને હું તામે રહું. આવારીઆમાં રશયન લશ્કરની છાવણી રહેવા દેવા તથા ત્યાં કીલા ખાંધવા ઝારની સરકારે પરવાનગી માગી પણ સ્વતંત્ર મારા જાતી ભાઈઓ તું છું ટપણું યા લોહી થું આવા એલકાબથી વેચું? થું મારા જાતભાઈઓ તેથી વાજબી રીતે મને ખેવફા નહી ગણે? ધારો કે ઝારની અરજ મેં સ્વીકારી, લેકીન તેવું પરીણામ થું નીપજતે તેનો તમે ખયાલ કીધો છે? બીજેજ દીને હજારો ખંજરોના ધાઓ મારા શરીરપર જણાતે. અહલાહે મને મારા જાત ભાઈઓ ઉપર ઉપરી દાખલ નેમયો છે કે જેથી પેદરની પેઠે મારે ફરજ બજાવવી. તેને બદલે થું એ પવીત્ર ફરજ તમે મને વેચવા કહો છો? રશયન માગણી સાંભળી હું તેમની મીત્રાચારીથી છુટો પડ્યો, પણ તેથી હું તેમનો દુશ્મન છું એમ કેમ જાણયું? પણ એ સઘળાનો બદલો કેવો? તમારા એક જનરલે મને એક પત્ર લખી મારું અપમાન કીધું; આ અપમાન તેને બાકાતી નજદીક ભારી પડી ગયું. તેના અપમાનભરયા શખ્દોના બદલામાં આખી નદી લોહીથી લાલ બની ગઈ કે જે લોહીયાર નદી આપણુ ખંનેને હ મેથ સુધી છુટા રાખશે.”

“લેકીન તે લોહી કીનાને માટે પોકાર ઉઠાવે છે.” સરદારે ઝનુનથી જણાવયું “અને તે કીનામાંથી હવે તે છટકવા નો નથી” એટલું બોલી તેણે અકમેઠ ખાનને ગળચીમાંથી પકડવા કોશિશ કીધી, પણ હજી તો તેના હાથ અડે તેની આગમચ

તો અકમેઠાનું ખંજર રશયન સરદારના સીનામાં સપાટાખંધ ચાલી ગયું.

એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર રશયન સરદાર બોલીથી ઝરઝરતો ભોંચે પડ્યો.

પ્રકરણ ૭ મું.

વધુ ખુનો.

સરદારને ભોંચપર પટકાતો મેલી અતી ઝડપથી અકમેઠાને તેની તેમજ અમાલતની પીસ્તોલો છીનવી લીધી અને તેના ઘોડા ચઢાવી દરવાજા આગળ ઉભેલા ખંને રશયન સેપાહોને એકી વેળા તેણે બંદુકોથી ઠર કીધા.

આ ત્રણ ખુનોનો અટકાવ કરે તેટલો વખત અમાલત બેગના હાથમાં રહેયોજ નહી હોતો.

“અકમેઠ ! તેં મારું સલનાશ વાળ્યું છે;” તેણે દલગીરીથી જણવ્યું. “આ એક રશયન અને તે ઉપરાંત મારો પરોણા હોતો.”

“શાહજાદા ! કેટલાક અપમાનોનો અચાવ થઈ શકેજ નહી ” ખાને ઉતરવાળો. “પણ હું એ વીશે હમણા તકરારમાં ઉતરવા માગતો નથી. મકાનનાં પારણાંઓ ખંધ કર; મારાં માણસોને બોલાવ; આપણે દુશ્મનોપર ધસી જઈએ.”

“એક કલાક અગાડી એઓ મારા દુશ્મનો નહી હતા. ખંને બાણને તે માટેનો ખીઆલ પટીક નહી હોતો, હવે તું ક્યા આધારે તેઓ ઉપર ધસી જવાની મને સલાહ આપે છે? વળી મારી પાસે દારૂગોળો યા ટોટીઓ નથી અને મારી હથયારખંધ રધયત વીખરાઈ ગઈ છે.”

“રશયનો ! રશયનો !” સોફીર અલી પોકાર કરતો ઓરડામાં ધસી આવ્યો, પણ ત્રણ રશયન મુઠાં તેની નજરે પડતાંજ તે ધાસ્તીથી ઉજળો પુછી જવો થઈ ગયો.

“અમાલત ચાલ મારી સાથે ” અકમેઠે જણવ્યું, “સરહદ પર બળવાની ઉથકે રહી કરવા હું ઈના ખાતે જતો હોતો. એનું થું પરીણામ આવશે તે તો અલ્લાહનેજ માલમ છે; લેકીન પહાડોમાં દેટા સાથે પાણી અને દારૂગોળા સાથે ટોટી ખીસ્તાર છે, પહાડી શખસને માટે આટલું પુરતું છે.

તાયફાવાળાઓનાં જીગર કીનાના આતશથી અત્યાર આગમય ઝળઝળી રહેલાં છે. તું કબુલ થય છે?”

“મારા હાથમાં ખીજે કશો એલાજર હોયો નથી. મેં મારા હાથ પગ કાપી નાખ્યા છે.” અમાલતે ઉતરવાળો. “વળી નાસી જવા વગર કશો છુટકોજ નથી, તારું કહેવું બરહક છે. તકરાર કરવાનો આ સમય નથી; ઠપકો આપવાનો પણ વખત નથી. સોફીરઅલી ! મહેરબાની કરી મારો ઘોડો તરતજ તથયાર કરાવો અને સાથે છ ખીદ મતગારોને પણ—”

“તમે મને પણ તમારી સાથે લઈ જશોની?” સોફીરઅલી આંખોમાં આંસુ લાવી વચે બોલી ઉઠ્યો.

“નહી મારા પયારા સોફીર ! મારું મકાન હાંટવામાં નહી આવે તેની તકેદારી રાખવા તારે અહીં રહેવું જોઈએ. મારી પ રણેતરને મારી છેલી સલામ કહેજે અને તે છીને તેછીના પેદરને તયાં પાછી લઈ જજે. વીસરતો ના ? સલામ આવેકુમ !”

અમાલત બેગ તથા અકમેઠાખાન જવા એક પારણેથી બાહર નીકળ્યા કે ખીજે દરવાજેથી રશયન લશકરીઓ મકાનમાં દાખલ થયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

મુઠાં કાજી સુલેમાન.

કોકેસસની પહાડી જમીનપર વસંત રેતુ પોતાની ચાદર ખીછાવી એક મધ્યાન ખપોરે આરામ લેતી હતી. છેછીનાના રહેવા સીઓને બંદગીની ચાદ આપતા મુઠાંઓ મીનારાઓપ થી બાગેબુલંદ પોકારો કરતા હતા, કે જે પોકાર આસપાસના પહાડો સાથે અથડી પડ્યા પાડતા હવામાં અલોપ થતા હતા.

પહાડી તાયફાવાળાઓના પવીત્ર કોરાનના ક્રીવાઓ બરાબર સમજાવવાના ઓરડા થી હેઠળ સ્તંભબુલની અનજુમને મુઠાં હાજી સુલેમાન ન મના એક પહરેજગાર તુરક ની માજીને મોકલ્યો હોતો, કે જે કોરાનના શબ્દો સંભળવવા ઉપરાંત રશયનો સામે કમર કસવા પણ તાયફાવાળાઓને ઉથકેરતો હોતો.

ખાંગ પોકારી રહ્યા પછી હાજી સુલે માન દહાડી પસવારતો વીચારમાં ગરક થઇ સેતરજીપર બેઠો, અને મહોમાં હથીયની નળી પકડી વારંવાર ધુમાડાના ગોટેગોટા બાહર કહડતો હતો.

વારંવાર ઘણા સંતોષ વચે તે પોતાની સામે આવેલી બે ત્રણ ગુફાનાં કાળાં મ હોં તરફ જોતો હતો, તેની ડાબી બાજુએ આવારીઆને છેછીનાથી છુટી પાડનારી ટેકરીઓ આવેલી હતી. જોનેથી દુર કોકેસસની ખરફથી મઢાયલી ટોચો દમામથી ઉભેલી દેખાતી હતી. ટેકરીઓના ઉંચાણ બાગોના દ બાવપર કુંપડાંઓ છુટાંછવાયાં ખડાં રહેલાં જણાતાં હતાં.

ગામ અને તેની આસપાસના પહાડો એ તદન સુલેહનો લેખાથ પેહરેલો હતો; રસતા અને ગલીઓમાં એકપણ આદમી હીસ્તું નહીં હતું. મેઢાંઓના ટોળાઓએ ઝાડોના છાંયા હેઠળ આરામ લીધેલો હતો, પહાડોની શોકકારક ચુપકીદી ફક્ત માખીઓ ના ગણગણાટ અને લકડકોરોના અવાજો તો હતી હતી.

“નેકતાલી” મસજીદની છેક નજીકના કુંપડાં તરફ ફરી મુલાં બોલયો, કે જે બા રણા આગળ જન સાથે તથ્યાર એક ઘોડો ખરો રહેલો હતો.

આ સાંભળી હમકડી દહાડીનો અને પાપાકથી લગભગ અરધી ડોક છુપાવેલો એક સીરકેસીયન બાહર આવ્યો.

“હું બે ઘોડેસ્વારોને જોઉં છું.” મુલ્લાંએ બોલવું જારી રાખ્યું “તેઓ ગામની સરહદ બાહર નીકળી જતા જણાય છે.”

“એઓ ચાહુદી યા તો આરમીનયનો હોવા જોઈએ.” નેકતાલીએ વીચાર જણાવ્યો “કરકસના ખ્યાલે તેઓ ભોમયા વગર જાય છે, લેકીન તેઓએ હમણા જે રાહ ધરી છે તે તેમની ગરદન લયકાવશે. છેછીનાના સહથી સરસ ઘોડેસ્વારોજ એ રસ્તે જવાની હામ ભીરે.”

“બેરાદર નેકતાલી, નહીં!” મુલાંએ ઉત્તર વાળ્યો “હું બે વખત પવીત્ર મકાંની હજે ગયો હતો અને તેથી ચાહુદીઓ તથા આરમીનયનોને ખરાબર પીછાની શકું છું. પેલા જતા બંને ઘોડેસ્વારો તેમાંના નથી. જો તેઓ ચાહુદી યા આરમીનયનો હોય તો તેઓ ધંધાસર મુસાફરી કરતા હોવા

જોઈએ, અને તેમ હોય તો સાથે સામાન પણ હોવો જોઈએ. પણ હું જવાન હોવાથી મારા કરતાં તારી આંખ વધારે તીક્ષણ: માટે ધ્યાનથી જો. જ્યારે હું તારી માફક જવાન હતો ત્યારે પા ફરસંગ દુરથી રથયનના પોશાકપર કેટલાં બટન છે તે પણ ગણી શકતો હતો અને જ્યારે હું કુરૂપ ર નેમ તાંકી બંદુક કાઢતો તો તે કદી ચુકતી નહીં હતી. ફરસંગો દુરથી હું ઘોડા તથા ભેંસોને પીછાની શકતો હતો, પણ હમણા તેવું કાંઈ નથી” એટલું બોલી મુલ્લાંએ નીસાસો નાખ્યો.

નેકતાલી તરતજ એક ઉંચી જગ્યા પર ચઢી ગયો અને ઘણા ધ્યાનથી પેલા બે ઘોડેસ્વારોને નપાસ્વા લાગ્યો.

“ગરમી ઘણી છે અને મુસાફરી થાકવનારી હોવી જોઈએ.” મુલ્લાંએ કહ્યું, “એ મુસાફરોને આશાયસ લેવા અહીં બોલાવ કે જોથી તેના ઘોડાઓ પણ આરામ લે. કદાચ કાંઈ નવી ખબર એઓ જણતા હશે. પવીત્ર કોરાન દરેક મુસાફરીની પરોણાગત કરવા ફરમાવે છે.”

“પવીત્ર કોરાનના શખદો આ પહાડી જગથે પેવસ થયા તે આગમય પણ દરેક મુસાફર અહીં બેઠક નીરાંતથી આરામ લેતો અને પરોણાગત ચાખી ખુશીથી પોતાની મુસાફરી ચાલુ કરતો.” નેકતાલીએ ઉત્તર વાળ્યો “લેકીન આ બંને મુસાફરો મને શકમંદ લાગે છે. ગામમાં પેસવાને બદલે તેઓ જાણી જોઈ શા માટે પોતાના જીવના જોખમે ઉગડ વેરાન જગથા પસંદ કરે છે?”

“જરા સચુર!” મુલ્લાં હાજી સુલેમાને તેને બોલતો અટકાવી કહ્યું “છેલા ઘોડેસ્વારના પાપાક નીચેથી ખાલનાં જોળ ગુંછળાં હું જોઈ શકું છું.”

“તારું કહેવું ખરાબર છે!” નેકતાલીએ ટીકી જોયા પછી ઉત્તર વાળ્યો “એ કદાચ રથયન હશે, જો નહીં હોય તો શીહર તારતારો હશે, જરા થોભો! એના ખાલના ગુંછળાંની ઘોડીવારમાં હું ખરાબર ખબર લઈશ. સુલેમાન! આધા કલાકમાં તો હું અહીં પાછો ફરીશ. એ અરસામાં તેઓ આપણા પરોણા દાખલ થશે, યાતો અસોમાંથી કાંઈ નીચેની ખીણમાં ગરક થશે.”

એટલું બોલી નેકતાલી બંદુક ખાંધે મારી તથ્યાર ઉભેલા ઘોડાપર ઝડપમાં બે

સી ગયો અને ખડકોની અને ખાડાઓની દરકાર કર્યા વગર તે જવા લાગ્યો. તેની પુઠં ધુલાઈ અને નાના પથરાઓ તથા કાંકરાઓ ફડાફડ ઉડતા હતા.

“અલ્લાહ અકબર !” હાહાએ મગ રૂરીથી ગુરગુરીની નળી પાછી મહોંમાં મેલી જણાવ્યું.

પ્રકરણ ૯ મું.

બે મુસાફરો.

ઘોડા વખતમાં નેસ્તાલી પેલા અંજાણ ઘોડેવારોને જઈ મળ્યો, તેઓએ “બાયલીક” થી ચેહરાઓ ઢાંકેલા હોવાથી તે તેમને પીછાની શક્યો નહીં.

ઘોડો વખત સુધી તો તે તેમની પુઠં પુઠં જવા લાગ્યો, પણ રસ્તો જ્યો પોહોળો આવ્યો કે એકાએક ઘોડો દપટાવી તેમની આગળ નીકળી જઈ, ઘોડાને ફેરવી તેમને રસ્તો ઘેરી દબો.

“સલામ અલયકુમ !” તેણે ખરેલી બંદુક જનપર ગોઠવતાં જણાવ્યું.

બેમના આગલાએ પોતાના ચહેરા પરનો “બાયલીક” (પુરકો) ઝડપમાં પોતાના હમનપરદને જોવા હંચકી તરતજ પહેરી દીધો.

“અલયકુમ સલામ !,” તેણે પણ પોતાની બંદુક છુટી કરી તો જણાવ્યું.

“અલ્લાહ તમારી મુસાફરીમાં તમારો બચવ કરે !” નેસ્તાલી બંદુક ખરાબર કરતાં બોલ્યો.

“અને ખુદા તને જ્યાદા અકલ બક્ષે કે જથી મુસાફરોને રસ્તો ઘેરી તેમને હેરાન નહીં કરે,” બખતર પેહેરેલા શખસે પાવડાપર ઉભો રહી જણાવ્યું, “લેકીન બેરાદર ! તું શું માગે છે ?”

“મારા પગેણા પાખલ તમોને એસતે કમાલ લેવા આવ્યો છું. અહીં એવો રેવા જ છે.”

“મહેરબાની ! બેરાદર ! મહેરબાની ! લેકીન અમો કાંઈ પરવારતા નથી. વખત અમોને જવતોલનો છે.”

“તમે ભોમયા વગર આ રસતે જાવો છો તો ખુબ સાંભાળમાં રહેજો !” નેસ્તાલીએ સલાહ આપી.

“ભોમયો ?” પેલાજ ઘોડેવારે હસી ઉતર વાળ્યો “કોકેસસમાં ભોમયો ? તમારા સંભળા ભોમયા કરતાં હું વધારે જાણું છું. માટે બેરાદર ! અમોને જવા રસ્તો ખુલ્લો કર ! રસ્તામાં કાંઈ તારું મકાન આપ્યું નથી અને વળી તારી સાથે ગયા મા રવા જેટલી અમોને ફરસુદ નથી,”

“તમારાં નામો જાણ્યા વગર હું તમાને જવા દેનાર નથી.” નેસ્તાલીએ ઉતર વાળ્યો.

“નેસ્તાલી ! અલ્લાહ પાસે દુવા માગ કે હું તારા પેદરને ખરાબર પીછાણું છું અને તે મારી તરફથી લડાઈમાં ઘણી વેળા લડ્યો હતો. પણ તારા પેદર સાથની મારી પીછાન તથા માન છતાં મારા મારગમાંથી અખઘરી દુર થા, નહીતર તારી લાસપર કાલે તારી માદર વીલાપ કરશે. બેઅકલી બે ટા રસ્તે જતા રાહદારીઓને અટકાવી તું તેમની સાથે મારામારી કરવા માગે છે કે જે વખતે તારા પેદરના હાડકાંઓ રશીયન મેદાનમાં રવડતાં પડ્યાં છે અને કોઝાક અખળાઓ તારા પેદરનાં હથયારો ખાત્રારમાં વેગે છે ! નેસ્તાલી ! સાંભળ ! ‘તેરેક’ની પેલી તરફ તારો પેદર ગઈ કાલે રશયનેને હાથ માર્યો ગયો છે : હવે હું કોણ છું તે તું જો જાણવાજ માંગતો હોય તો જો મારો ચેહરો !”

“સુલતાન અકમેદખાન !” પોતે જ ખખર હમણાં સાંભળી હતી તે તથા મુસાફરનો કરડો ચેહરો જોઈ ધુળ્લતાં તે પોકારી ઉઠ્યો.

“હા ! હું અકમેદખાન છું !” તે શાહજાદાએ જણાવ્યું “લેકીન નેસ્તાલી ! આટલું યાદ રાખજ કે જો તું કોઈની આગળ એક સુખન વટીક બોલશે કે ‘મેં આ વારીઆના ખાનને જોયો છે !’ તો તેનો કીનો તારાં ફરજદાન ફજા પર ઉતરશે.”

નમીને નેસ્તાલી એક ખાણુ થઈ ગયો, જ્યારે પુક પેહેરેલા પેલા બેને ઘોડે સ્વારોએ મંજલ પાછી ચાલુ રાખી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

અમાલતની કળાપીટ.

નેસ્તાલીને છોડ્યા પછી બંને ઘોડેવારોએ ચુપકીદી અખતયાર કીધી. બંનેનાં મ

ન દલગીરીભરી યાદથી ભરપુર હતા. પેહેલા ઘેડેકવારને તો નેકતાલી સાથે આપણે ઝાળખી ગયા છીએ. તેની સાથેના ખીજે કોઈજ નહીં પણ અમાલત બેગ હતો. ખંને ના પોશાકોપરથી લગાઈમાંથી થોડુંકનાજ તે ઝો ફારેગ થયલા દીસતા હતા. તેઓ હારી નહાસતા હતા, પણ અકમેઠખાનના હોથોપર તે વીશે તદન તુચ્છકાર જગતો હતો, ખજ કે તીરસકારથી તે મુઝમાં હસતો હતો.

અમાલત બેગ તો થાકથી તદન આજે જ થયેલા દેખાતો. તે કદાચજ આસપાસ ન જર ફેંકતો અને વારંવાર વેદનાથી પોતાનો જખમી હાથ ખેંચતો. તેના ઘોડાને એવી હાડમારીની ટેવ નહીં હોવાથી થાકી ગયેલા જણાતો હતો.

“પેલાતું નોતરું તેં શા માટે ના પાડ્યું ?” અમાલતે જખાં ખોલી. “એક બે કલાક આપણે આરામ લઈ શકતે.”

“મારા પયારા અમાલત ! તું નાદાન ની પેઠે વાત કરે છે.” અકમેઠ ઉતર વાળ્યો. “તારતારોપર તું હાકમી ભોગવનાર, તે તું શું આ પહાડી રહેનારોઓને પણ તારી રધયત જવાજ સમજે છે કે ? કીસમત આપણીપર રૂઢ્યું છે; આપણે હારી ગયા છીએ અને દુશમનો આપણી પુઠે લાગેલા છે. રશીયન બંદુકોથી તારા અને મારા મળી સો બહાદુરો ભોંયે પછડાયા છે. અકમેઠખાનનો ચહેરો હમેશાં ફેટેહના સેતારા દાખલ ગણાતો આવ્યો છે તો તેજ હાર ખમેલો ચહેરો શું છેછેનોને દેખાડવા માગે છે ? એક દેશનીકાલ દાખલ તું શું મને તેમની હજુર જવા કહે છે ? મારે મોંહથી મારી શરમ તું શું પુકરાવવા માગે છે ? એક ભીલુકની પરોણાગત ચખાવવા શું તારો એરાદો છે ? અકમેઠખાન પરથી છેછેનોનો વીશ્વાસ હાલ તરત ઉડી ગયેલો હોવો જોઈએ. અકમેઠનો સેતારો હાલ નમેલો છે; કીસમત તેનીપર રૂઢ્યું છે. ફક્ત વખત તેના આંસુઓ સુકાવશે, અને તથા રેજ અકમેઠખાન પાછો આગલા બેધાજેલો તેમની હજુર ખરો રહી હટકાટ કરવા તથા કુફરોની ખુનરેજી કરવા તેમને ઉશકેરશે. આજે આ પડતી હાલતમાં જો હું છેછેનો હજુર જાઉં તો તેઓ ખરગસતે સેતારા દાખલ મને વીચારશે; મારું કદાચ અપમાન કરશે અને તું જાણે તો છે કે અપમાન કદી

હું સાંખી શકતો નથી; અને તેમ જો બને તો રશયનોપર કીનો લેવાનો મારો ઠરાવ કદીપણ પાર પડે નહી, માટે આવા બહાદુર જંગીઓ સાથે ફેકટમાં ટંટો કરવામાં મજા હશે ? કાલે આપણુ મારાં મકાનમાં પુગી જઈશું અને તારા જખમોની સરવાર તથા પુરતી રીતે થશે; તેટલાં હીમત પકડ.”

ઉપકારની લાગણી સાથે અમાલત બેગ પોતાનો હાથ છાતીપર મેલ્યો. ખાનના શખ દોમાં તેને સંગીન માવો માલમ પડ્યો, પણ લોહીના વહેવાથી તે નખખો પડતો હતો.

ગાનડાંઓની દુરથી રહેતા તેઓ પોતાનો મારગ કાપવા જતા હતા. રસ્તામાં તેઓએ પોતા સાથે લીધેલા થોડાક રાંધેલા ચોખા અને મધ ખાધું, અને ખડકોની વચે રાત પસાર કીધી. સચેરતી નજદીક કોઆસઉ નદી પર નાખેલા પુલ તેઓએ પસાર કીધો, અને અંડે, મહલીનસ અને ડાં સાલટાહેરની ટોચ એક પછી એક પસાર કીધી.

“અલલાહો અકબર !” જ્યારે તેઓ એક અતી ઉંચી ટોચપર જઈ પુગયા કે જ્યાંથી આખું આવારીઆ દીસતું હતું ત્યાં આવી પહોંચતાંજ અમાલત ખાલ્યો. પણ તેજ વેળા તેનો ઘોડો તદન આજેજ થયેલો જણાયો; તેના મોંહમાંથી લોહીની ધારા ધસી આવતી જણાઈ. આ આજેજ થયેલાં અસીલ જનવરપરથી નીચે ઉતરવામાં અમાલત બેગને અકમેઠે મદદ કીધી. સેજ વારમાં ઘોડો મડકું થઈ જમીનપર રગરોળાયો.

આ વખતે અમાલત પોતાના દુખારાને રડતો નહીં હતો; તે પોતાના આ અસીલ જનવરના મોત માટે વીલાપ કરતો હતો.

પોતાના ખંને હાથોમાં મોંહ મેલી તે રડપીટ કરવા લાગ્યો, જ્યારે ખાન તેના હાથપરનો જખમ પાછો બાંધવામાં રોકાયો.

“અકમેઠ ! મને મરવા દે ! આ દુનયામાં મારે માટે સુખ સરજેલું નથી. હું નાતવાન છું. આ દુનયામાં વધુ વખત જીવવાની મને હોશ પણ નથી. જા ! સલામ અલયકુમ !”

“અમાલત ! અવી રીતે ખાલતાં તુંને શરમ નથી આવતી ? એક જખમ તે શું ?

એક અસપ તે શું ? તારો જખમ એક અઠસડયામાં રૂઝાશે; તારા ઘોડાને બદલે તેના કરતાં સરસ ઘોડો મારે ત્યાંથી તુંને મળશે, દુઃખ અલલાહ તરફથી આવે છે; સુખ માટે પણ આપણે તેનાજ આભારી છઈએ.

આવી જવાનીમાં દુખ માટે રડવું એ એક અજીમ ગુનાહ છે. મારા ઘોડાપર સવાર થા. હું એને લગામ પકડી રાત અગાડી મારે મકાને લઈ જઈશ, ચાલ ! દરેક પળ કીમતી છે.”

“વખત મારે માટે હવે કીમતી નથી.” અમાલતે ઉતર વાળયો “તારી બાઈસમાન સંભાળથી હું તારો આભારી છું, પણ હવે વધુવાર તેનો હું ગેરઉપયોગ કરનાર નથી. આ પછીને હજી ઘણે દુર જવાનું છે, અને મારે માટે શા સારું તારો જીવ તું જોખમમાં ના ખેં ? માટે હું ફરીથી કહું છું કે મારા નસીબ પર મને છોડી દઈ તું બેધડક દોડી જઈ તારો કીમતી જીવ ખચાવ.”

“અમાલત ! તાવની ઝુમમાં આ સઘળું બકબક છે. આપણા ખેશીઓનો પણ તારે વીચાર કરવો ઘટે છે. ખરું છે કે તું તારી ખાચડીથી કંટાળેલો છે, લેકીન આપણો ધરમ થું બીજી ત્રણ કરવા પરવા નગી આપતો નથી ? તું તારા સસરાને ધીકારે છે, લેકીન તેના વારસાને તો તારે ચાહવો જોઈએ કે જે ભવીષ્યમાં તુંને મોટી હકુમત ભોગવનારો સ્વતંત્ર શાહજાદો કરશે. મરણ પામેલા આદમને દોલત અને સતાની જરૂર નથી; મોતમાં ગીરફતાર થયેલું આદમ કાંઈ કીનો લઈ શકતું નથી; અને હજી તો તુંને રશયનો પર કીનો લેવાનો છે, માટે હીમત પકડ ! મરદાને મરદ પાછો થઈ જા. આજે રશયનો ફતેહમાં છે; કાલે વરતારા પ્રમાણે આપણીજ પેઠે તેઓ શીકશત ખમશે. અહાહ સુખ આપે છે. લેકીન આદમોએ પોતે જ તે હાંસિલ કરવા મેહેનત કરવી જોઈએ. તું જખમી અને નાતવાન બન્યો છે, લેકીન હું તો હજી મજબુત જોરાવર છું. અમાલત ! મારા ઘોડાપર સવાર થા અને ઉંચે આકાશમાં પેહું ગરૂડ પક્ષી ઉડે છે તે જોએનીજ પેઠે આપણી કાલની હાર માટે આ પછે રશયન લારોપર હવે પછી આપણી ફતેહનો ઝુંડો ફડકાવીયું.”

અકમેઠના આ રસીલા બોલોથી અમાલતના ચહેરાપર ખુશહાલી પંથરાઈ; નીરાશી ગુમ થયલી જણાઈ.

“અકમેઠ ! તારું કહેવું ખરડક છે.” તે બોલયો “હા ! કીનો ! પયારો કીનો ! મારાં હૃદયને હવે ઝળઝળાવે છે ! અકમેઠ ! માનજે કે ફક્ત કીનાને માટે હું જીવવા મા

ગું છું ! આજથી હું તારો છું; મારા પેદરની કબરના નામથી હું તેમ કહું છું. આજથી તું કહે તેમ ચાલવા તઈયાર છું; જો કોઈ વેળા આ વીસરી જાઉં તો મારા માથાંપર ઉડતાં ગરૂડ પક્ષી, મારા મરણ પામેલા ઘોડા અને મારા જખમી હાથની યાદ મને આપજે. જો હું ઉંઘમાં ગીરફતાર થયેલો હોઈશ તો આ યાદથી પાછો જાગૃત થઈશ, અને વીજળીની પેઠે મારું ખજર ઝમઝમશે. હા ! કીનો ! કીનો ! કીનો ! તું કેવો સરખતી છે ?”

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ખંડુકોના ખાર.

અમાલત બેગમાં કીનાનો સાપ સજાગૃત થયેલો જોઈ અકમેઠ તેને છાતીસે ચાંપ્યો. મકારે આદમો હમેશા પોતાની મતલબ સાંધવાની હોય તયારે હમેશા ત્રાજાને પોતાનું હથીયાર કરે છે, અને પોતે ખસતાં જઈ સઘળો તમાસો ખુશહાલીથી જોયા કરે છે. તેમજ અકમેઠના ખાખમાં હતું. જાણે અમાલત નાતું ખાળક હોય તેમ અકમેઠ તેને ઉઠાવી પોતાના ઘોડા પર મેલયો.

“તારામાં હવેજ હું અમીરી લોહી પાહું જોઉં છું. હું પવીત્ર કબુલાત આપું છું કે જે સઘળી કબુલાત મેં તુંને આપી છે તે બોલે બોલ બળવીશ.” અમાલતને ટેકો આપી ચલાવતાં અકમેઠ જણાવ્યું.

તેઓના પગોની નીચેથી ઝીણા પથરો અને કાંકરાઓ નીચે ઢળણપર ગગડવા લાગ્યા. આખરે તેઓ ઝાડ પાનથી લીલી કંજર બનેલી જગયાએ સલામત જઈ પહોંચ્યા. અહીં કુદરતે જાણે પોતાની સખળી મેહરબાની ખાલી કીધેલી હતી. કોઈ કોઈ વેળા ઝાડઝાંખરીઓમાંથી રસતો કહાડવો તેમને માટે મુસીબતભર્યું હતું. કેટલીક વેળા લીલથી બાઝેલા ખડકોપરથી જવું પડ્યું હતું, જે મની નીચે ઝરાનાં પાણીઓ ટેળ હવાથી ચળકાટ આપી રહ્યાં હતાં. જાણે તે જગયા ખાગેબેહેસતો ખચલ આપતી હતી. એક નાની ટેકરીથી પુરઝુકને છતાં પડેલાં અખક ગામડાની નજદીક આપણા ખંડુકોના ખારમાંથી આવેલાં જાગ્યા; અહીં તેઓને ખંડુ

કોના ખારના આવાળે સંભળાયાથી ઘણી આતુરતાથી તેઓ થોપ્યા.

“માથલલાહ! અરે એ તો મારા પોતીકા શેકારીઓ છે,” અકમેઠ બોલી ઉઠ્યો. “આ વખતે અને વળી આવી હાલતમાં તેઓએ મને જોવાની આશા રાખી નથી. ખુરજુકમાં હું ઘણા આંસુઓ અને અતી ખુશહાલી લઈજઈ છું.” એટલું બોલી તેણે ડોક નમાવી એક નીસાસો મેલ્યો. તેના બંધાં પર કાળાશ જમી નીકળ્યો, લેકીન ધીમે ધીમે તેના અંતરણ્યોના સારો ખવાસ તેની પર કાબુ ધરાવતો જણાયો.

એક, બે, ત્રણ અને છેલ્લાં ધડોધક બંદુકોના આવાળે સંભળાવા લાગ્યા.

“રશયનો ખુરજુક આવી પહોંચ્યા.”

અમાલતે વીચાર જણાવ્યો, અને તરતજ મયાનમાંથી પોતાની શમશેર તેણે ખેંચી કહાડી. ઘોડાની લગામ મજબુત પકડી, પણ તેના જખમી હાથમાંથી તલવાર નીચે ભોંય પર પડી ગઈ: તે ઉંચકવાની તેની શક્તિ અત્યાર આગમ્ય ગુમ થઈ હતી. પોતાનામાં જે બાકી જોર હતું, તે કામે લગાડી ઘોડા પરથી નીચે ઉતરવાની કોશિશ કરતાં તે બોલ્યો, “અકમેઠ” તારા જાત ભાઈઓનો મદદ દે દોડી જા. સો ઘોડેસવારો કરતાં તારી એ કલાની હાજરી વધુ કીમતી છે.”

પણ અકમેઠખાન કાંઈ ઘોડેસવાર થયો નહીં. બંદુકોના આવાળે ઘણા ધયાનથી સાંભળવા લાગ્યો. આવાજ પરથી તે કાંઈ ન કરવા માગતો હોય તેમ જણાયું.

“એઓ કઈ બાજુથી આવયા હશે?”

તે પોકારી ઉઠ્યો “શું જંગલી ખેડાઓના તેઓ પગો છે યા ગરૂડની પાંખો તેઓ ધરાવે છે? સલામ, અમાલત! મારા કીલ્લામાં હું મરવા જઈ છું.” પણ તેજ વેળા એક ગોળી તેના પગ આગળ આવી પડી.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

લડાઈમાં અપખાઓ.

પગ આગળ આવી પડેલી ટોટી અકમેઠ ઉપાડી લીધી અને તપાસી તે બોલ્યો “બેરાદર અમાલત! સુખેથી પાછો ઘોડા પર સવાર થા. રશયન ટોટીઓ સીસાની ખનાવે લી હોય છે—આ તો ત્રાંખાની છે. આ મારો

જાતભાઈ દક્ષીણ તરફથી આવ્યો છે, કે જ્યાંથી રશયનોથી આવ્યા નહીં.”

ખુરજેકની ટેકરી હવે તેઓએ ચઢવી જમી કીધી. ટોંચ પર આવતાંજ નીચે તેઓએ ખાસું લડાઈને લાયક બોહોળું મેદાન દીધું, જેને અકમેઠખાનના કીલાના બે મી નારાઓ સંભાળારતા હતા. બે સામસામી ટોળીઓ એકેક સામે લડતી હતી, બ્યારે ખુરજા વગર અપખાઓ પોતાનાં બાળકોને હાથમાં લઈ તથા વીખરાયેલ ચહેરે લડાઈ કરવામાં મથી ગયેલ થયલાઓને ઉચકેરતી હતી.

આ દેખાવ અમાલત તો અજાયબીથી દંગ થઈ જોતો ઉભો, પછી તેણે સવાલની ઢપે પોતાના સોપતી તરફ જોયું.

“એ તું શું જોય છે?” અકમેઠે હસી જણાવ્યું “એ તો અમારામાં સાધારણ રેવાજ છે. ખાલ્લાં મેદાનોમાં રહેનાર એક આદમને જે બીજા સામે વેરભાવ હોય છે તો બંને સાથે મળતાં ખંજરનો ભોગ એક જથ્થા થાય છે અને સઘળું વીસરી જવાય છે. લેકીન પહાડી મુલકમાં રહેનારાઓ જુદી રીત અપસાર કરે છે. આ મારામારી પણ તેજ કીસમની છે. કાંઈ અતી નજીવા કારણથી આ સઘળું સળગ્યું છે. કદાચ એકાદ ગાય કોઈએ તક્કાવી હશે. અમારામાં ચોરી કરવી એમાં શરમ ગણાતી નથી, પણ ચોર પાંખેલ જો તે સપડાઈ ગયો તો તે ખેજલત ગણાય છે. અમાલત! આ અપખાઓની હીમત પર આફ્રીન કર! અકમેઠ જરા થુરપર ચઢી બોલ્યો “ટોટીઓ તેમના કાન આગળથી પસાર થાય છે, મોત તેમના શીર પર ભમે છે અને એ સઘળાને તેઓ તુચ્છકારી સેહ છે. યા અલ્લાહ! ફક્ત શેર મરદોનીજ એવી માદરો અને ઝોરુઓ હોય? એઓને જો કાંઈ અકસમાત થાય તો તે દલગીરીભર્યું થઈ પડે. ખુદાએ મને અણીની ધીક ઉપર અહીં મોકલ્યો છે.” એટલું બોલી તેણે પોતાની બંદુક હાથમાં લીધી, અને ટોંચની છેક ઉંચે આવેલા એક ખડક પર ઉભો રહી હવામાં તેણે બંદુક ફેંડી. અણધારેલી રીતે અને વેગવેગથી આ અવાજ સાંભળી લડનારાઓએ અજાયબીથી તે તરફ નજર ફેરવી, પોતાના ડાબા હાથથી બાયલીક નીચે કીધી.

ખંને બાળુથી એકી વેળા ખુશહાલી ના પોકારો થયા ; કારણકે તેઓએ એક મેકને પીછાનયા.

“બેગદરો!” એકમેઠે ગુમ પાડી “તમારો દારૂગોળો અને ટેલીઓ રૂસ માટે રહેલા હોવા. એક પણ હવે વધારે નહીં. કાલે તમારો વાંધો સમજી હું તેનો ચુકાદો આપીશ.”

પણ આ હોકમની કરી જરૂર નહીં હતી. ખંને બોરડુવાળાઓ પોતપોતાનો વાંધો લુકી જઈ પોતાના સરદારને માન આપવા ચરસાચરસી કરવા લાગ્યા. મરદો અને ઓરતો સઘળાં સામટાં “અલ્લાહ અક્રમેહખાનને લાંબી જીંદગી બક્ષે” પોકારતાં તેને એસતેકબાલ લેવા ધસ્યાં. એનું નામ તે કીદાગીરી ! એનું નામ તે ખરી લોકપ્રીયતા ! પદસાવાળાં તથા મોભાવાળાં થવાથી કાંઈ કીરતીમાં વધારો થતો નથી યા તેમની કાંઈ લોકપ્રીયતા દેખાતી નથી.

“તમે લોકની કીદાગીરી માટે હું બહુ ખુશી છું.” એકમેઠે જણાવ્યું “પણ આજે હું માહુરા જખમી થયલા એક દોસ્તને લઈ આવ્યો છું, જેને સારવારની અતી જરૂર છે. એની તરફ તમે મદદનો હાથ લંબાવો અને મારાં મકાને લઈ ચાલો.”

અને અમાલત ! તેની આંખયો મીચાવા લાગી; તેની સમજાયકતી ગુમ થતી જણાઈ.

એકમેઠની ભલી રદ્યથતે લડાઈની તરતજ ફારેશ થયલી ખંદુકો એકેક સાથે ભેળવીને પલંગ જેવો આકાર કીધો અને તેની પર દોસ્ત અને દુગમનોએ પોતપોતાનો મતકેર લુકી જઈ ખઉરકાઓ પાથરયા અને તેની પર અમાલતને ઘણી સંભાળથી મેલી પોતાના સરદારના મકાને લઈ ચાલયા. પાછો પેતાના ઘોડાપર સવાર થઈ એકમેઠે પોતાના કીલાઈપી મકાનની રાહ ધરી.

એકમેહખાનની કીમતી નરમ સેતર જીઓંપર અમાલતને મેલવામાં આવ્યો. અમાલતે પોતાની સુધ તદન ગુમાની દીધી હતી.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

સારવાર કરનારી પુતળી.

છેક ખીજે દીને જખમી થયેલો અમાલત થોડી ઘણી હુશીઆરીમાં આવ્યો. હવામાં ઉડતી રજકણો મીશાલ તેના ખયાલો એકબીજા સાથે કુચ્છતી ખેલતા હતા. તેને કાંઈ પણ સુરતા

રહી નહી; તેને કાંઈ પણ દુખારો જણાયો નહી. પોતાનો દેવ જે તેનીપર અજબની ટેપ મારતે તો તે તેને મનસે સરખું જ હતું. તોપણ આ હાલત લાંબો વખત સુધી ટકી શકી નહી.

ખીજે દીને ભર ખપોરના જયારે સઘળા નોકરો ખંદગીમાં ગીરફતાર થયલા હતા, જ્યારે તખીખી પોતાના દરદીને તપાસી ગયો હતો અને ખાન પોતે આગલ દીવસની કે બુલાત પ્રમાણે પેલી ભાંજગડનો ચુકાદો આપવા ચોગાનમાં ગયો હતો, ત્યારે ખીમાર અમાલતને ખયાલ ગયો કે કોઈનાં ધીમાં નાજુક પગલાં ઓરડામાં ખીજાવેલી સેતર જી પર પડ્યા પાડતાં હતાં.

થું છે તે જોવા તેણે કોશેશ કીધી. અતી મેહનેતે તેમાં તે ફતેહ પામ્યો. તો એક મહારોખસાર જેવી ગુલનાર પોતાની ભર જવાનીના જોખનમાં હસતી રમતી કુદતી અણીઆળાં નાક, પરવાળાં જેવાં લપ્પ, હંસ જેવી ડોક, કાજળ જેવી આંખો, વલવલ થતી કાળી ભમર. ખાલોનાં લાંબાં ગુલકાં અને પરી મીશાલ મુખડા સાથે એક રૂપાના પયા લામાં હકીમે આપેલી દવા નામતી તેની નજરે પડી. અમાલતનું માથું અતી સંભાળથી તેણીએ પોતાના હાથમાં ઉંચક્યું, તેને સહેજ ઉંચક્યો.

અને અમાલત વધુ કાંઈ જાણી શક્યો નહી; તે કાંઈ વધુ જોઈ શક્યો નહી, તેની આંખયો પાછી મીચાઈ ગઈ અને તેના સરવે ખયાલો એકજ ચીજપર એકઠા થયા. અતી આતુરતાથી તે સંભાળવા લાગ્યો. જે પ્રમાણે પંખેર પાખ ફરડાવે તેમ તેણીના પોચા કંઠા આવાજ તેને સંભળાયો. ફક્ત પંખેર ઓરડામાંથી નાસી ગયું હતું.

ઓરડામાં પાછી તદન શાંતી ફેલાઈ અને જખમી થયેલો ખીમાર પાછી પોતાની ચથમો ઉઘાડી તો કાંઈ નહી જોયું. “મેં ખવા ખ તો નથી દીઠો?” કરી તે ખડખડ્યો. પણ તે પોતાને ઠગતો હતો.

સોળ વરસની ભરતીમાં અમનચમન કરતું પેલું માણસાઈ પંખેર કોઈજ નહી પણ એકમેહખાનની દીકરી હતી. એ પહાડી મુશકોમાં વગર પરણેલી અખખાઓ નેમ હના ગાંઠથી જોડાયેલી ઓરતો કરતાં વધુ છુટાપણું ભોગવે છે, જોકે તેમનો ધરમ તેથી ઉલટોજ બોધ આપે છે.

પણ આ દેવાળ કરતાં પણ વધુ છુટા પંથુ અકમેઠાનની આ એકપુરી ખેટી ભોગવતી હતી, તેના પેદરની તે અતી લાડ કી હતી, થટતા અંદાજમાં ગમે તેટલી છુટ તે ના પેદર તેણીને બક્ષતો હતો. ટુંકમાં મતલબ એટલીજ કે પોતાની ખેટીની પાક હોરમતજળ ખવાય અને નીંદાનો ભોગ નહીં થઈ પડે તેટલો અંદાજે રાખી રખાવીને તેણે તેણીને છુટ બક્ષી હતી.

અત્યાર તુલીક તેણીનો પેદર પોતા જોડે લા મોભાવાળા કોઈને પણ પરોણા દાખેલ પોતાના મકાનમાં લઈ આવેલો નહીં હોતો. ઘણા પરોણાઓ આવતા જતા હતા, પણ તેઓ વીશે તેણીએ સુદલ ખયાલ કીધો નહીં હતો, લેકીન આગલે દીનથી કાંઈ અજબ લાગણી શરીરમાં થતી તેણીને જણાઈ. આગલે દીને પોતાના પેદરને ભેટતી વેળા તેણીએ પોતા સામે એક નવજવાન ખુબસુરત શખસને ખેશુધ હાલતમાં સુકેલો જોયો હતો. પહેલાં તો તેણી ગભરાઈ ગઈ, પણ જ્યારે તેણીના પેદરે તેણીને જણાવ્યું કે, અમાલત બેગ તો તેમના પરોણા તરીકે હતો ત્યારે તેણીએ મધુર માયાની મીઠી નજર તે જવાન તરફ ફેંકવી શરૂ કીધી. ત્યાર પછી જ્યારે હકીમે આવી તપાસી જણાવ્યું કે કંકત અતી લોહી જવાથી કમતાકાતને લીધે અમાલતની આ હાલત થઈ પડી હતી ત્યારે આ નાજનીન ના દીલમાં દયાનો ઝરો પુર ઝડપથી ઝરકે વા લાગ્યો. શું તબીબ લુલ તો નહીં કરતો હોય ? ઝખમકારી તો નહીં હોય ? જખમ કાંઈ નાનો સુનો નથી ? આવા વીચારો મનમાં રમતા રાખી તે બીજાને ગઈ. આખી રાત ખવાયમાં તેણીએ આ નવજવાન ગખ રૂ દેખાવના જખમી પરેણા વીશે સ્વપનાં જોયા કીધાં.

ખીજે દીને તેણીને લાગ્યું કે તેણીએ આખી રાત ખેચેનીમાં કાઢી હતી. ખાન પોતાના ખેશુધ પરોણાના ઝોરડામાં હતો; માટે પેદરને મળવાને મશે તે પેવા ઝોરડામાં પેડી લેકીન ખીમાની આંખયો તો બંધજ હતી. અમાલતની આંખયોની કીકી જેવા તે તલખ ગાર હોવાથી ખપોરના પાછી ફરી.

અમલત એકલો હતો. પણ દીલકથ શાહજાદની નજર તેણીપર પડતાંજ તેણે આંખો બંધ કીધી હતી. ખીચારી દલ ગીર થઈ. ખીમારની આંખો ધણી આકરણ

વાળી હોવીજ જોઈયે. પોતાની આખી ઉમરમાં આ પહેલીજ વેળા તે આ વેહેજમાં ઉતરી હતી. ખીમારની આંખોને ડેકાણે બે કોહીલુ રો હોવા જોઈયે.

છેક સાંજે ઝોરડામાં દવા પાવા પાછી ફરતાં તેણીએ આખરે પોતાની જાણ સા પુરી પાડી. ખરેખર આંખો તેણીને તમામ ખલકતમાં સઉથી સરસ માલમ પડી. પણ હજી ખીમારનો સાદ સાંભળવાનો હતો. તે ખુલખુલ સરખો મીઠો મધ હોવો જોઈયે. પ્યારને વશ થયલી ઝોરડામાં એક પછી એક કેટલી બધી જાણસા ઉતપન થાય છે ?

પ્રકરણ ૧૪ મું.

પ્યારનું પેહેલું પગલું.

કાંઈપણ કરી ખીમારનો સાદ સાંભળવો તો જોઈયેજ. પોતે જ મનપર લીધું હોય તે કંઈ ઝોરડા કરવા વગર રહેતી નથી.

તોપણ અકમેઠાનની એકપુરી ખેટી સુલતાના સાદી હતી; તેથી તેના શખદો પણ સાદા લેકીન મીઠાશના માવાથી મધુર હતા. ખીજી ઝોરડોના જેવા ફરેખથી તે ખરપુર નહીં હતા; કીના કપટથી તે વેગળા હતા. કીના કપટ તથા તુંદાઈ એ બધાં એક જ ઝોવારેનું છે; દરેકને એકેક વગર ચાલતું નથી; ખાહેરથી મીઠાશ ખાતેનમાં ઝેર.

સુલતાના સાદી હતી; એટલે એના શખદો પણ તેવાજ હતા.

“તમે કેમ છો ?” તેણીએ પુછ્યું.

“ઠીક છું !” જરા નખળાઈ છે. અમાલતે ઉતર વાળ્યો.

“અલલાહ તમોને જલદીથી તનદરોસ્તી બક્ષે.” તેણીએ જરા ગુંચવાઈ ઉતર વાળ્યો.

“તનદરોસ્ત થઈને પણ શું કરવાનું સુલતાના ! સુખી ઘડીમાં મોત પણ મધુર છે, હમણાના જેવી સુખી ઘડી કદાચજ મળે.

સુલતાના તેના શખદોની સમજ સમજ શકી નહીં, પણ તેની ચથમોએ તેણીને કાંઈક ખયાલ આપ્યો. તેણીના ચહેરાપર ગુલાખી રંગ પ્રગટી નીકળ્યો, અને શાંત પડી રહેજા ખીમારને ઇસારત કરી ગભરાઈને તે ઝોરડામાંથી ખાહેર નીકળી ગઈ.

પયારનું આ પહેલું પગલું હતું. પુતળીનું આ પહેલું બીજ હતું. કુદરત એજ રીતે એક બીજને સમાગમમાં લાવે છે. રાતના તે નીંદ્રામાં લીન થયો, એવી આશાથી કે ખવાખમાં તે સુલતાનાનો રૂપાળો ચેહરો જોયા કરે. તેણીને ખરેખરી હસતી બોલતી જોવાની પુર આશામાં તે સહવારના ઉઠયો. તેનામાં અતી ઝડપથી શક્તી આવવા લાગી.

આ બંને જવાનોએ પયારના નામને દોસ્તી દાખલ આગળવા શરૂઆત કીધી. અકસેખાન વારંવાર આવાચી ખાતે જતો આવતો અને તે વેળા આ બંને જણાં એખલાં પડતાં. બંનેના પયારથી તે જાણીતો હતો પણ પોતાની મતલબ સાધવા ખામખા આડકતરી રીતે ઉતેજન આપતો. તેણીએ વળી અમાલતને કહ્યું પણ હતું કે તેમનો ધરમ ચાર બાથડી કરવાની પરવાનગી આપતો હતો. વળી અમાલતને પોતાની પહેલી બાથડી પર નજીવો જોવો જે પયાર હતો તે બીનાથી પણ તે વાકેફ હતો. તરકોવસકીના આમકલના વારસે અમાલત બેગનો જે તે સસરો થાય તો રશયનો સામે જંગ મચાવવા તેને કેટલું બધું સહેલું થઈ પડે તે તે જાણતો હતો. તેની મોટામાં મોટી મુશ્કેલી રશયનો પર કીનો લેવાની હતી. કીનો! કીનો! કીનો! એજ તેનો મુદ્દાલેખ હતો.

ઉનહાળો પસાર થયો, જેટલા વખતમાં અમાલત અને સુલતાના વચે ઘાડી દોસ્તી બંધાઈ હતી. બંને અકેકના મુખમાં નયીત હતાં.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

વાઘને માટે તઈયાર.

આપણે કહી ગયા તેમ ઉનહાળો પસાર થયો. એક દીવસે સહવારના એક ભરવાડ શરયર કાંપતો ખાન આગળ હાજર થયો. જંગલમાંથી એક વાઘ નીકળી આવી એક ઘેટું ઉપાડી ચાલ્યો ગયો હતો. ભરવાડે આ બનાવ સઘળા નોકરોના દેખતાં ખાનને કહ્યો.

“આપણે સઘળો હેવાલ સાંભળ્યો.” ખાને જણાવ્યું, “આ વાઘને મારી નાખે એવો કોઈ છે? જે હોય તો તેણે મારી સમક્ષમાં સરસ બંદુક લેવી અને જે વાઘ

હાર થાય તો તે બંદુક તેની પોતીકી મતા થશે.”

“હું જઈશ,” ખાનના એક નોકરે ઉતર વાળ્યો, જે નેમ તાંકવામાં એકો જણાતો હતો.

ખાન પાછો મકાનમાં દાખલ થયો અને જે બનાવ બન્યો હતો તે અમાલત તથા સુલતાનાને કહ્યો. પણ બંને આશંક માથુક પોતાનાં પયારમાં એટલાં તો મસ્ત હતાં કે કોઈએ તેની ઝાઝી કનવાર કીધી નહીં.

બીજે દીને સહવારના પેલો નોકર પાછો ફર્યો નહીં, તેને બદલે ભરવાડનો એક નાનો છોકરો હાજર થયો.

આ છોકરાના જણાવવા પ્રમાણે પેલો નોકર આગલી સાંજે વાઘનાં પગલાં જોતો આગળ વધ્યો હતો. બીજે દીને પહેલ ફાટ્યા અગાઉ જે રસ્તેથી વાઘ ઘેટાંને પકડવા આવતો હતો ત્યાં છુપાઈ તે ઉભો. પણ વાઘ કાંઈ આવ્યો નહીં; ઘણે દુરથી ફક્ત તેનો પોકાર સંભળાતો હતો. આખલું ઘેટું વાઘ તદ્દન સફા કરી નહીં ગયલો હોવો જોઈએ. વાઘને નહીં આવતો જોઈ વાઘની શોધમાં જવા નોકરે ઠરાવ કીધો. તેણે જંગલમાં આશરે પાંચલાક ચાલુ મુક્યું નહીં હશે તેટલાં છોકરાએ બંદુક ફટવાને અવાજ સાંભળ્યો, તયાર પછી વાઘની ખરાડ અને છેલાં તદ્દન ચુપકીદી પંથરાઈ ગઈ હતી. છોકરો એક કલાક સુધી ખોટી થયો પણ જંગલમાંથી નોકરને બાહરે નહીં નીકળે તો જે બન્યું હતું તે કહેવા તે ખાનને તથા આવ્યો હતો. નોકર માર્યો ગયો હતો. એમાં તો કરો શક નહીં હતો. સઘળાંએ ત્રણ દીવસ સુધી નોકરના આવયાની રાહ જોઈ હતી.

ચોથે દીને વાઘ પાછો દેખાવ દીધો અને એક બીજું મેંદું ઉપાડી તે લઈ ગયો. આ જંગલી જાનવરના નવી તપાસથી ગભરાટ ઉપજ્યો.

એવું બન્યું કે જે વેળા ભરવાડનો છોકરો આ નવી ખબર આપવા આવ્યો હતો, તયારે સુલતાના પારી આગળ મેલેલાં ઝાડોના કુંડાંઓમાં પાણી સીપતી હતી. તેણીએ એ બીના સાંભળી અમાલત આગળ જઈ તેણીએ હેવાલ કહ્યો. આગલા હેવાલ પર અમાલતે મુદલ ધ્યાન આપ્યું નહીં હ.

તું, પણ સુલતાનાએ જોવો હેવાલ પુરો કી
ધા કે અકમેઠ ઝોરડામાં આવશે.

“અમાલત તું થું ધારે છે?” તેણે સ
વાલ કીધા.

“વાધને જોર કરવા હમેશાં હાંશ
રાખતો હતો, અને હવે મને એ તક
મળી છે, તેથી અલાહને ઉપકાર માનું
છું. વાધ સાથે હું મારું નશીબ અજમાવી
શ,” અમાલતે ઉતર વાળ્યો.

હસ્તાં મોઢ સાથે ઉભેલી સુલતાના ફી
ક્કી પડી ગઈ. તેણીએ અમાલતપર નજર
નાખી. પોતાનો આશક આટલો હીમતવાન
જોઈ તેણી ખુશી થઈ. પણ જોખમનો ખયા
લ આવયાથી તેજ વેળા દલગીર થઈ.

“એક વાધ કાંઈ દાઘેસ્તાનનું ડુકર
નથી.” અકમેઠે ડોકું ધુણાવી જણાવ્યું.

“જો એ ક્યાં ભરાયલો છે તે કોઈ
મને દેખાડે તો ડુકર ચા વાધ મારે મનસે
સરખાંજ છે,” અમાલતે ઉતર વાળ્યો.

“વાધની ભરાઈ ખેસવાની જગ્યા મો
તનું મકાન છે.” અકમેઠે કહ્યું.

“તમે થું એમ ધારો છો કે, દાઘેસ્તા
નનો દેથી હીમતમાં કમ હોય છે?”

અકમેઠે હસીને પોતાનો હાથ લંબાવ્યો.

“દાઘેસ્તાનનું સંગીન પોલાદ વાધને
જોર કરે એવી દુવા હું માયું છું. તું ક્યા
રે જવા માંગે છે?”

“આસ્તાખ ગુમ થાય તેની બે કલાક
આગમય.”

“જેવી તારી મરજી!” અકમેઠે કહ્યું.

“હું તારે માટે ભોમચો શોધી કાઢું છું.”

“તે તદ્યાર છે.” બંને જણાની પીઠ
પાછળ અવાજ સંભળાયો.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

બે પારથીઓ.

અવાજ સાંભળી અમાલત તથા અક
મેઠ પાછળ ફરી જોયું, તો તેઓએ નેફતા
લીને જોયો.

“માસલ્લાહ ! તું છે કે ?”

“હા ! મને ખબર મળી કે આપનું
અક મેં હું વાધ ઉપાડી ગયો એટલું જ નહીં,
પણ વાધે તમારા એક નોકરને મારી નાખ
્યો. તેથી મારા પેદરના દોસ્તને દેખાડવા
આવ્યો છું કે નેફતાલી બચાએ પહાડી ર

સ્તાઓમાં મુસાફરોને અટકાવવાનો પેસો અ

ખસાર કીધો છે, એટલું જ નહીં પણ વાધની
સામે પણ તે ખડો રહે છે. વાધને મારી ના
ખવા હું અહીં આવ્યો છું.”

“હું બધો ખુશી છું.” અમાલતે જ
ણાવ્યું, “પણ તમે બધા મોડા આવ્યા છો.”

“કાં?” જવાન છેછીનાએ સવાલ કી
ધો. “આપણે બંને મુસાફરી કરીશું અને
બંને વાધ સામે કમર તગ કરીશું. મારા પે
દરનો ખેટો તમારા જોવા એક અમીર સાથે
ચાલવા મગરૂરી લે છે. અકમેઠખાનને
પુછો.”

“મારાં સાહસ કરમોમાં હું કોઈને
ભાગીદાર કરતો નથી.” અમાલતે મગરૂરીથી
જણાવ્યું.

“તમને કોઈની મદદની જરૂર ન
થી એ તો સરવ જણા જાણે છે.”

અકમેઠે સુચવ્યું, “લેડીન પોતાની ખુશીથી
રંજમાં ભાગ લેવા જે તદ્યાર થાય તેની
માગણી નામંજુર કરવાનો તારો હક નથી.
મારી સલાહ તો એ છે કે નેફતાલીની મદદ
તારે કબુલ કરવી. બે પહાડુર આવારીઓ
ની પેઠે સોગંદ ખાવો અને અલ્લાહ તમોને
ફતેહ બક્ષશે.”

અમાલતે સુલતાના તરફ નજર કીધી.
બંનેની નજર એકત્ર થઈ. હીમતવાન દાખલ
તે નેફતાલીને પીગાનતી હતી; તેથી નેફતા
લીની માગણીથી ખુશી થયેલી જણાઈ.

“જેમ તમારી મરજી” અમાલતે જ
ણાવ્યું, અને નેફતાલી તરફ પોતા
નો હાથ કપાલા માટે લંબાવ્યો.

આવારીઓ અને છેછીનાના રહેવાસી
ઓમાં એવો રેવાજ છે કે, જો બે જણા
કાંઈ ધાસ્તીભર્યું કામ ભાગમાં માથે ઉઠા
વે તો તેઓએ કોરાનપર સોગંદ લઈ જ
ણાવવું કે, ગમે તેવા જોખમ છતાં તેઓએ
એકબીજાને મુસીબતની વેળા છોડી દેવા
નહીં. જો બેમાંથી એકાદ એ સોગંદનો
ભંગ કરતો માલમ પડે તો એક ઉભા ઉં
ચા ખડકપર તેને લઈ જઈ આંચકો મારી
નીચે ગળડાવી મારી નાખવામાં આવતો.

બંને સોખતીઓ મસજીદમાં ગયા,
સોગંદ લીધા અને મુલ્લાંએ બંનેના હથ
યારોપર દુવા ચાલી.

સાંજને સમે બંને જોધાઓએ બેગી
મળેલી ઠઠની પુચહાલી વચે જંગલ તરફ
જવા ધર કીધું.

“ બંને યા તો તમે બંનેમાંથી એક પછી નહીં ” એકમેઠે પોકાર મારી જણાવયું. “ યા તો અમે વાધનું આમડું લાવીશું યા તો અમે જીવ ખાઈશું ” બંને શેઠા રીઝોએ ઉતર વાલ્યો.

સુલતાનાને છેલ્લી સલામ કરવાનો વખત અમાલતને મળ્યો નહીં હતો, લેકીન ખાનના મકાનના સડથી ઈંચા મીનારાપર ઉભી રહી પોતાના હાથમાંનો રેશમી રૂમાલ ફડફડાવી સુલતાના પોતાના આસને છેલ્લી સલામ કરતી હતી. જ્યાંસુધી બંને શેઠા રીઝો ટેકરોપર નજરથી ગુમ થયા સાંસુધી તેણીએ રૂમાલ હાલવવાનું કીધો.

કહેવાની જરૂર નથી કે, બંને શેઠા રીઝોમાં અમાલત છેક પાછળ જતો હતો અને તેથી ગામને જોનાર પછી તેજ છેલ્લો હતો. બીજો દીવસ પસાર થયો. તે દીવસે કાંઈ ખબરની આશા રાખવામાં આવી નહીં હતી.

ત્રીજો દીવસ પછી પસાર થયો અને રાત પડી. સાંજને સમે બુઢાઓ રસ્તાપર રાહ જોતા કંટાળ્યા. તેઓએ કાંઈપણ દીડું નહીં.

આ સઘળા દીવસોમાં આખાં ખુરજુક ગામમાં તથા તેની આસપાસ બધે ફક્ત આ બે જવાન શેઠારોએનીજ વાત પ્રસરી રહેલી હતી: સઘળાંઓ આતુર થઈ રહેલાં હતાં; પછી એ સરવમાં સુલતાના અતી ઘણી આતુર અને દલગીર હતી. મકાનની બાહરે જરા ગડબડ થતાં ધડકતી છાતી સાથે તે બારી આગળ દોડી જતી અને નીરશ થયેલાં જીગરે પાછી આરડામાં ફરતી. વાધનો જખમ કેવો હેય છે, વાધ કેવી રીતે હુમલો કરે છે વગેરે તરેહવાર સવાલો તે પોતના પેદરને પુછતી, અને દરેક વખતે “ બીચારા મારયા ગયા હશે ” કરી બડબડતી.

ચોથો દીન! હા! આતુર થી કેટલો ભરપુર? દલગીરીમાં કેટલે હુમેલો? લોકની દયાથી કેટલો ભરાયલો? જીજ્ઞાસાથી કેટલો પુર?

પ્રકરણ ૧૭ મું.

નેફતાલીનો હેવાલ.

ચોથે દીને મધ્યાન બપોરે કીકા ચેહે રાનો એક જવાન ફાટાંતુટાં કપડાંમાં અને

લોહીના ડાઘા સાથે, થાકેલો અને ભુખ્યો ગામના પેહેલાં મકાનમાં દાખલ થયો.

તે નેફતાલી હતો.

તરતજ લોક તેની આસપાસ ભેગું મળ્યું અને તેને સવાલોપર સવાલો કરવા લાગ્યું.

નેફતાલીનો હેવાલ આ મુજબ હતો:—

“ જે સાંજે અમે ખુરજુક છોડી ગયા, તેજ સાંજે અમે વાધનાં પગલાં શોધી કાઢ્યાં. પછી રાત પડ્યાથી પગલાં પ્રમાણે આગળ ચાલવા બની શક્યું નહીં. તેથી શોધનું કામ બીજે દીને સહવાર પર સુલતવી રાખ્યું.

અમારેથી સો કદમ દુર એક ગુફ માં રા જોવામાં આવી, તેમાં દાખલ થવ હું બાકોડું નાનું હતું. હું એ ગુફાથી જાણી તો હતો. અમે અંદર દાખલ થયા અને એક મોટા પથરથી બાકોડું બંધ કરી અમારા બહરકા પાંથરી અમે સુતા, બીજે દીને સહવારના અમે જાગી ઉઠ્યા તો એક મોટી ગરજના ટેકરીપર અમેએ સાંભળી. અમે તરતજ ઉભા થય, બંદુકો બરાબર હતી કે નહીં, તે તપાસી ખાતરી કીધા પછી અને ખંજરો સહેલાઈથી પટામાંથી બાહરે તરતજ નીકળી આવે છે યા નહીં તે તપાસ્યા પછી અમે બાહરે નીકળ્યા. જેમ જેમ અમે જંગલમાં પેવસ થતા ચાલ્યા, તેમ તેમ રસ્તો વધારે અને વધારે સાંકડો અને ગીચ બીડવળો થતો ચાલ્યે; લેકીન વાધનાં પગલાં અમેને બરાબર પ્રગટ દીસતાં હતાં; સુકાઈ ગયલા લોહીનાં ખાખિયાં, ભાગેલાં હાડકાં, માંસના લોચા અમેને ખુલા જણાવતા કે આ ઠંકાણે વાધનો રસ્તો હતો. વધારે આગળ વધતાં એક માણસ ના બે હાથ ચુંટયા પીખ્યા વગર એમના એમ પડેલા અમેને માલમ પડ્યા, કે જે બેશક એકમેઠેખાનના નોકરના હોવા જોઈએ.

આ વાત તો જાણીતી છે કે માંસ ખાનારાં સર્વ મોટાં જંગલી જાનવરો કદી પછી હાથને અડકતાં નથી, જે જંગલી જાનવરોપર માણસાઈ હુકમત ખાલવી દેખાડે છે. તેઓ જાણે માણસને માન આપે છે.

અતી ઘણી સંભાળથી તંતોસ્તા તંતોસ્તા અમે આગળ વધ્યા; સખખ વાધની વધુ નજદીક અમે જતા હતા એ ખાલહું હતું.

એકાએક અમે એક નીચી ખાલલી જગ્યા આગળ જઈ પહોંચ્યા, જે સુકું હાડકાંથી ભરપૂર હતી. જે પ્રમાણે એક બીજી એકાદ લાકડાની દી સાથે રમે તે પ્રમાણે માથુસની ખાપરી સાથે એક વાઘ રમતો હતો.

મારાં મગજમાં મગરૂરીનો કીડો ચવરી આવ્યો અને મારો સોખતી મારી નજીક હતો. યા નહીં, તેની કંથી જુસ્તેજે વગર વાઘને મારે હાથે ઠાર કરવાના ઉમંગમાં મેં મારી ખંડુક ટાંકીને ફેડી. તેમ ખરાબર લાગી યા નહીં તે હું જાણતો નથી, લેકીન ધુવો તદ્દન ઉડી ગયો તેની વચમાં એક પીળો ચમકાટ મારા દીઠામાં આવ્યો અને તે જ વેળા મારાં શરીર પર જાણે શીહા-અલખરૂઝ પહાડ ગગડી પડ્યો તેમ લાગ્યું. એ સીરાય બીજું કંઈ મારા જીવામાં આવ્યું નહીં. ખંડુક ફુટવાનો એક આવાજ અને એક પોકાર સીરાય બીજું કંઈ મારા જીવામાં યા સાંભળવામાં આવ્યું નહીં.

હું બેથુધ થઈ ગયો હતો. આ હાલતમાં હું કેટલો વખત પડી રહ્યો હોઈય તેની મને સુરતા નથી. બ્યારે પાછી મેં મારી આંખો ખાલી ત્યારે સહવાર પડી ચુકલી અને જણાઈ. આ ફતાવનાં કીરણો પુર તેજથી પ્રકાશતાં હતાં. સરવ ઠેક જે સુપકો હતી. મારા હાથમાં હજી મારી ખંડુક ધરેલી હતી. મારેથી દશ કદમ દુર અમાલતની ખંડુક બે ટુકડા થઈ પડેલી હતી.

પથરો લોહીથી રંગાયલા હતા, પણ તે કોણના લોહીથી, તે હું જાણી શક્યો નહીં. વાઘ યા અમાલતનું તે લોહી હતું? હું બ્યાં પડેલો હતો, તેની આસપાસનાં સજાનાં કુમંગાં ઝાડો જડમુળથી ઉખડી ગયાં અને જણાયાં. આ ઠેકાણે જીવ પર આવી કેવી સુમબેસ થઈ હશે તેનો તરતજ અવાલ કોઈને પણ આવે, અને તે છતાં મને કોઈ પણ આદમ યા વાઘની લાસ જણાઈ નહીં.

મારામાં જે સઘળું જોર બાકી રહ્યું હતું તેથી મેં અમાલતને બુમો પાડી, લેકી ન તેનો કાંઈ પણ ઉત્તર મને મળ્યો નહીં.

વાઘના પગલાંને આધારે તેની તથા અમાલતની શોધમાં જવા મેં ઠરાવ કીધો, લેકીન હું એટલો તો નાતવાન થઈ ગયો હતો કે સો વારને છોટે ચાલવા પછી થાકથી હું તદ્દ

ન આજેજ થયલો હતો. હવે શું કરવું તે ના વીચારમાં હતો, તેટલાં એકાએક વીચાર આવયાથી મારાં મનમાં આશા ઉત્પન્ન થઈ, તે એ કે વાઘને મારી નાખી અને મને મારથો ગયલો ધારી કદાચ મારો સોખતી ખુરખુક પાછો ફરશે હોય. મારી સઘળી શક્તી એકઠી કરી ગામમાં આવવાનો રસ્તો મેં પકડ્યો, અને આખરે અહીં આવી પુગ્યો. વારં તમે મારા સોખતીને દી ઠા છે ?”

“ નહીં ! ”

“ ત્યારે તો હું છુંદાઈ ગયલા સાપ મીસાલ અહીં આવ્યો છું. તમારા હાથમાં મારી જીંદગી છે. તમેને જે વાજબી લાગે તે કરો. તમે જે પણ ચુકાદો આપશો તેને હું આધીન થઈશ. મોત મારે જ હું લાયક ગણાઈશ તો ખડખડાટ વગર હું તે સહન કરીશ. જે તમે મને મારી જીંદગી બક્ષશો તો હું તમેને દુવા દઈશ. એક આદમ જે સઘળું કરી શકે તે મેં કીધું છે અને અલ્લાહ મારો સાહેબ છે.”

સાંભળનારાઓમાં ખડખડાટ શરૂ થયો. કેટલાકો નેફતાલી પર આરોપ મેલવા લાગ્યા; કેટલાકો તેની તરફદારી કરવા મંડ્યા; પણ સરવ તેની દયા ખાવા લાગ્યા.

લોકમત એ હતું કે અમાલતને છોડી દઈ નેફતાલી નાસી આવ્યો હતો અને પોતાનો વાંક છુપાવવા આ સઘળું તેણે જોડી કાઢ્યું હતું, અને પવીત્ર કોરાન પર લીધેલા કસમને ખેંદમાન થયો હતો.

તેના જખમો તપાસતાં તે નજીવા જેવા જણાયા. વાઘની તરાપ શું તેને આટલો બધો વખત બેથુધીમાં રાખે? વળી બીજી બીન પણ જાહેર થવા લાગી. અમાલતની આગમચ સુલતાનાનો આશક નેફતાલી હતો, જોકે સુલતાના તેને ઝાઝું કોડું આપતી નહીં હતી. વળી તે અમીરી ખાનદાનનો પણ નહીં હોવાથી તેને અતથાર તુલીક એ બાખદમાં સીકસત મળી હતી. અદખઈનો મારથો નેફતાલીએ કાં નહીં અમાલતને મરવા છોડી દીધો હોય? યાતો કાં નહીં તેણે તેને ઠાર કીધો હોય? જ્યારે એક આદમના મગજમાં પાપી વીચાર પેવસ થાય છે ત્યારે તે શું તે મકમપણે દાખી નાખે છે? એવો તો જવલેજ કોઈ નીકળે છે.

“ ચાલો ! આપણે એને અકમેઠે ખાન હજીર લઈ જઈએ. અકમેઠે ખાન જ એનો ચુકદો આપશે.” આખરે લોકમત આ સુજન્ય હતું. અતી ઘોંઘાટ કરતાં સરવ નેસ્તાલીને ખાનના કીલ્લારૂપી મકાન આગ લ લઈ જવા લાગ્યાં.

પ્રકરણ ૧૮ મુ

ચુકદો.

બુમો સાંભળી સુલતાના બારી આગ જ દોડી ગઈ. ઠઠમાં તે અમાલતને જોઈ શકી નહીં; ફક્ત નેસ્તાલી તેના જોવામાં આવ્યો. નેસ્તાલી એકલો હતો. તેણીના મગજમાં પણ પાપી વીચાર પેવરા થયો. તે ચોખાનમાં દોડી ગઈ, કે જ્યાં તેનો પેદર બીજે બારણેથી દાખલ થયો હતો અને લોક નેસ્તાલીને લઈ દાખલ થયું હતું.

ખાનને જોઈ નેસ્તાલી નમયો.

“ જાલ.” અકમેઠે ફરમાવ્યું.

નેસ્તાલીએ પાછો પોતાનો હેવાલ કહ્યો, જે આપણે ઉપર જાણી ચુક્યા છીએ. એક પુતળાંની પેઠે હાલચાલ કર્યા વગર સુલતાના અતી આતુરતાથી દરેક શબ્દ સાંભળવા લાગી.

“ હીચકારા ! ” અકમેઠે વીચાર જણાવ્યો. “ એટલું ઠીક છે કે તું એક આવાર નથી પણ છેદીન છે.”

“ મારા પેદરના કસમથી હું જણાવું છું કે મેં જે હેવાલ જણાવ્યો હતો તે સત્યાધર્મી ભરપુર છે.” નેસ્તાલીએ જણાવ્યું. “ અકમેઠે ખાન ! હવે તમે ગમે તે મને પુછો.”

“ તારા સોખતી સાથે નહીં તો વાઘના ચામડાં સાથે પાછું ફરવાના તે કસમ લીધા હતા.” અકમેઠે યાદ આપી. “ એ કસમનો તે ભંગ કીધો છે તારે મરવું જોઈએ.”

“ ક્યારે ” નેસ્તાલીએ પુછ્યું.

“ હું તને ત્રણ દીવસની મેહતલ આપું છું, જેટલા વખતમાં શોધખોળ કરવામાં આવશે. એ ત્રણ દીનમાં જો અમાલત બેગ માલમ નહીં પડશે તો તારું નીરદોશપણ સાબિત નહીં થશે તો તારું મરવું પડશે.” ત્યાર પછી બેગી મળેલી ઠઠ તરફ ફરી અકમેઠે જોલ્યો. “ મેં એને ત્રણ દીનની મેહતલ આપી છે. એ વખતમાં કોઈએ એને તાણો મારવો નહીં જો નહીં ઠઠા કરવી ન

હી જો એનું અપમાન કરવું નહીં. ફક્ત જો એ નાસી જવા કોશિશ કરે તો કુતાની પેઠે એને ઠાર મારવો.” ત્યાર પછી નેસ્તાલી તરફ ફરી જોલ્યો. “ મહમદઅલીના લડકા, તારો પેદર જે શિક્ષા તને કરતે, તેજ સજા મેં પણ તને કરી છે.”

“ એને અહીંથી લઈ જવો ” અકમેઠે પોતાના નોકરો તરફ ફરી જોલ્યો. “ તમારાં શીર એની જીંદગી માટે જવાબદાર છે.” ત્યાર પછી પોતાનો પાપાક આંખવેર ખેંચી પોતાની બેટી સુલતાનાને કહ્યું. “ ચાલ બેટી ! અંદર ચાલ ! જે આપણે અમાલતને જીવતો નહીં લાવીશું, તો તેના મોતનો કીનો લેવામાં આવશે.”

નેસ્તાલીને કીલ્લાના કેદખાનામાં લઈ જવામાં આવ્યો. કેદખાનામાં દાખલ થતા જ નેસ્તાલી પોતાના કીસ્મતને રડવા લાગ્યો. ને ત્યાર પછી કોરનના શબ્દો બાંગે ખુલ્લું પોકારવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

કીસ્મત.

લગાઈમાં જતા હોય તેવી રીતે વીસ હથયારખંધ ઘોડેસ્વારો અમાલત બેગની શોધમાં તેજ દીવસે નીકળી પડ્યા.

જો અમાલત જીવતો મળી નહીં આવે અને મરણ પામેલો જણાય, તો કોઈ નહીં તો તેનાં હાડકાં મેળવી ભણતર ભણાવી દાટવા અકમેઠે પોતાની ફરજ વીચારી હતી.

પોતાના કોઈ સરદાર તો દોસ્તને રશય નોના હાથમાં સપડાઈ ગયલો જોઈ આ લોકો માટે મેં તેને બચાવવા ધસી જતા અને તેમ કરતાં જો જાન જાય તો તેની કરી દરકાર કરતા નહીં હતા. કેટલીક વેળા પોતાના મરણ પામેલા સોખતીની લાસપર લડતા લડતા ઠગલો થઈ મરણ પામવામાં માન ભરેલું સમજતા હતા.

સુલતાના પાછી પોતાના ચારડામાં ગઈ. બાહેરથી તેણી તદન થાંત હતી: તેણીએ કશી ફરયાદ કીધી નહીં—કોઈ રડી નહીં.

પણ તેની માદરે જ્યારે વાતચીત કરવા માંડી ત્યારે તેણીએ ઉતર વાળ્યો નહીં. પેદરની ગુરુચીની ચીંગારી તેણીના પાપાક પર પડી તે બળવા લાગ્યો. તેની પણ તેણીને સુરતા રહી નહીં. પહોડો મરણી સખત હુકમ

ની પવન ફુંકવા લાગ્યો. પણ તેણી ઉઘાડે માથેજ હતી. તેણીના શરીરમાં તરેહવાર લાગણીઓ એકબીજા સાથે અથડાતી હતી. ખાનની બેઠીની મગરૂરી સુલતાનાના પયાર સાથે લડત કરતી હતી; એ બેમાં કોણની કે તેણે થશે તે અટકળી શકાતું નહીં હતું. પયાર નીચે શર નભાવશે કે મગરૂરી ?

તેણીએ આખો દીવસ ખસાર કીધો. કેટલાં રાતના તેણીએ એકાંતમાં રડી પોતાના જીવને ખલાસી આપી, તેણી ખારી આગળ જઈ બેઠી; પણ તેણીને આશક જણાવો નહીં; કંઈ સનસારો વડીક માલમ પડ્યો નહીં. કેટલાં કોહણાંઓની ચીચયારીઓ સંભળાતી હતી, જેમાં ગુરુડાયની ટોચ પરથી પડતો પાણીનો ધોધ પોતાના સાંઢને મીશ્ર કરતો હતો.

આ ધોધના આવાને તેણીને એક વીચાર સુચવ્યો. એ ધોધ નજદીક એક અસલ ખંડેર હતું, જ્યાં વારંવાર અમાલત સાથે તેણી જઈ બેસતી હતી, અને કુદરતની લીલા નીહાળતી હતી; તેણીની નોકર સકીના હથેલાં સાથે આવતી હતી.

“મારા પયારા અમાલત ! કાલે તારા વગર હું ત્યાં જઈશ.” સુલતાના બડબડી.

કોહણાંઓની ચીચયારીઓથી કંટાળી તેણીએ ખારી ઢાંકી દીધી અને પલંગ પર પડી.

ખીજે દીને સહવારે તેણીએ સકીનાને તેડી અને ખંડેર આગળ જવા ચાલુ મુક્યું. ત્યાં આગળ જઈ પોહોંચતાંજ પાકાં કરવડાં વીણી લાવવા તેણીને હોકમ કીધો, અને ખંડેરના મીનારા પર જઈ બેઠી. બેધ્યાનપણે તેણી આસપાસનો દેખાવ જોવા લાગી.

એકાએક કોઈનાં ભારી પગલાંનો આવાજ તેણીએ સાંભળ્યો, તેણીએ ઠોક ઉઠાવી કીધી અને જે દેખાવ તેણીની નજરે પડ્યો તે જોઈ તે શરશરવા લાગી. તેણીની સનમુખ એક આદમ લોહી તથા કાઢવથી ખરડાયેલો આવી ઉભો હતો, તેણે પોતાના શરીર આસપાસ વાધતું ચામડું વીંટાળેલું હતું, જે હવે તેણે જમીન પર પછાડ્યું.

સુલતાનાની પેટેલી ચીચયારી ખીકથી હતી; ખીજી ચીચયારી ખુશહાલીની હતી.

ધુળ, કાઢવ અને લોહીથી ખરડાયેલો તેનો પયારો અમાલત વાધની ચામડી ઓઢી તેણી હજુર આવ્યો હતો.

ખજકતનો ખીઆલ ભુલી જઈ તે તેની છાતીએ મળગી પડી અને ખુશહાલીનાં આંસુઓ

ખેરવવા લાગી. ખીજી હાથપર અમાલત પણ રડવા લાગ્યો. જે પ્રમાણે ફુલપરથી મધ માખી રસ ચુસે તે પ્રમાણે તેના લયો સુલતાનાના લયો સાથે મળી ગયા. કંઈ પણ શબ્દ બોલવા વગર તેઓ એકબીજા પ્રત્યે જે લાગણી ધરાવતાં હતાં તે ખુલી કરતાં હતાં.

“સુલતાના ! તારે તું મને ચાહે છે ?” અમાલતથી રહેવાયું નહીં તેથી બોલી ઉઠ્યો.

“અલ્લાહ અકબર ! શું તું મને એ વીશે શક છે ?” તે તેનેથી જરા દુર ઉભી રહી બોલી, “પયાર ? હા, એ શબ્દ મને કેટલી ચીંતા કરાવી છે ?”

“પયારી ! દુનયામાં એના જોવા એક પણ મધુર શબ્દ હશે નહીં.” અમાલતે જણાવ્યું “સુલતાના !” આક્રાંત્ય પયાર છે; વસંત રૂતુ પયાર છે; ફુલ પયાર છે.

“અમાલત, સાંભળ !” સુલતાનાએ કહ્યું.

“વરસેકપર મોટી ચીચયારીઓ પાડતી એક ઓરત પુરકા વગર અને લોહીથી ઝર ઝરતી રસતામાં મારા પગ આગળ આવી પડી. તેની પુઠે એક શખસ હાથમાં ખંજર ઉપાડી આવ્યો હતો. હું કીલ માં નાસી ગઈ, પણ મને એમ લાગ્યું કે તે ઓરત મારી પુઠે આવતી હતી કેટલીક રાત સુધી મને મુદ્દલ ઉંધ અવી નહીં, તેણીની ચીચયારીઓ મારા કાનને અથડાજ કીધી, અને તેણીનો લોહીયાર દેખાવ મારાં મનમાંથી મુદ્દલ ખસ્યો નહીં. ત્યાર પછી આ કમભાગ યની ઓરતને શા સારું મારી નાખવા માં અવી હતી અને તેના ખુનીને શા સારું જીવતો છોડી મુકવામાં આવ્યો હતો, તે મારે મેં સવાલ કીધો, જેના ઉત્તરમાં મને જણાવવામાં આવ્યું કે તે અબળા એક જવાનને ચાહતી હતી.”

“અરે નહીં ! તે ચાહતી હતી તેને માટે નહીં, પણ પોતાના આશકને તેણીએ કે સાવચેત તે માટે.”

“કુસાવચો ? એટલે શું ? અમાલત ! હું એની મતજબ સમજતી નથી.”

“અલ્લાહ કરે ને તું કદી સમજે નહીં. પણ વરં, સુલતાના ! જે પયારથી તું મને ચાહે છે, તેટલાજ પયારથી તું કેઈ દીવસે કોઈ ખીજને ચાહશે કે ?”

“કદી પણ નહીં,” સુલતાનાએ તરતજ ઉતર વાળ્યો, “એક બાખદ મેં જોઈ. તા

રી ગેરહાજરી દરમિયાન મારી ખાતરી થઈ છે કે હું તારા વગર જીવી શકવાની નથી.”

“અને મને પણ, પયારી તેવીજ લાગણી થઈ હતી અને થાય છે.”

આ વેળા સડીનાના પગલાંના અવાજે સંભળાવા લાગ્યા કે જોણી પાછી ફરી હતી.

પણ અમાલતને જોઈ તેને ભૂત સમજી તેણીએ ચીચયારી પાડી, પણ પછી આ બાળી પુછ્યું “સારે શાહબદા ! તમે હજી જીવતા છો.”

આ શબ્દોથી બંને આશ્ચર્ય માથુંકની સુધે ઉઘડી. અમાલત માટે કાંઈ સુલતાનાજ ચીંતાતુર નહીં હતી, પણ ખીજાં આ પણ હતાં, અને વળી નેકતાલી કેદખાનામાં નાહક સખડો હતો, અને કોરાને શરીરના શબ્દો બાગેબુલંદ લલકારતો હતો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

જંગી લડત.

ખાનના મકાને પાછા ફરતાં રસ્તામાં અમાલતે સુલતાનાને પોતાનો અહવાલ કહ્યો. નેકતાલીએ જે જણાવ્યું હતું તે તદ્દન ખરું હતું. સાર પછીની ખીના આ મુજબ બની હતી :—

વાઘના હુમલાથી નેકતાલી જમીનદોસ્ત થતાંજ અમાલતે પોતાની બંદુક ફેંડી, જે વાઘના નીચલાં જડખાંને લાગી. તરતજ વાઘ નેકતાલીને પડતો મેલ્યો અને પોતાના નવા હરીફ અમાલતપર ધસ્યો, જે પોતાના હાથમાં ની બંદુકનો ઘોરો પાછો ચઢાવી તથા ર ઉભો હતો. વાઘને પોતાની ઉપર છલાંગ મારતો આવતો જોઈ તે એક બાજુ ખસી ગયો અને બંદુકની નેમ તાંકી. વાઘની એક આંખમાં થી પસાર થઈ ટોટી તેના ભેજાંમાં પેવસ થઈ. દુખથી પીડાતો વાઘ જમીનપર આગોટમાં મારવા લાગ્યો. જાણે તે અપંગ અને ઘેલો બની ગયો હતો.

અમાલતે હવે બંદુક એક બાજુ ફેંડી દઈ ખીજી બાંખી બંદુક નળી આગળથી ધરી અને વાઘ નજદીક જઈ જોરથી એક ફટકો તેના માથાંપર લગાવ્યો. બંદુકના બે ભાગમાં કડકા થયા.

જંગલી જાનવરે જાણે પોતાની હાર કબુલી અને તે નાસવા લાગ્યું. નેકતાલી ની નેમથી તેને એક પંજે જખમી થયો

હતો, જ્યારે અમાલતની નેમથી તેનું નીચું જડખું તેમજ આંખ ઉડી ગઈ હતી. આ હાલતમાં વાઘ જાણે વીજળીક ઝડપે નાસતો હતો. અમાલતથી તેની પુંઠે ખરાબર ઢોડા થઈ નહીં. લોહીના ડાઘા તપાસતો તથા ચાલતાં ચાલતાં બંદુક પાછી તથાપર કરતો તે તેની પુંઠે જવા લાગ્યો. જે જે જગથે વાઘે દુખથી કાચર થઈ આગોટમાં માર્યાં હતાં તે તે ઠેકાણેની જમીન આગળ લોહી વધારે ખાત્રયું હતું, અને નાનાં ઝાડો તદ્દન ઉખેડી નાખવામાં આવ્યાં હતાં.

વળી કેઈ વખત દુખથી તે વાઘને લંગડો તો લંગડો જતો જોતો હતો. આ વેળા અમાલત પોતાની ઝડપ વધારતો, પણ વાઘને એ વીશે સનસારો જણાતાંજ ઢોડી જવાની પાછી કોશિશ કરતો હતો. આખો દીવસ આ પ્રમાણે નાસભાગ ચાલુ રહી. રાત પડી અને અમાલતને થોખી જવાની ફરજ પડી. અંધારાને લીધે તે કાંઈ વધુ કરી શક્યો નહીં.

વાઘની પુંઠે ઢોડતાં તેણે પોતાનો બઉ રકા, પોતાનો પાપાક, પોતાનો છઠ્ઠકા વગેરે સરવ ભારી પોશાકની ચીજો જમીનપર ફેંકી દીધી હતી.

ખીજે દીને સહવારના આંખથો ખુલતાં તેણે પોતાને ઠંડીથી અકડી ગયેલો અને ભુખથી ભુખથોડાંસ થયેલો દીઠો. દીવસના અજવાળાથી તેણે વાઘના પગલાંની પુઠ પાછી પકડી. થોડીવારમાં તે તેને પાછાં જણાયાં.

અમાલત આગળ વધ્યો. થણે છેટે તે ગયો નહીં તેટલાં વાઘને પાછો હુમલો લઈ જવાની ઢપે તથાપર ઉભેલો દીઠો. છટકવાને કશે એલાજ નહીં જોયાથી તે ‘મારવું’ યા મરવું’ એ નીચમપર ખડો ઉભો હતો. હળવે હળવે ફસડાતો તે અમાલતની સામે આવ્યો. પગોપર ઉભું રહેવાની તેની શક્તિ જતી રહી હતી એટલે છલાંગ મારવાનું બંને તેમ પણ નહીં હતું :— લોહીના વહેવાથી તે નતાવાન થયો હતો.

અમાલત પણ તેને સામો મળવા ચાલ્યો. દસ પગલાં દુર વાઘ થોખ્યો. તેની એક આંખ તો ગુમ થયેલી હતી, લેકીન ખીજી આંખ ધગધગતા આતશ મીસાલ રોશન હતી. હવામાં ફેંકેલા રૂપલપર પણ નેમ તાંકનાર અમાલત ધારેલી નેમ ચુકે તેમ નહીં હ

તું. તેણે નેમ તાંકી. વાઘની ખીજ આંખ ફટી ગઈ. વાઘે એક છલાંગ મારી. આ તેની છેલી જ છલાંગ હતી. પણ તે ઉઘે મસતક પડ્યો. એક મોટો પોકાર મારીને મુરડું થઈ, તે પટકા થો. અમાલત તરતજ તેનીપર કુદી પડ્યો. ભુખથી આજેજ થયાથી તેણે ખંજરની મદદથી વાઘની ગરદન આગળની ફસ ખોલી અને તેમાંથી જ ગરમ લોહીની ધાર ફટી તેથી તેણે પોતાની તરસ છીમાવી.

તરસ છીમાવયા પછી તેણે છાતી ચીરીને તેનો નરમ માંસવાળો ભાગ કાઢ્યોને કાઢ્યો ગરમ ગરમ ખાધો.

આલજીરીઆના આરખો જ્યારે એકાદ સીંહ જખેહ કરે છે ત્યારે પોતાના બેટાઓને હીમતવાન બનાવવા તેનું લોહીયાર હાથનું ખવાડે છે. યુનાનીઓ પણ એવીજ મતલબથી પડ પક્ષીઓનું હાથનું ખાય છે.

ભુખ તથા તરસ છીમાવયા પછી અમાલત વાઘનું ચામડું ઉતારવા પછવાડે મંડ્યો. ખંજરની મદદથી તેમ કરયા પછી તે તેણે આલજીરી દાખેલ પોતાના ખભાં પર નાખ્યું અને પછી આસપાસ જોવા લાગ્યો તો આફતાબ પુરજમાં જવાની આણીપર આવેલો હતો. એક ખડકપર તે થોડી વાર શાક ખાવા બેઠો. તેના માથાંપર ગગનમાં ગરૂડ પક્ષીઓ ઉડતાં હતાં.

રાત નજદીક આવેલી જાંબ તેણે સુકાં પાંદડાં તથા સુકી ડાળીઓ એકઠી કરી અને ખંડુક ફાંડી દારૂગાળાની મદદથી તેણે બળતણ કીધું. વાઘના હાથમાં આગળનો ભાગ તેણે કાપી કાઢીને બળતણમાં ભૂંજ્યો અને રાતનાં ભોજન દાખેલ ખાધું. એ કામ તમામ થતાં વાઘના ચામડાંના વાળવાળા ભાગને પોતાના શરીર આસપાસ વીંટાળ્યો અને ઉઘમાં ગીરફતાર થયો.

સહવારના જ્યારે તેની આંખ ઉઘડી ગઈ ત્યારે સુરજને પુર બહારમાં ફરશન દેખાડવતો દીઠો. પુરજી ક પક્ષીમ દીશા ભણી આવ્યું હતું તે ખીનાથી તે માહેતગાર હતો. તેને પાછી તરસ લાગવા માંડી, પણ વાઘનું લોહી તો હવે સુકાઈ ગયું હતું. ખંડેરમાંના સ્વચ્છ ઝરાની યાદ તેને આવી. તેણે પક્ષીમ તરફ ચાલુ મુક્યું.

જંગલની હદ આગળ જઈ પુગયો કે ખડકોની ઉપર સફેદ ધાભાં દાખેલ પુરજીક ગામને તેણે દીઠું.

સઉથી ટુંકે રસ્તે ટેકરી પરથી તે ઉતરવા લાગ્યો. ખડકો અને ટાંચો તેણે પસાર કીધી. આખરે અતી પયાસ છતાં ખીણમાં તે જઈ લાગ્યો.

ખંડેર નજરે પડતાંજ તે તરફ દોડ્યો. ખંડેરમાં દાખેલ થતાં યું બન્યું તે તો વાંચનારને માલમ છે.

સુલતાનાને જોતાં તે ભુખ, તરસ, હેજગારી, નાતવાની સઘળું વીસરી ગયો. ફક્ત પયાર અને ખુદાનો આભાર તેને યાદ રહ્યો.

આ અહવાલનો જોવો છોડો આવયો કે પુરજીકનાં પહેલ વહેલાં ઘર આગળ તેઓ જઈ પહોંચ્યાં.

જેઓએ પહેલાં તેઓને જ્યાં તેઓએ પુરાહાલીના પોકારો કીધા, કે જે પોકારો ખંડુકના આવાજની પેઠે સઘળે તરતજ પંથરાઈ ગયા. પુરજીકનાં સરવ રહેવાસીઓ પોતાનાં મકાનોમાંથી બાહર નીકળી આવ્યાં અને “અમાલત બેગ ! અમાલત બેગ !” પોકાર કરતાં તેની પુઠે આગળ વધ્યાં.

અકમેઠખાન આ વેળા પોતાના ઝનાનામાં હતો, તે પોકાર સમજી બાહર નીકળી આવ્યો. ખંડેર આશક માથુકને તે સામેજ મળ્યો. ગંભીર અને થાંત રહેવાને બદલે તેણે અમાલતને વધાવી લેવા પોતાના ખંડેર હાથે પોહોળા કીધા. ખંડેર જવાનો તેના હાથમાં હરસથી જઈ પડ્યાં.

“ પેદર ! નેકતાલી તરફ આપણે જોઈ ગુમાન લઈ ગયાં. ” સુલતાનાએ ખોલાસો કીધો “ તેણે જે અહવાલ કહ્યો તે સુખને સુખન સાચો હતો. ”

નેકતાલીને તરતજ છોડી મુકવા ખાને હોકમ આપ્યો. અમાલત સહીસલામત પાછો ફર્યો તેની પુરાહાલીમાં એક બળદ અને દશ મેંદાં જખેહ કરવાનો ખાને હોકમ આપ્યો અને તે ગામમાં વેહેંચવા ફરમાવ્યું.

“ નેકતાલી ! ” અકમેઠખાને જણાવ્યું “ તને તદન વાજખી ધનસાફ મળશે. જો તું મારી નોકરીમાં રહેવા માગતો હોય તો હું મારા સઘળા નોકરોનો તુંને ઉપરીનેમીય. ”

“ મહેરબાની ! કરમ બક્ષેય ! ” નેકતાલીએ ઉતર વાળ્યો “ લેકીન હું એક છે છીન છું : કાંઈ આવાર નથી. તમારાં મેં

દાંને ખાઈ જનાર વાઘને જોર કરવા હું આ હાં આવથો હતો. હવે તે ફરજ પુરી થઈ છે: તેથી અકમેળખાન! સલામ આવેકુમ!" એટલું બોલી તે અમાલત આગળ ગયો. હાથ લંબાવી કહ્યું: "સલામ! જીવ યા મોત તુલીક."

"સહવારના સેતારા! હમેશાં એમ જળ કાટ આપતાં રહેજો!" સુલતાના તરફ ફરી તે બોલ્યો, અને સરવેને નમી તેણે વી દાયગીરી લીધી. મગરૂરીના દેવે તેને સરદાર બનાવથો હતો. મગરૂરી! મગરૂરી! મગરૂરી! નેક્તાલીના ગયા પછી અકમેળે અમાલત તરફ ફરી કહ્યું: "અને હવે અમાલત બેગ! ભલે પધારયા! વાઘના શોકાર પછી ગરૂનો શોકાર! આવતી કાલે આપણે રશયનો સામે કુચ કરી જઈશું."

"અલલાહ! અલલાહ! વધુ કુચ અને વધુ મોત!" સુલતાનાએ દલગીરીથી જણાવ્યું: "આ પહાડોપરથી લોહી વહેતું કયારે બંધ પડશે?"

"પહાડની નદીઓ અને ઝરાઓ બ્યારે ખીણોમાં સુકે દુધ દેડશે અને અલખરૂઝના શીખરોપર શેરડીઓ ઉગશે તયારે." અકમેળે હસી ઉતર વાળ્યો.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

લુટકાટનો પ્રપંચ.

ઈ. સ. ૧૮૧૯ માં જ્યારે ઉપર વરણવેલા બનાવો બનતા હતા, તયારે રશયન જનરલ યરમાટોફની ગેરહાજરીનો લાભ લઈ કાપ્પારડીઓ અને છેછીનો આશરે પંદર સૈની સંખ્યામાં ભેગા થઈ પ્રખ્યાત તેરેક નદીની સામે આવેલાં રશયન હકુમતવાળાં ગામોમાં દરોરો પાડવાની મતલબથી ગુપચુપ ગોઠવણ કરતા હતા. જે સમય તેઓએ પસંદ કીધો હતો તે પુખ્ત ગણતરી કીધા પછી કીધેલો જણીતો હતો. તેરેક નદી રાત્રીએ ધુમસમાં વીટળાઈ જતી હતી, જેથી દરોરો પાડનારાઓને સામે પાર ગુપચુપ ધસી જવામાં ઘણી મદદ મળતી હતી.

ખુબસુરત તેરેકના જમણા કીનારાપર અને ટેકરીઓ તથા જંગલોની વચ્ચે કાપ્પારડીઓ (જેમને આપણે સાધારણ રીતે છેછીનાં યા છેછેનાં દાખેલ જાળખી ગયા છીએ) ના ગામડાંઓ આવેલાં હતાં. આ ભા

ગ ખાહેરથી રશયન દસ્ત હેઠળ જણાતો હતો, પણ ખરી રીતે કહેતાં તો તે લુટકાટોનાં ધામો હતાં. આ લુટકાટો ચોરી લુટકાટ કરીને અને તેજ વેળા રશયનો સાથે ખાહેરથી મોત્રાચારી રાખીને ગજવાં ભરતા હતા. ગમે તે ઠંકાણે જવા આવવાની તેમને છુટ હોવાથી રશયન લશકરની હીલચાલથી તેઓ પોતીકા તાયફાવાળાઓને જણીતા રાખતા અને કીલ્લાઓની હાલત વીશે ખબર આપતા. રશયન દુશ્મનોને તેઓ પોતાના મકાનોમાં છુપાવતા એટલું જ નહીં પણ રશયન દારૂ ગોળા તેઓ તેમને પુરો પાડતા અને લુટકાટમાં જે મળતું તેમાં પોતાનો ભાગ રાખતા હતા. વધારે ખરાબ તો એ હતું કે રશયન ખાંહેધરી હેઠળ રહેનારાં ગામડાંઓ પહાડી ઘોડેસવાર લુટકાટો સામે પોતાનો ખચાવ કરી શકતાં નહીં હતાં. તેરેક નદી જાળગવાની મુશ્કેલી જોઈ રશયનો બનતાં સુધી એ નદી જાળગતા નહીં અને તેથી આ પહાડી લુટકાટો ફાવી શકતા હતા, જે કે કીનારાથી ગામડાંઓ સુધી ઠંકાણે ઠંકાણે રશયન કોઝાકો રાત દીન ચોરી કરતા હતા. પહાડી લુટકાટો અને આ રશયન કોઝાકોનો પેહેરવેશ એકસરખો હોવાથી મુસાફરો તેમને જાળખી શકતા નહીં હતા. ચાર ઘોડેસવાર લુટકાટોપર બે કોઝાકો હીમતથી હલો લઈ જઈ શકતા, અને જ્યાં સંખ્યા સરખી હોય તયારે હમેશાં કોઝાકોની ફતેહ થતી. કોઝાકોની ભાષા વળી તારતારી છે, અને તેઓ આ પહાડી ઘોડેસવારો સાથે સગપણમાં જોડાયેલા હોવાથી દોસ્તી રાખે છે, પણ લડાઈના મેદાનમાં તેઓ એકેના જીવેબનના વેરી છે. તેરેક નદી જાળગી જવા કોઝાકોને સાફ મના કરવામાં આવી હતી, છતાં તે વેળા ઘણા હીમતવાનો ફક્ત શોખને ખાતેર યા કાંઈ કામસર તે તરી જતા. જ્યારે રાત પડતી તયારે પહાડી લુટકાટો કીનારા આગળની ઝાડીઓમાં ભરાઈ બેસતા યા ઘાસપર ચતાપાટ સુઈ જતા, અને મુસાફરો આગળ રસ્તામાં એકાએક દેખાવ દઈ તેમને બંધીવાન દાખેલ ધસી જતા, તેમનું સરવસ્વ લુંટી લેતા અને જે કોઈ સામે થતું તો તેને મારી નાખવામાં આવતું, અને તેને લીધે દરેક કોઝાક ખંજર વગર ફરતો નહીં, બરથી દુર જતો નહીં અને એ

તરોમાં જવું પડે તો ખંડુકને કદી વીધી મુકતો નહીં. ટુંકમાં હમેશાં તે હથથા રખંધ હતો. વળી પહાડી હુંટારૂઓની ખા સ્થતથી કોઝાકો પુરતા જાણીતા હતા, તે એ કે હુંટ કરતાં નામ અને બહાદુરીને તેઓ વધારે કીમતી ગણતા હતા.

તયારે આવા પડી રહેનારાઓના પેસાની આટલી ઝાળખ આપી આપણે વા ત આગળ ચલાવીયે. જેનરલ યરમાટોફની ગે રહાજરીનો ત્યાજ લઈ તેઓ કાબારડીઅન શાહજાદા ઝેમખોલટની સરદારી હેઠળ ગુપચુપ એકઠા થતા હતા. અકમેઠખાન તરફથી રે કકો લઈ અમાલત આ સરદાર આગળ જઈ પોહોંચ્યો હતો, જેણે તેનો ઘણો આદર સતકાર કીધો હતો.

આ વેળાના દરોરાનો પ્રપંચ બોહોળા વીસતાર પર કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેને લીધે હુંટની પણ મોટી આશા હતી. તે મની સાથે સામેલ થયલા આસપાસના અ મીર ઉમરાવોને અગાઉથી ખબર આપવામાં આવી હતી, તેથી તેઓ પોતાના સાથીઓ સાથે તઈયારજ હતા. ક્યાં ભેગા મળવું તે સ્થળ ઝેમખોલટે અગાઉથી તેમને ખાનગી રીતે જણાવ્યું હતું : તેથી ‘ગુરેએ ! ગુરેએ !’ (હથથારખંધ તઈયાર)ના પોકારો સ ભજાતાંજ થોડા કલાકના અરસામાં સેંકડો ની સંખ્યામાં કાબારડીઅન અને છેછેન ઘોડેસવારો સમળી તરફથી આવી ભે ગા મળ્યા. સપડાવી નાખવાની ધા સ્તીને લીધે રાતના ક્યાં મુકામ કરવો તે ફક્ત સરદાર જાણતો હતો. અગાઉથી કીધે લી જાહવણ મુજબ નાની નાની ટોળકીઓમાં વેહંચાઈ છાપે મારેલાં ગામડાંમાં અંધારાની રાહ જોતા તેઓ આશાયશ લેવા ખેડા.

ગામડયાઓ જોકે તેમની પરોણાગત કરવામાં બાહરથી ખુશહાલ દેખાતા, તોપણ ઝેમખોલટને તેમનીપર મુદ્દલ ભરોસો નહીં હતો. “મોહના મીઠા ડંગો” તે તેમને ગણ્યો. દરેક ઠેકાણે તેણે ચોકીખાનો મેલ્યા અને રહેવાસીઓને ત્યાંથી મુદ્દલ નહીં ખસવા ચેતવણી આપી. જો કોઈ છાવણીની બાહર જતો જણાય તો તેને તરતજ ઠાર કરવા હોકમે આપ્યા.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

અખકની ખાસ્યત.

ઝેમખોલટના ઘોડેસવારોએ પોતાનાં સ ગાંઓ યા દોસ્તોનાં મકાનોમાં આશરો લીધો. ઘણા થોડાઓ બાહર ખોલવી જગ્યામાં થોખ્યા.

તાપણું સળગાવી ઝેમખોલટ અને અ માલત ખોલવાં મેદાનમાં પુરકા પાથરી ખેડા અને પોતાના થાકેલા ઘોડાઓને આશાયશ આપી.

રશયનો સામે જ જંગ તેણે ઉઠાવેલું હતું તે કેટલો વખત ચાલશે અને તેવું થું પરીણામ આવશે તેની ગણતરી ઝેમખોલટ મનમાં કરતો હતો, જ્યારે સુલતાના હમણા થું કરતી હશે યા થું વીચારતી હશે તેના ખયાલોમાં અમાલત મથગુલ હતો. તેમનેથી દુર એક જણ લડાઈ અને સવતંત્રતા દરથાવનારું ગાયન બુલંદ સાદે લલકારતો હતો.

“હા ! અગાઉ તેમ હતું.” ગાયનને છેડો આવતાં ઝેમખોલટે નીશોશ નાખી કહ્યું : “આપણા બાપદાદાઓને ખંદગીઓ પર ભરોસો હતો અને અલલાહ તેમની અરજને સ્વીકારતો, જેથી કુફરોને આપણા બાપદાદાઓ મારી હડાડતા ; લેકીન મારા દોસ્ત ! હમણા આપણી સલામતી આપણી પોતીકી હીમત પર લટકેલી છે ; ખંદગીનું સહી સરસ સાધન આ પોલાદી હથથાર છે. અમાલત, સાંભળ ! હું તારાથી છુપું રાખતો નથી. આ વખતનું જંગ જબરૂ થવાનું. રશયન કરનલે પોતાનું લથકર એ કહું કીધું છે પણ તે ક્યાં ? તેની પાસે કેટલાં માણસ છે ? એ બાબદોથી હું ખીનમાહેતગાર છું ; આપણામાંથી કોઈ એ વીશે જાણીતું નથી.”

“તે તો વધારે સારું” અમાલતે નીરાંતથી ઉત્તર વાળ્યો “જેમ વધારે રશયનો તેમ આપણને નેમતાંકવામાં વધારે સવળતા.”

“મેથક ! લેકીન હુંટ લઈ જવામાં વધારે મહેનત.”

“હુંટ સાથે મને કામ નથી” અમાલતે ઉત્તર વાલ્યો “કીના માટે હું તલખગાર છું અને કીરતો હું શોધું છું.”

“અમાલત ! કીરતી જ્યારે સોનાનાં ઈંડાં મેલે તયારે સારી છે. પોતાની ઝોડ આ

ગળ ખાલી હાથે જવું શરમભર્યું છે. શીયાળો નજદીક આવ્યો છે, આપણા પરોણાઓને માટે રથમન ખરચે આપણે ખોરાક વગેરે એકઠા કરવો જોઈએ. અમાલત ! તારે ગમે તો હું હરોળમાં રહેંયા અખકો ભેજો મારી સાથે રહે.”

“જ્યાં ઘણો જોખમ ત્યાં હું રહેવા માગું છું. પણ આ અખકો તે કોણ ?”

“દરેક જણ પોતે અખક છે, પણ તેઓમાંથી જે ઘણા હીમતવાન હોય છે તેઓ ચોક્કસ મુદત તુલીક ઘણા ગંભીર જોખમમાં રહેવા કસમ ખાય છે ; સઘળો જોખમ તેઓ બેધડક માથે વોહારી લે છે ; કાંઈ પણ વાંક માફ કરતા નથી, પછી તે તેના દોરતે યા ભાઈ એ કીધો હોય ; જે ચીજ તેને પસંદ હોય તે જીવના ભોગે તે ઉઠાવી જાય અને તે વખતે જો તે ખુન પણ કરે અને સપડાય તો તેને માફી બક્ષવામાં આવે છે ; સખખ તેણે તેમ કરવા કસમ લીધા છે. આ જાતના અખકો કાંઈ ખરેખર દોસ્તો નથી, લે કીન તેઓ સરસ દુશ્મનો છે.”

“એવા કસમ ખાવાનો તેમને સખખ શો ?” અમાલતે પુછ્યું. તે પહાડી લોકની આ રીતથી તદ્દન અજાણ હતો.

“કેટલાકો હદ બાહર હીમતપર મુસ્તાક રહીને, બાળઓ અતી ગરીબાઈથી આજેજ થઈને, જ્યારે બાકીનાઓ કાંઈ છુપી નીરાશીમાં ડુબી આ કસમ લે છે. પેલા કાપ્પારીઅન તરફ તારી નજર ફેંક, કે જે સાંજના ઝાક બથી પોતાની ખંડુક સાફ કરે છે, જે ચોર તપર એનો પચાર હતો તે શીતળાથી મરણ પામી તેથી પાંચ વરસનો એ અખક બન્યો છે. આ પાંચ વરસ દરમયાન એની સાથે દોસ્તી રાખ્યા કરતાં સોખતી દાખેલ વાધને રાખવો ખેલેતર છે. તણ વખત એ જખમી થયો છે, દર જખમ એને વધુ અંતે વધુ ઉશકેરે છે.”

“ઘણો વીચીત્ર રેવાજ ! પણ કસમ ની મુદત પુરી થયા પછી કેવી રીતે તે પાછો પોતાના કુટુંબને મળે છે ?”

“ઘણી સહેલી રીતે. આગળ જે બન્યું તે મનમાંથી છુસી નાખવામાં આવે છે. અખક પોતે તે છુલી જાય છે અને તેની યાદ નહીં દેવાડવા પાડોસીઓ સંભાળ રાખે છે. કસમની મુદત તમામ થતાંજ તે એક મેઢા મીસાલ વરતે છે. લેકીન હવે અં

ધારં થવા આવ્યું છે, તેરેક અસારથીજ હુ મસમાં ઘેરાઈ ગઈ છે. વખત નજદીક આવ્યો છે.” એટલું બોલી એમખાલટે બે આંખોની મદદથી સીસોડી ફાડી, જે એક પછી એક આખી છાવણીમાં ફેડવામાં આવી. પાંચ મીનીટ કરતાં ઓછા વખતમાં દરેક જણા ઘોડાપર સ્વાર થયા.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ગામડાંઓ પર દરોરો.

એકખીજ સાથે મસબહત ચલાવયા પછી તેરેક કંઈ તરફથી પસાર કરવી તે નકી કરવામાં આવ્યું, અને ધીમે ધીમે સઘળાઓ તે તરફ જવા લાગ્યા. ઘોડેસ્વારોનીજ નહીં પણ ખુદ ઘોડાઓની ખામોશીથી અમાલત તદ્દન અજાણ થયો. એક પણ ઘોડો ખંખાર મારતો જણાયા નહીં. દરેક ઘોડો જાણે અતી સંભાલથી પગ મેલતો હતો કે ખખડાટ નહીં થાય અને દુશ્મનોને જાગૃત નહીં કરે. પાણી છાલકાં હતાં. ગીચ જાડા ધુમસને લીધે કોઝાક પોહોરેગીરો તેમની હીલચાલથી અજાણ રહ્યા.

અહીં જણાવવું અગત્યનું છે કે, તેરેક કના ડાબા કીનારાની બાજુએ આખી હાર ઠેકાણે ઠેકાણે પોહોરો ભરતા કોઝાકોથી વસાયલી હતી. દરેક ઉંચી જગ્યા પર એકેક હથયારખંધ કોઝાક ચોકીકરતો હતો. દીવસના જે તમે પસાર થાવો તો દરેક ઉંચી જગ્યા પર એક લાંબો વાંસ ઉભો મેલેલો જણાશે, જેને છેડે સુકાં ધાસથી ભરેલુ એક નાનું પીપ લટકવું દેખાશે. દુશ્મનો જણાતાંજ આ પીપ સળગાવી મેલવામાં આવે છે, જે તરતજ બીજા પોહોરેગીરોને ખબર આવે છે. આ થામલા સાથે જીન સાથે તદ્દ્યાર એક ઘોડો બાંધવામાં આવે છે અને તેની નજદીક એક પેહોરેગીર ચોકીકરે છે. રાતના તેમની સંખયા બેવડી કરવામાં આવે છે.

આ સઘળી સંભાળ તરફ તીરસકાર દેખાડી બહરકાઓમાં વીટલાઈ અંધકાર તથા ગીચ ધુમસનો લાભ લઈ પોહોરેગીરોની નજદીકથી પાણીના રેલાની પેઠે સઘળા પસાર થયા.

ફક્ત એકજ ઠેકાણે લોહી રેડાયું. એમખાલટે પોતે તેમાં ભાગ લીધો. તેરેકના સામા કીનારાપર જઈ પહોંચતાંજ એમખાલટ

અમાલતને કીનારાની એક ઉંચી જગ્યા પર જઈ તે તરફ દુધમનોના કેટલા પોહોરેંગીરો હતા તેની ખબર કાઢવા ચેકકર્યો. જેટલા પોહોરેંગીરો હોય, તેટલા, તલવારને ખડક સાથે અથડાવી ઠોકા મારવા અમાલતને જણાવવામાં આવ્યું. અંધારામાં અમાલત ગુમ થઈ ગયો. થોડી વાર સુધી એક સરપની પેઠે એમખોલટ ટેકરીના ઢોળાવવાળા ભાગ પર ઘસડાતો ચઢવા લાગ્યો. એક કોઝાક ઉંઘરેટો હતો. એમખોલટ તેનેથી હવે ક્ષત પાંચ પગલાં દુર ઝાડીમાં છુપાઈ ભરાયલો હતો.

“એતું સલાનાશ થાય બટકોનું કે રાતની વેળા પણ બટ બટ કરે છે.” ઉંઘરેટો કોઝાક પોહોરેંગીર ખડખડ્યો “અને પાણીમાં રમે છે.”

અમાલત ધારેલી જગ્યાએ જઈ પુગયો હતો: એક કોઝાક ઉંઘરેટો હતો, બીજો પોતાના બઉરકાપર લેટી ઉંઘમાં ગીરફતાર થયેલો હતો. અમાલતે બે વખત શમશેરથી ઠોકા માર્યા. અરધી ઉંઘરેટી હાલતના પોહોરેંગીરે આવાજ સાંભળ્યો અને ચીંગારી તરફ તેનું ધ્યાન ખેંચાયું.

“ઝાહ! ઝાહ! એ વળી શું? કમ બખત વડેઆ વળી જાગી ઉઠ્યાં? એમની આંખયો કેવી ચમકે છે?” અને વધારે બારીકીથી ખાતરી કરવા કર્યો. તો એક માણસના આકારને તેણે અંધારામાં દીઠો. “ગુરેએ!” (હથથારબંધ તઈમાર) શબ્દ બોલવા તેણે મહોં ઉઘાડ્યું, પણ તે આગમ્ય તો એમખોલટનું કારી ખંજર તેની છાતીમાં જઈ પડ્યું અને એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર તે ભોંયે પછડાયો. બીજો કોઝાક પોહોરેંગીર તો ઉંઘમાંજ માર્યો ગયો. થામલાને ઉંખેડી નાખ્યો અને પીપને નીચે નદીમાં ગળડાવી મેલ્યું.

એમખોલટના સાથીઓને માટે હવે મારગ તદ્દન ખુલ્યો થયો હતો. તેના સઘળા સાથીઓ અતી ઉતાવળથી તે તરફથી ધુસ્યા. સપાટામાં નાના ગામડાંઓ પર દરોડો પાડ્યો અને જેટલી હુંટ મળી તેટલી સહુએ પોતપોતાના ઘોડાઓ પર લાધી. જે ગામડાઓ સામે થયા, તે માર્યા ગયા, બીજાઓ નાસી ગયા થા છુપાઈ બેઠા. મરદ અને ઝોરતોની એક સારી સંખ્યા બંધીવાન દાખલ પકડવામાં આવી. પણ આ હુંટફાટ કરવા આવેલા આ કાપ્પારીઓને ગામડાંઓ બા

જ્યાં નહી, યા ખેતરોનો નાશ કીધો નહી, યા ફળફળાદીના વેલાઓ તોડી નાખ્યા નહી.

“અલાહની બક્ષેશ અને આદમની કળાનો શા માટે નાશ કર્યો?” તેઓ જણાવતા “એ તો હુંટારાઓનું કામ; હુઆ બદ મારોજ એમ કરે.

ફરસંગો સુધીના ગામડાંઓ હુંક વખતમાં હુંટાઈ ગયાં અને તે પણ રશયન હુકમત હેઠળ હોયા છતાં. ગામડાંઓ કથું કરી શક્યાં નહી.

પકા હુંટારાઓ કાંઈ તદ્દન નીરાંતે હુંટલઈ જઈ શક્યા નહી.

રશયન કોઝાક લશકરમાં “ગુરેએ! ગુરેએ!” ના અવાજો પ્રસરી રહ્યા. એક ભરવાડની ચેતવણીનું તે પરીણામ હતું, જે કે તેમ કરતાં તે ભરવાડ તેમને હાથે માર્યો ગયો હતો.

ઘણુંક ઘોડેસ્વાર કાપ્પારીઓને હવે અતી ઝડપથી પકડેલાં ઢોરોને એકઠાં કરી લઈ જવા પછયારે મંડ્યા. સઘળા ઘોડાઓ હવે ખંખારવા લાગ્યા, પુછીઓ ઉભી કીધી અને પકડેલાં ઢોરોની આસપાસ તેમના સવારોની ધારણા મુજબ ચાલવા લાગ્યા. આ વેળા જે ઘોંઘાટ થયો તેનું વરણન કરવું અશક્ય છે.

“ગુરેએ! ગુરેએ!” ના અવાજો સાંભળી સરવ તેરેક નદી કુદાવી જવાની દોડાદોડીમાં પડ્યા.

“ગુરેએ! ગુરેએ!” આવાજો હજી તેમના કાનને અથડાતાજ હતા.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

છટકામાં સપડાવું.

સહવારના ધુમસ વીખરાઈ ગયું, અને તયારેજ સઘળો મામલો પ્રગટ થયો.

કાપ્પારીઓ અને છેછીન હુંટારાઓ પોતે પકડેલાં બંધીવાનોને ઘણાખરા ઘોડાઓની પુછીઓ સાથે બાંધી ઘસડી લઈ જતા હતા. આ મોટા સરઘસને મુખે ઘણા જાદાઓ, અમીરો, ઉમરાવો અને સરદારો ખુશહાલ ચેહેરે ચાલતા હતા. હુંટ ભારી હતી: તેથી તેમના કદમ ધીમા હતા. આ ચોટી હુંટ તેમને શ્રાપ સમાન થઈ પડનાર હતી યા નહી તે તેમને ઘોડા વખતમાં માલમ પડનાર હતું.

ધુમસ વીખરાઈ જવાથી એમની અને કોઝાકોની વચે લડાઈ શરૂ થઈ ચુકી હતી. વારંવાર છેછેનો ફરી જતા અને કોઝાકો પ ૨ બંદુકો છોડતા. ધુમસને ઠંકાણે હવે બંદુકોનો ધુવો મોટા આવાળે સાથે પસરી રહ્યો હતો. છાપો મારેલાં ઢોરો હાંકી જતી ટોળકી હવે નદી ઝાળંગી જવા કોશિય કરવા લાગી, પણ તેમની પુઠે મસ મોટું ધુલારું થઈ રહ્યું.

તુકાન શરૂ થયું. એમખોલટ પોતાના છસો ઘોડેસ્વારો સાથે હવે ઉભો અને ધસી આવતા કોઝાકો સામે થવા ખડો રહ્યો કે જેથી તેની બાકીની ટોળકી બંધીવાનોને, હાંટને તેમજ ઢોરોને સહીસલામત નદીમાંથી પસાર કરી જાય. તેણે પોતાના હમનપરદોને નજીક આવવા દીધા. તેના હુકમથી તેની સાથવાળા કોઝાકો બંદુક ફેડી નહીં યા શાશકા (શમશેર) ખેંચી નહીં. છેલ્લી ઘડી સુધી છેછેનો પોતાના હથિયારોને ઉપયોગ કરતા નથી.

પચીસ પગલાં દુર કોઝાકો સામે આવી લાગતાંજ તેઓએ પોતાની બંદુકો એકી વખત છોડી અને ધુવો હજી તો ઉડી જાય તે આગમ્ય બંદુક પાછી ખાંધે મારી તેઓ શાશકા ખેંચી ઉભા. પણ બંદુકનાં હુમલાથી કોઝાકો નાસી જતા જણાયા. એમખોલટના સાથીઓ તેમની પુઠે ગયા. કોઝાકો હવે જંગલમાં જવા લાગ્યા. આ જંગલમાં ૨ શયન ૪૩ મી ઘોડેસ્વાર રેજીમેંટ છુપાઈ બેઠી હતી. છેછેનો છટકામાં આખા સપડા ચલા જઈ તેઓએ બંદુકોનો મારો ચલાવ્યો. છેછેનો સાંથી છટકી જવા કોશિય કરવા લાગ્યા, પણ ફેકટ. આ ભરાઈ ખેલવી રથય ન રેજીમેંટ છેછેનોના કટા વેરી કોટઝારે વના ઉપરીપણા હેઠળ હતી. છેછેનો આ ૨ શયન સરદારથી હમેશાં બીહતા હતા. રથય નોની ક્તેહ માટે હવે કશો શક હતોજ નહીં.

ત્રણ વખત બંદુકોના ખારોએ છેછેનોને વીખરી નાખ્યા. હવે પોતાનો જન બચાવવા નદી તરફ દોડ્યા, પણ તેરેકના કીનારા પર લાંબી અને લાંબી હારમાં રથયનોની એક બીજી રેજીમેંટ તેમને આવકાર દેવા માટે તઈયાર હતી. છટકામાં સપડાયલા ઉંદર મીસાલ એમખોલટ અને તેના સાથીઓની હાલત હતી; તેમાં છેછેનોના બંદીવાનોની હાલત તો દયાજનક હતી.

તેરેક નદી લોહીથી લાલ બની ગઈ, અને તેના પેટામાં દોસતો તથા દુશ્મનો ગુમ થવા લાગ્યા. રથયનોથી બચી જવા એમખોલટના સાથીઓએ ઘણી મહેનત કીધી તથા યુક્તી લગાવી, પણ ફેકટ. કોઝેકો તેમના જીવલેણ શત્રુઓ થઈ લાગ્યા.

અધુરામાં પુરું, કોઝાકોની બીજી રેજીમેંટ નદી ઝાળંગી જઈ સામેના કીનારાપર હારખંધ હથિયારો સહીત ઉભી રહી કે જેથી કોઈ પણ દુશ્મન છટકવા પામે નહીં. તેઓની ખુશહાલીના આવાળેથીજ તેમની સાંહા જરી જણાઈ આવી.

અમાલતે આસપાસ નજર ફેંકી અને તે સઘળો મામલો ચેતી ગયો.

“એમખોલટ! સઘળું આવી બનયું.” તેણે જણાવ્યું. “તારે ગમે તે રસતો તું અપચાર કર; લેકીન હું તો જીવતો રથય નોના હાથમાં કદી સપડાઈશ નહીં. ફાંસીના મોતે મરવા કરતાં બંદુકની ગાળી વધારે પસંદ કરવા જોગ છે.”

“અમાલત! તું શું એમ ધારે છે કે મારા હાથ જંજીર માટે સરખા છે? અલ્લાહ અલ્લાહ કરોજી? રથયનો મારું શરીર મેળવી શકશે, લેકીન મારો જન તો કદી નહીં” સાર પછી પાવડાપર ઉભો રહી પોતાના સાથીઓ ભણી બોલ્યો. “બેરાદરો! ક્રીસ્મત આપણને છોડી ગયું છે, લેકીન જંજીર રહી છે. કુશરોને આપણે આપણી જંજીર અતી મોઢી ક્રીમતે ચાલો વેચ્યે. લડાઈમાં ક્તેહ પામે તે કાંઈ જ તલો ગણાય નહીં, લેકીન જે ક્રીસ્તીવંત મોતે મરણ પામે તે ક્તેહમંદ ગણાય; બંધીવાન થયા કરતાં મોત વધારે ખેલતર છે.”

“બેશક! દરોખસ્ત!” પોકારો સાંભળાયા.

“આપણા જીવે જનનના મીત્ર ઘોડાઓએ પણ આપણી સાથેજ મરવું જોઈએ, કે જેથી એક દીવાલ પેઠે તેઓની લાસો આપણી ગરજ સારે.” એટલું બોલી એમખોલટ ઘોડાપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો અને ખંજર તેના ગલામાં ભોંકી દીધું. ચોગાન જવા આકારમાં ગોઠવાઈ જઈ સઘળાઓએ પણ પોતપોતાના ઘોડાઓના તેવાજ હાલ કીધા. સાર પછી દરેક જણ પોતપોતાના ઘોડા પછવાડે હાથમાં તઈયાર બંદુક પકડી છુપાઈ બેઠો.

કોઝાકો આ નવી જાતનો ખ્યાલ તથા તેમની હીમત જોઈ અચરત થયા. ઝેમ્બોલટ ના સાથીઓ તદ્દન ઝનુની બન્યા હતા, તે તેઓએ ખાલકું દીધું હતું.

તરતજ ચુપકીદી પંથરાઈ ગઈ, અને તેની વચમાં એક મરણ પામતો છેછેન સ્વ તંત્રપણાનું ગાયન લલકારતો સંભળાયો, જે ની કળીઓ તેના સોપતીઓએ ઉંચકી લીધી.

પોતાની નજર સનમુખ આ નવાઈ જે વેદેખાવ જોઈ રશયન અમલદારો છક થયા. છેછેનો પોતાના મોતનું રૂદ્ધ ગાતા હતા, તે તેઓ સમજી ચુક્યા હતા.

આખરે તેઓએ નીશાની કીધી કે કોઝાકો યાહોમ છેછેનો તથા કાપ્પારડીઓના પર ધસી ગયા. એક જખરી હાથોહાથની લડાઈ ચાલી, ત્રણ વખત રશયનોને પાછળ હટવું પડ્યું, પણ ચોથી વેળા તેમની કૃતેહ થઈ. પણ કેવા ભોગે? જાણે ભોહીનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો.

લડાઈમાં છુટા નહી પડે એવા એરાદાથી અખકો ચામડાના પટાથી એક ખીજ સાથે જોડાયા અને એક એક જણ મુવો સાંકુધી લડ્યા. તેઓએ દયા માટે માગણી કીધી નહીં યા કોઈને જવા દીધી નહીં. રશયન ભાલાઓના સરવ ભોગ થયા.

પણ હજી એક નાની ટોળકી રશયનો સામે મરણયા થઈ લડતી હતી. આ ટોળકીની વચે ઝેમ્બોલટ અને અમાલત જણાતા હતા; તેમના શુરાતનથી રશયનો એક વખત જરા હડયા હતા.

“માર ! માર ! અમાલત માર !” ઝેમ્બોલટના છેલ્લા શબ્દો હતા. “મોત છુટાપણું છે !”

પણ છેછેન સરદારના શબ્દો અમાલત સમજી શક્યો નહીં. ભાલાના એક ફટકાથી, તે જમીનપર પછડાયો અને લોહી તેના શરીરમાંથી વહેવા લાગ્યું. તેનીપર એક લાસ ઢગલો થઈ પડી.

પ્રકરણ ૨૫ મું.

અમાલતને ફાંસીની સજા.

સાંજ રળીઆમણી હતી. રશયન છાવણી લારકી નજીક હતી. દેખાવ ઘણા રમણ્ય હતો. ખઉસનાયનો કોલો દખદખાથી

ખડો રહેલો હતો; આ કીલ્લાની પાછળ સુર્ય ગુમ થતો હતો. ખડકની નીચે ચામકાલનું મકાન હતું; તેનેથી નીચે ઘણા ઢોળાવ પર ગામ આવેલું હતું. તારતાર બેગો, છેછેન શાહજાદાઓ, રશયન કોઝાકો, પહાડી જગ્યાપર રહેનારા અમીર ઉમરાવો તથા જાનીન દાખલ રહેનારાઓ, લશકરના અમલદારો, સરવ સાંભેગા મલ્યા હતા. થોડેક છેટે ગાનારાઓ તથા નાચનારાઓ તમાશગી રોને રીજવતા હતા. ટુંકમાં સાં રમતગમતનો મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો.

રમતગમત પુર બહારમાં ચાલતી હતી, તેટલાં સાં હાજર રહેલા ગવરનર-જેન-લના હાથમાં એક અમલદારે કાંઈ દસ્તાવેજ મેલ્યો.

“ઝહસથો ! તમારી રજાથી !” ગવરનર-જેનરેલે જણાવ્યું. તે દરેકને પોતાની સરખી પંકતીના ધારતો હતો અને સઘળાઓ સાથે ઘણા મળતાવડો હતો. હેંકરાઈ મગરૂરી તેનામાં હતી નહીં.

તેણે તે દસતાવેજ વાંચ્યો.

“ઝહસથો ! એક ખુશીની ખબર તમોને મારે કહેવી છે. આપણા બહાદુર અમલદારો માંના એક માટે સેંટ જયોરજનો ચાંદ !”

દરેક જણ તેની નજીક ગયું.

“એવું જણાય છે કે કોટઝારેવે ખાર સાથી પંદરસો પહાડી હુંટારૂઓને જખરદસ્ત શીકશત આપી છે. આ હુંટારૂઓ તેરેક નહીં આજગી આપણી હદમાં આવ્યા અને હુંટ ફાટ ચલાવી તથા ગામડાંનો નાશ કીધો. પણ કોટઝારેવે તેમની પુઠે મંડ્યો, સરવને ઘેરી લીધા અને સઘળા મળી જે પાંચ જણા જીવતા રહ્યા, તેમને અહીં મારી આગળ મોકલી આપ્યા છે.” સાર પછી કોઝાક અમલદાર તરફ ફરી બોલ્યો: “એ ઝહસથોને અહીં લઈ આવો ! કાંઈ જીના ચેહેરા પણ તેઓમાં હોય.”

પાંચે બંધીવાનોને ગવરનર-જેનરલ હજીર ખડા રાખ્યા; તેમને જોઈ ગવરનરે ભવાં ચઢાવ્યાં.

“અય કંગાજો હું તમોને ખરાખર ખીછાણું છું. આ ત્રીજી વખત તમો સપડાઈ ગયા છો. બે વખત તમોને માફી બક્તી, પણ હુંટફાટ તજી દેવાના તમારા કસમપર હવે મને મુદ્દલ ભરોસો નથી. ચોખદારો !

એચ્છાને અહીંથી લઈ જવો અને એચ્છાને જે દોરડાંથી છકડવામાં આવ્યા છે તેજ દોરડાંથી ફાંસી દેવો, પણ સમુર ! કદાચ એ આ પોતામાંથી એક જણ પસંદ કરશે કે જે જીવતો રહી તેમનું શું થયું તેની પોતાના તાપકાવાળાએ ખબર આવે. ”

ચાર જણાને ફાંસીએ ચઢાવવા લઈ જવામાં આવ્યા. ફક્ત એક પાંચમે રહ્યો. તે એક તારતાર બેગ હતો. ગવરનર-જેનરલની નજર તેની સાથે એકત્ર થતાં તેણે ગવરનરને સલામ કીધી અને અગાઉની પેઠે તુછકારથી ઉભો. તેના ચહેરાપરથી ખાલજી જણાવું હતું કે તે પોતાના કીસ્મતને તાલે થયો હતો. ગવરનરની નજર એકત્ર થતાં તેણે પોતાની આંખો વટીક નીચી કીધી નહીં હતી.

“અમાલત બેગ ! ” ગવરનરે કરડી નજરથી તેની તરફ જોઈ કહ્યું. “તને યાદ તો હશે કે તું એક રશયન રમ્યત છે; રશયન કાયદા પ્રમાણે ચાલવા બંધાયેલો છે. ”

“હું તે ભુલી ગયો નથી. ” અમાલતે હીમતથી ઉતર વાળ્યો. “પણ જો એ સરકારે મારા હકોનો ખયાવ કીધો હતો તો આજે હું આ હાલતે પુગ્યો નહીં હતો. ”

“એમાં તું ભુલ કરે છે: તું બેવફા છે, તારા પેદરે અને તેં રશયનો સામે જંગ મચાવ્યું. જો એજ રીતે ઇરાની રાજ્યમાં યા ખલીફાના અમલમાં તમે વરત્યા હોત તો આજે તમારા કુટુંબની નસલ પણ હાથેય હતો નહીં. પણ આપણો આર એટલો તો ભલો છે કે તું ને શીક્ષા કરવાને બદલે હાકેમ બનાવ્યો. એ આ ભલાધનો તેં કેવી રીતે બદલો વાળ્યો ? ખુલ્લો બળવો જગાડીને પણ એટલાંથી નહીં ધરાતાં તે તારા મકાનમાં રશયન દુશ્મનને આશરો આપ્યો; તારી નજર સનમુખ તેં તેને એક રશયન અમલદાર તથા બે રશયન સીપાહોનાં ખુનો કરવા દીધાં અને તેં જો પશ્ચાત્તાપ દેખાડ્યો હતો તો તારો રેવાજ તથા તારી જવાન વય ધ્યાનમાં લઈ હું તુંને માફ કરતો. પણ નહીં, તું પહાડોમાં નાસી ગયો અને અકમેદખાન સાથે તું રશયનોપર હુલ્લો કરવા આવ્યો. છેલ્લાં તું જેમખોલટનો એક સરદાર થયો અને તારા દોસતોની માલમતા હુલ્લવામાં ભાગ લીધો. તેથી એના બદલા દાખલ જે શીક્ષાને તું લાયક છે તે કહેવાની કશી જરૂર નથી. ”

“નહીં ! હું તે જાણું છું. ” અમાલતે નીરાંતથી ઉતર વાળ્યો. “બંદુકથી મને મારી નાખવામાં આવશે. ”

“નહીં ! એમાં ભુલ છે; બંદુકની ઝાળી કાંઈ તારા જેવાઓ માટે નથી. ” યર માટોઈ ગુસાથી કહ્યું. “એક થામલો ઉભો કરવામાં આવશે. તેને મથાળેથી એક દોરી લટકાવવામાં આવશે અને તે દોરી તારાં ગળાં આસપાસ વીંટાળવામાં આવશે. ”

“એ બધું એકતું એકજ ” અમાલત બેગે ઉતર વાળ્યો. “ફક્ત આ રીતથી મોત જલદીથી આવશે. લેડીન તમે પાસેથી માંગી લઉં છું કે જ્યારે તમે મને અગાડીથી શીક્ષા કંઈ છે, તો હવે તપાસ કરવાની કશી જરૂર નથી—કદાચ તે તપાસ લંબારો, અને તેથી ઢીલ થશે. ”

“તારી માગણી કમુલ કીધી. ” ગવરનરે ઉતર વાળ્યો. ચાર પછી પોતાના રસાલેદાર અમલદાર તરફ ફરી કહ્યું. “એને લઈ જવો અને કાલે સહવારે સજા અમલમાં મુકજો. ”

અમાલતને લઈ જવામાં આવ્યો. આખરે અમાલત સામે મોત ડોળા ધુરકતું આવી ઉભું હતું. રશયન વોઇસરાયે તેને ફાંસી દઈ મારી નાખવાની સજા ફરમાવી હતી. કોઈ ની તે સામે ખોલવાની હીમત નહીં હતી.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

દશાણુ રસયન.

લશકરી કેદીઓને રાખવાની જગથે અમાલતને ચોડી પોહોરા હેઠળ લઈ જવામાં આવ્યો. અમાલતનો ચેહરો તથા વય જોઈ દરેક હાજર રહેલાંને અતી દયા છુટી પણ કરે શું ? યરમાટોઈ શું રસયન વાઇસરાય નહીં હતો ? અને તેની સામે કોણ ખોલે ? વળી તે ફરમાવેલી સજા ફેરવે એવો પણ આસામી નહીં હતો. જે સજા તેના મુખમાંથી બાહર નીકળી, તે અમલમાં લાવવીજ જોઈએ.

પણ એ સમજું છતાં ભેગી મળેલી હાથમાં એક રસયન અમલદાર હતો; જે વાઇસરાયનો ચેહરો અતી ખારીકીથી તપાસતો ઉભો હતો. અમાલતને સજા કરતી વેળા વાઇસરાયના મોંહપર જે ફેરફાર થયો તે તેણે જોયો હતો. અમાલતને શીક્ષા કરતી વેળા ખાતેનમાં વાઇસરાય દલગીર હતો,

અમ આ અમલદારને લાગ્યું. તેનું નામ કરનલ વરકોવસકી હતું.

અમાલત તરફ તેની ઘણી દયા ઉર કે રાઈ હતી, તો યામાટે તે કોશિય નહીં ક રે? કોશિય કરવામાં કાંઈ જવાનું નહીં હતું. પછી વાઈસરોયની ખફગી ગમે તો તે એ ચી ભે. એક બહાદુરનો જીવ બચાવવો તે થું પુનયનું કામ નથી?

વાઈસરોય પોતાના તંત્રીમાં ગયો તેને દશેક મીનીટ પસાર થઈ કે કરનલ વરકોવ સકી તંત્રીમાં દાખલ થયો. વાઈસરોય ઘણા મજતાવડો હોવાથી સરવને માટે તેનાં આ રણાં ખુલાં હતાં.

મેજપર હાથની કોણી ટેકવી પોતાનું માથું હાથપર ટેકવી વાઈસરોય વીચારમાં ખેઠેલા હતો. તે એકલોજ હતો. મેજપર દસતાવેજ હતો, જે તેણે પોતાના શેહેન શાહ માટે લખવો શરૂ કીધેલો હતો.

કરનલ વરકોવસકીને જોતાંજ તે હસ્યો અને હમેશની રીત મુજબ આવકાર દીધો.

“વરકોવસકી” દર વખતે તો તમે હસતા રમતા દાખલ થતા હતા; પણ આજે તમે શરમાળ આરતની પેઠે બી હતા બીહતા કેમ આવયા છો? હું તે સમ જી હું. થું તમે અમાલતની માફી માટે આવયા નથી?”

“તમે નામવરની અટકળ તદ્દન ખરી છે.”

“અહીં ખેસો, અને એ વીશે આપ જે તકરાર કર્યે.” વાઈસરોયે એક ખુરસી આગળ તાણી કહ્યું.

મીનીટેક સુધીની ખામોશી અખસાર કીધા પછી વાઈસરોયે જણાવ્યું: “કરનલ વરકોવસકી! લોકો મને સખત ધારે છે, અને માણસની જાંદગી હું એક રમકડાં મી ચાલ ગણું છું એમ સમજે છે. લેકીન મને તેમ કરવાની ફરજ પડે છે. આ તાયફાવા બાંચો પર દસત ખેસાડવા એ સીવાય બીજે કશો ઇલાજ કારગત લાગતો નથી. અને મારા અનુભવ મુજબ લાગવાનો પણ નથી. આપણી શેહેનશાહતની જાળવણી માટે મારું સખત નામ જાળવાયલું રહેવું જોઈએ. જરા દીલી દોરી મુકી તો એ તાયફાવાબાંચો આપણી ગરદનપર ચઢી ખેસે અને રશીયન ધાકના ફડચે ફડચાં ઉડી જાય. માટે એવા આપર નરમી દેખાડવી એ એક જાતની ન

બળાઈ છે. વરકોવસકી! તમેજ જોતા હશે કે જોઆ તરફ આપણે દયાથી વરતયા અને તેમને માફી બક્ષી, તે છતાં તેઓ કેવા નગુણા નીવડયા? તેમને આવા જોઈ મારા કરતાં કોઈ બીજું દલગીર થતું નહીં હશે. જ્યારે પણ મોતની શીકાના દસતાવેજ પર હું સ હી કરું છું. સારે મારું હૃદયું કળકળે છે.” એટલું બોલી તે ઉઠ્યો અને ફેરા આંટા ખાવા લાગ્યો. પછી ઉભો રહી તે બોલ્યો “અમાલતને જે સજા મેં ફરમાવી તે માટે હું ઘણા દીલગીર છું, લેકીન આ પણા રાજ્યની સલામતી માટે એવી શીકા ની જરૂર છે. આભાર થું તે લોક સમજતા નથી.”

“હું તે કબુલ કરું છું; પણ તે છતાં દયા હમેશાં પેહેલી હોવી જોઈએ. આપણું બાઈબલ દરેક સંથે દયાથી વરતવા ફરમાવે છે.” વરકોવસકી અચકતો અચકતો બોલ્યો.

“જે હું અમાલતને માફી બક્ષુ તો એની જાતવાળાઓ પોકારશે કે અમાલતથી વરમાટેક બીધો. હવે તમેજ વીચાર કરો.”

વાઈસરોયે દયાળુ હતો એ તો તે જાણતો હતો, પણ વરકોવસકીએ ખુલું જોયું કે અમાલત તરફ તેની લાગણી હતી.

“તમારું કહેવું દરોખસ્ત છે. છતાં હું માગી લઉં છું કે આ વેળા અમાલતની જાંદગી બક્ષો. હું એનો જામીન થઈશ. ગમે તો આ વરસે મારી રજના દીવસો તેના બ દલામાં કાપી કાઢો. ફારી ખાનાર જાનવરો ને આદમ જેર કરી શકે છે તો થું આ નવજવાન શખશને મોમ મીચાલ નહીં બનાવી શકું? કાંઈ નહીં તો હું ખત કરવા માગું છું. એને એક સરસ દેશી રશયન અમલદાર બનાવવા માગું છું. એનો જોખમ હું માથે લઉં છું.”

યરમાટેકે ડોકું હીલવ્યું. “સાંભળ!” તેણે જણાવ્યું “એ માંથી કાંઈપણ સારું પરીણામ આવવાનું ન થી. માણસોના ચેહેરાપરથી હું તે પારખી શકું છું.”

“છતાં હું કોશિય કરવા આતુર છું.”

“વરકોવસકી! જેવી તારી મરજી! જ્યારે તારી ઇચ્છાજ છે તો હું અમાલતને માફી બક્ષું છું. ખરું કહું તો તારા જેવી અરજની હું રાહજ જોતો હતો. હું એને સદંતર માફી બક્ષું છું. પણ તે એને મા

ટે જોખમદારી લીધી છે તે ખીના વીસ રતો ના.”

“કયુલ ! હું એને મારે તયાં લઈ જઈશ અને એનાં કામો માટે હું જોખમદાર રહીશ.” વરકોવસકીએ ઉતર વાળ્યો.

“છેલ્લાં ફરીથી હું ચેતાવું છું કે એ નીપર વીશ્વાસ મુકતો ના,” યરમાટોફે જોર થી શેક હેનડ કરતાં સલાહ આપી “સાપને ઉછેર્યો તે વાત હરદમ યાદ રાખજે, અરે તમો તારતારો ! તારતારો ! વરકોવસકી; એક દીવસ તું તેમને જરૂર યાદ કરશે, ખુદા કરે તે તારા ખરચે તેમ નહીં થાવ.”

વરકોવસકી એટલો તો ખુશી થયો કે વાઈ સરોયનો ઉપકાર માનવા પશુ તે લુલી ગયો, અને જે ઠેકાણે અમાલતને કેદ કીધો હતો, ત્યાં દોડ્યો.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

કેદીની કયુલાત.

ત્રણ પોહોરેગીરોની સાંભળ હેઠળ અમાલત હતો. વચે એક કાનસની ખતી રો શની આપતી હતી. વરકોવસકી દાખલ થયો. અમાલત વીચારમાં એટલો ગરક થયો હતો કે તે દાખલ થનારને જોઈ યા સાંભળી શક્યો નહીં. વરકોવસકી વધારે આગળ વધ્યો. પોતાનો બઉરકો પાથરી તેપર લેટી અમાલત પોતાના કીસમત માટે રડતો હતો. ખરેખર! ત્રેવીશ વરસની ઉંમરમાં અને તે પશુ જ્યારે પયારનો દેવ પુર થુરપર છુટેલો ત્યારે મરવું એ કાંઈ ખુશી ભર્યું નથી. વરકોવસકી આંસુઓ જોઈ ખુશી થયો. માફી ની કીમત ખેશક આથી વધેલી હતી.

“અમાલત” વરકોવસકીએ તારતારી બોલીમાં જણાવ્યું; અલ્લાહ મહાન છે અને સરદાર ભલો છે—તે તુને તારી જાંઘળી પાછી બક્ષે છે.”

અમાલત આ સાંભળી છલાંગ મારી ઉઠ્યો તે કાંઈ બોલવા ગયો પશુ થપ્પો તે ના તાળવાં સાથ ચીટકી રહ્યા.

“જાંઘળી ! જાંઘળી ! તે મને મારી જાંઘળી પાછી બક્ષે છે?” આખરે તેણે પુછ્યું. ત્યાર પછી દલગીર થઈ બોલ્યો! “હું અમજ્યો બંધીખાનામાં ધીમે ધીમે તે મને મારી નાખવા માગે છે; અથવા તો મને સાંધળીરી

યા કાળા પાણી મોકલે છે, કે જેથી રીખી રીખી હું મારા બાકીના દહાડા પુરા કરું; ત્યાં મને જીવતો દાટી નાખવા માગે છે, અરે! આવી જાંઘળી મને જોઈતી નથી.”

“તારી લુલ છે, અમાલત !” વરકોવસકીએ ઉતર વાળ્યો “જે માફી હું મેળવી શક્યો છું તે તદ્દન ખુલ્લી કંધી સરત વગરની છે. તારી માલમતાનો તું પાછો ધણી છે. આ તારી શમશેર લે; વાઈસરોય ભલાં દીલથી તે તુંને પાછી હવાલે કરે છે અને ખાતરી રાખે છે કે હવે પછી જ્યારે તું લડશે ત્યારે રશયનો તરફથીજ તારા હાથ અજમાવશે. આ કંગાલ ખનાવ આંસુ ધી લુલી જવામાં આવશે ત્યાં સુધી તારે મારે ત્યાં રહેવું પડશે; મારાં મકાનમાં તું મારા એક દોસ્ત સાથી દાખલ રહેશે.”

અમાલતને આ ન ધારેલો તદ્દન નવો અનુભવ હતો તેણે જે ચાર પળ વરકોવસકી તરફ જોયા કીધું અને આખરે તેની આંખ ચોમાંથી જે ટીપાં ટપક્યાં. શેર જોર થયો હતો.

“રસ્યનોએ મને તદ્દન જીતી લીધો છે.” તે બોલ્યો “કરનલ ? તમો લોકોને સાડ મેં ખરાબ વીચાર્યું તે માટે મને માફ કરો. આ પળથી રસ્યન ઝારની હું નીમ કહુલાલ રહ્યત છું. આજથી મારું હૃદય તે રસ્યન શમશેર છે. અરે મારી શમશેર ? મારી શમશેર ?” અમાલત પોતાની તલવાર અતી વહુલથી જોતો બોલ્યો મારાં આંસુઓ અલ્લાહ કરે ને રશયન લોહી અને તારતાર નેફતા સીકા કરે. વરકોવસકી હું તમારો ઉપકાર ક્યારે અને કેવી રીતે વાળી શકીશ ?”

“તું માતથી ડરે નહીં, હવે જીવવા શું કામ માગે છે, તે હું પુછું ?”

“બેલાશક ! સાંભળો ! એક પરી સમાન ખુલખુલી ઝોરતને ખાતર હું જીવવા માગું છું. મારો અને તેનો જાન એકજ છે, કોઈ દીવસ અમે જરૂર સાથે મળીશું.”

“તું તેણીને ઘણો ચાહે છે ?”

“જે પ્રમાણે એક નર ખુલખુલ પોતાની માદા ખુલખુલને ચાહે તે મીશાલ ! યુસુફ પોતાની સુલીખાને ચાહતો હતો તે મીશાલ ! પેલું કયુતર તેની માદાને ચાહે છે તે માફક !”

“અલ્લાહ તારા પયારમાં બરકત આપે.”

“ગુલાબી થરખત માફક તમારા થ બદો છે.”

“હવે એ ખીના પડતી મેલો! આપણે શું કરીશું તે હું તમોને જણાવું.” વરકોવસ્કીએ જણાવ્યું. “હું તમોને વફાદારીથી ભરપુર રસ્યન રધયત બનાવવા માગું છું, જેમ કરવા માટે કેળવણીનાં મીઠાં ફળો તમોએ આપવાં જોઈએ, હું તારતાર ભાષા નો થોડો ઘણો માહિતગાર છું, તમે રસ્યન થી તેમ છો. આપણે એક બીજાને પોતપોતાની જગ્યાની શીખવીશું અને જ્યારે તમો અમારી ભાષાથી અને પુસ્તકોથી પુરતા વાકે ફ થશો ત્યારે તમોને અમારું બળ તથા તવારીખ માલમ પડશે અને નવીજ દુનયાં તમારી ચથમ હજુર ખુલ્લી થયલી જણાશે. ચાલો! આપણે હવે મારાં મકાનમાં જઈએ.”

ખંને સાથે સાથે જવા લાગયા.

શું વરકોવસ્કી પોતાની મુરદ હાંસલ કરશે? શું અમાલત ખરેખર રસ્યન વફાદાર રધયત બનશે? આપણે તે આગળ ચાલતાં જોઈશું.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

અરસપરસની દુનયાં.

ઉપલા બનાવને થોડા મહીના પસાર થઈ ગયા. કેળવણીની બરકતથી અમાલતના આચારવીચારમાં આશ્ચર્યજનક ફરક થઈ ગયો. રસ્યન પુસ્તકો વાંચવાથી તેની નજર સેનમુખ તદ્દન નવીજ દુનયાં પ્રગટ થઈ. અગાઉ તે પોતાના પ્રાંતને દુનયાનો મોટો ભાગ સમજતો હતો, પણ હવેજ તેને સમજ પડતી ચાલી કે તે તો સમુદ્રમાંના એક ટીપા સમાન છે. રસ્યન બહાદુરી અને દોલત વીશે તે તદ્દન નવુંજ શીખવા લાગ્યો. પોતે અત્યાર સુધી તારતાર ભટકતી છંદગી શા માટે ગુજરી તેનું કારણ તે હવે સમજી શક્યો નહીં, તેના બીજા ભાઈબંધ તારતારો પણ શા માટે કેળવણી ન લે. તે મનસે સવાલ કરતો જેમ જેમ તે પુસ્તકો વાંચતો જતો, તેમ તેમ વધુ અને વધુ વાંચવા તલબગાર થતો. જાણે તેને એક જાતનું ઘેલાપણું લાગ્યું હતું.

પણ એ સમજીને છતાં વરકોવસ્કી ખુલ્લું જોતો કે બીજે વખત અમાલત તદ્દન ચુપકીદી અખતયાર કરતો અને દલગીર એ હરે ફર્યા કરતો. તેનું મન ફેરવવા તે કોઈ કોઈ વેળા શેકારી રમત ઉભી કરાવતો. ખંને વચે દોસતીનું નાતું ઠીક બાઝ્યું હતું. અમાલતની ઉદાસી તે સમજી ગયો હતો.

એક દીને વરકોવસ્કીએ એક શેકારી ટોળકી ઉભી કીધી. તેના તેડાને માન આપી વીશ બેગો પોતાના નોકરો ભેગા એકઠા મલ્યા.

દાઘેસતાનના પરવતો પર દીસેમખરનું બરફ જમા થવા લાગ્યું હતું. ભોખંડી ફરવાળવાળા શેહેરની કીલ્લારૂપી દીવાલો સાથે કાસપીઅન સમુદ્રના તોફાની મોજાઓ લડત કરતા સંભળાવા શરૂ થયા હતા. રાત્રીએ વરસાદનાં જે નાનાં ઝાપટાંઆ પડતાં, તે જાણે આગલા દહાડાએના માટે વીલાપનાં આંસુઓ ખેરવતાં હતાં. જઈક તારતારો પોતીકા બઉરકાઓ વગેરેથી લપેટાઈ ઠંડીને હાંકી કાઢવા કોશિશ કરતા જણાતા હતા પણ આ ગમઘોર દીવસો શેકારીઓ માટે સરસ ગણાતાં.

સમુદ્રની બીજી બાજુથી સુરચે જવાં પોતાનાં દરથન દીધાં કે આપણી શેકારી ટોળકી આરંભેલાં કામ પાછળ ઉમંગથી મંડી મુંદલાંના મુએજીનના અવાજો તરતનાજ બંધ થયલા હતા અને અમાલત સાથે કરનલ અને તેના પરોણાઓ કાદવનો કશી ફરકાર કર્યા વગર દરખંડના ઉતર દરવાજા નજીક આવી પુગયા. તેઓએ જે રસ્તો પકડ્યો તે લારકી તરફ જવાનો હતો જંગલી ઝાડો, જાનવરો અને ખડકોથી તે પુર હતો. શીકારનું તે સારું સ્થળ હતું.

ધારેલી જગથે આતોજ વરકોવસ્કીએ ત્રણ વખત રૂપેરી બચુગલ હુંકર્યું. શેકારીઓ એક હારમાં ગોઠવાઈ ઉભા. કેટલાકો થોડા પર અને કેટલાકો પગ પર.

તે વખતે દાઘેસતાનનાં જંગલો જંગલી ઝંબુની ભુંડોથી ઉભાઈ જતાં હતાં. એક ભુંડ નજરે પડ્યું અને તેને તરતજ ઠાર કરવામાં આવ્યું. થોડીવાર રહી એક બીજું મસ મોટું ઝંબુની ભુંડ ઝાડીમાંથી તેમ નીતરક ડોળા ગુરકવું ઉભેલું જણાયું. સો બતીઓથી છુટા પડેલા કરનલે તે પોતે જે જાન કરવા ફરાવ્યું. તેણે જેમ તાકી, પણ તોટી ભુંડનાં માથાં પરથી સરી ગઈ. થોડી

વાર લુંડ ધડળવું ઉભું. કરનલ પણ ઉભો રહ્યો. તેણે લુંડને જખમી થયું ધાર્યું અને આખરે તે આગળ વધ્યો, પણ લુંડ હવે તેની સામે અતી ઝડપથી દોડી આવ્યું. કરનલે બીજા પાર કીધા, પણ ફક્ત દારૂગોળ બળ્યો. ટોટી ખંડુક માંજ રહી ગઈ. સાર પછી જ પનથું તે વીજળી સમાન હતું, લુંડે એકદમ ધસી આવી તેને પાડી નાખ્યો અને ખોખરો કરવા લાગ્યું. વરકોવસકીએ ખંજર ખેંચી કાઢ્યું અને તેનાથી તે પોતાના હમનખરદને જખમી કરવા લાગ્યો. આથી તો લુંડ વધુ ઝવુંની પનથું. વરકોવસકીએ ખુલ્લું જોયું કે તેની અજબ નજદીક આવી હતી અને તેની શક્તી લગભગ ગુમ થઈ હતી.

“મદદ ! મદદ !” તેણે યુમ પાડી. તેના સાથીઓ સૌ પગલાં દુર હતા; તેથી તેના ધીમે સાદ તેઓ સમજે એ કરનલને અશક્ય લાગ્યું.

પણ એકાએક એક ઘોડેસ્વારનાં પગલાં તેણે સાંભળ્યાં. ખંડુક ફુટવાનો અવાજ તેણે સાંભળ્યો અને ‘૬૫’નો પડધા તરતજ સંભળાયો. ગોળી કાંઈ નરમ જગ્યા માં પેવથ થઈ હતી; તરતજ પોતાના શરીર પરથી જાણે પહાડ ઉચકાતો હોય તેમ કરનલને જણાયું.

લુંડ તેને પડતો મેલી પોતાના નવા હમનખરદ સામે ધસ્યું. હાથની કોણીનો ટેકો લઈ કરનલે ઉઠવા કોશિય કીધી. તેની આંખ ચો આગળ જાણે પાતલુ ધુમસ ફરી વળ્યું હતું; તોપણ તેણે એક જણને પેલાં ઝવુંની લુંડ સાથે ખાથોખાથ લડતો જોયો. પેલા શખસ લુંડને હથયારથી જખમી કરતોજ ચાલ્યો હતો. આખરે પેલા શખસ લોહીથી ઝરઝરતો ઉઠ્યો. લોહી ઉપરાંત શીષુ તથા કાદવથી તે તદન લપેટાઈ ગયેલો હતો. લુંડની ડોક તેના શરીરથી તદન છુટી પડેલી હતી.

લુંડને જર કરનાર કોઈજ નહી પણ અમાલતમેગ હતો.

નખખાઈ છતાં વરકોવસકી ઉઠ્યો અને અમાલત તરફ દોડી જઈ ખેંચેલા પોહોળા કરી બગલગીરી કરી તેના ઉપકાર માન્યો.

“ઉપકાર માનવાની કાંઈ જરૂર નથી.” અમાલતે જણાવ્યું. “મેં કાંઈ તમારી છું

દગી ખચાવી નથી. મેં તો ફક્ત કીનો લીધો છે.” સાર પછી લુંડ તરફ જઈ તે બોલ્યો. “આહા બદમાશ નીમકહરામ મારા જાન ખચાવનારને અડકવાની પણ તેં કેમ હીમત કીધી ? શું તું અને અને મને આ જખમું નહી હતું ? તું નજસ છે, તેમ તારાં કામ પણ નજસ છે. ભલાંથી ભલું થાય, પુરાંથી પુરું બને !”

“અમાલત ! હવે આપણે એકસરખી સંપાદીપર છીએ. મેં તારો જાન ખચાવ્યો, તેં પણ આજે તેમજ કીધું. લેવડદેવડનો હીસાખ આજથી ચુકતે થઈ ગયો.”

અમાલતે છાતીપર હાથ મેલ્યો અને તેના શરીરમાંથી નીચાસાનો અવાજ સંભળાયો. નીચાસો શાનો ? તેની પયારી સુલતાના જો આ જગથે હતે તો લુંડ સાથની તેની લડત કેટલી બધી ખુશાલી થી જોતે ?

કરનલ વરકોવસકીએ ખયુગલ પાછું ફર્યું; તેના સરવે સાથીઓ તે જગથે એકઠા મળ્યા. કરનલે સઘળો ખનાવ તેમની આગળ કહી સંભળાવ્યો અને દરખંડ આગળ આવતાં ટોળકી વીખરાઈ ગઈ. હમેશની પેઠે વરકોવસકી સાથે અમાલત તેને મકાને ગયો. પણ આ સઘળો વખત તે તદન ચુપ હતો. તેના સઘળા ખચાલો સુલતાનાએ છીનવી લીધા હતા.

વરકોવસકી પોતાના આ તારતાર મીત્રની ઉદાસીથી માહીતગાર હતો; તેથી તેણે તે ઉપર ઝાઝું મચક આપ્યું નહી, તે પોતે પણ પોતાની ખાયડીના પયારમાં મસ્ત હતો કેજે તેનાથી હજારો માઈલ દુર હતી. તેઓ ફક્ત ચીડીપત્રીએ પયારનો ઉભરો ખાલી કરતાં હતાં.

જઈસેકું તદસે મીલે ! તેજ એક બીજાની કદર ખુજે !

પ્રકરણ ૨૯ મું.

સરદાર શેમારડન.

બીજા છ મહીના પસાર ! આ મુદત દરમીઆન ફક્ત એકજ વખત અમાલતે પોતાની પયારી સુલતાનાનો પેગામ નેફતાબી ના મહોંથી સાંભળ્યો હતો. નેફતાબી ખામખા તે કહેવા આવ્યો હતો. અમાલતે

અથ તેનો પયારથી ભરપુર રૂકો લખી સુલતાના પર નેકતાલી મારફતે રવાના કીધા હોતો. કહેવાની જરૂર નથી કે અમાલત અને નેકતાલી છુપી રીતે એક બીજાને રસ્તામાં મળ્યા હતા. આ સુલાકાત દરમિયાન નેકતાલીએ અમાલતમાં ખુલ્લો ફેરફાર થયેલો જોયો. તેણે જોયું કે અમાલત રશયનો તરફ ઢળેલો હતો અને વરકોવસ્કી પર કુરબાન હતો. અમાલતે વળી રશયનોની તારીફ નેકતાલી આગળ કીધી હતી. એ ફેરફાર સીવાય સુલતાના તરફનો અમાલતનો પયાર તો જોવા ને તેવો સાબુત બલકે વધેલો નેકતાલીને જણાયો.

પણ એક તારતારને મનથી રશયન તરફ કીદાગીરી? એ તો હુદુજ થઈ, અકમેદખાન શું વીચારશે? શું તે મુંગો બેસી રહેશે? અમાલતના આવા બદલાયલા વીચારો જોઈ શું તે પોતાની ખુબસુરત બેઠીને નેકાહમાં અમાલતને આપશે?

નેકતાલીના જતી વેળાના આ બાતેનના વીચારો હતા.

નેકતાલી પાસે રૂકો રવાના કીધાને પછી ચારેક માસ થયા હતા અને હમેસ મુજબ અમાલત પોતાના સાથી વરકોવસ્કી સાથે ઘોડેસ્વાર થઈ અ.સ.પાસના પરાંઓમાં બેદરકારીથી ફરતો હતો. વાટમાં અને વાટમાં તથા જંગલની ઘટા જોતા જોતા તેઓ આ વેળા ધણે દુર નીકળી ગયા, અને તદ્દન અજાણી જગ્યાએ જઈ લાગ્યા. તેઓ એક ખંડેર આગળ જઈ પોહોંચ્યા. થોડો વખત આરામ લેવાના ઇરાદાથી તેઓ તેનાં મેહેરાબમાં દાખલ થઈ અંદર પેઠા. જગ્યા ઝાડી ઝાંખરીઓથી ભરપુર તેમને જણાઈ. આ તદ્દન એકાંત જગ્યામાં રસાલાના માથુસો વગર આવેલો જોઈ કરનલને પસતાવો લાગ્યો. પોતાની સાથે અમાલત હતો તે માટે તે કંઈ બીધા નહીં, ઉલટો તે તેની હાજરીથી ખુશી થયો. પણ કાનારડીયન અને છેછેન હુટા રૂઆની ટોળકીઓથી તે જાણીતો હતો. રખે ને એવી એક મોટી ટોળકી આ ઠેકાણે ભરાઈ બેઠેલી હોય?

આ વીચાર મનમાં પેવથ થતાંજ તેણે પોતાનાં હથીઆરો પાછાં તપાસ્યાં. દર બંદી તેઓ અતી છેટે હતા એટલે મદદની આશા રાખવી ફેકટ હતી.

મેહેરાબમાંથી અંદર દાખલ થયાને બે પળ પસાર થઈ નહીં કે તેમને હથીઆરબંધ છ કીરબીઓ યાને હુટારૂઆ સામે મળ્યાં. ખડકોના લીસાપથાની તથા ઝાડી ઝાંખરીઓથી નારી જવું તદ્દન અશક્ય હતું; બીજા હાથ પર બે જણાઓને છ હથીઆરબંધ હુટારૂઆ સામે થવામાં બેવકુફી હતી. વરકોવસ્કીએ તરતજ પીસ્તલની મુઠ પર હાથ નાખ્યો, પણ અમાલતે એકી નજરે સ્વળો મામલો તપાસી પોતાના સૌખતીને તેમ નહીં કરવા ઇસારત કીધી, અને રશયન ભાષામાં જણાવ્યું “ પીસ્તલને મુદલ હાથ લગાડતા ના, નહીતર આપણું આવી બનશે. ફક્ત તમે મારી આગળથી કદી ખસતા ના. હું જે કંઈ તે તમારે ફક્ત કરવા કરવું.”

હુટારૂઆ તેમને જોઈ તેઓપર ધસ્યા; ફક્ત એકજ જણ બેપરવાઈથી ઘાસપર પડી રહ્યો. તેણે પોતાનું માથું ઉંચક્યું, અને જણાને જોયા અને પોતાના પાંચ સૌખતીઓને ઇસારત કીધી, તેજ વેળા અને જણાને ઘેરી લેવામાં આવ્યા, અને એક જણે વરકોવસ્કીના ઘોડાની લગામ પકડી.

બંને માટે ફક્ત એકજ સામો હતો, પણ તે રસ્તો હુટારૂઆના સરદારે સુધને ઘેરી લીધો હતો.

“ પયારા પરાંણાઓ! મેહેરબાની કરી તમારા ઘોડા પરથી ઉતરશો?” સરદારે હસીને જણાવ્યું.

ઘોડાપરજ બેસી રહેલા વરકોવસ્કીને નીથાન કરી અમાલત પોતાના ઘોડાપરથી નીચે ઉતરી પડ્યો, અને સરદાર આગળ જઈ અતી બેદરકારીથી બોલ્યો! “ સલામ આલે કુમ, બેરાદર! અલ્લાહ કરીમ! આજે તું ને જોવાની મેં મુદલ આશા રાખી નહીં હતી. હું તો ધારતો હતો કે એકાદ શીથલાકે પેલી જ્હાનમાં તુંને કચે દહાડેનો પુગાડી દીધો હશે.”

“ અમાલત! તું ખોટી ઉતાવળી ગણત્રી કરે છે.” સરદારે ભવાં ચઢાવી ઉતરવાળ્યો. “ એવો બનાવ બને તે આગમચ તો થોડાંક રશયન અને તારા જવાં તારતારોની લાસોના ખોખાં પેલાં ગરૂડ પક્ષીઓને ખવાડવા આશા રાખું છું.”

“ ભલા! તારા શોકોરો કેમ છે?” જાણે કાંઈ સાંબલ્યું નહીં હોય તેમ અમાલતે સવાલ કીધો.

હાક નથી. રથયનો ભરાઈ ખેસે છે. હાથકારાએ !” સરદારે વરકોવસ્કી પર નજર નાખી કહ્યું. “થોડાંક ઢોરો અને દળને કં થોડાંઓ મેં પકડ્યા છે. ખાલી હાથે પાછો ફરવા આજેજ હું વીચાર કરતો હતો પણ અલ્લાહ અકબર ! એક તવંગર ખેગ અને એક રથયન કરનલને મારી આગળ મોકલી દીધા.”

આ સાંભળી વરકોવસ્કી ઠંડોગાર થઈ ગયો.

“જ્યારે તારાં પંખિરાંઓ હવામાં ઉડતાં હોય ત્યારે વેચ ના.” અમાલતે હસી ટીકા કીધી “પણ જ્યારે તે તારી હથેલીમાં હોય ત્યારેજ એવો વીચાર કરજે.”

આ સાંભળી સરદારે ખંડુક હાથમાં લીધી અને ઝનુનથી ડોળા કંકડાવી પોતાના ખંધીવાનો તરફ જોયું.

“અમાલત ! તું ઠીક મારા હાથમાં સપડાયો.” તેણે જણાવ્યું. “તારે ચા તારા સોખતીઓ છટકી જવાની કોશિશ કરવી નહીં. પણ કદાચ તમે સામા થવા વીચાર કરતા હશો.” તેણે હસી વાક્ય પુરો કીધો.

“શેમારડન, ચાલ ! તું શું અમોને ખેવકુંક ધારે છે ? તમે છ જણા, અમે ફક્ત બેજ. અમો દોલતને પસંદ કર્યે છીએ, લેકીન તે કરતાં પણ જીંદગી અમોને પચારી છે, અમો પકડાયા એટલે અમોને આપવું તો પડશેજ; લેકીન, તું હદ બાહરે રકમ માગતો ના તું જાણતો તો છે કે હું નીરાધાર છું અને કરનલના કોઈપણ ખેસી નથી.”

“તું નીરાધાર છે, લેકીન દલલાની આશા છે.”

“તારી લુલ છે. સખખ હું તો રથયનોના હાથમાં ખંધીવાન છું.”

“જો તું કેદીજ છે તો આ તક હાથ કરી નહાસી કાં નહીં જતો ? હું તુંને તેમાં મદદ કરીશ. હું તુંને છુટો મુકું છું.”

“છુટકો બક્ષનાર શખસ ફક્ત આ છે.” અમાલતે વરકોવસ્કી તરફ આંગળી દેખાડી ઉતર વાલ્યો “એ મારો જમીન છે. રથયન સાંકળ સમાન જમીન પોલાદની છે.”

પ્રકરણ ૩૦ મું.

જઈસેકું તઈસે મીલે.

“જો તારી પાસે નાણું નહીં હોય તો ઘેટાં ચાલશે. સોશીરઅલીને લખી જણાવ અને તે સઘળી ગોઠવણ કરશે, તારાં મકાન પર તે દેખરેખ રાખે છે.” લુટારે સરદાર શેમારડને જણાવ્યું. “લેકીન આ કરનલ બાબદ વીશે ખોલતા ના. હું જાણું છું કે એ પોતાના લશ્કરમાં કેટલો પધો લોકપ્રીય છે : તેથી જો કાંઈ રકમ હું માંગીશ તે આપવામાં આવશે, તોપણ આપણે જોઈશું. અલ્લાહની મેહેરબાનીથી હું કાંઈ ચાહુદી નથી.”

“શેમારડન ! જરા વીચાર કરી ખોલજે.” અમાલતે કહ્યું. “અને અમો લડવા ચા નાસી જવાનો વીચાર કરીશું નહીં.”

“હું તમારા સુખન માતું છું. કશા પણ દારૂગાળા તથા સીસાં વગર એનો છેડો લાવવા હું ઈચ્છું છું.” તયાર પછી ધીક્કાર ભરી નજર નાખી તે બોલ્યો “અમાલત ! તું કેટલો હીમતવાન બન્યો છે ? વાહ, શું સરસ ઘોડો ? શું સરસ ખંડુક ! વાહ તારું ખંજર તો મને દેખાડ ! શું તે કંઈબામાં નથી બનાવેલું ?”

“નહી ! ક્રીસલરમાં,” અમાલતે હાથમાં પકડી કહ્યું. “જો ! કારીગરીનો કેવો સરસ નમુનો છે ? આ બાણુ પર એના બનાવનારનું નામ લખેલું છે. તુંજ વાંચ.”

“અલી દુસ્તા કાસાનીશ્ચકી !” સરદાર અતી મુશકેલીથી નામ વાંચતો બોલ્યો. અમાલતે ખંજર પોતાના હાથમાંજ ધરી રાખ્યું હતું. શેમારડનનું ધ્યાન તે વાંચવામાં હતું તયારે અમાલતે પોતાના સોખતી તરફ તીણી નજરે જોયું. વરકોવસ્કી ધુજ્યો.

વીજળી પેઠે એકાએક ખંજર ચમક્યું અને શેમારડનની છાતીમાં મુઠેર ગુમ થઈ ગયું. વરકોવસ્કી તરતજ મતલબ સમજ્યો. પીસ્તોલ તરતજ હાથમાં લઈ તેની મુઠ્યો પોતાની પાસેના લુટારના માથા પર સાબુત ફટકો મારી તેને જમીન પર પટક્યો.

પોતાના સરદારને અને એક સાથીને જમીનપર પડતા જોઈ ખાકીના ચારે લુટાર આ નાહા.

નીરાંતે અમાલત પડેલાઓના ઝાડા ત પાસવા લાગયો.

“તેં જે કીધું છે તેને માટે તુને શા બાંધી આપું કે નહીં તે હું સમજી શકતો નથી.” વરકોવસ્કીએ વીચાર જણાવ્યો. “યુ ક્તી તે આખરે યુક્તીજ ગણાય. પોતાના કુશમનો પર આ પ્રમાણે કીનો લેવો મને પસંદ નથી.”

અમાલત અજબબીથી પોતાના સોબતી તરફ જોવા લાગ્યો.

“હું અજબ છું” અમાલતે ઉત્તર વાળ્યો. “આ હુટારાઓએ રશયનોને માહું માહું બોલાવી છે તે તમોને માલમ છે? પછસા મેળવવા માટે આદમોના શરીરમાંથી ટીપું ટીપું લોહી કઢાવી આજબ ગુજરતો તે તમે જાણો છો?”

“અમાલત ! તું કહે છે તે ખરું” વરકોવસ્કીએ કહ્યું. “પણ જુહું બોલવું, એને તારા દોસત દાખલ બોલાવવો. તેની સાથે તેવીજ ઢપે વાતચીત કરવી અને પછી એકાએક તેનાં હૃદયમાં ખંજર ભેંકી નાખવું ! શું એ કરતાં બીજી રીતે એનો છેડો નહીં આણી શકાતે ?”

“નહીં ? કરનલ ? નહીં ! જો મેં એ રીત અખતયાર નહીં કીધી હતે અને જો જરા આપણે બેધયાનપણે પણ ખસયા હતે તો એના સાથીઓએ કયે વખતના આપણને કયા મતમાં પુગારી દીધા હતે. એથી મુળેજ આપણે પકડવો જોઈએ; બ્યારે શેમારડન મારયો ગયો સારે એ લોક કેવા નાહોસી ગયા ?”

વરકોવસ્કીએ ફક્ત ડોકું હીલવયું. અમાલતે તો સરદારના ખીસાં ખાલી કરવાનું કામ ચાલુજ રાખ્યું. એ કામથી ફરેગ થયા પછી પેલા બીજા સાથીનો પોશાક ઉતારવા મંડ્યો, પણ તેણે હાલચાલ કીધી. અમાલત થોબ્યો અને તેનો ચેહેરો બારીકીથી તપાસવા લાગ્યો.

“અકમેહબાનનો નોકર !” અમાલતે જણાવયું. “તું આ હુટારાઓની ટોળકીમાં કેવી રીતે સામેલ ?”

“શયતાને મને લલચાવ્યો.” નોકરે લથડતી ઝપ્પાંએ જણાવયું. “હકીમ ઇબ્રાહીમને કેમેકના ગામમાંથી એકદમ તેડી લાવવા અકમેહબાને ચીઠી આપી મને મોકલ્યો, અને હું પુરઝુકથી ત્યાં જવા નીકળ્યો. રસ્તામાં શેમારડનને હું મળ્યો, જેણે મને

પોતાની સાથે આવવા સમજાવ્યો. હુટની મને લાલચ દેખાડી. હું તેની પુરું—”

“ઇબ્રાહીમ તબીબને એકદમ પુરઝુક તેડી લાવવા તને મોકલ્યો ?” અમાલતે અધીરાઇથી તેને બોલતો અટકાવી પુછ્યું.

“હા.”

“કોણ બીમાર છે ?”

“સુલતાના બાનુ !”

“બીમાર ! સુલતાના બીમાર ?”

“હકીમને માટે આ ચીઠી !” નોકરે એક રૂકો અમાલતના હાથમાં મેલી જણાવયું, જેની સાથે થોડાક સીકા વીંટળેલા હતા.

અનામત ઉજળો પુની બની ગયો. હું જતે હાથે તેણે તે ચીઠી ઉખેડી વાંચી : “મારી બેટી ખાતી નથી ; ત્રણ દીવસ થયાં એ મુદલ ઉંઘાઈ નથી ; એ બેડબડયા કરે છે; જીંદગી જોખમમાં છે; કાંઈ પણ કરી બચાવ.”

“યા અલાહ ! યા અલાહ ! મારી સુલતાના જ્યારે મોતને બીછાણે છે સારે હું તે વખતે હસું છું, મજાહ કરું છું. મારા હૃદયના હાર ! મારી ચશમ ! મારી પયારની પુતળી ! અરે વરકોવસ્કી ! મને અહીંથી જવા દો ! એકદમ એને મને જોવા દો.”

“તું શું જોવા માગે છે ?”

“સુલતાનાને હું ભેટવા માણું છું !” અમાલતે ઉત્તર વાળ્યો. “તમે જાણો છો કે એની પર મારો કેટલો બધો પયાર છે. કુનયાં કાં નહીં મને પોતાના પેટમાં ગરક કરતી ?”

વરકોવસ્કીને લાગી આવ્યું. પણ તે કરે શું ? અમાલતની હાજરી માટે તે શું પોતાની સરકારને જામીન નહીં થયો હતો ? પણ બીજા હાથ પર અમાલતે શું તેની જીંદગી બે વખત ખચાવી નહીં હતી ?

“બેરાદર ! જ્યાં તારૂં હૃદયું તને લઈ જાય ત્યાં જઈ આવ.” વરકોવસ્કી આખરે બોલ્યો. “ખુદા ખાતર તારૂં મન ફરે નહીં.”

અતી પુશહાલીથી વરકોવસ્કી સાથે હાથ હલાવી, ઘોડાપર બેસી, પેલી ચીઠી ખીસામાં મેલી અમાલત ત્યાંથી વીજળી ઝડપે નીકળી ચાલ્યો.

બીજા હાથપર પેલા જખમી નોકરને ઘોડા પર બેસાડી વરકોવસ્કી તેને દરબાં લઈ ગયો.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

સમશેરથી ચુકાદો.

તે દહાડે સાંજે અમાલતનો ઘોડો જ મીન પર પહોંચ્યો તે પાછો ઉઠી શક્યો નહીં. તેણે બીજી લીધા અને ખાધાપીધાનો વીચાર કર્યા વગર કુચ ચાલુ રાખી. બીજે દીને પુરજુક તેની નજરે પડ્યું. સહવારના અગ ચારનો સમય થયો હતો. જેમ જેમ તે નજ દીક આવતો ગયો, તેમ તેમ તે વધુ ચીંતા ધુર બન્યો. ખાનના કીલ્લાના મીનારાઓ જ્યારે તેની નજરે પડ્યા ત્યારે તે ધુજ્યો. તે કાંઈ જોઈ શકતો નહીં હતો; જાણી શકતો નહીં હતો.

“અહીં હું મોત યા જીંદગી જોઈશ?” તેણે સવાલ કીધો, અને ઘોડાને વધારે ઝડપથી ચાલવા એડી મારી.

એક હથથારબંધ ઘોડેસ્વારને પુરજુક તરફથી અને બીજાને સામેની દીશા તરફથી આવી સામસામા ધુરકાધુરકી કરતા તેણે દીઠા. બંને એકબીજાને આગળ તાંજ અડેકની સામે ગયા. તેઓ બંને દોસ્તો યા દુશમનો હતા? ધીકારને ફક્ત મરડની પાંખ હોય છે. તેઓ બંને દુશમનો હતા. બંનેએ પોતપોતાની શમશેર હાથ માં ઉપાડી; સામસામે નજદીક મળતાંજ તેઓએ એક બીજાપર હુમલો કીધો. બંનેમાંથી કોઇપણ એક હરફ બોલ્યું નહીં. શાયકા યા શમશેરો એક બીજા સાથે અથડાતાં જ આવાજ કરતી તે શું તેઓ તરફથી બોલતી નહીં હતી? તેઓ અમાલતનો રસ્તો ઘેરી ઉભા હતા. અમાલત અજાણથી તેઓને જોતો ઉભો હતો. તોપણ અપાઝખી થોડાજ વખતની હતી. જે તરફથી અમાલત આવ્યો હતો તે તરફથી આવનાર ઘોડેસ્વાર મરડું થઈ ભોંયે પટકાયો. માથાપરથી આંખ સુધી કારી જખમ થયેલો હતો. જીતનારે નીરાંત થી શાયકા નુછી અને અમાલત તરફ જોઈ કહ્યું. “ભલે પધારયા ! તમે જોયું તો હશે.”

“એક આદમનું મોત મેં ફક્ત જોયું છે. તમેને તે શું કારણ લાગવાનું છે?”

“આ માણસે મને ગુસ્સે કીધો; મેં કાંઈ એને કંતલ કીધો નથી—એમાં અલ્લા હતો હાથ છે. તમારી હાજરીની મને જરૂર

ર એટલા માટે કે તમે શાક્ષી રહો કે મેં કાંઈ એને મારી નાખ્યો નથી. પણ શમશેર બાજીના દાવપેચમાં એ હારી ગયો છે. એ જ રીતે મને મારી નાખવા એણે આગળ કોશિશ કીધી હતી. અને શું શમશેરબાજી નથી બોલ્યા?”

“ખચીતજ !” અને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે તમે કસમ લેશો?”

“સચાઈના સમ ખાવામાં હરકત કાંઈ નથી.”

“મહેરબાની ! મહેરબાની ! હું તમે પાસે ફક્ત એટલું જ માંગી લઉં છું. મને તમારાં નામની જરૂર નથી. કારણકે હું તે જાણું છું.”

“પણ તમે શા સારૂ મરાઈ પડ્યા?” અમાલતે સવાલ કીધો “તમે અડેકના જીવ જાનના દુશમનો હોવા જોઈએ.”

“તમે કહેા છે તેમ અમે જીવેજાનના દુશમનો છીએ. અમે ભાગમાં વીસ મેંદાં પકડ્યાં. કાયદા મુજબ દસ મારાં અને દસ એનાં. મારો હક સ્વીકારવા એણે ના પાડી અને મને કારણત નહીં લાગે એવી મતલબ થી જખેહ કીધાં. એટલાથી નહીં ધરાતાં એણે મારી ઝોડની નીંદા કીધી. એના કરતાં એ બદમાસે જો મારા પેદર યા માદરને શ્રાપ દીધા હોતે તો બહેતર કરતે. મારી બાયડીની નીંદા સાંભળી ખંજર સાથે હું એની સામે ધસ્યો, પણ અમે બંનેને છુટા પાડવા માં આવ્યા. આથી કોઈ દાહાડે જ્યારે અમે સામાસામા મલયે ત્યારે એનો નીવેડો લાવવા અડેકને કબુલાત આપી, તમે જોયું હશે કે અમે આજે મલયા, લડ્યા, અને એ માર્યો ગયો. અલાહે ખરા હકનો ખચાવ કીધો.”

“કદાચ તમે ખાનને ત્યાં પુરજુક જતા હશે,” તે ઘોડેસ્વારે સહેજ થોખી જણાવ્યું.

“હા!” મરણ પામેલા સ્વાર પરથી પોતાનો ઘોડો કુદાવી જઈ અમાલતે જણાવ્યું.

“પણ તમે ખરાબ વખતે જાઓ છો.” ઘોડેસ્વારે ડોકું ધુણવી કહ્યું.

અમાલતનું સઘળું લોહી ધાઈ આવ્યું.

“અકમેલખાનના મકાનમાં કાંઈ દલગીર બનાવ બન્યો છે?” તેણે સવાલ કીધો.

“તેવણુની એક પુરી બેઠી સુલતાના અતી ખીમાર છે—મોતને કીનારે છે.”

“તે અસારમાં મરણુ તો નહી પામી હોય ?”

“કદાચ એક કલાક આગમય જ્યારે હું અહીં આવવા નીકળ્યો ત્યારે તેણીની જીંદગીથી સઘળી આશા છોડી દીધામાં આવી હતી.” ઘોરેસ્વારે અમાલતને ખપ્પર આપી “સઘળી આરતો રડતી હતી. પુરજુક જાણે રશયનોએ લીધું હોય તેમ સઘળા મરદો વીલાપ કરતા હતા. તોપણ જો તું એને જીવતી જોવા માગતો હોય તો એકદમ અહીંથી ઘોડો દોડાવી જા.”

અમાલતે ખીજે સવાલ કીધોજ નહી. ઘોડાને એડી મારી હરણી પેઠે ખાનના મકાન તરફ જવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૨મું.

આશાકની આશા.

એકાએક અમાલતના આવયાથી આખું પુરજુક હજમળી રહ્યું. કોઈને પણ મળ્યા બેટ્યા વગર ઘોડાપરથી ઉતરી અમાલત સીધા સુલતાનાના આરડામાં ઘુસ્યો. આરડામાંનાં સરવ જણાં તેને જોઈ ચીચયારીએ પાડવા લાગ્યાં, જે સાંભળી સુલતાનાએ આંખો ખોલી. તેણીએ પોતાના આશકને તરતજ પીછાણ્યો. તેણીના શીકા રોખસાર પર સહેજ રતાશ ચઢી આવ્યો. પોતાના આશકને જોવાજ ફક્ત જાણે તેની જીંદગી થોળી હતી. પોતાના હાથને ટેકો લઈ તે તકીયા સાથે અઢેલાઈ બેઠી. તેણીની આંખો હીરા સમાન ચળકતી હતી.

“અમાલત ! શું તું છે ?” અમાલત તરફ હાડપીંજર જેવા હાથ લંબાવી તેણીએ ધીમે સાદે સવાલ કીધો.

“અરે એ બોલે છે ! બોલે છે,” અમાલત પોકારી ઉઠ્યો. સઘળાંએ દમ ઉંચો રાખી ઉઘાડા મહોં સાથે ઉભાં રહ્યાં.

“અલાહે મારી મુરાદ પર લાવી” સુલતાના બોલી “હવે હું નીરાંતે મરીશ; હું સુખથી મરીશ.” અને તે ખીછાણાપર લાંબી થઈ પડી.

આ વેળા સરવેએ નીરાશીથી ચીચયારી આ પાડી. અંધાં તેણીને મરણ પામેલી ધારવા લાગ્યાં.

પણ દરદીના હોઠોપર હસતું હતું. તેણીની આંખો અંધ હતી; ફક્ત તેણી પાછી બેથ થઈ હતી.

અમાલતે નીરાશીથી તેણીને હાથ પોતાના હાથમાં લીધો. સુલતાનાના માદર પેદરના ઠપકાની તેણે કશી દરકાર કીધી નહી. આખરે તેઓએ તેને ઘસડી આરડામાંથી બાહર કાઢ્યો. અમાલતની હાલત આ વેળા એક છાકટ મીથાલ હતી. બારણાંની બાહર ઉંપર આગળ બેસી તે ડુસકે ડુસકે રડવા લાગ્યો અને અલ્લાહની ચારી માગવા લાગ્યો.

ઉશકેરાણીથી સુલતાનાની જીંદગી જલદી ખતમ થશે એમ સરવ કોઈ ધારતું હતું પણ તેથી ઉલટુંજ ખન્યું. અમાલતની હાજરીએ તેણીનામાં નવી જીંદગી આવી. હકીમ ધખ્રાહીમ કુદરતની કરામતપર આફરીન કરવા લાગ્યો અને અલ્લાહની રહેમદીલી માટે સરવ અલ્લાહને યાદ કરવા મંડ્યાં.

રડવાથી અમાલતના જીવને ખલાસી મળી. તેની સમજશક્તી પાછી ઠેકાણે આવી. બારણાંની બાહર તે હવે ઉભો અને સુલતાનાની માદરને કબુલાત આપી કે તેમની મંજુરયાત વગર તે આરડામાં જશે નહી. કબુલાતનો ભંગ કરતો અટકાવવા એક મેઠ તેની પીઠ પાછળ ઉભો રહ્યો.

આખરે સુલતાનાએ નીસાસો નાખ્યો. તેણીએ આંખો ઉઘાડી અને આસપાસ નજર કીધી. સાર પછી પોતાની માદર બહી જોઈ બોલી: “પયારી માદર ! આજે મને ઠીક લાગે છે ! સઘળું હસતું રમતું જણાય છે ! અરે મેં ઘણું ખમ્યું છે ! ખવાખમાં મેં અમાલતને ચેહેરો અતી ચીતાથી મારી તરફ જોતાં દીઠો. મને એ જોઈ કારી લાગ્યો. અરે ! કોઈ જઈ અમાલતને ધીરજ આપો ! જઈને કહો કે હવે ગીર ના થા !”

અમાલત બારણા બાહર સઘળું સાંભળતો ઉભો હતો. તેની આંખોમાંથી આંસુ આખરતાં હતાં. તેની પીઠે અકમેઠખાન પણ રડતો હતો. અમાલતે અંદર જવા માગ્યું.

“કાલે ! કાલે !” અકમેઠે અટકાવી જણાવ્યું.

અને ખરેખર ! બીજે દીને અમાલત ને સુલતાનાના બીછાણા આગળ જવા દેવા માં આવ્યો.

બંને આશક માથુક એક પણ શબ્દ બોલ્યાં નહીં; પણ તેમના બદનમાં શું થતું હતું તે તેમની આંખોએ ખુલ્લું દેખાડતી હતી. બંનેની આંખોમાંથી આંસુઓ ટપકતાં હતાં, પણ તે ખુશહાલીનાં હતાં. આ શકની આશાનાં હતાં; માથુકની માયાનાં હતાં.

“હવે હું સુખી છું.” સુલતાનાએ આખરે ખ્યાં ઉપાડી.

“તમે સુખી, સરવ સુખી !” સુલતાનાની માદરે જણાવ્યું. “દીકરી ! જલ દી ઉઠી નેકાહતું સુખ જો !” “આમીન !”

દહાડાપર દહાડા પસાર થવા લાગ્યા. સુલતાના સુખમાં પાછી તનદ રોસતી મેળવતી ગઈ, પણ બીજા હાથ પર અમાલત વધુ અને વધુ કુંજરો થતો ચાલ્યો. તે વધુ અને વધુ ઉદસ દેખાવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૩મું.

પયાર કે ફરજ ?

“પયારા ! હવે આપણે પાછાં મળ્યાં સારે ઉદાશી શાની ?” સુલતાનાએ એક વખતે પુછ્યું.

“શું તું જાણતી નથી ? આપણને છુટાં પડવાનો વખત શું આવી પહોંચ્યો નથી ?”

“પણ શા માટે ?”

“સઘળું તારા પેદર પર આધાર રાખે છે. અકમેઠાનને લીધે આ સઘળું બન્યું અને મને લાગે છે કે અકમેઠને લીધે જ હું જાન પણ ગુમાવીશ. સાંભળ ! તું જાણતી તો હશે કે તારા પેદરની ઉશ્કેરણીથી રશય નો સામે મેં જંગ મચાવ્યું, તેમાં હું પકડાયો, મને મારી નાખવાની સજા કરવામાં આવી અને અસારે તો પેલી જોહાનમાં વાસો પણ મેં કીધો હતો, પણ એક રશયન અમલદારે વચે પડી મારી જીંદગી બચાવી. તે મારી જીંદગી બલકે હાજરીનો જામીન થયો. તેણે મને રશયન પુસ્તકો વાંચતાં શીખવી નવી દુનયાં દેખાડી; મારી નજર ઉ

ઘાડી. તારતારોના કટા દુશમનો કટલા માયાણ છે તે મેં નજરેનજર દીઠું. પડેગી તખ બુજેગી ! પણ તારા પેદરના તો કટામાં કટા વેરી રશીયનો છે; તેથી શું તે રશયનોના એક હંભાયતીને પોતાની બેઠી નેકાહમાં આપે ? તારા પેદરનો ખવાસ જોતાં દુનયા ગરક થાય તોપણ નહીં. મારી ઉદાસી તું એજ કારણ છે. સુલતાન ! જો તારો પેદર એ રશયનો સાથે દોસ્તી કરે તો સઘજો વાંધો પતી જાય અને આપણા સુખમાં કશી નડતલ નડે નહીં.”

“તું મારા પેદરનો ગુસ્સો જાણે છે તો ખરો ! દર દીવસે રશયનો સામે તેણે ઝનુન ઉશ્કેરાવું જાય છે; તેનો ધીક્કાર વધ તોજ ચાલે છે. વળી અધુરામાં પુરું, જે નો કરને તેણે હકીમ ઇબ્રાહીમને બોલાવી લાવવા મોકલ્યો, તે નોકરને એક રશયન કરનલે મારી નાખ્યો.”

“સુલતાના ! એને માટે હું દલગીર છું. પણ એજ બનાવથી તો હું અહીં આવી તારી કીમતી જીંદગી બચાવવામાં મદદ કરી શક્યો, તે બીના શું તારો પેદર લુલી જાય છે ? જો આ નોકર જીવતો હતો તો અસારે તું કબરવાસી થઈ પણ હતો.”

“તારે ગમે તો મારા પેદર સાથે ન શીખ અજમાવ.”

“શું આ મારી પેહેલીજ કોશિશ તું ધારે છે ? દર વખતે જ્યારે હું વાત છેડું તો સારે એનો ઉતર આ છે ! “રશયનોનો છું દુશમન બનવાના કસમ લે, અને હું તને સાંભળીશ. આ તારા પેદરનો ઠરાવ છે.”

“એની મતલબ એ છે કે આપણને આ શા તદન છોડી દેવી જોઈએ.”

“શા માટે ? અમાલત તેણીની વધાઈ નજદીક જઈ હાથ પોતાના હાથમાં દાખતાં બોલ્યો “ખુરજુકમાં શું ખુટો દાટ્યો છે ? જો તું મને ખરેખર ચાહતીજ હોય તો આપણે કાં નહીં નહાસી જઈએ ? રશયનો આ પણને પુરતો આશ્રો આપશે.”

“યા અલ્લાહ ! એ તું શું બોલે છે ? શું હું કાંઈ અનીતીવાન ઓરત છું કે મારા આશક સાથે નહાસી ફરતી ફરું ? મારાં આખ રૂદાર મકાનના શું હું કાંકરા કહું ? મારાં ખાનદાનને શું હું ખેંચત લગાડું ? અરે અમાલત એવો બેવકુફી ચીચાર તારા મનમાં પેવશજ કેમ થયો ?”

“જે તું મને ખરેખર ચાહતી હોય તો એમ કરવા સીવાય બીજી કશો ઇલાજ નથી. રફતે રફતે સઘળું વીસરાઈ જશે અને તારો પેદર પણ હેઠાણે આવશે. રશયનો સાથે સલાહ કરાવવા આપણે કોશિશ કરી શું : એટલે આખરે તો પરીણામ સારું જ આવવાનું.” અમાલતે તકરાર લીધી.

“અલલાહ કરે ને મારા પેદરને રશયનો સાથે દોસતો થાય.”

“હવે તું ડાહી વાત કરે છે. હાથ આટે કાંઈ પેટ ભરાતું નથી; મહેનત વગર મળતું નથી. દરેક બાબદમાં જોખમ તો હો જાય; જે તું જોખમ ખેડે તો આપણે સુખ હાંસલ કર્યે, એટલું જ નહીં પણ તારા પેદર સાથે રશયનોને સલાહ કરાવવામાં સવળતા મળે. માટે વીચાર કર ! મારીપર તારો પયાર ખરો છે તે જે તું દેખાડવા માંગતી હોય તો મેં સુચવેલો મારગ અખતયાર કરવા તઈ ચાર થા. કોશીશ ! કોશીશ ! કોશીશ વગર કાંઈ વળવાનું નથી. બોલ ! હા કે ના ?”

“પયારા અમાલત ! માદર પેદર તરફ ની ફરજનો અનાદર કરવા તું મને લલચાવ ના. આ જીગર પયારથી લયલચી શક્યું છે, લેકીન પયાર કરતાં ફરજનો દરજ્જો વીશેષ છે.”

“હા યા નહીં !” અમાલત વચમબોલી ઉઠ્યો. “મને બીજી જવાબ જોઈતો નથી.”

“જ્યારે તું બોલોશજ કરે છે તો મારા પીયારા હા ! મારા પયારા હા !

પ્રુથાલીથી અમાલતે પોતાના બંને હાથ પોહોળા કીધા.

“આપણા હૃદયમાં આજથી એકત્ર છે; વચમાં ગમે તેટલા કાંટા નડશે તોપણ આ પણી પવોત્ર પયાર છુટો પડવાનો નથી. આપણું કીસ્મત એકજ છે, આપણું જીગર એકજ છે, આપણી જીંદગી એકજ છે અને આપણું ભવિષ્ય પણ એકજ છે. અલલાહનું નામ મહોંપર લઈ ચાલ આપણે જઈએ.”

પ્રકરણ ૩૪ મું.

અકમેઠનો ડરાવ.

કેરી રીતે નાસ્તી જવું તેની ગોઠવણ બંને આશકમાથુકે સપાટામાં કરી દીધી. ફર

જાંદે ફરજ વીસારી દીધી હતી; પયાર ફરતે હમંદ થયો હતો. પણ ફરજ અને પયાર વચેની ખરી લડત તો હવે શરૂ થઈ હતી. આદમ ચાહે શું અને અલલાહ કરે શું ?

ગોઠવણ મુજબ અમાલતે અફવા ફેલાવી કે તે બીજી દીને શીકારગાહે દુર નીકળી જવાનો હતો અને ત્રણ દીવસ રહી પાછો ફરનાર હતો. પણ સુલતાનાને જણાવયું હતું કે પેહેલેજ દીને રાતના તેની સાથે નાશી જવા તેણીએ તઈયાર રહે તું : સખ્ખ તે રાતે કોઈ નહીં જાણે તેમ તે પાછો ફરનાર હતો. ક્યાં મળવું તે જગ્યા તેઓએ નક્કી કીધી હતી. રાત અંધારી હોવાથી તેમને માટે ઘણી સવળતા ભરી હતી. ઘોડાઓનો બંદોબસત કરવા અમાલતે માથે લીધું હતું. એક વખત ઘોડેસવાર થયા કે પછી કોણની મકદુર કે તે તેમને અટકાવે ? એક બકીથી આ ગોઠવણ પર મોહોર મારવામાં આવી.

આખરે આશાવંત સહવાર આવી પોં હોંચી. ખુરજુકના બે સેતારાઓ ધડકતી છાતી સાથે રાત પડવાની રાહ જોતાં આ રજુમંદ થયાં.

ખપોર પણ પડી, જોટલા વખતમાં અમાલતે ગુપચુપ ઘોડાઓ તથા હથીઆરો વગેરેની તઈયારી કરી દીધી.

ચારના હોકા સંભળાયા. એ વખતે તારતારો પોતાનું ભોજન જમે છે અને સેતરજી આસપાસ સરવ ભેગાં મળે છે, પણ અકમેઠખાન આજે તદ્દન ઉદાશ હતો. તેની પાપણ ઉપર કાળાશ ચહડી આવયો હતો. ઘડીકમાં તે પોતાની બેઠી તરફ જોતો, તો ઘડીકમાં પોતાના પરોણાપર નજર ફેંકતો હતો. વારંવાર તેના ચહેરા પર ગુસ્સાનું વાદળ પંથરાઈ જતું હતું.

સઉ સઉની લુખ મુજબ પકવાનને ધનસાફ આપી સરવે ઉઠ્યાં. અકમેઠ હવે અમાલતને ચોગાનમાં લઈ ગયો. શીકાર માટે ઘોડાઓ તઈયાર બાહેર ઉભા હતા; અમાલતના ચાર નોકરો પોતાના શેઠની રાહ જોતા ઉભા રહી ખાનના નોકરો સાથે વાત કરતા હતા.

“ચાલ અમાલત ! હું પણ આજે શીકારે આવું છું.” અકમેઠ જણાવયું “હવે પ્રુથાલુમા છે અને રાત પડવા આગમચ

તો આપણે પક્ષીઓ વગેરેનો સારો જોવો જાયો” મારી શરીરું.

અકમેઠની મરજીને તાણે થયા વગર અમાલતનો છુટકોજ નહીં હતો, બંને જણા ઘોડાઓપર સવાર થયા. બંનેએ સાથે સાથે ચાલુ મુક્યું. અમાલત ઉદાશ હતો; અકમેઠખાન ચુપ હતો.

ઝાપા હાથપર એક ડુંગરવાસી અતી મુસીબતે ચહુડતો હતો તેના ગળામાં ઘઉં થી ભરપુર એક કોથળી લટકતી હતી. તેના ખભાંપર એક ખંડુક આડી મેલેલી હતી. અકમેઠે ઘોડો થોપાવયો અને તેની તરફ આંગળી દેખાડી અમાલતને જણાવ્યું: “ધેખા જઈક તરફ નજર કરજે! આ લીસા ખડકો પર પોતાની જીંદગીને જોખમે નરમ જમીનની શોધમાં ચઢે છે કે જોથી તે ઘઉં વાવે; પોતાના લોહીથી એ ઘઉં એકઠા કરવા શક્તીવાન થાય છે. એનો મુલુક કંગાલ છે; એ મુલુકમાં જીંદગીનો ભરોસો નથી. ભલા! અમાલત! એને પુછ કે તું તારા મુલુકને એટલો બધો કાં ચાહે છે? બીજા ક્ષણદરૂપ દેશમાં શા સારૂ નથી જતો? એનો ફક્ત તે એટલોજ ઉતર વાળશે કે “આ મારી બાપીકી જનમભુમી છે; અહીં હું ત દન સ્વતંત્ર છું; હું કોઈને ખંડણી આ પતો નથી. આ ખરફ મારી મગરૂરીનો બ ચાવ કરે છે; મારા સ્વતંત્રપણાનો બચાવ કરે છે.” આ સ્વતંત્રપણું રશયનો છીનવી લેવા માગે છે, અને અમાલત! તે છતાં તું રશયનોની ગુલામગીરી કરવા માગે છે.”

“ખાન! તમો સારી રવેશે જાણો છો કે જોર જીલમથી રશયનોએ મને જીતયો નથી, પણ માયાથી મને માહત કીધો છે. હું કાંઈ તેમનો ગુલામ નથી, લેકીન તેમનો દોસ્ત છું.”

“રસયનોના ખરખાહ હેમાયતી થઈ ને તું તારાતારોને હીનપસતી લગાડે છે, સો નાની સાંકળ શોધે છે, કરનલ વરકોવસકીને ખરચે ગુજરાન કરે છે.”

“અકમેઠખાન! એવી રીતે બોલો ના. વરકોવસકીએ મને નીમક રોટી આપી તે આગમચ મારી જીંદગી બચાવી. તે મને ચાહે છે; હું તેને ચાહું છું. આ મારો વીચાર છે, અને હવે એ બાબદ પર છેલ્લું ઢાંકણ વાળયે.”

“તારી ભુલ છે. કુફરો સાથે દોસ્તી કોઈ દીન હોય નહીં. આપણો પેગમખર શું કહે છે?”

“અલ્લાહ ખાતેર પવીત્ર પેગમખર તું નામ ખોટી રીતે ઝપાનપર લેવો ના, પાક પેગમખર દરેક આદમને એકબીજાને ચાહવા ફરમાન આપી ગયા છે; એકબીજા સાથે દોસ્તી રાખવા કહી ગયા છે. દુશ્મનોને પણ દોસ્તમાં ફેરવી નાખવાની કોશિશ કરવા જણાવી ગયા છે, તમે કાંઈ મુલકાં નથી કે મને ધરમના શપકો આપો. ચાલો, આપણે બીજી વાત કરીએ.”

“અમાલત! છેલ્લી વખત એક દોસ્ત ની શીખામણુ માનશે?” અકમેઠે જણાવ્યું, “રશયનોને છોડી દઈ અમારી સાથે રહેશે? હું જાણું છું કે દરખાંડ પાછો ફરવા કબુલાત તું આપી આવયો છે, પણ તે વીચાર માંડી વાળ.”

“નહી, કદી નહીં! મારી કબુલાત એક કસમ સમાન છે, હું જાણું છું કે મારાં ભવીશના સુખના ભોગે હું એ કબુલાત પાળવા માગું છું.”

“જો એમજ છે તો સાંભળ.” અકમેઠખાને જણાવ્યું “પુરજમાં ગુમ થતા આ આફતાખના હું કસમ ખાઈ જણાવું છું કે મારા જમાઈ દાખેલ કોઈ પણ રશયન હેમાયતીને હું કબુલ કરવાનો નથી.”

“અકમેઠ ખાન!”

“મને પુરૂં કરવા દે. સુલતાના પરનો તારો અખંડ પયાર અમે સરવેએ જોયો છે. મારી ખેટી તારીપર કુરખાન છે તે પણ અમે જાણીયે છીએ. તમો બંને નેકાહના ગાંઠથી જોડાવાના છો એ પણ આખું આવારી જાણે છે. તું જ્યાં સુધી રશયનોથી તદ્દન અળગો થાય નહીં ત્યાં સુધી તારી સાથે વધુ વહેવાર રાખવા હું ના પાડું છું. સલામ” અને પોતાનો ઘોડો ફેરવી અકમેઠ ત્યાંથી જતો રહ્યો.

અકમેઠના આ સુખનો અમાલતને મન સે ફુટેલા તોપના ગોળા મીશાલ હતા. નીરા શીમાં તે તદ્દન કચડાઈ ગયો હતો. એક કલાક સુધી તે બેધયાનપણે જ્યાંનો ત્યાં ઉભો રહ્યો. રાત પડવા માંડી હતી. અંધાર ફેલાવા લાગ્યું હતું.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

બદલાયલા ચીચારો.

દાવેસ્તાનનો બળવો દાબી દેવાની મતલબથી કરનલ વરકોવસ્કીએ પોતાના લથકર સાથે કીઆફીર કઉમીકના ગામ આગળ પડાવ નાખ્યો હતો. કરનલના તંબુની નજદીક અમાલતનો તંબુ હતો. અમાલતનો સાવકો ભાઈ સોફીરઅલી શચ્ચેર ગાતો શરાબ નો પચાલો ઉઠાવતો હતો. અમાલતને સો હવાઈ જાય એવી મતલબથી વરકોવસ્કી તેને લારકીથી પોતાની સાથે લઈ આવ્યો હતો. પણ અમાલત તો આગળ કરતાં વધુ ઉદાશ હતો. તકીયાઓનો ટેકો લઈ તે સેતર જી પર ગુરગુરી તાણતો અંગેટાયલો હતો. વારંવાર તેના મહોંમાંથી ગુરગુરીનો ધુંવો બાહર નીકળતો હતો.

“અલ્લાહ કસમ! આ શરાબ અચછો છે.” સોફીરઅલી પચાલામાં વધુ શરાબ ના મતો બોલ્યો “અમાલત! જરા ગટાવ કે તારી સઘળી ઉદાશી અને અચાશી નીકળી જાય. શરાબમાં જે પ્રમાણે બુચ તરે તે મીશાલ ખુશ લેહરમાં તારૂં હૃદયું તરશે. શરાબની સીકતમાં હાફીએ શુ લલકાર્યું છે તે તું જાણે છે?”

“સોફીર! તું હવે અતેરૂં કરે છે. હું જાણું છું કે હાફીઝ ઉપરાંત શેખ સાઆદી ના શરાબ વીશેના સખુનો તારી જપાન પર રમે છે.”

“અમાલત! મુજ ગરીબ સોફીર પર તું ફોકટ ખફા થાય છે. લે આ સુલતાનની ત નદરોસ્તી!”

“મેં તુંને કેટલી વખત કહ્યું છે કે જ્યારે તું શરાબ પીતો હોય ત્યારે એવું ના મ ના લે?”

“ત્યારે લે આ રશયનોની સલામતી!” અમાલતે ખભાં હીલવયાં.

“માસલ્લાહ! હવે તો હદ થઈ! તું મને રશયનોની પણ સલામતી લેવા દેતો નથી.” સોફીરે કહ્યું.

“રશયનોએ તારૂં શું સુધાર્યું છે કે તું એમની સલામતી લે છે?” અમાલતે સવાલ કીધો.

“ત્યારે એએએ તારૂં શું બગાડ્યું છે કે તું મને મના કરે છે?” સોફીરે વળતો સવાલ કીધો.

“મારૂં તો કાંઈ બીગાડ્યું નથી; લેકીન દહાડે દહાડે હું તેમના સમાજમમાં વધારે ને વધારે આવતો જઈ છું. અને તેથી મને તેમની પર ધીકકાર છૂટે છે.” અમાલતે ઉતર વાળ્યો “એએ મોહના મીકા દોસ્ત છે. તેએએ ફકત મને રશયન બાબુ દેખાડી; તેમના હરી ફોની ખુબોથી તેએ ખામખા મને અજાણ રાખ્યા માગે છે. આ તેમનું એકલપેટાપણું બલકે ખંધાઈ છે. મારી નજર હવે વધુ ઉઘડતી જાય છે. આજ કેટલોક વખત થયાં તેએ તારતાર મુઝકમા આવ્યા પણ રઈયતની આપાદાની વધારવા તેએએ શું કીધું? કાંઈજ નહીં. સામા કરો નાંખી તેમને કચડતા ચાલ્યા છે. નજીવાં કારણે તારતારોના ફોકટનાં જાન લેતા ચાલ્યા છે. આપણા જ તવાળાઓને કચડી નાંખતા ચાલ્યા છે. જોકે મારે કહેવું જોઈએ કે રશયનોમાં પણ થોડાક અપવાદો છે. દાખલા તરીકે, વરકોવસ્કી.”

“ખરાખર! તારતાર વટીક વરકોવસ્કી સામે સુખન કાદશે નહીં. અપદુલ હમીદ થોડો વધારે શરાબ! અમાલત! આ વરકોવસ્કીની સલામતી.”

“હમણા હું તેની પણ નથી લેવાનો.”

“સુલતાનની આંખયો, મીશાલજો તારૂં હૃદયું કળજ જોવું હોય તોજ તું એ સરદારની સલામતી નહીં લે.” સોફીરે સલાહ આપી “દરબંડના મુક્તીની દાદી હજુર પણ તારે લેવી જોઈએ.”

“મને એકલો પડી રહેવા દે.”

“પણ એમ કાં? વરકોવસ્કીએ શુ તારૂં બગાડ્યું?”

દોસ્તીના દસ્ત હેઠળ તે ઝેર ભેળતો રહ્યો છે. તે મારી પર હદ બાહર માયા દેખાડે છે કે જે હું ધીકકાર છું. જ્યારે કરો જોખમ હોતો નથી ત્યારેજ એમ કરે છે.”

“હું સમજ્યો, તે તુંને આવારી પાછો ફરવા દેતો નથી, અને તેથી તું એની પર ખફા થાય છે.”

“અરે સુલતાના! સુલતાના! સોફીર! જો તું મારૂં જીગર ચીરી તપાશે તો તને માલમ પડે કે મારો જીવ કોણ ગુલ બદનમાં બરાઈ ખેલે છે. સુલતાનાના પચારથી હું ગાંડો થયો છું. પણ એ કોણ બારણા આગળ અંધારામાં ઉભો છે?”

“અખદુલ હમીદ ! જરા વધારે શરાબ.
સોફીરે અમાલતના બોલવાને કશું મયક
નહી આપી નોકરને હુકમ કીધો.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

ભેદી પેગામચી.

સોફીરને શરાબના શીશા આગળ રમ
તો મેલી તેહકીક કરવા અમાલત પારણા
આગળ ગયો તો પેલા અજાણ્યાએ કાનમાં
પડી “નેફતાલી” દાખલ પોતાને ઝાળખા
વયો. અમાલત આ નામ સાંભળી ધુજ્યો.
“મારી પુઠે આવ !” નેફતાલીએ જ
તાં ધીમેથી જણાવ્યું. અમાલત ટુમચું થ
યો. રાત થીઆહ અંધારી હતી; તાપણાંઆ
બુજવી નાખેલાં હતાં અને પોહરેગીરો ધ
જો છેટેથી ચોકી કરતા હતા. અમાલતે આ
ખરે તેની પુઠે જવા ઠરાવ કીધો; તે આ
ગળ વધયો.

આખરે આકાર અટક્યો.

“શું તું ખરેખર નેફતાલી છે?” અ
માલતે પુછ્યું.

“ધીમેથી! હું રથચનોનો ખરખાહ
નથી તે તમો જાણો છો.”

“આહ! ત્યારે તું પશુ મને ઠપકો
આપવા આવ્યો છે? હું તો ધારતો હતો
કે તું ખરેખર વધાઈ લાવ્યો છે.” અમાલતે
હાથ લંબાવી ઉતર વાળ્યો, નેફતાલીએ હા
થ હલાવ્યો.

“ચાલ બોલ! તું શું ખખર લાવ્યો
છે? અકમેઠ કેમ છે? સુવતાના કેમ ?

“અમાલત! તારા સવાલોનો ઉતર
વાળવા મને મના કરવામાં આવી છે. હું
ઝટલુંજ કહીશ કે ગરૂડ પહાડને ચાહે છે.”

નેફતાલીના આ મનપસંદ શબ્દોથી
અમાલત તરત ચેતી ગયો.

“તું ક્યાં લઈ જવા માગે છે?”

“અહીંથી ચાર ફરસંગ દુર.”

“આપણે ઘોડેસ્વાર થઈ જઈએ તો
કેમ ?

“તને જવા દેશે?”

“શક નહી ઉપજે તે માટે કરનલને
હું જણાવીશ.”

“ત્યારે જણાવ”

પાંચેક મીનીટ પછી ઘોડાનાં પગલાંના
અવાજો સંભળાવા લાગ્યા. સોફીરને નેફતા
લી પીછાણતો નહી હતો.

“એ આપણી સાથે આવે કે ?” અ
માલતે પુછ્યું.

“મુલાકાતની જગથે નહી. કુચ દરમ
યાન ગમે તો આવે”

“સોફીર ચાલ!” બંને જણા ઘોડે
સ્વાર થયા.

“અને તું?” અમાલતે નેફતાલીને
પુછ્યું.

“મારી ખટપટ તમારે કરવી નહી.
જે રીતે આવ્યો તે રીતે જઈશ.”

“અમે તમોને ક્યાં મળ્યે?”

“હું તમોનેજ આવી મળીશ” ઝટલું
બોલી નેફતાલી અંધારામાં ગરક થઈ ગયો.

ઘોડાપર બેસી અમાલત અને સોફીર
સીધા ચોકીખાન આગળ ગયા અને છા
વણીમાંથી પસાર થવા માટે તે રાતે નેમેલો થ
બદ કહી બાહેર નીસરશ. ચોકીખાનથી આશરે
પચાસ વારને છેટે એક બીજો ઘોડેસ્વાર
તેમને મળ્યો, અમાલતે તરત તેને ઝાળ
ખ્યો. તે નેફતાલી હતો.

અંધારામાં જેમ તેઓ રસ્તો કાપતા
હતા તેમ તેમ સોફીર બીકનો માર્યો સે
તાન ઉપર લ્યાનત પર લ્યાનત નાખતો જતો
હતો. આખરે નેફતાલીએ લગામ ખેંચી.

“ચાલો અહીં ઉભા રહો અને ઘોડા
આ તપ સે” નેફતાલીએ સોફીરને કહ્યું.
“મુસાફરીને છેડે આપણે આવી લાગ્યા.”

“અને અમાલત ?”

“અમાલત મારી સાથે આવશે.”

“ક્યાં ?”

“પોતાના કામસર.”

“અમાલત! મને લેયા વગર શું તું
આ હુંટારા સાથે એકલો જવા માગે છે?”

“એમ કહેની કે તું અહીં એકલો ર
હેતાં બીહ છે.” નેફતાલીએ ઉતર વાલ્યો.

“ભલા સોફીર! હું કાંઈ તને એકલો
છોડી જતો નથી.” અમાલતે હસી જણાવ્યું

“જો કોહલાં અને વરુઓના સુંદર ગાયન
સાંભળ !”

“અલ્લાહ કરે ને કાલ તારાં હાડકાં
અઓના ટોળાંમાંથી મને મળે નહી.” સો
ફીરે ઉતર વાલ્યો.

તેઓ છુટા પડ્યાં. અરધાએક માઈલ ચાલ્યા પછી તેઓ એક ગુફાના મોંઢ આગળ જઈ પહોંચ્યા, જ્યાં તાપણું માટે આતશ રોસન કીધેલો અમાલતને જણાયો.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

પ્રપંચ.

પોતાના ગુંઠણપર બંદુક મેલી અકમેઠ તાપણું આગળ સુતો હતો. અમાલત અને નેકતાલીનાં પગલાંનો આવાજ સાંભળી તે પોતાના ખોરક પર ઊઠી બેઠો. તે તેમની અધીરાઈથી રાહ જોતો હતો તે ખુલ્લું હતું.

“હું તને જોઈ થયો ખુશી છું.” અકમેઠે બગલગીરી કરતાં કહ્યું. “અમાલત ! જેસ થણી અગસની પાપદસર વાત કરવા મેં તને બોલાવ્યો છે. સુલતાના વીશે હું તારી સાથે વાત કરવા માગું છું.”

અમાલતે હૃદયે છલકવા લાગ્યું. “તું જાણે છે તો ખરો કે તેણીને નેકાહમાં તુંને સંપોરદ કરવા હું ખુશી છું, લેકીન રાજદવારી મતભેદ આપણી વચે છે, અને પેલો કંગાળ વરકોવસ્કી સૈતાન પેઠે વચે આવેલો છે.”

“વરકોવસ્કી કાંઈ તમો ધારો છો, તેવો નથી.” અમાલતે જણાવ્યું.

“તારી એમાં ભુલ છે, પણ એ વીશે તકરાર કરવા કાંઈ મેં તને અહીં બોલાવ્યો નથી, સાંભળ ! સુલતાનાના હા ની માગણી તારા જેવા એક ખાનદાની તરફથી આવી છે.”

અમાલતના ચેહેરાપર પસીનો કુટી નીકળ્યો.

“કોણ તરફથી ?” આખરે તેણે પુછ્યું.

“આજે જ તે નક્કી કરવાના ધરાદા થી હું આવ્યો છું, કાંઈ પણ ખીના હું છુ પાવીશ નહીં, ચામકાલ અખદુલ સુસાલીનના બેટા તરફથી તું જાણે છે તો ખરો કે તારી પછી સુલતાના માટે એ લાયક છે.”

“મારી પછી ! એટલે શું હું અસાર થીજ કપરવાસી થયો છું ? મારા દોસ્તોએ શું મને તદ્દન વીસારી મુક્યો ?”

“નહીં હું કાંઈ તેમ કહેતો નથી. તું રસ્યનોની પનાહ છોડતો નથી; તેથી હું તા

રો દોસ્ત થઈ શકતો નથી. મારેથી રથયનો નો દોસ્ત થવાય નહીં.”

“તમારી એમાં ભુલ છે. આજે જો તમે ધંચછા દેખાડો તો કાલે તમો અને રસ્યનો મીત્રાચારીના ગાંઠથી જોડાવો. મારી ખાતરી છે કે કોઈ નહીં તો વરકોવસ્કી એ કામ ખુશીથી સરંજામ ઉતારશે.”

“આહ હા હા !” અકમેઠે હસી કહ્યું. “એજ દેખાડે છે કે તેઓ તુને કેવા છેતરે છે ? એરમોબોફર એક પેગામચી રવાના કરી તારું કાટલું કાઢવા પ્રપંચ રચાયો છે તે તુંને માલમ છે ?”

“વરકોવસ્કીની પનાહ હેઠળ જ્યાં સુધી હું છું ત્યાં સુધી કોઈ પણ મને મારવા હીમત કરવાતું નથી.”

“અમાલત સાંભળ ! વરુઓના હલ લાથી છટકી એક ઘેટાંએ ખાવરચીખાનામાં આથરો લીધો, ત્યાં તેની ખાસ્તી ત કેદારી રાખવામાં આવી, અને ઘાસદાણો પુર તો ખવાડવામાં આવ્યો ઘેટું સમજવા લાગ્યું કે તે હવે બહેસ્તખાનામાં મળહ કરતું હતું. પણ થોડા દીવસ પછી તેને જખેહ કરવામાં આવ્યું, અને જેમને તે પોતાના ખેરખાહે સમજતું હતું તેના પેટમાં ખોરાક દાખલ જઈ પડ્યું. તેજ પ્રમાણે તારી હાલત છે. આ નવો રથયન પ્રપંચ જ્યારે મારા જાણવામાં આવ્યો ત્યારે તારી તરફ મારી દયા ઉશકેરાઈ.” અકમેઠે બોલવું જારી રાખ્યું. “તારી જાગીર જપત કરવા માટે આ કાવ તરુ રચવામાં આવ્યું છે એ મેં ખુલું જોયું. હું કમુલ કરું છું કે એ પ્રપંચ વરકોવસ્કીના બેજામમાંથી રચાયો નહીં હોતો, અને હમણા તુલીક કદાચ એ કાવતરાંથી તે માહી તગાર પણ નહીં હશે. લેકીન એને તો પોતાની સરકારનો હુકમ બજાવવાનો છે. તને હાલ તરત સાઈખીરીઆ સામે મોકલવામાં આવનાર છે.”

“મને ?”

“હા, તને ! સાંભળ; મને મળેલી ખખર કેટલી બધી સાચી છે તે તું જો. કાલે રથયન લશકર પાછું પોતાના અસલ સ્થળે પાછું ફરશે. બહિર્નકીના તારા પોતીકાં મકાનમાં તારું શું કરવું તે માટે વીચાર કરવા અમલદારો મસલહત માટે એકઠા થશે. ત્યાં રથયન સરકારની છુપી યાદી ફેરવવામાં આવશે. તરેહવાર ખોટા વાંકો તારી

પર ઘડી કાઢવામાં આવશે, અને તને સોના ના પહાડોની જે આશા આપવામાં આવી છે તેને બદલે લોખંડી જંજીર તારાં ગળાં આસપાસ વીંટાળવામાં આવશે.”

જેમ જેમ અકમેઢખાન નીરાંતથી ખેલતો જતો, તેમ તેમ અમાલતના પેટમાં આડંબવળાં થતાં હતાં. ગુસ્સો ધીમે ધીમે પણ સાબુતપણે વધ્યો જતો હતો.

“અકમેઢખાન ! તેં જે ખખર મને આપી છે તે જો સાચી હોય તો આ બેવ ફા કંગાળ રસયનો !”

“અમાલત ! તારા મુખથી ઘણે મહીને આ પહેલાજ હડાપણના શબ્દો બાહર પડ્યા છે. મેં જે ખખર આપી છે તે બોલે બોલ સાચી છે. જો તારામાં ખરું તારતાર લોહી હોય તો કીનાનો બદલો કીનાથી તારે લેવો જોઈએ. બેવફાઈનો બદલો શમશેરથી સફા કરવો જોઈએ.”

“હા, તેમજ ! તેમજ ! પણ સુલતાનાતું થું ? તમે તે ખીના તો બોલતાજ નથી.”

“સુલતાના ? હા, સાંભળ ! જે શખસ વરકોવસકીતું શીર સુલતાનના નેકાહની પેહેરામણી દાખલ લઈ આવે તેને હું મારો જમાઈ કરું, એવા મેં કસમ લીધા છે, દાઘેસતાનતું શીર વરકોવસકી છે. આ શીર ધડથી છુટું થઈ જવું જોઈએ કે જોઈ દાઘેસતાન પાછું અસલ માફક રસયન ગુલામ ગીરીથી છુટું થાય, મારા એક સુખને વીસ હજાર જણા શમશેર ખેંચવા તથ્યાર છે. પાણીના ઘોઘથી પેઠે હું લારકી ખાતે રસયનો પર ધસી જઈશ, અને જો મારા કસમ મુજબ તું જો ચાલવા કબુલ થાય અને મને તેમ દેખાડે તો લારકીના ચામકાલ દાખલજ નહીં, પણ આખા દાઘેસ્તાનના ચામકાલ દાખલ તને આધા પર લાડું, હવે તારે જોઈએ તો સુલતાના ઉપરાંત આ બોહોળી હકુમત પસંદ કરે આ તારે જોઈએ તો સાઇખીરીઆ ખાતે બંધીવાન દાખલ રૂખસદ લે. હવે હું જાઉં છું. જો તું વરકોવસકીતું શીર મારા આગળ લઈ આવશે તો સુલતાનાનો હાથ તે જ ઘડી તારા હાથમાં મેલવામાં આવશે, જો તું ખીજે રસતો પસંદ કરશે તો આપણે અકેકના કટા દુશ્મનો દાખલ સામ સામા મળીશું,” એટલું બોલી અકમેઢ ગુ

ફામાંથી બાહર નીકળી ગયો અને અંધારામાં અલોપ થયો.

થોડો વખત સુધી વીચારમાં ગરક થઈ અમાલત જ્યાંનો તયાંજ ઉભો રહ્યો, આખરે તેણે નજર ઉંચકી તો નેકતાલીને તેની રાહ જોતો ઉભેલો જોયો. એક પણ શબ્દ બોલવા વગર તે તેને સોશીરઅલી જ્યાં વાટ જોતો ઉભો હતો ત્યાં લઈ ગયો, ગુપચુપ અમાલત પોતાના ઘોડાપર સવાર થયો અને સોશીરઅલી સાથે છાવણીમાં આવી, તંબુમાં જઈ પલંગપર પડ્યો, અહીં શ્રાપપર શ્રાપ દેતો તે આજેટવા લાગ્યો.

દોજખના સઘળા સાપો તેના હાથમાં દાંત કચકચાવતા હતા; કીનાના ઝેરની બાહરની પડવાનીજ ફકત ખોટી હતી.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

ઝોરત કે સાપ.

વરસાદ ઘોઘમાર પડતો હતો, સહવારના ત્રણનો સમો થયો હતો, અંધારું અતીથય હતું, આકાશમાં કડાકા ધરાધર થતા હતા, તેટલાં એક મજલાના મકાનતું બારણું કોઈએ જોરથી ખખડાવ્યું. આ મકાન અમાલતની દાયાનું હતું. અમાલતના બચપણમાં આ દાયાએ તેની માવતર મીશાલ સંભાળ લીધી હતી; તેથી અમાલત આ દાયાના સુખનને હમેશાં માન આપતો હતો.

બારણા ખખડાવાનો અવાજ ચાલુજ રહ્યો. મકાનમાંનો કાળો કુતરો શોકકારક રીતે ભસવા લાગ્યો.

“અચ, કાનીની ! બારણું ખોલ !” બાહરથી અવાજ સંભળાયો, દાય થરથર ધુજવા લાગી.

“એ કોણ સેતાન બારણા ખખડાવે છે ?” તેણીએ ચીચચારી પાડી કહ્યું. “જો તું સેતાનજ હોય તો મારા પાડોશીના ઘરમાં કોં નહીં જતો ? મારું ઘર તો તદન ખાલી છે, તને કાંઈ પણ કીમતી અવેજ અહીંથી મળવાનો નથી.”

“સેતાનની સાવરણી ! તું ગુપચુપ બારણું ઉઘાડે છે નહીં ? જો અંબઘડી નહીં ઉઘાડશે તો એક ફટકે બારણું પાડી નાખીશ, જે તારી કબરમાં કામે લાગશે.”

“ભલે પધારયા ! ભલે પધારયા !”

પુઠી દાયા ખારણા આગળ ગઈ અને ધુન્ને હાથે ઉઘાડવા લાગી.

વરસાદથી લચલચતો ખઉરકો પલંગ પર નવા આવનારે ફેંક્યો, દયા ખતીનું ફાનસ લઈ તેની સામે જઈ ઉભી. કુતરો બે પગોની વચે પુછડું ઘાલી પલંગ નીચે જઈ ભરાયો.

“કેમ ફાતમા ! તું ઘણી મગરૂર થયેલી દીસે છે. શું તું તારા અસલ દોરતને નથી પીછા નતી ?”

ફાતમાએ ફાનસ ઉંચું ડીધું અને નવા આવનારનો ચહેરો ખારીકીથી તપાસી બોલી : અકમેઠ ખાન ! તમે મને કેટલી બધી ખીવાડી ?”

“આહાહા ! જય રે સેતાન ખીહશે તારે મારી ફાતમા ખીહશે.”

“તમે અહીં કેમ અને આવ્યો ?”

“કીઆદીર કઉલીકથી ખઉદનકી જ તો હતો, તેટલાં તું યાદ આવી ગઈ; તેથી અહીં આવ્યો.”

“ભલે પધારયા ! આ આંખની ઉપર ! ખાન ! આ તકીઆપર બેસો ! કાંઈ હુકમ ?”

“હુકમ ? હુકમ તો છે, પણ હુશીઆરીથી બુજાવવો પડશે.”

“બોલો ! તમારી લોડી તધયાર છે.”

“ફાતમા, સાંભળ ! લંખાણથી બોલવા મને કુરસદ નથી તેથી જે બોલું તે ધ્યાનથી સાંભળી લે. કરનલ સાથે અમાલત આજે તારે સાં આવશે. તું કરનલને તો આજખતી હશે ?”

“આપણે જીવજનનનો દુશમન !”

“હા, તેજ ! એમની સાથે આજ કાલ તરકોવસકી પણ હશે. અમાલતનો દોસ્ત કરનલ છે, તે તેની સાથે શરાબ પીએ છે અને સુવર ખાઈ છે.”

“જેણે મારું દુધ પીધું તે ?”

“હા, તેજ ! એટલુંજ નહીં પણ જે આપણે એની સાંભળ નહીં લેશું તો એક અઠવાડયામાં અમાલત ખ્રીસ્તી થઈ જશે.”

“અલ્લાહ એનો ખચાવ કરે !”

“હા, એક રીતે.”

“તે કઈ ?”

“એને આપણા ધરમમાં જે રાખવો હોય તો વરકોવસકી સાથે એને મારા મારી કરાવવી જોઈએ.” અકમેઠ સુચવ્યું.

“કેવી રીતે ?”

“તું ચોરત છે, એટલે તુંને પુછવું નહીં પરે, વળી તને એ કામમાં મદદ કરવા આ છે.” અકમેઠ બે સીકા દેખાડી જણાવ્યું. ફાતમાની આંખો ચમકવા લાગી.

“પણ કેવી રીતે ?”

“ધ્યાનથી સાંભળ અમાલત અને તું એકલાં પડો તારે તું રડી પડીને જણાવજે કે કરનલ અને ચામકાલ વચેની વાત ચીત તેં સાંભળી છે, અને ચામકાલે કુરયાદ ડીધી કે તેની બેટીને પાછી અમાલતે મોકલી દીધી, તેથી તે તેને અંતકરણથી ધીક્કારે છે. તું વળી અમાલતને જણાવજે કે તારો જાન જાતે લેવા ચામકાલે કરનલ પાસે માગી લીધું છે.”

“અને હું ઉમેરીશ કે કરનલે તેમ કરવા કબુલ ડીધું.”

“અરે બેવકુફ ચોરત ! એ તો તું ઘણું બગાડશે; તું એમ જણાવજે કે કરનલે ઉતર વાળવો કે આજકાલ જે રથયનોને વફાદાર રહેવા કસમ ખાય તો અમાલતને સાંધખીરીઆ મોકલી દેજે. ખાકી જાન તો નહીં લેવા દે.”

“સાંધખીરીઆ ?”

“હા ; ચાલ, પાછી બોલી જા.”

ફાતમાની યાદદાસ્ત થકતી સરસ હતી : એટલે તે બોલેબોલ કહી ગઈ.

“બરાખર ! એમાં હવે મશાલો કેવી રીતે ભંભેરવો તે તું જાણે છે. પણ હદ બાહર ટોંગ ના કરતી, તુંને પુછવું પરે તેમ નથી. જે તુ એમાં ફેટલ પામશે તો દશ મેંઢાં બલેશ તરીકે તુંને હું આપીશ, અને વળી એક રેશમી પોશાક.” અકમેઠ તેમ કરવા કસમ ખાધા અને બેચાના દાખલ પેલા બે સીકા દાયાને આપ્યા.

“વહાલા ખીલ્લા ! ખુબ ! મારી પર નીરાંત રહો.”

“ચુપ ! જોઈ ફરીથી બોલી જા ?”

કેવી રીતે ચરત કરશે તે ફરીથી ફાતમાએ કહી બતાવ્યો.

“ભલા, પણ તારી લુલીને ખુબ સંભાળમાં રાખજે. જરા હદ બાહર ઝપાં ઉપાડીશ તો સઘળું સફા થઈ જશે, અને જે તેમ બનશે તે તારા હાડકાંનો ખુરમો તરત જ થઈ જશે.”

“ ખાન ! તમે બેલાથક નીરાંત રહે
વો. હું એક પ્રમાણીક ચોરત છું. દરેક
છુપી બાબદ કેવી રીતે રાખી શકું છું તે
તો તમે જાણો છો. હું તમારીજ લોડી છું.”
તેણીએ ખાનના હાથ પર ચુંબન કરી કહ્યું :
સાર પછી તેના પગને ચુંબવાના ધરાદાથી
ગુંદણમંડીએ પડી, પણ તુચ્છકારથી ખાન
ખસી ગયો.

“ ગુલામગીરી ! ગુલામગીરી ! તારું
સસાનાથ થાવો ! ફક્ત બેજ સીકાની લાલચ
પોસને છોડી દે છે !” એટલું બડબડી ખાને
સાંથી રૂખસદ લીધી.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

ભલાં પુરાંના બે દાખલાઓ.

એક તરફથી અકમેઠ કીનાનું બાહાર
તેજ પર લાવતો હતો ત્યારે બીજી તરફથી
કરનલ વરકોવસ્કી ગવરનર જેનરલ ચરમાટો
ફે મારફતે પોતાની સરકાર સાથે અમાલતને
તદન માફી બક્ષવા અને ખનતી છુટ મેલી
અકમેઠખાનને રથયન દોસ્ત કરવા સંદેશ
ચલાવતો હતો. સલાહ, સુખસંપન્ન કામ
સરંજામ ઉતારવા વરકોવસ્કી કેટલુંક થયું
મંડ્યો હતો. અમલતને અજ્ઞપ કરવાના ધ
રાદાથી તે એ કામ સુખચુપ કર્યો જતો હ
તો, જોકે અમાલતને માફી બક્ષવાને લગતી
થોડી ઘણી ખીના અજ્ઞપ રીતે અકમેઠના
કાન પર આવી હતી, અને તેથી બાદશાહી
સંપુરણ માફી બક્ષવામાં અને અમાલતને તે
ની અસલ મીલકત તથા ઓધો પાછો
સ્વાધીન કરવામાં આવે તે આગમ્ય તેણે
અમાલત મારફતે રથયનો પર સંપુરણ કીનો
લેવા ઉતાવળ કરવા માંડી હતી. અકમેઠ એક
ખરો ઝનુની તારતાર હતો; તેથી તે કીના
ખોર હતો. કીનો તારતારોનો મુદ્રાલેખ છે.
અત્યાર સુધી અકમેઠ પોતાની નેમમાં કેટ
લો ફતેહ પામ્યો તે તો આપણે જાણી ગયા
છીએ. બાઈઝનકીના મકાનમાં રથયન અમલ
દારોની સભા મલનાર હતી તે અમાલતને
તદન માફી બખરી અકમેઠ સાથે પાછી દો
સ્તી કરવાના સખખસર મળનાર હતી; પ
ણ તેનો કેટલો ઉધો અર્થ અકમેઠે જાણી
જાણ અમાલતને કહ્યો હતો તે તો આપણે
જાણી ચુક્યા છીએ. હલકાં માણસો એવાંજ

હલકાં કામો કરે. નીચ નજરનાઓ નીચપ
ણ દેખાડે. સેતાની કામો કરનારાંઓ સે
તાની ખસલતના છે. ભલાંઓની ભલાંનીજ
આથા રખાય. એ આપણે અકમેઠ અને વ
રકોવસ્કીના દાખલાપરથી જાણી ગયા છીએ.
એમાં તેઓ કેટલી ફતેહ મેળવે છે તે હવે
હું ક મુદતમાં આપણે જાણીશું.

હવે આપણે પાછી અમાલત તરફ ન
જર ફેરવે. હહહહતા જીઠાઈના ઝેરે તેના
દીલમાં કીનાની આગ સળગાવી મુકી હતી.
અકમેઠે તેના શરીરમાં જે ઝેર પેવશ કીધું
હતું, તે તેની સઘળી રગોમાં ફેરવું જતું
હતું. દાયા ફાતમાએ પોતાની ઝખાંદરાજીથી
વધારો કરી મેલ્યો હતો; અને તે શાને મા
ટે? ફક્ત બે સીકા, દશ મેંદાં અને એ
ક રેશમી પોથાક સાડ તેણીએ આ
નારવા કામ કીધું હતું. તેણી જઈક હ
તી, તેણીને કાંઈ છોકરાં પણ નહીં હતાં,
અને તે છતાં તેણીએ આવું હલકું નીચ
કામ કીધું હતું.

“ અકમેઠખાન ! અકમેઠખાન ! તે
શા સાડ મારા દીલમાં સુતેલો સાપ જગા
ડ્યો ?” અમાલત પલંગ પર અછાડપછાડ
કરતો બડબડવા લાગ્યો. “ અલલાહ તારું
તે કેવી રીતે ભણું કરશે ? અરે સુલતાના !
સુલતાના ! તું નાજનીન માટે આ સઘળું
મને ખમવું પડે છે. કીનાની આગ મારા શ
રીરમાં તારા પેદરે સળગાવી મેલી છે તેમાં
થી જો કાંઈ ખરાખ પરીણામ આવશે તો તે
તારેજ લીધે છે. અરે ચોર ! ચોર ! તું
જો મારી સાથે નાસી ગઈ હતે તો આ સ
ઘળું નહીં ખનતે. તું એક ફરેસતો છે; તા
રો પેદર—

તે બોલતો અચકી ગયો. અંધારામાં
તેની આંખયો આગના સોલા માફક ચમકી
ઊઠી, તે ઉઠ્યો.

“ સોશીરઅલી ! શરાખ ! શરાખ !”
અમાલતે અધીરાઈથી જણાવ્યું.

શરાખનું નામ સાંભળ્યું કે સોશીરને
કાંઈ પુછવું નહીં પડે. તરતજ તે શરાખના
મોઠા શીશા સાથે બે પચાલા લઈ આવ્યો.
પચાલામાં શરાખ નામતાંજ અમાલત ઝડપ
માં ઉપાડી ગટાવી ગયો. “ બીજું ! બીજું.”

તે બીજો પચાલો પણ પી ગયો, અને
આરામ લેવાના ધરાદાથી પલંગ પર પડ્યો.
પણ ફેકટ ! આંખ જરાએ મીચાઈ નહીં.

તેના હૃદયમાં એક વીંછુ ટળવળતો હતો.
કલાક એક થયો કે સોફીરે ઘોરવા શરૂ કરીધું.

“એ ભર ઉંઘમાં છે; અને હું ટળવળું છું. એ હાલત ક્યાં સુધી રહેશે? એનો અંત લાવવો તો જોઈએ,” અમાલત બડબડાયો. સુધ જવા તેણે પાછી કોશિશ કરીધી, પણ ફેકટ. આથી તે સોફીર આગલ ગયો અને હીલવી કહ્યું. “ચાલ ઉઠ ! સહવાર પડી છે.”

અવાચી ખાતાં સોફીરે આંખ ઉઘાડી.

“સહવાર ! તારૂં કપાલ ! હા ખરા !

એતો શરાબ રોશની આપે છે.”

“હું તુંને કહું છું કે ઉઠ ! જે શખસને હું મોકલવાનો છું તે શખસને એસ્તે કપાલ લેવા કપરવાસીઓ પણ કપરમાંથી જાગી ઉઠશે.”

“એ તું શું બકે છે? શું હું મુરડું છું?” સોફીરે પુછ્યું. “અલ્લાહ કસમ ! અમાલત, ગમે તો કપરવાસીઓ ભલે ઉઠે. ચાલીશ ઇમામો તેમને પસંદ હોય તો ભલે આક્રમણની રોશની જોવા પાછા ફરે. પણ હું તો હજી જીવતો છું, અને ઉંઘ મારી પર ગલબો કરે છે. સાહેબજી !”

“સોફીર ! શું તુંને શરાબ નથી ગમતો? મને તરસ લાગી છે ! ચાલ, આપણે સાથે ગટાવયે,” અમાલતે જણાવ્યું.

“આહ ! એ વળી જુદીજ બીના ! શરાબ ! શરાબ ! મારા મીઠા દોસ્ત ! તારે ખાતર કોણ નહીં ઉઠે? અમાલત ! હવે તું દાનેશમંદી બોલે છે. ચાલ, અમાલત ! તારે ગમે તો પચાલો ભરી મને પા, તારે ગમે પખાલ મારા મોહકામાં રડ. સોફીર એક વાદળી છે, તે બધું ગરપ કરશે. અમાલત તું જ્યાં જશે ત્યાં હું પણ હાજીર ! શરાબ અને પચાર એ તો મારા જીવનના દોસ્તો છે.”

“અને દુશમનોપર કીનો? કીનાને જે સેતાન ઉશકેરે છે તે સયતાનની સલામતી ! ત્યારે હું જ્યાં જઈશ ત્યાં તું આવશે?”

“અમાલત, હા ! લેકીન એક સલાહ હું તુંને આપું છું. આપણે એકજ પચાલો શરાબ પીધો છે, એટલુંજ નહીં પણ એકજ છાતીપરથી દુધ પણ પીધું છે, તેથી તુંને સલાહ આપું છું.” સોફીર સલાહ આપવા તઈયાર થયો.

“આવા વખતે સલાહ જોઈતી નથી.”

“તું બરાબર બોલયો. કપકા અને સલાહને શરાબમાં દુખાડી દેવાનો આ વખત છે. ત્યાર પછી સુધ જવાનો.”

“સુધ જવાનો? એ તું શું બકે છે? તેં મારી બંદુક બરાબર તપાસી છે કે? ટોટીઓ અને દારૂગોળો બરાબર મેલ્યાં છે કે?”

“અમાલત એ તું શું બકબક કરે છે? કાંઈ ભરમ છે; કદાચ તારાં હૃદયમાં કાંઈ અજીમ ગુનાહ છે. તારી આંખયો અને તારો ચેહરો ઉશકેરણી દેખાડે છે. તું બીમાર તો નથી? તારા શખદો લોહીનો આ કાર દેખાડે છે.”

સોફીરઅલી ! સુલતાના કેટલી બધી ખુબ સુરત છે? મારી સુલતાના ! મારી પચારી સુલતાના ! અરે તારે ખાતર હું જે કરીશ તે થોડું છે ! તારે માટેની પેહરામણીથી તારો પેદર ખુશી થશે ! વરુઓ ઉઠો ! ખુશ થાઓ ! સેતાનો વીલાપ ના કરો ! હવે વધુ વખત ઠોપણ પડશે નહીં ! સોફીર ! વધારે શરાબ ! શાકી શરાબ ! અને વધારે લોહી !”

અમાલત એક વધુ પચાલો પી ગયો અને તદ્દન છાકટ હાલતમાં પલંગ પર પડ્યો. આ ખરે જ્યારે સુરથે રોશની દેખાડી ત્યારે પણ તે છાકટ હાલતમાં સુતેલો જણાતો હતો.

પ્રકરણ ૪૦ મું.

ભયભીત ખબર.

બીજે દીને કુચ કરવાના અગાડી રેવા જ મુજબ કેપટન પોતાના ઉપરી કરનલ આગલ આગલે દીનનો હેવાલ આપવા ગયો.

“કરનલ ! ઘણી અગતની બાબદ વીશે તમારી સાથે મને ખાનગી વાત કરવી છે,” કેપટને આતુરતાથી કહ્યું.

“શું છે? બોલો !” વરકોવસ્કીએ ઉતર વાલયો.

“આપણે તદ્દન એકલા છીએ?”

કરનલે આસપાસ ફરી જોઈ કહ્યું !

“હા, ચાલો, બોલો !”

“ગઈ કાલે અમાલત અને તેની દાસા વચેની વાતચીત આપણા લશકરના એકે સાંભળી હતી. કાકેસસના આ ભાગમાં

બોલાતી તારતાર ભાષાથી તે પુરતો માહિતગાર છે. દાયા અમાલતને જણાવતી હતી કે અમાલતને મારી નાખવા ચામકાલે તમે પાસથી માગી લીધું, પણ તમે ધણું તો અમાલતને સાધબીરીઆ દેશનીકાલ કાઢવા તથા તણીએ અમાલતને જણાવ્યું કે રાજદવારી મતલબસર એમ કરવા નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. આ સાંભળી અમાલત ઝનૂની બની ગયો અને તેણે તમેપર વેર લેવા કસમ પર કસમ ખાધા. અમાલતને પોતાની આ દાયા પર અતી વીશ્વાસ છે. તે દીવસથી આ લશકરીએ અમાલતની હીલચાલ પર પારીક દેખરેખ રાખવા માડી છે. કાલે સાંજે તદન અજાણ્યા શખસને અમાલત કે હતાં સંભલાયો કે ‘અકમેઠને કહેજો કે આ ક્ષતાય આયમશા આગમય સધળું થઈ ચુકશે. તેને તથાપારી કરવા કહેજો. હું તેમને આ વી મળીશ.’ આ પ્રમાણે અમાલતના શખ હો હતા.

“બસ એટલું જ? વરકોવસ્કીએ બેદરકારીથી પુછ્યું.”

“અમો જ્યો તમોને ચાહીએ છીએ તેઓને બીહીવડાવવા આ શું કમી છે. કર નહ! આ તારતરો પણ મુદલ ભરોસો રખાય નહી.”

“તમે લોકની જાનરેશાની માટે હું તમારો ધણો આભારી છું. હું અમાલતને ખાખર પીછાણું છું. કોઈ કોઈ વેલાએ ઉમકેગાઈ જાય છે, લેકીન ખાનેનમાં નરમ દીલનો છે.”

“હું ધારું છું કે આ વેળા તમે ભુલ કરો છો. અમાલત નરમ દીલનો છે, લેકીન સાથે કાચા કાનનો પણ છે. અકમેઠની બેટીના પયારમાં એ દીવાનો બનેલો છે.”

“તે હું જાણું છું. પણ થોડા વખત માં પુશોપુશાલીથી એનો છેડો આવી જશે.” વરકોવસ્કીએ ભરમમાં જણાવ્યું.

“કે તમામ ખલકતની દલગીરોમાં?” કેપટને વીચાર જણાવયો “મને તો તમારા જાન માટે ઘણી ધાસ્તી લાગે છે.”

“છટ! છટ! એ વીચાર મનમાંથી કાઢી નાખો. હું તમોને તદન ખાનગીમાં જણાવું છું તે સાંભલો. અમાલતને તદન માફી બજાવા, તેના અસલ આધાપર કાયમ કરવા અને અકમેઠ સાથે પાછી ધાડી દોસ્તી કરવાના સંદેશાનું કામ લગભગ પૂરું થવા આવ્યું છે. હાલ તરત એ બીના તદન

છુપી રાખજો: મારી તથા નામવર સરકારની તે ખાહેશ છે.”

“શું તમે એ કામ માથે ઉઠાવ્યું?” “હા!”

“ત્યારે હું એટલું જ કહીશ કે સુતેલા અઝદાહને આડકતરી રીતે જગાડશે. અકમેઠ કદી પણ આપણો મીત્ર થવા કબુલ કરે? કદી નહી!”

“આપણે તે જોઈશું. સહેબજી! તમે જે ખાખર તથા સલાહ આપી તે માટે આભારી થયો છું.” કરનલે શેકહેનડ કરી છુટાં પડતાં જણાવ્યું.

“અરે અદેખાઈ! અદેખાઈ! અરે અજાનતા! અજાનતા! વરકોવસ્કી મુછમાં હસી બડબડયો.

પડખમના અવાજ શરૂ થયા અને છાપણી ઉંચકવાની તથાપારી ચાલુ થઈ.

પ્રકરણ ૪૧ મું.

પુન.

સહવાર સાફ સવચ્છ હતી. રશયન લશકર જખરદસત લાંબા અજદાહની પેઠે વલાણ લેતું પહાડપર કુચ કરતું જતું હતું. હરોળમાં અમાલત શીકકે અને દલગીર એ હરે ઘોડો દપટાવતો જતો હતો.

“અમાલત! મારે તુંને ઠપકો દેવો જોઈએ.” વરકોવસ્કીએ પોતાની આગળ બોલાવી કહ્યું: “હારીઝના પાઠોપર તું પુરેપુરો અમલ કરવા લાગ્યો છે. શરાખ એક સારો સાથી છે, પણ બદતર શેઠ છે. અમાલત! કાલની રાત તે કેવી ગુજરી? મારી સલાહ સાંભલ! શરાખ તારું સલાનાથ વાલશે.”

“કરનલ! ઘણી કંગાલ દેહસ્તનાઈ રાત મેં પસાર કરી. અલાહ ફરીથી એ વી બીજી રાત મને નહી દેખાડે! મેં ઘણા ખરાખ ખવાખો જોયા!”

“અમાલત! અમાલત! તારો ધરમ જેની મના કરે છે તેને તેં શા માટે દોસ્ત ખનાવ્યો છે? શરાખ! શરાખ!”

“શરાખ મારાં હૃદયોનો હાર છે.”

“તારું હૃદયું નીરાંત દેખાતું નથી, બેરાદર! હૃદયું નીરમળ જોઈએ.”

“પણ અદેખાઈ, અંતસ, લાલચ, કી નો સાફ સુતેલ હાથાંનો નાશ કરે છે.” અ માલતે ઉતર વાલયો.

“તારું કહેવું બરાબર છે, પણ એ દુરગુણોથી આપણે દુર રહેવું જોઈએ. આ પછી હાલત એવી સરસ છે કે એ દુરગુણો થી દુર રહી શકીએ, પેલી કહેવત છે કે ‘જ મતલબ કાઢવા માંગે છે તે તેના રસ્તા શો ધી કાઢે છે.’ માટે આપણું જીગર સાફજ રહેવું જોઈએ.”

“બેવફા! નીમકહરામ! તું જોલે છે શું, ને કરે છે શું?” અમાલત મનમાં બ ડખડયો. “પણ જીગર! સખર! એકજ સમ યમાં સઘળું સફા! સુલતાના! સુલતાના? આ બધું તારે માટે! અકમેઠ! અકમેઠ! આ સઘળું તારે લીધે!” તેની આંખયોમાંથી આં સુઓ ટપકવા લાગ્યાં.

સલાહની અસર થયલી ધારી વરકોવ સ્કીએ ચુપકી અખસાર કીધી, અને વધુ ઝ ડપથી તે ઘોડો દોડાવવા લાગયો. ખુનીના ડાયામાં તે ઉતાવળથી જતો હતો તેનો તેને મુદલ ખસાલ નહીં હતો, અમાલતે પણ ઘો ડો દપડાવયો. લશકરથી તેઓ વધુ અને વ ધુ છેટે થવા લાગ્યા.

“અમાલત! તારી પ્રીયાને મળી લેવા નો વખત નજદીક આવતો જાય છે.” વર કોવસ્કીએ ખુશ મીજબમાં જણાવયું.

“મલી લેવાનો? નાતરસ!” અમા લતે દાંત કચકચાવી મનસે વમાસ્યું. “તા રી અંજલ હવે નજદીક અ વી પુગી છે.”

એટલું જોલી તેણે ઘોડો આગળ દો ડાવયો, પાછો ફેરવી કરનલની આસપાસ કુ દાવવા લાગયો; જાણે ગરૂડ પોતાના શેકાર આસપાસ ભમે તેમ!

વરકોવસ્કી સમજ્યો કે અમાલત પો તાના ઘોડાપરનો કાબુ દેખાડવા માંગતો હ તો. પણ અમાલત દર ફેરે ફીકકો થતો હ તો તે પર તેણે ધ્યાન આપયું નહીં. અ માલતના કાનમાં અજદાહો ઘોંઘાટ કરતા હ તા. વલાણમાં હોવાથી લશકરની નજરથી તે ઓ દુર હતા.

“માર! માર! માર!” સયતાન અમાલતના કાનમાં ડુંક મારતો હતો.

વરકોવસ્કીને મુદલ શક ગયો નહીં. અમાલતને ઘોડાના દાવપેચ દેખાડતો જોઈ તે ખુશ થયો.

અમાલતે બંદુક ખભે મુકી.

“મારી કોલાહ પર! કોલાહ પર!”

વરકોવસ્કીએ પોતાની ટોપી ઉંચકતાં કહયું

“હું તારી નેમ માટે હવામાં ફેંક છું.”

“નહી! તારા હાથમાં!” એટલું

જોલી અમાલતે નેમ ટાંકી ફેંડી. અમાલતે કહયું હતું તેમ ગોળી આપાદ વરકોવસ્કી ના હાથમાં પેવસ થઈ હતી; અને લોહી ની ધાર ઘાઘમાર વહેવા લાગી.

આ વખતે તેના જીગરમાં શું થયું, તે તો અલાહનેજ માલમ છે.

સેહેજ વારમાં સોફીરઅલી તયાં આ વી લાગયો. ઘોડાપરથી ઉતરી પડી ઘુટણયે પડી તે લાસ તપાસવા લાગયો.

“ગરીબ ખીયારો મરી ગયો છે.”

સોફીરે કળકળી જણાવયું.

“શું, ખરેખર?” જાણે ઉંઘમાંથી તરતનો ઉઠયો હોય તેમ અમાલતે પુછયું.

“નીમકહરામ! તે તારા ભલું કરના

રતુંજ ખુન કીધું છે. અલ્લાહ તુને રોટી ન

હી બક્ષે! આ દુનયામાં જ્યારે અલ્લાહનો

અમલ બંધ પડશે ત્યારેજ સયતાન ખુશ

થઈ તુંને વધાવી લેશે.” સોફીર! મોંહ સં

ભાળ! તું કાંઈ મારો શેઠ નથી.” અમાલ

તે જણાવયું “ચાલ, મારી પુઠે આવ.”

“તારી પુઠે કયામત તુલીક પશ્ચાતાપ

આવશે; હું નથી આવવાનો. અલ્લાહના

હું સુકરાના કરું છું કે હું મારો સગો ભા

ઈ નથી. સાવકા ભાઈ દાખલ પણ હું તુંને

આજથી કમુલ કરતો નથી.”

સોફીરના આ શખ્દો સાંભલી અમાલ

ત અતી ગુસ્સે થયો અને પોતાના આવી

પુગેલા નોકરોને ઇસારત કરી તેમની સાથે

વીજળીક ઝડપે પકડી જંગલમાં ગુમ થ

ઈ ગયો.

દશ મીનીટ પછી રશયન લશકર પોતા

ના લોકપ્રીય કરનલ વરકોવસ્કીની લાસ આ

ગળ આવી ઉભું.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

જીહમે નારવા.

દાઘેસ્તાનના પહાડી જંગલોમાં અમા

લત ત્રણ દીવસો સુધી ભટક્યા કીધા. રશય

ન અમલ હેઠળના ગામડાંઓ છુપી રીતે

તેને આશ્રો આપયો, કે જેઓ પોતાના જ તોલાઓની ખેરખાહી કરતાં હતાં.

પણ આ સઘળો વખત અમાલતનું હૃદયું ડંખતું હતું. સોફીરના શ્રાપ હરપળે તેને સાંભરી આવતા હતા. તે બેચેન ફરવા લાગયો. તેને થોડો ઘણો પશ્ચાતાપ થયો.

“કીસ્મતમાં જે બનવાનું હતું તે બન્યું! પણ હવે જે કામ બાકી રહ્યું છે તે શા માટે નહીં બળવું? સુલતાના માટે તો મેં સઘળું કીધું! હવે અધુરું કામ શા સા રૂ પુરું નહીં કરું?” તે મનશે વમાસ્યો. “શું અકમેઠે મને જણાવ્યું નહીં હતું કે ‘વરકો વસ્કીના શીર વગર પુરજીક આવ્યું નહીં.’” હવે વરકોવસકીને તેવું શીર શું કામનું? સુલતાનાની પેટરામણી દાખલ મારે લઈ જવું જોઈએ. અકમેઠે તેમ ફરમાવ્યું છે.”

પોતાના નોકરોને પડતા સુકી ઘોડેસવાર થઈ તે રાતના અંધારામાં બાહર નીકળી ચાલ્યો, તે નારોન કાલેના કીલ્લા નજદીક રથયનોનું ઘોરસ્તાન હતું ત્યાં ગયો. ટેકરીપરના એક ઝાડ સાથે તેણે ઘોડો બાંધ્યો કે જે ટેકરીપરથી આગળ વરમાટોફે દરબાંડપર તોપોનો મારો ચલાવ્યો હતો. આ ટેકરીથી સો પગલાં નજદીક રથયન કબ્રસ્તાન હતું. પણ રાતની અંધારીમાં તે કેવી રીતે વરકોવસ્કીની નવી ઘોર પીછાણી શકે? વાદળાંઓએ આકાશમાંના સેતારાઓને સદંતર ઢાંકી નાખ્યા હતા, અને ખીણમાંથી જળરદસ્ત પવન ડુંકતો હતો.

મરણ પામેલાંઓના આ ગામડામાં અમાલત ધુજ્યો. મુએલાંઓના હાડ તે શું ધુળવવા નહીં આવ્યો હતો? સમુદ્રના મોજાઓ કીનારાપરના ખડકોને અથડી ઘોંઘાટ કરતા હતા, તેમાં કોહલાં વડાઓની ચીચારી આ ઉમેરો કરતી હતી, તેઓ પણ જાણે અમાલતના આ નવાં ધારેલાં કામ માટે શોર બકોર કરતાં હતાં. ખુદ વરકોવસ્કી સાથે આ જગ્યે તે અનેક વખત આવ્યો હતો, પણ આજે જીદોજ દેખાવ તેને જણાયો.

“વરકોવસ્કીને પોતાનું શીર હવે શું કામનું? મને તો તે ઘણું કામનું છે. મારી સુલતાનાને મેળવવા પર તેનો આધાર છે. મારે ખીલવું શાનું? શું હું ચોરત છું?”

“કેટલીક મુસીબતે તેણે ઝાડોની સુકી ઢાંખલીઓને જીરો સળગાવ્યો અને વરકો

વસ્કીની લાસ ક્યાં હતી તેની જીસ્તેજી કીધી. આખરે તે જગ્યા તેને માલમ પડી. તે પર મુકેલો કર્મસ તેણે હંચકી ફેંકી દીધો. જમીન તરત નીજ પુરેલી: એટલે લાસ માટે તેને ઝાઝી મુસીબત નહીં નહી. લાસની પેટી સાથે આ ખરે તેવું ખંજર અથડ્યું. અતી ઝડપથી ઢાંકણ ઉઘાડ્યું. પોતાના ખેરખાહપર છેલ્લી નજર નાખવાની તેને ફરજ પડી. તે કમ કમયો: પસીનાના ટીપાં આ ઠંડી રાતે પણ તેના આખાં શરીરપર ફુટી નીકળ્યાં. તે પસીને ગરકાવ થઈ ગયો.

“આટલું બધું કીધું તો હવે ડરવું શાનું?” તે બોલ્યો અને સઘળી હીમત એકઠી કરી ખંજરથી વરકોવસ્કીનું શીર તેના શરીરથી છુટું કીધું.

ઘણા કમકમાટ વચ્ચે તેણે તે પોતાની પાસેના કોથળામાં નાખ્યું અને જમીન સરખી કરી ઘોડાપર પાછો સ્થાવર થઈ એડ મારી અતી ઝડપથી હીચકારાની પેઠે તેના દો, તે બીજે દીને સાંજને છેડે પુરજીક કાદ વ ધુળથી ખરડાયેલો જઈ પહોંચ્યો.

પ્રકરણ ૪૩ મું.

જઈસા કરના વઈસા ભરના.

અકમેઠે ખાનના મકાન આગળ જઈ પહોંચતાં અમાલત ઘોડાપરથી નીચે ઉતર્યો અને મકાનમાં પેઠો. મકાન હથીયારખંધ આસામીઓથી ભરપુર જણાયું. પણ ઘણા જણા એક બીજા સાથે ગુસગુસ કરતા હતા, જ્યારે બાકીનાઓએ સદંતર ચુપકી અખતયાર કીધી હતી.

મકાનમાં દાખલ થતાંજ તેણે જોઈ લીધું કે કાંઈ માઠો બનાવ બનેલો હોવો જોઈએ. અકમેઠના ચોરડાના બારણા બાહર તેનો બીજો ખેટો તુરકેખાન રડતો હતો.

“તું કોઈ દીવસે આંસુ નહીં ખેરવે, તે આજે શા સારું રડે છે?” અમાલતે પુછ્યું. એના જવાબમાં તુરકીખાને બારણું ઉઘાડ્યું.

ચોરડાની વચ્ચે સેતરંજ પર મોતના તલવલીઆં મારતો અકમેઠ પડેલો હતો. અતી દુખારા સાથે તેની છાતી વારંવાર ઉપસતી હતી. તેની પાસે તેની બાયડી અને ખેટી ભરજીર રડતી હતી, તેનો વડો ખેટો નઉટજલેખાન બે હાથમાં માથું મેલી ગુપચુપ ઉભો હતો. મરણ પામતા અકમેઠની થો

હે દુર તેના માનીતા નોકરો અને મકાનમાં ચારતો ડુસ્કે ડુસ્કે રડતી હતી. આ સઘળાં ની વચે અમાલત પોતાના હાથમાં કોથલો લઈ આવી ઉભો. સરવ અળગળીથી તેની તરફ જોવા લાગ્યાં.

“ખાન! સલામ આલેકુમ!” અમાલ તે જણાવ્યું “હું તમારે માટે એક એવી ઉમદા ભેટ લાવ્યો છું કે જેથી મરેલાં આ પશુ ખડાં થાય. નેકાહ માટે તૃપ્તિ કરો. સુલતાનાની આ કલીમ છે.” અને એટલું બોલી તેણે કોથળામાંથી વરકોવસ્કીનું શીર કાઢી સરવને દેખાડ્યું અને અકમેઠના પગ આગળ ફેંક્યું.

અમાલતનો અવાજ સાંભળી અકમેઠમાં હુશીઆરી આવતી જણાઈ. અમાલત શી પેહરામણી લઈ આવ્યો તે જોવા તે ઉઠી બેઠો. વરકોવસ્કીનું ધડ તેના પગ આગળ પડેલું હતું. અકમેઠ તે જોઈ ચરચર ધુન્ન થો.

“મોતના ડાચામાં સપડાયલા આદમ આગળ જે આવો દેખાવ લાવે તેનું સત્યા નાશ હોજી!” સાર પછી ઉઠવા માટે છેલ્લી ફોરેશ કરી આસમાન ભણી હાથે લંબાવી તે બોલ્યો : “અલાહ! તું મારો સાહેબ છે કે હું મારા દુશ્મનોને માફ કરું છું, લેકીન તું અમાલત! બેવકા નીમકહરામ! હું તુંને શ્રાપ દઉં છું કે—અકમેઠથી વધુ બોલાયું નહીં. તેની ઝખાં લથડી અને તે સેતરજી પર ચતોપાટ થઈ પડ્યો તે કદી ઉઠવા પામ્યોજ નહીં.

ચારડામાં હાજર રહેલાં આ સરવ જણાં આ દેખાવ કમકમી જોતાં, પણ અકમેઠ ની બાયડીએ જયારે પોતાના પરણેતરને મરણ પામેલો દીઠો સારે અમાલત તરફ ફરી બોલી: “અય દોજખી લ્યાનતી કુતા! તારાં કામનું આ પરીણામ જો! જો તું હતે નહીં તો રશયનો સામે કમર તંગ કરવા કદી પણ મારા ભરથારનું મન થાતે નહીં. જો તું હતે નહીં, તો અસારે અમે સુખી સંતોષી રહેતે. લેકીન તારે લીધે આ સઘળી આફત અમોને સહન કરવી પડી છે. નીકલ અહીંથી! બેવકા! તારા અચાવનાર અને ખેરખાહનું શીર લઈ આવતાં તુંને આચકી નહીં લાગી? તારા હાથ કપાઈ નહીં ગયા?”

પણ એ ખાનના હુકમથી મેં કીધું” અમાલતે ઉતર વાળવા હીમત કીધી.

“મરી ગયલાની નીંદા ના કર! તારી જીભ રીને બાળી મેલ. કંગાલ! બેવકા! નીમક હરામ! આ શીર લઈ કાળું કર અહીંથ! અમાલતને તો વીજળી માફક ઝટકો પડ્યો.

સરવ જણાં તેનીપર ગુસ્સે થયલાં દીસ્યાં. ફક્ત સુલતાના રડતી આંખયોએ તેને નીહાળતી હતી. અમાલત તેની નજદીક ગયો અને બોલ્યો “સુલતાના! તું જાણે છે તો ખરી કે તારે માટે મેં થું થું કીધું છે? કીસ્મતમાં જે બનવાનું હતું તે બની ચુક્યું. લેકીન મને જણાવ કે થું તું પણ મને ધીક્કારે છે?”

પણ સેતારા માફક ઉભેલી સુલતાનાએ પોતાના પેદરની લાસ અને વરકોવસ્કીના શીર તરફ વારાફરતી આંગળી દેખાડી કહ્યું : “સલામ, અમાલત! હું તારી દયા ખાઉં છું. લેકીન હવે હું કદી પણ તારી થઈથ નહીં.” એટલું બોલી બેઠુથ થઈ તે પોતાના પેદર આગળ પડી.

“ત્યારે અકમેઠની ઇચ્છા બળલાવવા નો આ બદલો!” અમાલત બાગેબુલંદ બોલ્યો, “અકમેઠખાનના કુટુંબમાં આ પ્રમાણે કસમ પાળવામાં આવે છે. આહ! હવેજ મારી ચશમ ખુલ્લી થઈ છે. ખતીની જોત જેવી એક ચારતના ભરોસાપર મારાં સુખનો પાયો રચવામાં મેં બેવકુફી સીવાય બીજું કશું કીધું નથી. એક બુદ્ધી ચારતના સુખન માનવામાં મેં મારું નખોદ વાલ્યું છે. અકમેઠ! અકમેઠ! મેં થું તારું બગાડ્યું કે તે તારા કીના માટે મને હથથાર બનાવ્યો? ચાલો! ખસી જાવો! હું જાઉં છું!” એટલું બોલી પોતાના ખજરની મુઠપર હાથ મેલી તે ચારડો છોડી જવા લાગ્યો. કોઈએ તેની વચે આવવાની હીમત કીધી નહીં. સરવ જણાં બાળુ થઈ ગયાં. કોઈ એક સુખન વડીક બોલ્યું નહીં.

તે યોગાનમાં ગયો, જ્યાં તેના નોકરો ઉભા હતા. એક પણ સખદ બોલયા વગર તે ઘોડાપર કુદી બેઠો, અને ધીમે કદમે ખુરજુકની ગલીઆમાંથી તે પસાર થયો.

જે ટેકરીપરથી તેણે પહેલવેહેલું અકમેઠનું મકાન દીઠું હતું, તેજ ટેકરીપરથી તે જ મકાન તેણે છેલ્લી વાર જોયું.

આ સઘળા બનાવોએ તેની ઉપર એટલી બધી અસર કીધી કે તે એક શબ્દ બોલી શકે નહીં; સુલતાનાનું નામ વટીક તેની ઝંખા માંથી બાહર નીકળી શક્યું નહીં; જ્યોત્સે તેને હેરાન કીધો હતો તેઓને શ્રાપ વટીક તે દઈ શક્યો નહીં. સીસાંનો એક મસ મોટો પરવત જાણે તેનાં આંગ પર ધસી પડ્યો હતો.

આખરે તેણે રડવા કોશિશ કીધી, તેમાં પણ તે ફાવ્યો નહીં. તેના આંસુઓ તેની છાતીપરનો મોટો ભાર ધસડી લઈ જઈ શક્યાં નહીં.

“એક આંસુ ! એક ટીપું ! એક આંસુ !” તે બડબડ્યો.

પણ અલાહે તેટલી પણ તેની અરજ નામંજુર કીધી. સેતાનની પેઠે અમાલત આદમોને ધીકારવા લાગ્યો અને આદમો તેને ધીકારવા લાગ્યાં.

પ્રકરણ છેલું.

અમાલત બેની શમશેર.

દહાડાઓ, મહીનાઓ અને વરસો પસાર થયાં. વરકોવસ્કીનો ખુની ક્યાં હતો ? તેનું શું થયું ?

કોઈપણ જાણી શક્યું નહીં.

એવું કહેવાય છે કે છેછીનોમાં તે જઈ વસ્યો હતો, જ્યાં નેફતાલીએ તેને આશરો આપ્યો હતો. એવું કહેવાય છે કે અકમેઠના શ્રાપની અસર કદી પણ નીકળી ગઈ નહીં : તેની ખુબસુરતી, તનદરોસ્તી અને હીમત સરવ જતાં રહ્યાં.

પણ તે કોણ સાબેત કરે ? આખરે અમાલત વીસરાતો ચાલ્યો, પણ તેની બેવફાઈની યાદ હજી તુલીક જીવતી અને તાજ છે. રશયનો તેમજ તારતારો તેની પર કીટકાર નાખે છે.

ઈસ્વી સન ૧૮૨૮ માં રશયનોએ દરી આ તેમજ જમીનને મારગે આનાપાના કીલ્લા પર મારો ચલાવ્યો. દીવસે દીવસે આ લડાઈએ ખુનખારતું રૂપ લીધું. પહાડી લુટા રૂઓની મદદથી ટરકી લશકર હીમતથી રશયનો સામે લડી તેમને માહુ માહુ બોલાવતું હતું.

પણ એક દીવસે યુધ શરૂપર ચઢ્યું. સુખ્ય કરી તારતારોની એક નાની ટોળકીએ

તો અનુનપર આવી જઈ હદજ કીધી. રશયનો પણ અજબ થતા ચાલ્યા.

આ ટોળકીમાં એક ઘોડેસવાર હતો જે હેરતજ કરતો હતો. ઘડીકમાં તે અહા, તો ઘડીકમાં ત્યાં જઈ તે પોતાના સાથીએને હીમત આપતો. રશયન ગાળીઓ યા ગાળીઓની તે લેશભાર પણ દરકાર કરતો જણાતો નહીં હતો. આ જોઈ રસયનો તેની પર ખુબ ખીસા.

“જો પેલા ઘોડેસવારને ઉરાડી મેલે તો પચીસ રૂબલ તારા.” એક રશયન અમલદારે તોપચીને કહ્યું. તોપચીએ નજર કીધી.

“આ સુધાં ત્રીજી વખત મેં નેમ ટાંકી, પણ એ સેતાન પોતે હોવો જોઈએ.” તોપચીએ ઉતર વાળ્યો “એનો ઘોડો પણ એનીજ ખસલતનો દેખાય છે. પણ કેપટન ! આ ચોથી વખત તો જરૂર એને હવામાં ઉરાડી મેલીશ.”

એટલું બોલી ઘણા ધ્યાનથી તેણે નેમ ટાંકી તોપ ફેંડી, ધુમાડો નીકળી ગયો અને પેલા ઘોડો પોતાના સવારને મુરડાં સમાન લઈ નાસતો જતો જણાયો. મારયા ગયલા સવારના પગ પાવડમાં બેરવાઈ રહેલા હતા.

“શાખાશ !” એટલું બોલી કેપટને માનથી પોતાની ટોપી ઉંચકી, કર્સની નીશાન કીધી અને પેલા નાસી જતા ઘોડાને પકડવા તે દોડ્યો. ચાર તોપચીઓની મદદથી આખરે ઘોડાને તેના જખમી સવાર સાથે પકડવામાં આવ્યો. કેપટન પોતે તખીબને બોલાવી લાવ્યો. તખીબે જખમ તપાસી જણાવ્યું કે ધાયલ થનાર લાંબો વખત જીવે તેમ નથી.

કેપટન આથી આ હીમતવાન ધાયલ થનારને પોતાના તંબુમાં લઈ ગયો અને એક દુભાસયાની મદદથી તેનું નામ અટક જણાવવા કોશિશ કીધી.

મધયરાત્રીએ એક વાગતે ધાયલ પોણાએ હાલચાલ કીધી, તેનો શ્વાસ હવે ભારી હતો.

“લોહી ! હમેસ લોહી !” તે બડબડ્યો. કેપટન ફાનસ પોતાના હાથમાં લઈ તેની આગળ જઈ ઉભો “શું કું લોહી માટેજ સરજેલો છું. પણ-પણ-તમે-કોણ છો ?” ધાયલ થનારે અજબખીથી આંખથી ઉઘાડી પુછ્યું. “કબરમાંથી—”

“મારું નામ વરકોવસ્કી છે.” કેપ્ટને ઉતર વાળ્યો.

મરણ પામતા યખસે એક ચીચયારી પાડી અને બેશુધ થઈ જન કીરતારને ક બજ કીધો.

“આ કોઈ ઘણો પાપી હોવો જોઈ એ.” કેપ્ટને ઉદાશીથી દુભાસવાને જણાવ્યું.

“કદાચ કોઈ મોટો બેવફા બાળવા ખોર હોવો જોઈએ, પણ કદાચ એની શમશેર પરથી એ ઓળખાશે. ઘણી વખત એઆ પોતાના હથયારો પર પોતાનાં નામો તથા અટકો લખાવે છે.” એટલું બોલી તેણે ખંજર ખેંચી

કાઢ્યું. સંજીન પોલાદપર સોનેરી હરફે આ પ્રમાણે લેખ વાંચવામાં આવ્યો :

“અપમાન લેવામાં ધીમો થા, લેકીન કીનો લેવામાં ઝડપ વાપર”.

“અહીંના છુટારૂઓનો આ મુદ્રાલેખ છે.” કેપ્ટને કહ્યું. “જરીબ બીચારો મારો ભાઈ કરનલ વરકોવસ્કી પણ આ કંબાજોમાં ના એકને હાથે બોગ થઈ પડ્યો હતો.” એ ટલું બોલી તેણે આંસુ ચુછી નાખ્યું.

“હવે શમશેર તપાસો”. તેણે દુભાસ્યા ને જણાવ્યું.

દુભાસ્યાએ મયાનમાંથી શમશેર બાહર ખેંચી કાઢી અને તેની એક બાજુ પર કો તરેલો નીચલો લેખ વાંચ્યો:-

“અમાલત બે માર્ટે હું સરજેબી છું.”

સમાપ્ત.

ન સી બ

યા ને

ઘેલો ગાંડો પણ મતલબે ડાહયો.

ઘણી સદીઓની વાત પર ખલી ના મનો એક અતી મુશ્કેલ પ્રખ્યાત ગદાદ શેહરમાં રહેતો હતો. તે વેળાએ બ ગદાદ પોતાની પુર જહોજલાલીમાં સારી દુ નયામાં વીખયાત થયલું હતું. શેહર પોતે પછસે પુર હતું, પણ તેમાં રહેનારો આ મા છી નામે ખલીફા ખીસે તદ્દન તંગ હતો, અને જમ તેમ રોજ કુરી કાઢી પોતાના દી વસ કાઢતો હતો. એકથી જુઠી કીશીઆરીની તકલીદી તોરમાં મરી રહેલાંઓના બદગુ જોથી આ મુશ્કેલ માછી નીરાલો હતો. આ પ મેહેનતથી જ પેટ પુરતું મળતું તે પર તે સંતોષી હતો. બીજાઓની ચડતી દેખી તે અદેખા થતો નહીં હતો, પણ સહવાર સાંજ ખુઝતું નામ જખાંપર લઈ નદીના પા છીમાં જળ નાખતો અને તે દીવસનું પો તાતું નશીબ અજમાવતો હતો.

એક દીવસે તે કાંઠે જઈ લાગ્યો અને જોઈ ચઢાવી નદીમાં કમરપુર પાણીમાં ઉ તરી જળ પાંથરી ફેંકી. એ પ્રમાણે તે જો બે વખત કીધું, લેકીન નસીબ નો કથો લીલો કે તેની સરવ મેહનત ફાંકટ ગઈ તો પણ હીમ્મત નહીં હારી તેણે બીજા આઠ વેળાએ કોશીશ જારી રાખી. પણ તેનું પરીણામ પણ નીવડજતામાંજ આવ્યું. “યા અલલાહ? મેં તારો શો વાંક કીધો કે તું આજે મારીપર આટલો બધો ખફા થયો છે?” તે પોકારી ઉઠ્યો. “અરે કીસ્મત! કીસ્મત!” એટલું બોલી તે કીનારાપર આવી બે હાથોમાં માથું મે લી થાક ખાતા બેઠો.

“ધીરજ મોડું ધન છે!” એટલું બોલી તે પાછો આખરે ઉઠ્યો અને અલલા હનું નામ જખાંપર રાખી તેણે અગયારમી વખત જળ ફેંકી અને આશા નીરાશા વચે આથરે કલાકેક થોપ્યો, સાર પછી તે તેણે ખેંચી જઈ તો તે ભારી જણાઈ. ઘણી આતુરતાથી ધીમે ધીમે ખેંચી તે કીનારે લઈ આવ્યો; લેકીન માથલ્યાહ!

નાના મોટાં માછલાંઓને બદલે પણ લંગ ડો અને આંખે કાણો એક વાંદર જળમાં સપડાયલો તેની નજરે પડ્યો.

“અલલાહ ખેર કરે! આજે મારો સેતારો ખરગસ્તે છે!” પછી વાંદર તરફ જોઈ તે ફફડાટમાં પોકારી ઉઠ્યો; “યા આવર: અરે આ ખરગસ્તે સયતાન! તારૂં મેં થું બગાડ્યું કે તું મારી મથકેરી કર વા એમાં ભરાયો? લેકીન પનાહ! ખુદાકી પનાહ!” એટલું બોલી તેણે દોરીથી વાંદરને કાંઠે ઉગેલાં એક ઝાડ સાથે ખાંધ્યો, અને ઝાડ ની ડાંખળી તોડી વાંદરાને ફટકાવવા હાથ માં હાંચે ધરી. આ તેનો ધરાદો જોઈ તે બા રે હકતાલાએ તે જનવરમાં બોલવાની વાચા મેલી અને વાંદર બોલ્યો; “અય ખલી ફા! તારો હાથ ખાંચ. મને અહીંજ ઝાડ સા થે ખાંધી પાછી જળ નાખી તારૂં નસીબ અજમાવ. અલલાહ સરવના નીગેહખાન છે તો થું તુંનેજ લુલી જવાનો છે? અલલાહ હું નામ હર પણે જખાંપર રાખ અને મે હેનત કર? અલલાહ કોઈને લુખો રાખતો નથી.

ખલીફાએ જ્યારે આ મુજબ સાંભળ થું ત્યારે તે પાછો નદીનાં છાલકાં પાણીમાં ઉતર્યો અને આગળની પેઠે જળ ફેંકી, દ શેક મીનીટ એ મુજબ રહેવા દઈ ખેંચી જોઈ તો આગળ કરતાં પણ તેને ભારી લા ગી. પુર આશાથી ખેંચતો તે કીનારે લઈ આવ્યો તો તેનો શો ચીરડાટ? છુટા છુટા દાંતવાળો કાળી ભમર આખ્યો અને તેવા જ રંગના હાથોવાળો એક વાંદર તેમાં પે ઢલો જણાયો, ખલીફાને જોઈ તે આંખ્યો અચમચાવી તેની જાણે થેકડી કરતો હસવા લાગ્યો, અને કમર આસપાસ વીંટાળેલું ક પડું ઉછાળવા લાગ્યો, “અરે આ થ યતાનના ખાલા! તુંને કોઈ બીજો મ લ્યો નહીં કે મને હેરાન કરવા અ હીં ભરાઈ બેઠો? યા અલલાહ! નદીનો આ ભાગ માછલાંઓને બદલે થું વા

દરાંઆથી તેં લસાવયો છે ? ” આટલું બોલું ગયલા છે. ” પછી ત્રીજા વાંદર તરફ ફરી બી તે પેહેલા લંગડા તથા કાણાં વાંદરા આગળ ગયો અને તેની સાચું ઉભો રહી બોલયો : “ અરે આ લંગડા કાણા શયતા ન ! તારૂં મહોં જોઈ જળ નાખવાના આ સગન જોયા કે ? શું આ કારણસર તેં મને જળ પાછી નાખવા સલાહ આપી હતી ? હું તો હવે તદ્દન થાકી ગયો છું, અને ખી સામાં દીરમ નથી અને દીનાર પણ નથી, અરે આ શયતાન ! ” આટલું બોલી તેણે પેલી ડાંખળી લંગડા વાંદર પર મારવા ઉ પાડી અને હજી તો ફટકો પડે તેની અગાઉ વાંદર કાલાવાલા કરવા લાગ્યો અને ઘ્યા માટે આજીજ કરી બોલયો : “ અલ્લાહના નામથી હું અરજ કરું છું કે આ મારા ખી જળ જતીલાને તારી શી મુરાદ છે તે જણાવ અને તને તેમાં મદદ કરશે. ” આ સાંભળી ડાંખળી જમીન પર ફેંકી માછી પેલા ખીજા વાંદર આગળ ગયો અને સામે જઈ ઉભો. વાંદરે એક આંખ બંધ કરી જે ચાર પળ તેની તરફ જોયું અને કહ્યું : “ આ ખલીફા ! હું તુને જે સલાહ આપું છું તેપર ખુબ ધ્યાન દોડાવ, મારા કહ્યા પ્રમાણે જો તું ચાલશે તો તું પછસે પુરશે. ”

“ તું બોલતો ખરો. ”

“ કીનારાપરના ઝાડ સાથે મને બાંધ અને નદીમાં જઈ જળ નાખી તારૂં નશીબ અજમાવ, ચાર પછી તું મારી આગળ આ બી મને પુછ કે જે કરવાનું હશે તે હું તું ને કહીશ. ”

ખીજા વાંદરના બોલવાપર ધત્તપાર રા ખી ખલીફાએ તેરમી વેળાએ જળ ફેંકી અને સેજવાર ડોળી ખેંચી તો આગળ કરતાં પણ વધારે ભારદાર તેને જણાઈ, પ સીનાથી પુર અતી મેહનતથી તે ખેંચી કી નારે લાવયો અને જોયું તો શુબહાન અલ્લાહ ! લાલ રંગનો ત્રીજો વાંદર જળમાં ભ રાયલો જણાયો. તેની કમર આસપાસ આ સમાની રંગનું લુગડું વીંટાળેલું હતું. “ અલ્લાહ ! તારી મદદ ! તારી ખલીફારી કાંઈ આરજ કીસમની છે ! આજે માછલાંને ઠંકાણે વાંદળાંઓની રેલછેલ જણે ચાલે છે. ” આટલું બોલી પેહેલા વાંદર તરફ મુકી ખતાવી બોલયો “ અરે આ લ્યાનતી લંગડા ! તારૂં મોંહ અમાના આ પ્રતાપ જોયા કે ? નદીમાં એક પણ માછલું નથી, પણ તારી જતવાખાઓ ઉભા

“ ખચીતજ નહીં ! ”

“ તમામ ઇસ્લામીઓના નામવર જે હાંપનાના ઝવેરી યાહુદી અબુસાદતને હું વાંદર છું. ”

“ તુંને શું કામસર રાખયો છે ? ”

“ સહવારના મળતાં વાર હું અને આ શીય દઈ છું અને તેની ખરકતથી પાંચ સો નાના દીનાર તેકમાય છે સાંજના હું પાછા આશીય દઈ છું કે ખીજા પાંચ સોનાના સીકકા એના ખીસામાં સેરવાય છે. ”

અરે આ લ્યાનતી લંગડા અને કમખખ ત કાણા ! તરાથી આ ઉલટીજ કીસમનો છે ! કંગાળ ! તારૂં મોંહ જોવાની આ સધળી આપદા મને ભોગવવી પડે છે, કાણું કર અ હીંથી ! ” આટલું બોલી ગુસ્સાથી તેણે ડાં ખલીથી પેહેલા વાંદરને સરાસર ફટકાવવા શુર કીધું.

“ અરે આ ખલીફા એને મારવાથી તુંને હાંસલ શી થવાની છે ? ” ખીજા વાંદરે પુછ્યું “ તારો દસ્ત ખેંચ અને મારી આગલ આવ કે હું તેને તારૂં કીસ્મત ખુ લવાનો રસ્તો દેખાડું. ”

માછીએ હાથ ખાંચયો. જરા વીચારમાં પડ્યો અને છેલ્લાં વાંદર આગલ જઈ પુછ્યું “ શું કહે છે ? ”

“ અમે ત્રણેને અહીં રહેવા દઈ તારી જળ સમી કરી, અલ્લાહનું નામ મહોં પર લઈ એક વધુ વખત જળ નાખ અને જે પણ મળે તે લઈ મારી આગલ આવ, પછી હું તારાં ભ લાં માટે સલાહ આપીશ. ”

“ વારૂં, એમ તો એમ ! ” જળ સુધા રી તેણે નદીના પાણીમાં હોમાવી અને થોડી વાર ડોળી ખેંચી, પછી વાંદરાઓ તરફ મોંહ કરી મોટેથી બોલયો “ બચાઓ, આ છે લી વખત તમારી સલાહ પ્રમાણે ચાલું છું. જો આ વેળાએ પણ તમે કંગાળોની જાત વાળો નીકળશે તો તમે ખધાઓની કમરના ટુકડે ટુકડા થઈ જશે. ”

“ તારી આ સરત અમારે કબુલ છે. ” ખીજા વાંદરે ઉતર વાળયો.

ખલીફા આથી જળ જેવો કીનારે લઈ આવ્યો તો તેને જળમાં ‘બંની’ યાને ‘કુરખ સમક’ નામની પોહોલા મહોની તથા બે સોનાના સીકા જેવા રંગની માછલી માલમ પડી. ખલીફા આ જોઈ થણો ખુશી થયો; સખખ પોતાની આખી આમરમાં એના જેવું માછલું તેણે જોયું નહીં હતું. ખુશહાલીથી ટીકતો તથા અજબ થઈ નીહાળતો તે ઉભો.

“અરે ઓ ખલીફા એને મારી આગ લ લઈ આવ, કે હું તુને સલાહ આપું” અબુ સાદતના વાંદરે જણાવ્યું. આથી અબુ તેની આગળ માછલી ઉપાડી ગયો.

“ઓ ખલીફા! આ માછલી તથા આ તારા વાંદરું તું શું કરવા માગે છે?”

“વાંદરોના ઓ શાહ! સાંભળ! આ લંગડા કાણા બંદરનો આંકો લાવી મુકી હું તુંને મારા વાંદર દાખલ રાખવા માગું છું,” માછીએ ઉતર વાળ્યો, “હું તુંને દરરોજ ખવાડીશ પીવાડીશ.”

“આરે તુંને હું પસંદજ છું તો હું તેના આભારમાં જે સલાહ આપું છું તે ધ્યાનથી સાંભળ. આ બીજાઓની પેઠે મને પણ અહીંયા ડગલહ નદીને કાંઠેખાંધી રહેવા દઈ એક ટોપલીમાં લીલું ઘાસ યા લીલ પાંથરી આ માછલી મેલ, અને તેનીપર ‘રય હાન’ના સુગંધી છોડ પાંથરી બગદાદ તરફ રાહ ધર. રસ્તામાં જો કોઈ તુંને મળે અને તારી સાથે વાતચીત કરવા માગે તો એક હરફ વટીક તું બોલતો ના; લેકીન ગુપચુપ થરાશી બજારમાં ચાલ્યો જશે. ત્યાં પોહાં ચતાં જમણા હાથપરની સાતમી દુકાન આગળ થાપજે, જે મારા ‘મુઅલ્લીમ’ યાને ધણી યાહુદી અબુ સાદતની છે. અબુ સાદત સઘળા થરાફોનો શાહ છે, જે તુંને પીઠ પાછળના તકીઆપર અઢેત્રાઈ એક સેતરજીપર ખેઠેલો જણાશે. તેની સામે એ કહાથપર સોનાની થેલી અને બીજા હાથપર રૂપાં નાણાંથી છલછલ થયજો કોથલો મેલેલો માલમ પડશે, જ્યારે તેની આસપાસ હજુરયા ઓતથા હુખસી ગુલામો તથા છોટા નોકરો ઉભેલા દેખાશે ત્યાં જઈ આ માછલીની ટોપલી અબુ સાદત હજુર મેલી તું ઉભો રહેજે. જ્યારે સરાફોનો આ શાહ તારી તરફ નજર ફેંકે સારે તું આ પ્રમાણે બોલજે:— ‘ઓ અબુ સાદત; આજે તારૂં નામ જ્યાં પર રાખી મેં ડગલહમાં જળ નાખી તો તારાં

નામની ખરકતથી તથા અલલાહની મહેરબાનીથી આ બંની મારે હાથ આવી. તે તુંને સવાલ કરશે કે તેં એ કોઈને દેખાડી છે તો ઉતર વાળજે કે ‘નહી; કોઈ પણ આદમ જાદને નહી.’ આ સાંભળી તે એ માછલી લેશે અને તુંને તેના બદલામાં એક દીનાર આપશે પણ તું એને એ રૂપાનો સીકકો પાછો આપજે જેથી તે તુંને બે આપશે; લેકીન તે પણ તું પાછા વાળજે અને મારી સલાહ માને તો તે જે પણ સીકકા આપે તે લેવા તું સાફ ના પાડજે, નહીતર પછવાડેથી તુંને પસ્તાવો થશે, સોનાના સીકકાથી પણ તું લલચાતો ના. આ જોઈ તે ગુસ્સે થશે અને પુછશે કે ત્યારે તુંને શું જોઈએ છે? તો તું ઉતર વાળજે કે ‘અલલાહની ખરકતથી જે વાક્યો તારી જખાંનથી નીકળેલાં છે હું સાંભળું તો આ માછલી મારી થાય.’ તે તુંને સવાલ કરશે કે તે કયા? તો તું ઉતર વાળજે કે આ દુકાનના ખારણા આગળ આવી ઉભો રહી સઘળાઓને ખાપોકાર પુકાર કે ‘આ ખાઝારમાં તમે સઘળાંઓ મારા સાક્ષીઓ છો કે આ ખલીફા માછીના વાંદર સાથે મારો વાંદર અદલાબદલી આજથી કરું છું; અને તેની ખરકતથી જે નશીબ હોય તેને હું આધીન થવા કબુલ થાઉં છું.’ તું અબુને જણાવજે કે રકત એ સરતે આ માછલી લેયું છું. જો તે કબુલ થશે તો આ કાણો લંગડો વાંદર એનો થશે અને હું ન સીખવંત તારો બનીશ, જેની ખરકતથી દરરોજ તું સારી જેવી રકમ કમાશે. બીજા હાથપર આ કાણાની ખરકતથી યાહુદી રફતે રફતે તંગદશત હાથતમાં આવતો જશે. દુનયાનો સરેસતોજ છે કે એક ચહડે તો બીજો પડે કે જેથી આખરે તો સમતોલપણું જળવાઈ રહે. હવે આ મારી સલાહનો શખ દે શખદ તું ખુબ મગજમાં ગોખજે અને અબુના પછસાની લાલચમાં મુદલ સપડાતો ના, ચાલ, હવે મેં સલાહ આપી તે પ્રમાણે અમલ કર.”

“વાંદરાઓના ઓ શાહ! તારી સલાહ પર હું અમલ કરવા જાઉં છું, લેકીન આ ખરગસ્તે સેતારોના કાણા બંદરું શું કરવું તેની મને સહમજ પડતી નથી. મને ધાસ્તી એટલીજ છે કે એનો સેતારો રખેને વચે આવે” ખલીફાએ વીચાર જણાવ્યો.

“અલાહ એનું ભણું કરશે. એને પાણીમાં ડુબવા દે અને અમોને પણ જવા દે.”

“હીક” એટલું બોલી ખલીફાએ બંધ છોડ્યા અને ત્રણે વાંદરો ડબલહાથમાં અલોપ થયા તયાર પછી માછીએ પેલી મછી ટોપ લીમાં મેલી અને વાંદરની સલાહ પર અમલ કરવા શેહેર ખાગદાદ તરફ જવા ચાલું મેલ્યું. રસ્તામાં તેને ઘણા જણા આગળથી ને મળ્યાં અને સવાલ કરવા લાગ્યા કે તમ્મો ખલીફા શું લઈ આવ્યો,” પણ કોઈ “કશો જવાબ તેણે દીધો નહીં અને આ ખરે તે થરાફી ખાઝારમાં પેઠો અને જમણા હાથ પર આવેલી સાતમી દુકાન આગલ જઈ ઉભો તો અબુ સાદત પધસાની થેલીએની વચે ખેઠેલો તેની નજરે પડ્યો. “જાણે ખોરાસાનના શાહેનો શાહ!” ખલીફા બડબડ્યો, અને અબુ આગળ ટોપલી મેલી અદબવાલી ઉભો. અબુ સાદત સીકા ગણવામાં ગુંથાયેલો હતો. ગણત્રી પુરી કીધા પછી તેણે આંખો ઉઘે કીધી અને માછીને આગળી કહ્યું. “આ ખલીફા! ભલે! તુંને શું જોઈએ છે અને તારી શી કર્યાદ છે? જો તારી કોઈએ મશકેરી કીધી હશે અથવા તારીપર થુક્યું હશે તો હું કોટવાલ આગળ જઈ ધનસાફ કરાવીશ.”

“યાહુદીઓના આ શાહ! મેહેરખાની! પણ એવું કાંઈ બન્યું નથી. આજે સહવારે તારું નામ જખાંપર રાખી મેં નદીમાં જળ નાખી તો તારાં નામની ખરકતથી આ મચ્છી સપડાઈ” એટલું બોલ તેણે રચહાન ઉંચી નાખી મચ્છી અબુ સાદતને દેખાડી. યાહુદી આ મચ્છી જોઈ ઘણો અજબ થયો અને બોલ્યો : “અય ખલીફા! રાતના મેં એક ખવાબ જોયો, જેમાં એક પરી આવી મને કહેવા લાગી ‘આ અબુ સાદત! સાંભળ! આજે તારે માટે મેં એક ઉમદા બક્ષેશ મોકલી છે.’ અય ખલીફા! હું ધારું છું કે એ એજ હશે. લેકીન હું પુછું કે તે કોઈને આ મચ્છી દેખાડી છે કે?”

“અલ્લાહ ખરે કરે! નહીં! અબુ ખકરના નામથી જણાવું છું કે તારા સીવાય કોઈ પણ આદમની નજરે એ પડી નથી.”

“તયારે તો અય લડકા!” પોતાના છોકરવન નોકર તરફ ફરી અબુ બોલ્યો “આ મચ્છી તારી શેઠાણી આગળ લઈ જા અને કહે કે થોડી રાંધે અને થોડી તળે.”

“શેઠના હુકમને તાબે.” એટલું બોલી મચ્છી હાથમાં લઈ ઘર તરફ તે જવા લાગ્યો. યાહુદીએ થેલીમાં હાથ નાખ્યો અને તેમાંથી એક દીનાર કાઢી ખલીફાને આપતાં કહ્યું : “આ લે અને તારા કુટુંબપર ખરચ.”

ખલીફાએ પોતાની હથેલીમાં ચારે દીનાર જોયો ત્યારે “અલ્લાહ અકબર!” પોકારી ઘણા હરખયાં આ સોનાના સીકાને ની હાળવા લાગ્યો, જાણે કે આખી ઉમરમાં સોતું તેણે જોયું નહીં હોય, પણ થોડાંક ડગલાં ચાલી તે પાછો આવ્યો. સમય, તેને વાંદરની સલાહ યાદ આવી ગઈ.

“તારું આ સોતું પાછું લે અને મચ્છી પાછી આપ. શું તું મારી મશકેરી કરે છે?” માછીએ કહ્યું.

યાહુદી સમજ્યો કે ખલીફા મશકેરી કરતો હતો અને તેમ સમજી તેણે ખીજા બે દીનાર આપ્યા; લેકીન ખલીફાએ તે તરફ તુચ્છકાર દેખાડ્યો “ચલ! આ પાંચ લઈ તારે રસ્તે જા.”

ખલીફા તે લઈ ખુશી થતો ચાલ્યો. થોડેક છેટે ગયા પછી સોનાના આ સીકા ખખડાવી તેના અવાજમાં મજાહ લેવા તથા પોતાને ખાગદાદના ખલીફા જેવો નસીબવંત સમજવા લાગ્યો. ખાજરને છેક છેડે જઈ લાગતાં વાંદરાના શખદો તેને સાંભળી આવ્યા : જેથી પાછો યાહુદી આગળ દોડતો ગયો; અને તેની આગળ જઈ સોનાના સીકા ફેંક્યા.

“આ ખલીફા! શું છે? આ સોનાના સીકા વટાવી રૂપાના લેવા આવ્યો છે કે?”

“મને દીરમ નથી જોઈતા અને દીનાર પણ નથી જોઈતા. તારી પાસેજ એ રહેવા દે. મને તો મારી મચ્છી પાછી જોઈએ છે.”

આ સાંભળી યાહુદી ઘણો ગુસ્સે થયો અને મોટેથી પોકારી ઉઠ્યો : “અરે એ બેવકુફ! એક દેરમની પણ કીમતની નહીં એવી તું માછલી લઈ આવ્યો અને આખા શેહેરમાં તાજી માછલી નહીં મળવથી મેં તું ને પાંચ દીનાર આપ્યા, તોપણ તું સંતોષ પકડતો નથી? શું તું પાગલ તો નથી બન્યો? કાંઈ ભુત તારા દીલમાં ભરાયો તો નથી? વારું, બોલની, શી કીમતે તું એ વેચવા માગે છે?”

“ ધલહ અલલાહ ! મને એ માટે સો હું રૂપું જોઈતું નથી. ફક્ત તારી આ દુકાનના પારણા બાહર ઉભો રહી મોટેથી પોકારી હું કહું તે બે વાક્યો બોલે તો મચ્છી તારી થયલી સમજાશે.”

યાહુદી સમજ્યો કે ખલીફા તેની પાસે પવીત્ર કોરાનના વાક્યો બોલાવી વટલાવવા માગતો હતો અને તેમ વીચારી અતી ગુસ્સે થઈ પોતાના નોકરો તથા ગુલામોને હુકમ કીધો કે ખલીફાને ખુબ કુંદીપાક જ મારો. જ્યાં સુધી ખલીફાએ ભોંય માપી ત્યાં સુધી અબુ સાદતના નોકરોએ તેને માર્યો. “હવે એની ભાંગ ઉતરી હશે; માટે થાપો અને ઉઠવા દેવો.” યાહુદીએ નોકરોને ફરમાવ્યું. ખલીફા તરતજ છલાંગ મારી ઉઠ્યો.

“ચાલ ! હવે મને કહે કે શી કીમત તુંને જોઈએ છે ?” યાહુદીએ પુછ્યું. “તારી બેવકુફીથી તેં માર ખાધેલો જોઈ મને દયા આવે છે.”

“અરે યાહુદીએના આ શાહ ! તું મારે માટે દલગીર ના થા. કેટલીક એશકી બંડકીઓની પેઠે દશ ગધેાંભાર સોટીઓ હું સેહેલાઈથી ખાઈ થકું છું, તો હમણાં નો માર તો કુચ્છ પીસાદમાં નથી.”

આ સાંભળી યાહુદી તથા આસપાસના સરવે પેટ પકડી ધ્રુમ હસવા લાગ્યાં.

“અલલાહ તારો નીગેહવાન હોજે ! ખલીફા ! હું તુંને કયુલાત આપું છું કે તું જે વાજખી માગશે તે હું આપીશ.”

“જે બે વાક્યો હું તુંને બોલવા કહું તે તું ભરલોકમાં પોકારે તો મચ્છી તારી થઈ.”

“મને એમ લાગે છે કે તું મને વટલાવવા માંગે છે.”

“અલલાહ અકબર ! તું યાહુદીમાંથી નીકળી મુસલમાન થાય તો તારા જેવા સેંકડોથી કાંઈ અમારી કોમને ફાયદો થવાનો નથી, તેજ પ્રમાણે તું યાહુદી દાખલજ રહે તો તેથી તારી કોમ કાંઈ હાંચે દરજજે પુગવાની નથી. યકીન માટે સ્વચ્છ અંતકરણ ખુદાએ મેળવેલું હોયું જોઈએ.”

“સારે તું શું માગે છે ?”

“આ પારણા આગળ આવી ઉભો રહી ખાપોકાર પાસે વ આમને જણાવ કે—ખજારના આ સરવ આદમો ! તમે, સા

ક્ષી રહો કે ખલીફાના વાંદર સાથે મેં મારી રાજખુશીથી મારો વાંદર અલ્લાખદલી કીધો છે ; અને તેની ખરકતથી જે નસીબ હોય તેને હું આધીન થઈ છું. ખસ એ ટલુંજ હું મચ્છીના બદલામાં માગું છું.”

“એમજ હતું તો પેહેલેથીજ કાં નહી જણાવ્યું. ફેકટમાં તેં માર ખાધો.” યાહુદીએ દયા ખાધી.

“મેં તમોને જણાવ્યું તો છે કે દશ ગધેડીઓપર લઢાય તેટલી સોટીઓ હું ખાઈ થકું છું તો આટલાના શા ભાર ? પણ મને ઉતાવળ છે. ચાલો, ઝટપટ પોકારો.”

યાહુદીએ માછીના કહવા મુજબ કીધું, અને પછી તેની તરફ ફરી પુછ્યું “કાંઈ બીજું જોઈએ છે ?”

“નહી, ખસ એટલુંજ.”

“સારે તો હવે તારે રસ્તે સંતોષથી સીધાર !”

ખલીફા આ સાંભળી ઉઠ્યો, ટોપલી તથા જળ માથે મેલી અને દજલહ (તાઈ ગ્રીસ) નદીને કાંઠે વાંદરાઓની શોધમાં દોડ્યો.

પ્રકરણ ૨ જી.

આમડી સખત કરવાનો એલાજ.

“વાંદરાઓના આ શાહ ! તારી સલાહ પ્રમાણે હું ચાલ્યો છું અને સોનાના સીકાઓને પણ મેં ઠોકર મારી છે. હવે મને જણાવ કે હું શું કરું ?” એટલું બોલી વાંદરને નદીમાંથી કાઢવાના એરાદાએ વાંદરાઓની શોધમાં દજલહ (તાઈગ્રીસ) નદીને કાંઠે નીકળેલા ખલીફાએ જળ નાખી, જરા વાર થોપી તેણે તે તાણી જોઈ તો તે ધણી વજનદાર લાગી. આ વેળાનો ભાર તેને ધણે લાગ્યો અને તેથી ધીમેથી ખેંચતો કાંઈ લઈ આવ્યો અને જોયું તો તરેહ તરેહ કીસમની માછલીઓથી જળ ઠીસોઠીસ થયલી હતી.

જરા વારમાં રકાખી લઈ એક ચારત આવી અને એક દીનાર આપી એક મછી ખરીદી. સાર પછી બીજાં ખરીદનારાં આવ્યાં, જેમને તેણે વારાફરતી સધળી માછલીઓ વેચી, અને છેલ્લે આવકનો હીસાબ ગણવા બેઠો, તો દસ દીનારનો વકરો થયેલો તેને

જણાયો. દસ દીવસ સુધી તેણે તેમ કર્યા કીધું અને દરરોજ દસ દસ દીનારની પુજા તેની પાસે વધતી ચાલી. છેલ્લાં તેણે જ્યુ કે સો દીનાર તેની પાસે થયા હતા. વેપારી આના આવળવવાળા અને ‘મમર અલ-તુ જર’ નામના લતાપર આપણા આ ખલી ફા એક નાની અંધારી કોટડીમાં રહેતો હતો, તેણે જ્યારે સો દીનાર એકઠા થયલા દીઠા સારે હથીયની ઝુમમાં તેને વીચાર આવ્યો અને બડબડયો: “આ ખલીફા! લોક તો તુંને નીરધન માછી દાખેલ ધારે છે, લેકીન તું તો સો દીનારનો માલેક છે. દરેકને કોઈ વખતે પધસાની જરૂર તો પડે છેજ તેમજ ઇસ્લામીઆના થાહ હારને અલ-રશીદને જરૂર પડે અને કોઈને મહોંથી કઢાય સાંભળે તો ખચીતજ મારી પાસે આ વી મને કહે: ‘મને હમણા પધસાની ગરજ છે; મેં સાંભળયું છે કે તારી પાસે સો દીનાર એકઠા થયા છે: માટે મને એ રકમ ધીર;’ તો હું ઉતર વાળીશ કે “આ જોહાંપનાહ! હું એ કે ગરીબ આદમી છું, જે કોઈએ તેથી ઉલ ટી ખપર આપી હશે તો તે બડો લખાડ હો વો જોધયે;” આ સાંભળી થાહ મને પે:હરે ગીરોને સ્વાધીન કરી તેમને જણાવશે કે ‘આ જુઠાને પાંધી ફટકા મારો કે જોથી દોલત ક્યાં સંતાડી છે તે એ જણાવે.’ પોહ રેગીરો થાહના હુકમને તાળે એટલે મને સ રાસર ફટકાવશે તો ખરા; લેકીન મારી આ મડી સખત કરવા અને તે વેળા મારી પર કાંઈ અસર નહીં થાય તેનો ઠિપાય મારે લે વો જોધએ.” એટલું બોલી ઝુમમાં ને ઝુમ માં તે ઉઠ્યો અને લંગોટ સીવાય કપડાં કાઢી નાખી પોતાના શરીરપર ચાખ કાથી સરાસર ફટકા મારવા લાગ્યો. એક ફટકો પોતાને મારે અને બીજો ચામડાં ના તકીઆને મારે, અને મોટેથી બુમો પાડે “અફસોસ! યા અલ્લાહ! અફસોસ! આ જોહાંપનાહ! એ તદન લખાડ છે! મારા દુશ્મનોએ કાન બંનેરયા છે! મારી પાસે કાંઈ નથી! આ જળ એજ મારી સઘળી પુજા છે!”

ચાંત રાતમાં આ પોકાર તથા ફટકાના અવાજે સાંભળી વેપારીઓ તથા બીજાઓ તેના બારણા આસપાસ હથીઆરો લઈ એકઠા થયા. તેઓ સમજ્યા કે ચોરો ખલીફા ના ચોરડામાં પેધા પડ્યા અને તે બાપડાને

મારી પધસા માગતા હતા. લેકીન ચોરડામાં બારણું અંદરથી બંધ હોવાથી તેઓએ છા પરાંપર ચડી ચોરોને પકડી ખલીફાને બ ચાવવા વીચાર કીધો. ચાર પાંચ હીમતવાનો છાપરાંપર ચઢ્યા અને મમરક ચાને આકાશ-ખા રીમાંથી ચોરડામાં જોયું તો કપડાં વગરનો માછી એક ફટકો પોતાને મારતો તો બીજો ચામડાના તકીઆપર મારી આજુજી તથા રડવાની ઢપે પોકારતો હતો.

“અરે ખલીફા! તુંને શું છે? અ ને આ ગડબડ શી?”

“અરે ભલાં માણસો! સાંભળો!” ખ લીફાએ હાથ ખાંચી ગંબીરાધથી જણાવ્યું “મારી પાસે થોડાક દી નાર એકઠા થયા છે: તેથી રખેને આપણા થાહ હારને અલ-રશીદને કોઈ ખા ટમી આપે અને તે તેની માગણી કરવા કો તવાલને મોકલે અને જે નહીં આપું તો માર મારી મારો ફુખાસો કાઢે તેની ખીકથી મારી ચામડી તે માટે સખત કરવા હું પો તાને ફટકા મારું છું. હરરરરરર!” એટલું બોલી તેણે પાછું ફટકાવવાનું કામ ચરૂ કીધું. હાજર રહેલાં સઘળાંઓ આ સાંભળી દમબદમ હસવા લાગ્યાં.

“અરે આ બેવકુફના પાદશાહ! આ રીત અજમાવયાથી કાંઈ તારી ચામડી સખ ત થવાની છે કે? ફેકટમાં તું થા માટે અ મારી નીંદમાં ખલલ કરે છે, અને અમારાં દીલ દુખવે છે?”

આ સાંભળી ખલીફાએ પોતાને માર વા તથા બુમ બરાડા પાડવાનું મોકુફ કીધું, અને સહવાર સુધી હંધમાં ગીરફતાર થયો. સહવારનાં ઉઠતાં વાર તેને સો દીનાર ચાહ આવયા. “હું માછલાં મારવા જઈ” તે વેળા કઢાય ચોરો ચોરડામાં પેધા પડી લઈ જાય. જે હું કમર આસપાસના કપડાં માં બાંધું તો કઢાય કોઈને માલમ પડી જાય અને એકાંત જગ્યાનો લાભ લઈ મને હુટી લે યા મારી નાખે. જે હું મોભાદાર ગણાતા કોઈ આસામીને રાખવા આપું તો તે બીજાઓના પાંધ જાય છે તેમ જરૂર મારા હજમ કરી જાય અને સાચુ ચોરીપર સરજેરી કરી બંદીખાનામાં પુરાવે. જે મા થાંપર પગડીમાં બાંધું તો માલમ પડતાં કો ઇઠાવગીર ઉઠાવી જાય. લેકીન સખર! ખા સી પાદ આવી.” એક વખતે માછલાં માર

તાં જાળમાં ગળે ઓરવવાની કપડાંની એક ખાલી કોથલી હાથ લાગી હતી, જે તેણે તરેહવાર પરચુટણ સામાન સાથે એક ખુણામાં મેલી હતી. આ કોથલી લઈ પખોડી અને તેમાં કાંઈ કાણું છે या નહીં તે તપાસ્યું. ખાતરી થયા પછી તેણે પોતાની પુછ (સો દીનાર) તેમાં મેલી અને મળ્યું ત બાંધીને પોતાના ગળામાં ઓળવી. ત્યાર પછી બંડી પેહેરી અને માછલાં મારવાની જાળ વગેરે ઉપારી ફજલહ નદી તરફ જવા તેણે ચાલુ મેલ્યું. ‘અલ-રસીફ’ યાને ડકા નજદીક તેણે પાણીમાં જાળ ફેંકી, પણ પેહેલી ચતનમાં એક પણ માછલું સપડાયું નહીં તે થોડે દુર ગયો અને પાછી ફેંકી; આ બીજી વેળાએ પણ જાળ ખાલીજ જણાઈ. વધારે દુર જઈ પાછી નાખી તો તેણે પરીણામ પણ આગલાની પેઠેજ આવ્યું. એમ કરતાં તે અતી ચીરડાઈ ગયો અને ગુસ્સાનો મારયો પોતાના આખા બદનને વળ આપી જાળ ફેંકી તો જાળ સમેત તેના ગળામાં ઓરવેલી સો દીનારની થેલી પણ પાણીમાં જઈ પડી અને નદીના પ્રબળ પ્રવાહના ભેરથી કોણે જાણે કયાં ધસડાઈ ગઈ. મેહેનત બરબાદ, ખીસે ખાલી !

શીકકો ક્ય થઈ તેણે જાળ ખેંચી કાં ઠાપર ફેંકી અને લંગોટ સીવાય સરવ પોશાક કાઢી જાળપરજ મેલી નદીમાં જે ઠંકાણે થેલી પડતી જણાઈ હતી ત્યાં હે માવયું. આ સરે સોએક વખત જુદે જુદે ઠંકાણે તેણે ડુબકી મારી હશે. તેમ કરતાં તે તદ્દન થાકી ને લુસ થઈ ગયો અને મધ્યાન બપોરનો વખત પણ થવાથી શહેરની મસજીદોના બુલંદ મીનારાઓપરથી બાંગીઓની બાંગોના સુંદર સરોદો સંભળાવા ધણું ના પુરા થયા. તે આ ખેરે કીનારે આવ્યો અને જોયું તો જાળ, ટોપલી તથા લાકડી સીવાય તેનાં સરવ કપરાં ગેપ થઈ ગયાં હતાં. “હરામખોરલુઆઓ ! તમોને શું કોઈ બીજો મળ્યો નહીં કે મારો ઉનનો પાવળમો તથા રાખોડયા રંગની પગડી અને બદીઆન લઈ ગયા ? પણ હવે હું ઘરે કેમ જઈ?” માછી મોટેથી બડબડવા લાગ્યો. “શું પેલા લંગડા કાણા વાંદરડું નથી બ પાછું મારે આડે તો નથી આવયું? પણ ઘરે જઈ કેમ? હા, એખી ઠીક !” એટલું બોલી તેણે પોતાના બદન આસપાસ જાળ વીંટળાવી,

હવે થોડુંકજ આગમચ આ સંજોગો બનાવ એક શખસ ઝાડ પછવાડે છુપાઈ જોતો હતો, તે સુધમાં હસવા લાગ્યો. તે કોઈજ નહીં પણ આખી જગતમાં પ્રખ્યાત થયેલો નામવર ખલીફ હાડન અલ-રશીફ પોતે હતો. ખલીફ જાળમાં વીંટળાઈ ઉઠનારો એમથી તેમ ઝોકા ખાધને તથા કુદકરા મારી પોતાને મળને જવા લાગ્યો.

હવે નામવર હાડન ત્યાં કેમ જઈ ચલ્યો તે જોઈએ.

પ્રકરણ ૩ જી.

માછી તરીકેની સંબંધી શરૂઆત.

ધખન અલ-કીરનાસ નાખનો તેનો એક ઝવેરી દેસ્ત હતો, જેને દરેક વેપારી સરાફ વગેરે કલીફના વેપારી દાખલ પીછાણતા હતા: તેથી બગદાદ શહેરમાં જે કોઈ લોડી આ ચા કાંઈ અજબ या નહીં મળી શકે એવી ચીજ વેચવા લાને તે પેહેલાં કીરનાસને ત્યાં લઈ જાય અને બની શકે ત્યાં સુધી સોદો ઠોકે. એક દીવસે આ શાહ ઝવેરી પોતાની દુકાનમાં બેઠો હતો તેટલાં દલાલીઆઓનો એક શેખ અતી ખુબસુરત નાજનીન વેચવા માટે તેની આગળ બંધ આવ્યો. એના જેવી ખુબસુરત તથા તરેહ કીસમના હુનરમાં પુરવીણ બીજી કોઈ પણ અખળા કીરનાસને જણાઈ નહીં. ધણીક રીક જીક પછી પાંચ હજાર સોનાના દીનારે સાડું ઠોકવામાં આવ્યું, અને બીજા હજાર દીનાર પોશાક ઝવેરાત પછવાડે ખરચી હાડન અલ-રશીફ આગળ તે તેણીને બંધ ગયો. નામવર શાહને તે અતી ખુબસુરત ઉપરાંત ગાબન ગાવા વળડવામાં તથા હાથ ચાલાકીના ખેલો કરવામાં અતી ઉસ્તાદ જણાઈ: જેથી બીજે દીને ~~કીરનાસ~~ ઝવેરીને એ લોડીની કીમત દાખલ દશ હજાર દીનાર આપવા શાહે ખજાનચીને હુકમ ફરમાવ્યો: એટલે એક દીવસમાં કીરનાસે ચાર હજાર દીનારનો નફો આ સાટાંધી કીધો. આ નાજનીનનું નામ ~~કુત અલ-કુલુબ~~ હતું. ~~સરેન આ નાજનીનપર એટલો શી~~ દા થયો કે તેણે પોતાની પરણેતર ~~અખમદ~~ ને તદ્દન વીસારી મેલી, એટલું જ નહીં પણ રાજદવારી કામકાજ પણ બંડે વઝીર જાકરને સોંપી તે અલગો થવા લાગ્યો. તે કંઈ જુમાને હજારે મસજીદમાં નીમાજ બ

હી પાછો કુલુપની આગલ જતો. આ જોઈ વચીરો તથા અમીર ઉમરાવો નારાજ થયા અને વડા વચીર જાફર (ખારમકી ખાનદા નના આ પ્રખ્યાત વચીરને લગતી તરેહવાર વાતો વાંચનારને “ખલીફ હાફેઝ અલ-રશીદ” નામના પુસ્તકમાં જણાવે) ને ફરીઆદ કીધી. જાફરે તેમને જુમાના દીન તુલીક થોપવા કહ્યું. હાફેઝ નેમાજથી ફરેગ થઈ મસ્જિદમાંથી જવા જવા નીકળ્યો કે જાફરે તેની હજુર જઈ અમીર ઉમરાવો ની અરજ ગુજારી.

“અલલાહ કસમ ! આ જાફર ! આમાં મારો વાંક નથી, પણ પયારનો વાંક છે. કુત અલ-કુલુપની દોસતી થોડી વાર પણ તજવા મારું દીલ ચાલતું નથી.”

“તમે જોઈપનાવું કેહેવું રાસ્ત વ હસ્ત છે, લેકીન શાહોનું મન રંજન કરવા ખુદાએ ખીજ સરસ મરદાનગીભરી રમતો સરજેલી છે અને જેમાં તમામ શાહો મગરૂરી લેતા આવયા છે. દુશમનોપર જીત જીતવવી યા તો શીકારગાહે નીકળવું. આ છેલી રમતમાં પડયાથી તમે નામવરનું ધ્યાન કદાચ કુલુપથી વેગલું થશે.”

“આ જાફર ! ઠીક બોલ્યો. કાંઈપણ દીલ વગર ચાલ આપણે શીકારગાહે નીકળી જઈએ.”

ગળાં આસપાસ જરઝવેરાતની માળાઓ તથા એથકી ગલપટા વીંટાળેલી ગધેડીઓપર સ્વાર થઈ ખંને શીકારગાહે નીકળી પડયા. તેમની પુઠે હજુરયાઓને પોત પોતાના જાનવરોપર સ્વાર થઈ કુરસદે આ વવા ફરમાવયું. તરેહવાર કીસમની વાતચીત કરતા ખંને શાહ તથા વચીર જવા લાગયા, ગરમી પણ પુરાકળ પડતી હતી; તેથી હાફેઝે કહ્યું, “જાફર ! મને થયું શોથ લાગી છે.”

તેઓએ આસપાસ નજર ફેંકી તો દુર પાણીમાં કાંઈ આકાર નામવર શાહની નજરે પડ્યો; તેથી તે ભરફ આંગળી કેરી જાફરને પુછ્યું, “હું જે જોઉં છું તે તુને પણ નજરે પડે છે?”

“ઈસ્લામીઓના આ શાહ ? હા ! ન દીના કાંઠા આગળ એક આદમીનો આકાર દેખાય છે. કદાચ કાકરીના બાગનો આ રખે વાળ હશે.”

“યા કદાચ સાલીહ માને પહરેજમાર હશે. હું અખલોજ તેની આગળ જઈ તેના આશીશ મેળવી જોઉં, તું અહીં જોયજા.”

“એટલું તો ખરું કે પાણીનો તોટો નથી. જે તમે નામવર અહીં થામે તો હું પાણી લઈ આવું,” જાફરે સુચના કીધી.

“નહી ! મારી ગધેડી વધારે ઝડપી ચાલતી છે; માટે આપણા હજુરીઆઓની વાર જોતો અહીં જ ઉભો રહે અને હું એ થપસ આગળ જઈ તેની મદદથી તરસ છીમાવું,” એટલું બોલી તેણે ખચરણીને એડ મરી કે તે વીજળીક ઝડપે દોડવા લાગી. કાંઠા નજદીક આવતાં જ હાફેઝ પેલા માછીને છેલ્લી વેળા જળ નાખી બડબડતો સાંભળ્યો. કાંઈ પણ નવું જીવું જાણવાને કુદરતી શોક એ નામવરને હાવાથી તે ઝાડો પછવાડે છુપાઈ ઉભો અને થણી આગ્રતાથી માછીની હીલચાલ તપાસવા લાગ્યો. માછીનો પોશાક ગેપ થવાથી તે થું બોલ્યો હતો તે તેણે સાંભળ્યું, અને છેલ્લાં માછીને પોતાવું શરીર જળથી ઢાંકી ઉંટની મુઆફેક ચાલતો તેણે જોયો. હાફેઝ હવે છુપાવાની જગથેથી બાહર નીકળી આવ્યો અને માછીની સામું જઈ સલામ કીધી અને પુછ્યું: “અય શેખ ! કાંઈ પીવાનું પાણી મળી શકશે?”

“અરે આ તું કોઈ પાગલ છે યા અંધા છે કે આ તમામ નદીનું પાણી જોઈ યા પીછાની શકતો નથી ? અહીંથી નીચે ઉતર કે તારા જવા લાખોને કુખાડી દે એટલું પાણી જ પાણી.”

હાફેઝે આથી નીચે ઉતરી પાણી પી તરસ છીમાવી તથા ઝવેરાતથી મટેલી પોતાની ગધેડીને પણ પાણું. પછી ઉભા રહેલા માછી તરફ જોઈ કહ્યું: “ભલા માણસ ! તું કોણ ? અને અહીં કેમ ?”

“તારા પાણી બાપદના સવાલ કરતાં પણ આ વધારે બેવકુફ સવાલ છે. આ મારાં શરીરપરની જળથી મારો ધંધો તુંને જણાતો નથી?”

“હું ધારું છું કે માછલાં મારવાનો તારો ધંધો છે.”

“હવે તુંને થયું આવી ખરી !” ખલીફ માછીએ જણાવ્યું. હાફેઝને તેના બોલવાથી થણી મમત પડવા લાગી તેથી ઠાઠા આગળ ચલાવી.

“થું તું મને નહીં પીછાનતો?” માછીએ બોલવું જારી રાખ્યું, “ખલીફા માછી, મારું નામ છે.”

“કોણ? ઉનના પાપજામાવાળો અને રાખોડયા રંગની પગરીવાળો ખલીફા? લે કીન તારો એ ‘ચમલહ’ (યાને પોશાક) ક્યાં છે?”

હવે એ બધી ચીજો ગુમાયલી દાખલ હોઈને છુપાઈ સાંભળી હતી, લેકીન ખલીફા ની તો ખાતરી થઈ કે તેની ચીજોનો ચોર નાર આ શખસજ હોવો જોઈએ.

“આ અભેવાળો! સાંભળ! મુંગા મુંગા મારાં કપડાં આપી દે અને મથકેરી કરવાતું મેલી દે.”

“તારા પોશાક વીશે હું થું જાણું?” હોઈને ઉતર વાળયો.

“હું ‘કચલુલા’ (બપોરની ઉંઘમાં ગી રફતાર) થયેલો હોઈય સારું તે મારાં કપડાં ચોરેલાં હોવાં જોઈએ.”

હોઈને આ સાંભળી. હસ્તુ આવયું, પણ તે દાખી દઈ બોલ્યો “તારાં થું કપડાં ગુમાયાં? મેં તો તે મુદલ જોયાં નથી, અને તેવું થું ખન્યું તે હું જાણુતો નથી.”

“જે તું ગુપચુપ આપી નહીં દેશે તો તારા હાડકાંનો ચુરો કરી નાખીશ. આ લાકડી જોઈ કે?”

હોઈને જોયું કે તે અરધા પાગલ સથે મથકેરી કરતો હતો અને કદાચ માછી પેલી લાકડીથી તેને માર પણ મારે: તેથી સેતાન ડાખો કરવા યા તો કાંઈ બીજી મતલબથી તેણે પોતાના આંગપરનો રેશમી ઝભો કાઢી માછીને આપતાં કહ્યું: “તારા પોશાકને બદલે આ લે.”

“મારો પોશાક એના કરતાં દસ ગણી વધારે કીમતનો હતો.”

“જ્યાં સુધી તે મજે સાં સુધી તું પહેરતો ખરો,” હોઈને સુચવ્યું.

માછીએ જળ કાઢી નાખી પોતાના શરીરપર મેલી જોયો તો તે અતી લાંબો દીસ્યો. આ જોઈ પોતાની પાસેની છરી કાઢી સો દીનારની કીમતના ઝભાનો પાકીનો ભાગ નીરાંતથી ચરચર કાપવા મંડી ગયો. હોઈને આ જોઈ ઘણી ગમત પડી. આ કામ ખલાસ કીધું પછી ઝભો પહેરી હોઈ નના મહોં તરફ તીકી તીકીને જોઈ બોલ્યો:

“હું ધારું છું કે તું ધંધે વાંસલી વળડ નાર હોવો જોઈએ.”

“તે કમ અટકળ કીધી?” હોઈને પુછ્યું.

“તારાં નાકનાં મોટાં શીફારાં તથા નાના મહોંપરથી, જે તેમ નહીં હોય તો તું સરસ ગાનાર હોવો જોઈએ. વારું; તારો શેઠ તુંને દર મહીને શો પગાર આપે છે?”

“દર મહીને દસ દીનાર.” હોઈને ઉતર વાલ્યો.

“માથલ્લા! મને તારી દયા આવે છે! અરે, એટલી રકમ તો દરરોજ હું કે માઉં છું. જે તું મારી સાથે ધંધો કરવા માંગતો હોય તો હું તુંને મારો હુનર શીખવું અને તેમાંથી જે આવક થાય તે આ પછે બંને સરખે હીસ્સે વહેંચી લઈએ. જે તારો શેઠ ધાંધલ કરતો આવે તો આ મારું ડીંગાણું તથાચારજ છે.”

“મારે કયુલ છે.”

“સારે ગધડાં પરથી ઉતરી પડ અને એને આ ઝાડ સાથે બાંધ. હવેથી એ ગધડી માછલાં લાવ લઈજવ કરવામાં કામ આવશે.”

હોઈને નીચે ઉતરયો. ખચરને ઝાડ સાથે બાંધ્યું અને જળ પકડી માછીમાર જે પ્રમાણે તેને શીખવવા લાગયો તે પ્રમાણે કરી જળ નાખી ખેંચી, પણ ભારે લાગ્યાથી ખેંચી શક્યો નહીં. આથી ઝભો કાંઈ મેલી ખલીફા તેની મદદે ગયો અને બંને જણા ખેંચવા લાગ્યા, છતાં જળ ભારે જણાઈ.

“આ કમનસીબ જ્ઞાનવાળા! તું પણ કેટલો પેલો લંગડ દીન કાના વાંદરનાં નસીબનો જણાય છે. તારા પહેલા વાંક માટે તારા ઝભાને લીધો તો મેં તુંને મારું કીધો છે, પણ આ વેળા જે મારી જળમાં માછલાંને બદલે બીજું આવશે અને તેને લીધે કાટી ગયલી જણાશે તો તારાં ગધડાં સાથે તારા ખરડાનો ખુરમો થયેલો નક્કી ધારજો.”

“અલ્લાહનું નામ મહોંપર રાખી ચાલો ખેંચજો.”

બંને જણા જળ ખેંચતા કીનારે લઈ આવ્યા તો તરેહવાર જળનાં માછલાંથી જળ ભરચક જણાઈ.

“માથલ્યા : યો વાળંવાળા : પેમા અયુ સાદતના વાંદરની પેઠે તું નસીખવંતો દેખાય છે.”

“મને કહેશે કે તે કોણ?” હારને સવાલ કીધો. આ સાંભળી ખલીફાએ સરવ હેવાલ કહ્યો. હારને તે ઘણી ગમત ઉપ જાવનારો લાગ્યો, અને તેથી વધુ વખત આ માછીની સંગતમાં રહેવાનું ઘણું મન થયું.

“ચાલ હવે : માછલાં પુશકળ સપડાયાં છે : તેથી તારી ગધેડી પર સ્વાર થઈ ખાઝારમાં જલદી જા અને બે મોટી ટોપ લીધો ખરીદી લાવ કે આપણે તેમાં મછી યો મેલી વેચી આવશે. તું જાણ તેટલાં હું અહીં ચોકી કરવા ઉભો રહું છું. કેઈ ભટકવા જતો ના, લેકીન સીધા અહીં દોડી આવજો.”

“તમારા હુકમને તાબે!” હારને ખુશ મીજાજથી ઉતર વાલ્યો અને ખચરણી પર સ્વાર થઈ દમખદમ હસ્તે જાફર આગલ ગયો.

“તમામ ઇસ્કામીઓના અથ શાહ! અમે તમારી સારના વાર જોયા કરશે છીએ.”

“જા સાંભળો!” એટલું બોલી તેણે હસ્તાં હસ્તાં સરવ હેવાલ તેમને જણાવ્યો.

“આ નામવર! તારી પાસેથી એ ઝભો હું માગી લેવાનો હતો, પણ જ્યારે તે માછીને સ્વાધીન ગયો છે સારે તો હવે હું એની પાસેથી વેચાતો લઈશ.”

“પણ તું લઈને શું કરશે? એણે તો ત્રીજો ભાગ કાપા કાઢીને ખગાડી નાખ્યો છે. પણ જાફર! નદીમાં માછલાં મારતાં હું કંટાળી ગયો છું અને માછલાં યોનો એટલો મોટો ઢગ અમે ભાગમાં ખેંચી કાઢ્યો છે કે ખલીફા હવે એક સાતુર (છરો) અને બે ટોપલા માટે મારી વાર જોતો બેઠો છે. સાર પછી અમે ખંને ખાઝારમાં માછલાં વેચવા જવાના અને છેલ્લાં આવક સરખે હીસ્સે વેહેંચી લેવાના છીએ.”

“આ જોઈપના! તારાં માછલાં યો નો એક ખરીદનાર હું લઈ આવું છું.”

“અને આ જાફર! મારા પેદરના કસમ ખાઈ જણાવું છું કે ખલીફા માછી પાસેથી જે કોઈ એકેક માછલી લઈ આવશે તેને એકેક દીનાર આપીશ.”

હાજર રહેલાઓમાં તરતજ ઠંઠેરો ફરવામાં આવ્યો અને દરેક જણ નદી કાંઠા તરફ દોડવા લાગ્યું.

પ્રકરણ ૪ થું

જેરજીવમથી મેળવેલી માછલી.

પોતાના નવા ભાગયાની વાટ જોતો ખલીફા બેઠો હતો, તેણે એકાએક પોતા તરફ એક મોટી ટોળકી આવતી દીઠી, અને ગીધાની પેઠે દરેક જણ તેની પર ટુટી પડી માછલીઓ પોતપોતાના રમાલમાં વીંટળાવા લાગ્યું.

“ખચીતજ! આ માછલીઓ બેહેથતની હોવી જોઈએ! પણ રખેને, હું પોતે રહી જાઉં!” એટલું બોલી ખલીફાએ એકેક માછલી જમણા તથા ડાબા હાથમાં પકડી ગળાં તુલીક પાણીમાં હોમાવ્યું અને હાથમાંની માછલીઓ ઉંચે કરી પોકાર્યું “ઓ મછીઓ! તમારામાં જે ખર્ સત હોય તો આ ઘડીએ મારા ભાગયા વાળંવાળાને આ છીં મોકલ.” લેકીન તેજ ઘડીએ ખલીફા હારનેના હીજડાએ નો મુખી એક ઘોડા પર સ્વાર થઈ તેની સામે જઈ લાગ્યો અને માછીના ખંને હાથોમાં માછલાંઓ જોઈ બોલ્યો: “ઓ માછી! અહીં આવ!”

“અરે આ જોરા ગુલામ! નીકળ અહીંથી! રહ ખીલા ફરુલ!”

“તું મને આ માછલીઓ વેચ અને હું તુંને એની સારી જેવી કીમત આપીશ.”

“હુ કાંઈ વેચવાનો નથી.”

“નથી વેચવાનો? ત્યારે આ ભાલો જા!” એટલું બોલી તેની તરફ ધસ્યો. ખલીફાએ જોયું કે ઝાઝી પતરાજ કરશે તો વખતે જીવ પણ જશે; તેથી પોકારી ઉઠ્યો: “મને માર ના! આ લે!” પેલાએ માછલી લીધી અને ખંને જણા પાછા પાણીમાંથી બાહર આવ્યા. “હવે મને એણું દામ આપ.” માછીએ કહ્યું.

“એ ખરાખર!” એટલું બોલી પેલાએ કોથળામાં હાથ નાખ્યો, લેકીન દીનાર તો શું પણ એક દીરમ નીકળ્યો નહીં, તેથી ખલીફાને કહ્યું: “ઓ માછી! ખરેખર આજે તું અભાગયા નસીખનો છે, અને એક રૂપાનો સીકકો વટીક હાલ મારી

પાસે નથી. પણ કાલેનામવર ખલીફનાં મેહેલ માં આવી સાં સનડલનું નામ પુછજે એટલે ગુલામડાઓ તુને, મારી આગળ લઈ આવશે કે માથેલ્યા ! તારા કીસ્મતમાં જે હશે તે લઈતારે મકાને જશે.” “સુખહાન અલ્લા ! શુરૂઆતજ એવી થઈ છે કે એને છેડો કેણુ જાણે કેવો આવે છે !” એટલું બોલી માછીએ હાડનનો ઝભો પેહેરયો અને માથાં પર જળ મેલી બગદાદ તરફ રસ્તો ધર્યો. રસ્તામાં જે જે લોક મળતું તે તે માછી ના શરીરપરનો કીમતી ઝભો જોઈ તેની તરફ જોતું, લેકીન માછીને ઝભાની ખરી કીમ ત તથા અસલ કોણનો તે માલમ ન હોઈ હેવાથી તેપર મુદલ ધયાન નહી આપી પોતાના મકાન તરફ જવા લા ગયો. તેના મકાન નજદીકજ નામવર હાડન ના દરજીની દુકાન હતી; દરજીની નજરે જ્યારે આ ઝભો પડ્યો ત્યારે તેણે પોતા રી કહ્યું “આ ખલીફ! આ અબખા કયાંથી લાવ્યો ?”

“તું એટલો બધો તેછો કેમ ? તારી નજરમાં શું આ ઝભો ખુટે છે ? મેં એક જણને માછલી પકડતાં શીખવ્યો, જેના બદલામાં તેણે મને એ આપ્યો છે અને એ હવે મારો ચેલો બન્યો છે. એણે મારાં કપ હાં ચોરયાં હતાં લેકીન મેં તેને માફ કીધી છે, અને તેને બદલે આ ઝભો આપ્યો છે.”

“પણ તેં એને કાપ્યો કાં ? અને એ કાપેલો ભાગ તારી પગરી પર તથા કમર આસપાસ થા થાડ વીંટાળ્યો છે ?” દરજી એ પુછી જોયું.

“તું દરજી છે કે હજમ છે ? શું આ રીતે હું શોભતો નથી ?”

“ભલા ! ભલા !” દરજીએ મુછમાં હસી જણાવ્યું, તે તરત સમજીતો ગયો કે માછીને નામવર હાડન મળેલો હોવો જોઈએ અને તેની મશકેરી કીધેલી હોવી જોઈએ. ખલીફ માછીને પોતાને મકાને જતો પડતો મેલી હવે આપણે નામવર હાડનના મેહેલ તરફ નજર ફેરવ્યો.

કુટ અલ—કુલુબ તરફ નામવર હાડનની જાનફેશાની જોઈ તથા પોતા ને તદન વીસારી મેલેલી જોઈ સુખદાની અંટસ ઉશકેરાઈ અને પોતાની હરી ફેલું કાટલું કાઢવાના ઠરાવપર આવી. આં ઘણી અબખાઓ હોય સાં અંતસ તથા દ

ગાફટકા તથા તરકટોલું બાઝાર ખુબ તેજ પર રહે છે: તેમજ ખલીફના મેહેલમાં પણ ખનતું હતું.

સુખદા પોતાના ખાવીંદની બાહેર ની કળવાનીજ વાટ જોતી હતી; તેથી જેવું તેણીના જાણવામાં આવ્યું કે બારમકી ખાન દાનના જાફરના સમજવયાથી અલ—રશીદ શીકારગાહે નીકળ્યો હતો કે એક ચોરડો સરસ રીતે તરતજ શણગારવાને તેણીએ પોતાની ગુલામડીઓને હુકમ કીધો, અને તરેહ વાર સ્વાદીષ્ટ પકવાનો પકાવવા ફરમાવ્યું, જેમાં એક ચીનાઈ વાણી હતી, જેમાં તેણીએ પોતાને હાથે ગુપચુપ ભાંગ ભેળીને પોતાની હરીફ કુલુબને બોલાવી લાવવા હજુર યાને હુકમ કીધો અને જણાવ્યું કે કુલુબને જઈ કહે કે “નામવર અલ—રશીદના ઘણી આણી સુખદા આજરો પડયાથી કુલુબના ગાયનની તારીફ સહમબ્યાથી બોલાવે છે કે જેથી મનરંજન કરે.”

કુટ અલ—કુલુબે બ્યારે આ ફરમાન સાં ભલ્યું કે “અઝાહ અને શાહજાદી સુખદાના હુકમને તાબે !” બોલી તરતજ કોચપરથી ઉઠી અને તરતજ ચોક્સ વજડવાના હથયારો લાવવા ફરમાવી પેલા આરાસતા કીધેલા ચોરડા તરફ હજુરયા સાથે ગઈ. તે બાપડીને સુખદાના પ્રપંચ વીશે સહેજ ખીઆલખી નહી હતો. સુખદાની હજુરમાં જઈ જનાના ના તરીકા મુજબ કુરનસ બજાવી ઉભી. સુખદાએ તેનો ઘણો સરસ આદરસત કાર કીધો. તે તેણીની ખુબસુરતીથી તદન છક થઈ હતી, પણ જ્યારે તેણીએ તેણીની ગાયન લલકારવાની તથા વજડવાની ઠણક જોઈ ત્યારે તો તદન વીસમય પામી, અને તેના પ્રમાણમાં તેણીની અંટસ વધતી ચાલી. પોતાના વખતમાં સુખદા પણ ખુબસુરતીની રાણી ગણાતી હતી (જુઓ “ખલીફ હાડન અલ—રશીદ) પણ ખુબસુરતી ઉપરાંત રાજવહીવટ ચલાવવામાં તેણીના જેવી ચંચળ અબખા તે વખતે બીજી કોઈ નહી હતી. કુલુબના ગાયનથી છક થઈ તેણીએ તેને પોતાની પાસે બેસાડી અને બંને ખાણુ ખવા બેઠાં. જે વાણીમાં ભાંગ ભેળેલી હતી, તે જ્યારે લવી મુકરામાં આવી તે કુલુબને અતી સ્વાદીષ્ટ લાગી: જેથી તે વધુ ખાવા લાગી, જ્યારે સુખદા વાત કરતી જાય અને બીજી વાણી ખાતી જાય. ખાણાથી ફરેજ થયા

“હું” એને અહીં લાવવા કહું” તયાં સુધી એને બીજા ઝારડામાં લઈ જાવો!” એ બચવાએ દાસીએને હુકમ કીધો. તયાર પછી એક હીંગડાને કહ્યું, “કુલુખના કંઈન માટે એક મોટી પેટી લઈ આવ !” તયાર પછી સઘળી દાસીઓ, ગુલામડીઓ અને હીંગડાઓને ધમકી આપી કે જે કોઈ કુલુખના મરણપર શક લાવવા જેવું બોલશે તે તરતજ કતલ થઈ જશે, તયાર પછી મધ્યતની કીયા કરાવી એક ખાલી કંઈનપર ઘોર ચણાવી દલગીરીમાં ગીરફતાર થઈ હોય તેમ ટોંગ કરાવી મેહેલમાં શોક પલાવયો અને સઘણું ધણું સપાટામાં સરંજામ ઉતાર્યું. આ પ્રમાણે મામલો હુતો તેટલાં ખલીકા માછી સાથે મથકરી કરી તથા તેની સઘળી માછીઓ વેચાવી અલ-રશીદ મેહેલમાં પાછો વળ્યો. એક હીંગડાએ કુલુખના મરણની ખબર આપતાં પેહલવાં અલ-રશીદ એવી માઠી ખબર લાવવા માટે તેની પર ઘણો ખડક થયો અને પછી દલગીરીમાં ગીરફતાર બનયો, અને કુલુખની કેહેવાતી ઘોર આગળ આશરે કલાકેક સુધી માતમ કરી દલગીરીમાં પોતાના ઝારડામાં ગયો.

પ્રપંચમાં પુર ફતેહ મળેલી જોઈ સુખપ
દાએ પોતાના એક અતી વીશ્વાસુ હજુરયા
ને ખોલાવયો અને પેલી પેટીમાં કુલુખને મુ
કી તથા પેટીને તાણું મરાવી તેની કુંચી
પોતાને પાસે રાખી કહયું: “આ પેટી ભર
ખાઝારમાં વેચી નાખ અને તેના જે પધંસા
ઉપજે તે તયાંના તયાંજ ખરાતમાં વેહેંચી
નાખ; પણ ખરીદનાર સાથે એક સરત કર
વી કે ખરીદનારે અંદર મુકેલી ચીજ જોયા
વગર પેટી ખરીદવી.” પેટીને ભર ખાઝાર
માં મેલી. હવે ખલીફા માછી તરફ પાછી ન
જર ફેરવયે, જેને અલ રશીદના ઝબામાં
સજ થઈ ખાદયાહી દરજ્જ સાથે વાતચીત
કરી પોતાને ઘરે જતો આપણે જોઈ ગયા
છીએ.

બીજે દીને પોહો ફાટાંજ માછીની
આંખ ઉઘરી અને તે વડવડયો: “આજે
માછલાં મારવા અગાઉ પેહેલાં ધમાનીઆના
શાહના મેહેલમાં સનડલ આગળ જઈ ગઈ કાલ
ની માછલીના પદસા વસુલ કરે.” આવો
વીચાર કરી તે ઉઠયો.

આપેલી કપુલાત પાળવાની ફરજ.

“અલ-રશીદનો મેહેલ ક્યાં છે?”
લોકને પુછતો તે જવા લાગ્યો અને લગભગ દરેક જણ મેહેલની દીધા દેખાડી કહેતો
“અલ-રશીદ નહી, પણ અલ-રશીદ.”

“એ બધું એકતું એકજ !” તે ઉતર વાલતો અને આગળ વધતો આખરે તે ખલીંકના મેહલ નજદીક જઈ ચઢ્યો, તો આં તેણે પોહરેગીરો, ગારી ગુલામડીઓ અને હજુરીઓ ઉભેલા તથા બેઠેલા જોયા: તેમની વચ્ચે વડો સનડલ પણ તેની નજરે પડ્યો, જેણે આ વેળા ગળાં આસપાસ કાંઈ કપડું વીંટાળેલું હતું, જે જેઠા માછી બડખડ્યો. “ચેલા ખચરે ઠીક ભાર લાધ્યો છે” આ વખતે સનડલનું ધ્યાન કોઈએ માછી તરફ ખેંચ્યું, સનડલની અને માછીની નજર એક થતાંજ માછીએ પોકાર્યું: “યા શુકર! કબુલાત મુજબ હું આવેશો છું. આદમે પોતાનો કોલ પાળવો જેઠાએ,” આ સાંભળી સનડલ હસ્યો અને ખીસામાં હાથ મેલતાં બોલ્યો: “યા અલ્લાહ! તારે કહેવું બરહક છે, આ માછી!” પણ માછીને પધસા આપવા ખીસામાંથી હાથ બાહર કાઢે તે આગમચ મોટો ઘોંઘાટ થયો જે જેઠા તેનું ધ્યાન તે તરફ ખેંચાયું. તો અલ-રશીદની હજુરમાંથી વડા વઝીર જાકરને પોતાની તરફ આવવો દીઠો. માછીનું દામ ચુકવવું વીસરી જઈ સનડલ જાકર સાથે કુરનસ બળવી ગયો, અને ખંને જણા ધામે કદમે ચાલતા વાતચીત કરવા લાગ્યા, જેમ કરતાં લાંબો વખત નીકળી ગયો. જેમ જેમ વખત વહેતો ગયો તેમ તેમ માછીની ધીરજની હદ ખુટતી ચાલી; તે હવે તદન અધીરો પડી ગયો, તેમાં જ્યારે તેણે જોયું કે સનડલે તેની તરફ જવાનું તદન મોકુફ જ કીધું હતું ત્યારે તે બોલ્યો:

“ઓ ઉમરાવ સનડલે ! મારા પદસા ચુકાવી આપ કે હું અહીંથી ચાલ્યો જઈ !” સનડલે તે સાંભળ્યું, પણ વડા વજીરની હાજરીમાં તેને જવાબ આપતાં સરમ લાગી : તેથી જાફર સાથે વાતચીત ચાલુ રાખી. ખલીફ સહેજવાર થોપ્યો પછી સહેજ ગુસ્સાથી બોલ્યો : “યા મુમારીલ ! (યાને દામ ચુકાવી આપવામાં ધીરા) અલાહ તારું બહુ તે કેમ કરશે ? અરે ઓ ગળાં આસ પાસ ભાર ઉપાડેલા ખચર ! ખીસામાંના ભાર વાળખી રીતે ખાલી કરી મુજ ગરીબ ના આશીશ લે ! વાતચીત કર્યા કરવામાં તારું વલયું શું ?”

જાફરે આ વેળા ફરીને જોયું તો સનડલેને માછી હવે ઇસારત કરતો હતો, લેકીન તેપર મુદલ ધયાન સનડલે નહીં આપેલું જોઈ માછી પોકારી ઉઠ્યો : “ઓ ખચરી બુલબુલ પલો બીખારી તારી આગળ ઉભો રહી શું માંગે છે ?” સનડલે જોયું કે હવે વાત વધી પડી હતી; તેથી વડા વજીરને પુછ્યું “તમે એ શખસને શું નથી પીછાનતા ?”

“નહી ! મેં એને કોઈ દીવસ જોયો હોય તેમ કાંઈ ધયાનમાં આવતું નથી ?” વડા વજીરે ઉતર વાલ્યો.

“ઓ મારા શેઠ; કાલે દજલહના કી નારાપર જેની માછલીઓ આપણે લીધી હતી તે એ માછીવાન ! બધાની છેક પડખે હું એની આગળ જઈ પોહોંચ્યો અને ઇમાનીઓના શાહની હજુરમાં ખાલી હાથે જવા પસંદ નહીં પડ્યાથી એના હાથમાંની ખાકીની બે મછીઓ મોઢું દામ આપી મેં ખરીદી, લેકીન આપણે ઉતાવળે બાહર નીકળી પડ્યાથી ગજવામાં પદસા મેલતાં હું વીસરી ગયો હતો; તેથી મેં આજે એને અહીં બોલાવ્યો છે. અહીં વળી જેવો હું એને આપવા ગજવામાંથી પદસા કાઢતો હતો, તેટલાં તમે નામવર નજરે પડ્યા અને તયારથી હું તમારી નોકરીમાં ખડો છું, આ પ્રમાણે બીના બની છે !”

હોલ્યો વડો વજીર આ સાંભળી મુછમાં હસ્યો અને બોલ્યો; “લેકીન એ પાપડાને પદસાની એટલી બધી જરૂર છે, તો તું એવું દેવું તરતજ યા માટે અઢા કરતો નથી ? તારા દરજ્જાને એ રીત બાપક નથી !”

“તમારું કહેડું રાસ્ત છે.”

“તું જાણે છે કે ઇમાનીઓના શાહનો હાલ તરત એ શીક્ષક અને એના માછીના ધંધામાં ભાગ્યો છે, હવે આજે સહવારથી શાહ તદ્દન ગમગીન જેવા છે; તેથી એવણું મન રીજવવા આ માછી ઠીક કામે લાગશે. માટે એને માટે શાહનો હુકમ હું જણાવું નહીં ત્યાં સુધી તારે એને અહીંથી બાહર જવા દેવો નહીં. કદાચ એવું દજલર કીટાવી નાખવા અલલાહે એને અહીં મોકલ્યો હશે, અને કદાચ એનાથી શાહ કુટ અલ-કુલુબનો શોક થોડો ઘણો વીસરી પણ જાય. કોઈ પણ રીતે શાહને રીઝવવા આપણે આપણાથી બનતું કરવું જોઈએ, નહીતર એવું પરીણામ શું આવશે, તે હું અટકળી શકતો નથી.”

“અલાહ કરેને એવું પરીણામ ખુશ હાલીમાં આવે, અને નામદાર શાહની જાહે જલાલી એ કરતાં પણ વધુ બુલ્દીએ ફડ ફડે !” સનડલે કહ્યું.

વજીર જાફર હવે સાંધી નીકળી અલ-રશીદની હજુરમાં પાછો વળ્યો. જયારે બીજા હાથપર સનડલના હુકમથી પોહરેગીરો એ માછીને સાંધી કેઠે ખસવા મના કીધી. જો જોઈ ખલીફ પોકારી ઉઠ્યો : “સુખદાન અલલાહ ! ઓ ખચરે શાહ ! તારા ગળામાંના ભાર કાઢી નાખ કે સ્વચ્છ હવાના સપાટાથી તુંને નેક બુધી અલલા પક્ષે અને તું બરાબર શાસ લે કે જેથી તેના જોરે મારો છુટકો થાય. ઉધાર માલ આપ્યો તેનો આ નતીજા કે ? મને શા સારું પરહેજ કીધો છે ?” લેકીન પોહરેગીરો એ ને બીજાઓ માછી સાથે ઠડા મશકરીમાં મસગુલ થયા કે વજીર જાફર ઇમાનદાર ઇસલામીઓના શાહ-રશીદની હજુરમાં ગયો અને દુવા ગુજારી કહ્યું. “અનાબે આલી ! જો તું મને બેધડક બોલવાની રજા આપે તો કાંઈ કહું.”

“જાફર ! મેં તુને કયે દીને અટકાવ્યો છે કે આ પ્રમાણે તું પરવાનગી માંગે છે ! જો કેહેવાતું હોય તે બેધડક કહે. હું કબુલાત આપું છું” તુંને કશી પણ અલવલ આવવા દઈશ નહીં.”

આપ નામવરની મોટી મેહરબાની ! મારે સાંભળો ! તમે હજુર થી છેલ્લાં નીકળી મારે ઘરે હું જવા નીકળ્યો તો તમે જોડાપનાહના મેહબના

ચોગાનમાં તમારો ગઇ કાલનો શીક્ષક તથા ભાગ્યે ખલીફા માછી ફરયાદ કરતો નજરે પડ્યો”

“તેની શી ફરયાદ છે?”

“તે જણાવે છે કે તેણે તમોને માછલાં મારવા શીખવ્યું અને માછલાંઓ ભરવા બે મોટી ટોપલીઓ લાવી પાછા ફરવાની કબુલાત આપી તમો નીકળ્યા, પણ પાછા વળ્યાજ નહીં. એ જણાવે છે કે સારાં માછલુસની એ કાંઈ રીત નથી. કબુલાત આપી તે પાળવીજ જોઈએ. માટે જો તમો નામવરની હાલ તરત એના ધંધામાં ભાગ્યા દાખલ જોડાવવાની હજી પણ મરજી હોય તો તેમ જણાવો, નહીંતર એ ચોતાનો ખીજો ભાગ્યો શોધી કાઢાડશે.”

અલ-રશીદે જ્યારે આ મુજબ સાંભળ્યું ત્યારે તેને હસ્તુ આંખું અને આગલે દીનની મજાલ વધુ લંબાવવા તેનું મન થયાથી કહ્યું: “થું તું ખરું કહે છે કે એ માછી મારા મેહેલનાં ચોગાનમાં હાલ ઉભો છે?”

“હા જનાબ !”

“માથલાહ ! તારે તો અય જાફર ! હું એનો અવેજ ખરાખર ચુકવીશ ! જ્યારે ચાલી ચલાવી મારે આંગણે આવ્યો છે તો એને જતો ચુકવો નહીં જોઈએ. મારી મારફતે અલલાહ જો એને કંગાલચતમાં લાવવા માગશે તો તેમ કરીશ, પણ તેથી ઉલટું જો એનો સેતારો ખુસંદ કરવા અલલાહની મરજી હશે તો તેમ થશે.” સાર પછી કાગળને મોટો તાવ લઈ તેના નાના ટુકડા કીધા અને અલ-રશીદે વડા વઝીરને તે આપતાં કહ્યું: “જાફર ! એક દીનારથી હજાર દીનાર ટુલીકની જીદી જીદી રકમો આમાંના વીસ કટકાપર તારે હાથે લખ અને તે સાથેજ રાખ્યના તરેહવાર નાના મોટા ઓધાઓમાંના વીસ લખ; તેજ પ્રમાણે ખીજા વીસ કટકાપર ખાંધી મારવાની શીક્ષાથી કતલ કરવા ટુલીકની વીધ જીદી જીદી શીક્ષા લખ.”

“ઝનાબના હુકમને તાબે !” કુરનસ ખળવી હાડન અલ-રશીદના હુકમ પ્રમાણે ચાળસ કાપલીઓપર જાફરે લખ્યું. સાર પછી દરેક કાપલીની છુટી છુટી ખીંદીઓ ખાળી.

“ઓ જાફર !” અલ-રશીદ બોલ્યો.

“હમઝહ અને અકીલના નામથી અને મારા પાક પાપદાદાના નામથી કસમ ખાઈ જણાવું છું કે માછીને અહીં બોલાવી આ કાપલીઓમાંની એક ઉંચકવા કહીશ અને તેમાં જે લખ્યું હશે તે પ્રમાણે અમલ કરીશ. એમાં જે હાકમપર આવવા લખ્યું હશે તો હું તેને એ બેધડક આપીશ, લેકાન જે કતલ કરવા ચા રીખાવી રીખાવી મારી નાખવા લખ્યું હશે તો તે પ્રમાણે અમલ કરીશ. જોઈએ એનું નસીખ કેવું છે, હવે એને અહીં બોલાવી લાવ” હાડન સમજી ખીંદીઓ જેમ ગમે તેલ ભેળી નાખતાં બોલ્યો.

“ખુદા, તારી મદદ, રખેને એ માછી મારને હલાકી ભાગવવી પર તેવું લખેલું એના નસીખમાં હોય. જો તેમ બનશે તો હું એનું કારણ જણાઈશ. પણ ખલીફે કસમ ખાધા છે: એટલે હવે હુકમ પ્રમાણે ચાલવા છુટક નથી. ખોદા, તારી પનાહ ! જાફર માછીમારને બોલાવવા જતાં પડપડ્યો. માછીમાર આગળ જઈ તેનો હાથ પકડી જાફર બોલ્યો ખલીફા તારો ચેરો પીપેડીવાળો તુંને બોલાવે છે. આ સાંભળી માછીના હાંસકોસ ઉડી ગયા અને તે બોલી ઉઠ્યો “અધાહ : ખેર કરે હું કેવો બેવકુફ, કે ચાલી ચલાવી આ ગોરાં ગુલામડાંઓની વચે આપ દામાં આવી પડ્યો” પણ જાફર તો તેનો હાથ પકડી ઘસડી જવા લાગ્યો જેમની આગળ પાછળ પોહરેગીરો ચાલવા લાગ્યા.

“થું આટલું પુરતું નહીં હવું કે હવે કેદીની માફક મને લઈ જવો છે ?” તે બોલ્યો. તેઓ છ આરડાઓમાંથી પસાર થયા કે જાફરે તેને કહ્યું: “મારાં સુખનપર ધયાન આપ. હવે જે આરડામાં પેસીશું ત્યાં ધમાનીઓના શાહ બેઠલા છે !” તયાર પછી તેણે મોટો ભારી પરદો ઉંચક્યો તો માછીએ ઉમરાવોની વચે એક કોચપર ખલીફને બેઠેલો જોયો. માછી તેને જોતાંજ બેધડક આગળ વધ્યો. દરખારી તાજમતવાળે વા ખાતો મેલી બોલ્યો: “ભલે ! ભલે ભલયા અરે પીપેડીવાળા ! તારેથી બને તેવું નહીં હવું તો શા માટે માછી બન્યો અને વળી માછીઓની સંભાળ લેતો મને રાખી બે ટોપલીઓ લાવવા ગયો તો શા માટે પાછો નહીં ફર્યો ? કારણ કે મને એપમો જો

ઇ તરેહવાર પોથાકના માણસો ગીધાની પેઠે માછલાંઓ પર તુટી પડ્યા અને એ સઘળું તારે લીધે હતું, તું જો પાછો આવ્યો તો તેઓ હીમત કરતે નહીં, અને આપણે આ શરે સો દીનારનો વકરો કીધો હતો. પાકીની બે માછલીઓ મેં ઉધાર વેચી અને તેના પ ઇસા આજે અહીં ઉધરાવવા આવ્યો તો સામે મને પકડવામાં આવ્યો. લેકીન તું ને પણ શું મારી માફક આ લોકે કેદ કીધો છે કે?” આ સાંભળી ખલીફને હસવું આવ્યું, પણ તે ફાપી દઇ બોલ્યો; “અહીં આવી આ ખીંદડીઓમાની એક ઉંચક?”

“વાહ! વાહ! પરમ દહાડે તું પીપાડીવાળો હતો, કાલે માછી બન્યો અને આજે હવે નસીબ જોનાર દાખલ છું તને જોઈ છું. કીન તારે આટલું ખુબ ધયાનમાં રાખવું. જટલા વધારે ધંધા વેટલી વધુ હાડમારી!”

“પટપટ છોડી દે અને ઇમાનીઓના શાહ કહે છે તેમ આ ખીંદડીઓમાંથી એક ઉંચક!” જાફરે જણાવ્યું. “ઉંચકીને શાહ ને આપ!”

“જાદા ખેર કરે! ક્યાંને ક્યાં આ પીપાડીવાળો સાથે મેં સાટું કીધું?” માછી એક ખીંદડી ઉંચકીને અલ-રશીદને આપતાં બોલ્યો, “આ નસીબ જોનાર! એમાં મારે માટે શું લખ્યું છે? છુપાવતો ના!”

અલ-રશીદે તે ખીંદડી જાફરને આપી કહ્યું! “અંદર શું લખ્યું છે તે વાંચી મને કહે.”

“અલ્લાહ અકબર!”

“જાફર! સારી ખબર કે?”

“ઇમાનીઓના આ શાહ! ખીંદડીમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે:-માછીમારને સો રૂટ કા પાંધી મારવા.”

અલ-રશીદે આથી તે પ્રમાણે હુકમ ફરમાવ્યો. સો રૂટકા ખાધા પછી શરીર ખ જવાળતો માછી ઉઠ્યો અને બોલ્યો “એવું સમાનાશ થાય એ સનડલનું? કેદ અને કોરડા ખાવા માટે શું મને અહીં બોલાવ્યો કે?”

જાફરને ઘણી દયા આવી તેથી બોલ્યો! “ઇમાનીઓના આ શખાવતે શાહ! આ ખાપડો નહીં કીનારે આવ્યો અને પીઆસ છીપાવ્યા વગર એને હાંકી કાઢવો એ ઘાતકીપણું ગુજારવા દાખલ છે. હું આ

શા રાખું છું કે તમે નામવરની હમેશની રહેમગીરીનો હસ્ત આ શખસ તરફ પથ બં આવશે અને એક ખીજ કાપલી ઢગમાંથી એને ખેંચવા દેશો, કે જોથી નસીબદેવી એની મદદ આવે.”

“અલાહ કસમ! આ જાફર! જો એ પોતાના પોત માટેની કાપલી ખેંચી કાઢશે તો તે પ્રમાણે જ હું અમલ કરાવીશ, અને તું તેનો સખખ થઈ પડશે.”

“જો એ મરી જશે તો આ દુનયાની જાળમાંથી છુટશે.”

“શું તારા મહોમાં કાંઈ સારા સગન હોયજ નહીં કે?” માછી પોકારી ઉઠ્યો “શું આખું બાગદાદ તારા જવાબોનું જ બનેલું છે કે?”

“અલાહ અકબરનું નામ ઝાંપાંપર બધું એક કાપલી ઉંચક!” જાફરે માછીને ફરમાવ્યું. ખલીફએ હાથ લંબાવી એક કાપલી લઈ જાફરને આપી. જે વાંચી ચુપ રહ્યો.

“યાહયાના આ પીસર! તું ચુપ કેમ?”

“આ શાહ! કાપલીમાં લખ્યું છે કે એને કાંઈપણ આપવું નહીં.”

“એના નસીબમાં આપણી તરફથી રાહી મેળવવા સરજેલું નથી! માટે એને અહીંથી જવા કહે.”

“તમારા નેક ખાપદાદાની નઇયતે એ ક વધુ કાપલી ખેંચવા દેવાનો પરવાનગી આપો.”

“ફક્ત એકજ વધુ!”

માછીએ એક ખીજ કાપલી ઉંચકી અને જાફરને આપી, જેણે વાંચી સંભળાવ્યું. “માછીને એક દીનાર આપવો.”

“આ કમતાલેના માછી! તારું નસીબ ખીલે એવા ઇરાદાથી મેં મેહનત કીધી, પણ તારી સરજતમાં સરજેલું જ નહીં એટલે હવે તો એક દીનાર લઈ વીદાય થા.”

“અલ્લાહ ખેર કરે ને તું ને તનદરો સ્તી નહીં બસો!” માછી પોકારી ઉઠ્યો “એક દીનારના સો રૂટકા!”

ખલીફ આ સાંભળી ખુબ હસ્યો, જ્યારે જાફર હાથ પકડી માછીને જોરડા ખા હેર ચુકી આવ્યો.

પ્રકરણ ૬ હું.

પેટારો ઉચકવા માટે ખાસ હેલકરીની
પડેલી જરૂરીયાત.

જ્યારે સનડલની નજર માછીપર પડી ત્યારે માછીમારને જતો અટકાવી બોલ્યો: “સપુર, ઝા માછી! ઇમાનીઆના થાહે તુંને જે આપયું હોય તેમાંથી રેવાજ મુજબ અરધો હીરસો અમોને આપ!”

“અરે ઝા ગલપટા વીંટાળેલા ખચર! સો ફટકા ખાઈ એક દીનાર હાંસલ કીધો છે: તો તારી સરત મારે કયુલ છે. પેલો પીપોડીવાળો મારા ધંધામાં ગઈ કાલે શા મેલ થયો અને આજે જેતીય ખનયો છે. અરે ઝેને કહેજે કે કણ્યા ધંધામાં કદી સાર હોતો નથી. લેકીન એની મુજે ચાલતાં શા ફટકા હું માર ખાઈ ગયો, જેનો ચચરાટ હજી છે!” એટલું બોલી તે રડમસ થયો. આ જોઈ સનડલની ખાતરી થઈ કે માછી ખરું બોલતો હોવો જોઈએ: તેથી દયા આ વચાથી ગુલામોને હુકમ કીધો કે એને પાતાની હજુર લાવે. હુકમ તરતજ બળ લાવવામાં આવ્યો.

“ચા અલ્લાહ! હજી કોણ જણે કંઈ આફત પાકી રહેલી છે! જેતીયના હાથમાં થી છટકી હવે ગળાંમાંના માર સાથના ઉલ્લુના છટકામાં સપડાઈ ગયો છું.” માછી પાતાનાં મનમાં બોલ્યો.

“અરે ઝા માછી! અલાહને ચાદ કે રી આ થેલી લે!” સનડલે એક લાલ થેલી ખીસામાંથી કાઢી આપતાં જણાવ્યું.

“સગન સારા છે! રંગ પણ લહુ! એનું સસાનાથ થાય તે થું આપો દહાડો હાડમારીજ ભોગવવાની કે?” માછી મોટે થી બડબડ્યો, અને થેલી જમીનપર ફેંકી, પણ સોનાના સીકાનો આવાજ સાંભળી વીજળીક ઝડપે ઉચકી અને આંખમાં દાખી બોલ્યો: “માથલ્લા! ઝા મારાં આંખોના તુર! તું કાજો કાજો હખથી છે, લેકી ન તારો ખવાસ તથા દીલ હાત મને જુલાવે એવાં છે! લેકીન, સપુર! મથકેરી તો તું નથી કરતો?” એટલું બોલી ભોંપપર બેસી જઈ થેલી આખી ખાલી

કીધી, તો તેને સો સોનાના દીનાર ખરેખર માલમ પડ્યા. થોડી પણ તો દીગમુદ થઈ સનડલને તેણે જોયા કીધું, પણી “ઝા મારા ભાઈ! ઝા મારા ખેરખાહ! ઝા મારા હાતમ!” બોલી તેને વળગી પડ્યો, જેથી દરેક જણ ખુબ હસવા લાગ્યા.

સોનાના સો દીનારની થેલી ખણખણાવતો માછી મેહેલ બાહર નીકળી પાતાને મકાને જવા લાગ્યો. ફટકાઓનો ચચરાટ તે તદ્દન વીસરી ગયો હતો, લેકીન ખલીફનો એક દીનાર તેના ખીસામાં પડેલો હતો. ચાલતાં ચાલતાં તે લોંડી બાઝારમાં જઈ ચઢ્યો. તો એક દલાલ આસપાસ લોકનું મોટું કુંડાળું જોઈ “અહીં થું હશે?” બોલી ઠઠની વચે ધુસ્યો.

“નાખુદા ઝુલયત (નાખોદા ઉસ્તાદ!) માટે જગયા કરો!” કેટલાકો માછાની મથકેરી કરવા બોલ્યા, પણ તેપર મુદલ મચક આપ્યા વગર માછી દલાલની સનમુખ જઈ ઉભો તો તેની નજ દીક એક મોટી પેટી પડેલી દીઠી, જેનીપર હારનના મેહેલને લગતો પોશાક પહેરેલો એક ગુલામ બેઠેલો હતો અને એક પુઝરગ મરદ પાસે ઉભેલો હતો.

“ઝા તમો વેપારી થાહ બચાઓ!” શેખ પોકારવા લાગ્યો, “નામવર શેહેનશા હજીદી ઝુબયદાના મેહેલમાંથી વેચાવા આવેલી આ પેટી કોણ ખરીદશે? એમાં જે હોય તે જણાવવાની મના કરવામાં આવી છે: માટે એવો કોણ હીમતવાન છે જે આ પેટી માંની ચીજો જોયા વગર ખરીદે? અલાહ તમો સરવને આશીય દેશે!”

“અલાહ કસમ! આ તો એક સટા સમાન છે!” એક જણ બોલ્યો “પણ હું કોઈને દોશ દઈશ નહીં. હું વીસ દીનારે ખરીદવા તઈયાર છું.”

“મારા પચાસ!” બીજો પોકારી ઉઠ્યો.

“સાહાહ!”

“સીતેર!”

“પંચાતેર.”

“એમ છે! પંચાણું!”

એમ કરતાં નવાણું દીનાર વેર આંક ડા ચઢ્યો.

“નવાણું! સામાંથી એક કમ! છે કો
ધ માથેનો પુત કે વધે!” શેખે યુમ પાડી.
આ વખતે માછી સાં જઈ લાગ્યો હતો.

“મારા સા! ” માછીએ પોકારી કહ્યું.

“અરે સા! સા દરમ નહી પણ સા
સોનાના દીનાર છે તે સમજ્યો કે?” એક
જણે જણાવ્યું.

“અને અને એ પણ કહો કે પેટીમાં
શું છે તે કોઈ જાણતું નથી. જે ખરીદે તે
ધરે લઈ જઈ જાય;” ખીજાએ કહ્યું.

“આ શાહ વેપારી: આ બે જણા જે
બોલ્યા તે સાંભળ્યું કે?” શેખે માછીનું
ધ્યાન ખેંચ્યું.

“પેટીમાં ખારી માટી છે!” માછી
બોલ્યો.

“સારે તો સા દીનાર! સોનાના સા
દીનાર!” શેખે પોકાર માર્યો.

“કોણની ખીડ?”

“આ શાહ વેપારીની!” માછી તરફ
આંગળી દેખાડી જણાવ્યું.

“હા! મારી! મારી! ને મારી!”

વેપારીએ સમજ્યા કે ભાંગની જુમ
માં માછી મજાક કરતો હતો, તેટલાંજ બે
ત્રણ જણા પોકારી ઉઠ્યા: “અરે એ તો આ
પણ ખલીફો માછી!” આ સાંભળી સ
રવ હસવા લાગ્યા, અને બોલ્યા: “અરે
એને સા દીનારે વેચ!”

“એની સઉથો વધુ ખીડ છે એટલે
હું એનેજ વેચીશ,” પેટીપર જે શખસ
બેઠો હતો તેણે જણાવ્યું.

માછીની માગણી કબુલ કરવામાં આ
વી અને સોનાના સા દીનારથી છલછલ થ
યેલી થેલી માછીએ કાઢી આપી. દીનાર
ગણી લેવાનું કામ તમામ થતાંજ સાદું
પકડું કરવામાં આવ્યું, અને પેટીપર બેઠે
લા શખસે હુકમ મુજબ તથાને
તથાંજ ગરીબ માણસોમાં એ સા
દીનાર ખેરાત દાખલ વેહેંચી નાખ્યા, અ
ને સમજાવે હેવાલ સુખ્યદા આગળ જઈ કે
હયો, જે સાંભળી તે થણી ખુશી થઈ.

ખીજા હાથપર માછીએ પેલી પેટી
પાતાને ખભે મારી, લેકીન તેના મારી વજ
નને લીધે પાછી નીચે થેલી લીધી, જે જોઈ
તમાચીરો બોલ્યા: “સુરચક હેલકરી સીવા
ય ખીજા કોઈ એ ઉંચકી ચકરો નહી, અને
એ ઉપાડવાનો એનોજ હક છે.”

આથી સુરચકે પેટી ઉંચકી અને
માછીની પુઠે પુઠે ચાલવા લાગ્યો.
માછી હવે વીચારમાં પડ્યો કે પેટા
રામાંનો અવેજ જાણ્યા વગર સોનાના
સા દીનાર આપ્યા તો ખરા, પણ તેની
પર હેલની ચોટથી કરવા તેનું મન થયું ન
હી: તેથી મનમાં ચોજના રચી નાખી. તે
તરેહવાર ગલીઓમાંથી તેને લઈ જવા લા
ગ્યો કે જ્યાં થાકીને પાતીકી મેળે સુરચક
હેલ છોડી દે. સાંજ ટુલીક એમથી તેમ તે
ને ફેરવવા લાગ્યો. સુરચક યુમે યુમ પાડી
પુછતો કે “આ જતાય! તમારે મકાન
ક્યાં?” તો માછી ઉતર વાળતો “ગઈ કા
લે મને માલમ હતું, લેકીન આજે વીસરી
ગયેલો હોવાથી તે યાદ કરું છું.”

ગરીબ બાપડો સુરચક! તે માછીને ગમ્મર
સમજવા લાગ્યો: શું તેણે નજરે નજર,
સોનાના સા દીનાર પેટીમાંનો અવેજ
જાણ્યા વગર ચુકાવી આપતાં નહી
જાયો હતો? એવો માણસ તો તેણે
કોઈ દિવસે કોઈને પણ જાયો નહી
હતો. તેથી સરસ હેલ માટે તેને પુર આપ્યા
હતી. આખરે સુરચક તદ્દન કંટાળી ગયો
અને બોલ્યો: “મારી હેલ આપ અને
તારો પેટારો લે!”

“અરે સુરચક! મારા ખીસામાં હમણા
કાંઈ પઈસા નથી. પઈસા બધા હું ધરે રા
ખી આવ્યો છું, અને મેં તુને જણાવ્યું
તો છે કે ધર કયે ઠેકાણે આવેલું છે તેજ
હું વીસરી ગયો છું.” સુરચકની ધીરજની સ
રવ હવે હવે પુટવા લાગી. તેજ વેળા મા
છીને આજખતો એક શખસ તથાથી પસાર
થતો હતો, તે માછીને જોઈ બોલ્યો:
“આહો! ખલીફા! અહીં કેમ ભટકે છે?”

“યા ચચા! આ ખલીફાનું મકાન
કયે ઠેકાણે છે?” સુરચકે પેલા માછીના એ
જખા જવાબને પુછ્યું.

“વળી ક્યાં? રવાસીન લતામાં આવે
લાં ખીસ્માર ખનમાં એ રહે છે.”

“સુખહાન અલ્લાહ! એ પલીકા! તારું ખાતું ખરાબ! એ ઠેકાણાની ન જીકથી તો આપણે કુડીખંધ વખત પસાર થયા હતા, બલકે એક બે વખત તો તારાં મકાન આગલથી પણ ગયા હતા.” સુરયકે કહ્યું. હેલકરીયું આ મુજબ બોલવું સાંભળી માછી ડોકી ખજવાળવા લાગ્યો, પણ તેણે ઉતર વાળ્યો નહીં.

“અરે બોલતો કેમ નહી, અલ્લાહ તુંને રોટી બફે નહી, મારા જવા ગરીબ ને યા માટે હેરાન કરે છે?” સુરયકે હેલકરી બોલ્યો.

“મારયા ઠાર! પેલા કમખખતે બધી બાજી બગાડી નાખી,” માછી મનમાં બડ બડ્યો. “હવે ઘરે જવા વગર છુટકજ નથી.”

ખંને જણા મકાન આગળ આવી પુ ગયા. “જે તે પહેલેથીજ જણાવ્યું હતે અને તું મને અહીં લઈ આવ્યો હતે તો કદાચ હું હેલના પધસા લેતે નહી, લેકીન હવે હું લેયા વગર જવાનો નથી,” સુરયકે જણાવ્યું.

“અહીં બાહર ઉભો રહે, અને હું દીનાર તો નહી પણ દરેહમો અંદરથી લઈ આપું.” એટલું બોલી માછી પોતાની ખાલીમાં ગયો અને એક જખરદસત મોટી ડાંગ લઈ આવી સુરયકપર મારવા ધસ્યો, જે જોઈ હેલકરી બોલી ઉઠ્યો: “તારા હાથ ખાંચ! મને તારા પધસા જોઈતા નથી.” એટલું બોલી પેટારો જમીનપર રહેવા દઈ તે નાસી ગયો.

પ્રકરણ ૭ મું.

પેટીમાં ભરાયલો જીન.

ખલીકાની ખાતરી થઈ કે હેલકરી ખીલીને ખરેખર નાસી ગયો હોવા કે તરત તેણે પેટારો ઉંચક્યો. આ વખતે પાડોશીઓ બાહર ભેગાં મળ્યાં હતાં તેઓ પ્રુછવા લાગ્યાં કે “આ તારા આંગમાંનો અભો તથા આ પેટારો ક્યાંથી આવ્યો?”

“વળી ક્યાંથી? નામવર અલ-રશીદ મારો જોલો ખનયો તેની ખરકતથી! એ હવે મારા ધંધાનો ભાગીદાર ખનયો છે,” માછી એ ઉતર વાલ્યો.

“વાહ! વાહ! ઠીક! આજે કેટલી ભાંગ ગટાવી છે? લેકીન કોઈ ખીજ આગળ એમ બોલતો ના, નહીતર પોહરેગીરો મુસ્કાટાટ ખાંધી કેદખાનામાં ધસડી જશે.” એટલું બોલી તેઓ પેટારો તેના આરડામાં લઈ જવા મ દે લાગ્યાં.

હાસીલ (અંધારી કોટડી)માં પેટી મુકી સઘળાં બાહર આવ્યાં અને હશીશ તથા ભાંગ ઓછી લેવા માછીને મજબુત સલાહ આપી સઠ વજેસગે થઈ ગયાં.

આશરે અરધો કલાક થાક ખાધા પછી તે આરડામાં પાછો ફર્યો અને પેટી તરફ જોઈ બડખડ્યો: “અલ્લાહ માલમ એમાં શું હશે? લેકીન હું કેટલો બેવકૂફ? આટલા બધા પધસા આપી એ ખરીદવા મને શું સુઝ પડ્યું? પણ હવે બન્યું તે બન્યું! એ ઉધારી અંદરનો અસખખ જોવા સેવાય હવે છુટક નથી.”

પણ તાળાંની કુંચી દલાલ પાસેથી લેતાં વીસરી ગયલો: એટલે તાળું ઉઘાડે તે કેમ? “હવે જે કરવાનું હશે તે કાલે! થાક પણ થઈ છે અને ઉંઘનાં ઝોકાં પણ આવે છે.” તેણે આરડામાં નજર ધીધી. પેટારાથી તે નાનો આરડો લગભગ ભરાયલો જોઈ પેટારાપર સુતો. પણ પેટારા પર પડ્યાને ઘણો વખત થયો નહી કે પેટારાની અંદર કાંઈ હાલચાલ થતી હોય તેમ માછીને લાગ્યું. તેની ઉંઘ તડાકામાં ઉડી ગઈ, એટલુંજ નહી પણ શુધખુધ ગુમાવી દીધી. “માથલ્લા! પેટીમાં જીન ભરાયલો લાગે છે!” એટલું બોલી છલાંગ મારી તે ઉઠ્યો. “અલ્લાહ તારો આશ્રા! સારું થયું કે મેં ઉઘાડ્યો નથી, નહીંતર અતમાર આગમય હું કલ થઈ પડ્યો હતો.” થોડીવાર થોપી અતી ધયાનથી પેટી તરફ કાન ધરી તે સાંભળવા લાગ્યો, પણ કાંઈ વધુ સનસારો નહી જણાવાથી તે પાછો સુતો. થોડીવાર ગઈ નહી કે પેટારો હીલતો જ આવ્યો.

“ સુખલાલ અલલાહ ! છન પાછો જાગ્યો ખરો ! હવે હું શું કરું ? રખેને મને ભય ? ખતી જોઈ એ જરૂર નાસશે ! ” તે ફાનસ શોધવા લાગ્યો, પણ તેને હાથ આવ્યું નહીં. આથી બાહર નીસરી રસતા માં ઉભો રહી તે બુમો પાડવા લાગ્યો : “ ઓ અલલાહના ચારો ! જાગો ! ભાગો ! ” આ સાંભળી કુટલાંકો બાહર દોડી આવ્યાં અને પુછ્યું “ ઓ ખલીફા ! કેમ શું છે ? ”

“ અરે ફાનસ લાવો ! ફાનસ લાવો ! છન મારીપર ચઢી બેઠો છે ! ” આ સાંભળી અરધાં ઉંઘરેટાં લોક હસ્યાં, અને એક જણે ફાનસ લાવી આપ્યું, જે લઈ તે પોતાની ઝોરડીમાં દાખલ થયો. ખતીની મદદથી તેણે એક ખીલા વાટે તાણું ભાંગ્યું અને બારણું ઉઘાડી જોયું તો એક હુરી જેવી નાજનીન અંદર સુતેલી તેને માલમ પડી. આ જોઈ તેની શુધ્ધ ઉઘડી ગઈ. તરતજ તે ઓકારી કરવા લાગી. જેથી થોડીવારમાં તે હુશયારીમાં આવી અને પેટારા માંથી બાહર નીકળવા ફાંફાં મારવા લાગી.

“ અલલાહ અકબર ! ઓ મારી શેઠા છી ખાઈ ? તું કોણ ? ” માછીએ પુછ્યું.

“ મારી યાસમીન અને નરગીસને બાવ. ”

“ તમરહના સીવાય ખીજું કોઈ અહીં નથી ” ખલીફા માછી બોલ્યો.

આ સાંભળી તેણીએ બે ધડી ખલીફા ભણી જોયા કીધું, પછી બોલી : “ તું કોણ છે ? હમણા હું ક્યાં છું ? ”

“ તું મારાં રહેઠાણમાં છે ” માછીએ જણાવ્યું.

“ શું હું નામવર અલ-રશીદના મહેલમાં નથી ? ” હુરી બોલી.

“ અરે ઓ દીવાની ? એ તું શું બકે છે ? તું તો મારી ભોંડી છે : આજેજ મેં ભર બાઝારમાં સો દીનારે વેચાતી લીધી હતી, અને અસર સુધી આ પલંગ પર તું સુઈ રહેલી હતી ” માછીએ જવાબ આપ્યો.

“ વાર તારું નામ શું ? ” તેણીએ સવાલ કીધો.

“ મારું નામ ખલીફા છે. નામ સખકે તું છે, લેકીન નસીબનો તો હુમો છું. અલલાહ હા મારે એમ કીધું હશે ? ” માછી બોલ્યો.

આ સાંભળી તે બુલબુલ સ્વરે હસી અને પેટી પર બેસી હુરીએ પુછ્યું : “ તારી આવી ઘેલી ગાંડી વાત પડતી મેલ. વાર ! કાંઈ ખાવાતું છે કે ? ”

“ અલલાહ અકબર ! પીવાના વાંધા તો ખાવાતું ક્યાંથી હોય ? આજ બે દહાડા થયા સેજ મેં ખાધું છે, અને બુખ તો કંકડીને લાગી છે. લેકીન સખર ! ભોજનને બદલે આપકાનો માર મેં સારો જોવો મહેલ માં ખાધો છે ” માછી બોલ્યો.

“ એ તું શું બકે છે ? ”

“ આખું બગદાદ જાણું છે અને તું શું નથી જાણતી ? અલ-રસીદ પહેલાં પીપોડીવાળો હતો, ત્યાર પછી મારી સાથે ભાગીદાર બની માછી થઈ મારો ચેલો થયો અને આજે સહવારે જ્યારે હું મહેલમાં ગયો ત્યારે તો મારાદાહ ! એ જોતીશ બનેલો જણાશે ! લેકીન મારા એ ચેલાએ એક દીનાર મને આપી સો ફટકા મારા આંગ પર ખખડાવી નખાવ્યા. ”

આ સાંભળી તે નાજનીન હસવા લાગી. તે સમજી ગઈ કે અલ-રશીદે મથકેરી આ માછીપર પુરખહારમાં અજમાવી હશે.

“ તું કહે છે કે ખાવાપીવાના વાંધા છે તો શું તારી પાસે પધસા નથી ? ”

“ આ પેટીમાં ભરાઈ તેં મને ખાખા વરખો કરી નાખ્યો અને હજી નીરાંતે પુછે છે કે પધસા શું નથી ? મારી પાસે જે પુંજી હતી તે તો મેં તુંને ખરીદવામાં ગુમાવી નાખી ” માછી બોલ્યો.

નાજનીન હસવા લાગી અને બોલી “ ચાલ સારે ! બાહર જઈ તારા પાણે સીઓ પાસેથી તારે તથા મારે વરે ખાવાનું લઈ આવ : સખખ હું ઘણી બુખી થઈ છું. ”

“ શું ધફીટો પણ બુખાં હોય કે ? ” એટલું બોલી તે મકાન બાહર નીકળ્યો અને

ને માટેથી પોકાર મારવા લાગ્યો: “આ તમારો ઉધાસલાં બેઠાર થાવો ! પેટીમાંના ઇંટ લુપા થયા છે અને ખાવાનું માગે છે !”

આ સાંભળી કેટલાંકો ઈશમાંથી જાગી ઉઠ્યાં અને તે શું બોલતો હતો તે પુછવા લાગ્યાં. માછીએ ઇંટીને લાગેલી લુપ વીશે જણાવ્યું.

“અરે આ પાગલ ?” આને તુંને થયું છે શું ? અમાની ઈશમાં શા સાર ખલલ કરે છે ?”

“અમાં મારો વાંક નથી. પેશા પેટા રામાં તો ઇંટી છે.”

“લખાડ બોલવાનું છોડી દે. વારં તે શું કહે છે ?”

“કહે છે કે હું કયાં છું ?” પછી જણાવે છે કે ‘મને લુપ લાગી છે તે પાડોસી આ પાસેથી ભોજન લઈ આવ’ હવે તમેજ બોલો કે અમાં મારો વાંક છે ?”

“ખાપડો ખલીફો થણો લુપયો હશે. ચાલો, આપણે ખાવાનું આપશે, નહીતર ગડ ખડ સડખડ કરી આખી રાત આપણને જગાડશે.” પાડોસીએ એકબીજાને કહેવા લાગ્યાં. એટલું બોલી થોડાંક જણાં મુકકું પાકકું લઈ આવ્યાં અને માછીને આપ્યું. ખલીફો તે લઈ આરડામાં નાજનીન આગળ ગયો, જે અંદરથી સરવ વાતચીત સાંભળતી બેસી ને હસતી હતી.

હવે ચાંદરણું આરડીમાં પથ પડવા લાગ્યું, અને બંને જણાં ખાવા બેઠાં કે તરતજ નાજનીન બોલી: “ખલીફો ! તું ખાવાનું તો લઈ આવ્યો, લેકીન પીવાનું કયાં છે ? મારેથી તો પીવા વગર એક કોલ્યો પથ ગળે ટાલી ઉતરે, તરસે હું તો મરી જઈ છું !”

“માથાહા ! તું જો મરી જાય તો પછી મારા સોનાના સો દીનારનું શું થાય ? તોખાહ ! ઇલાહી તોખાહ ! તું આરત છે શા ઇંટી, તેની મને સમજ પડતી નથી.”

“અપ્પ મરી પીવાનું લાવ !”

માછી ફરડતો ઉઠ્યો અને “હમણા લઈ આવું છું !” બોલી બાહર ગયો અને રસ્તામાં ઉભો રહી પોકારવા લાગ્યો:

આ દેનેવાલા ! આ ઇસલામીઓ ઉઠો આ ને ઇંટીતને માટે પીવાનું આપો !”

‘એવું સતથાનાસ થાય !’ ‘એ આને પાગલ બન્યો છે શું ?’ ‘અપ્પ ભાંગ મઠો વેલી જણાય છે !’ વગેરે વીશેષણો લગાડી કેટલાંક જણાં તેની આગલ એકઠાં થયાં. આખરે તેનો કુંજે એક જણે ભર્યો અને બોલ્યો: “ખલીફો જો સાંભળ ! તું પાગલ હોય તો ભાંગ પીધી હોય, ગમે તે હોય; હું તુંને ચેતવણી આપું છું કે જો ફરીથી એમ બુમો પાડી ઈશમાં ખલલ કરી તો તારાં હાડકાંને ખુરમો થયેલો ધારજે !”

“આ પરીચેહર નાજનીન ! હવે તો કાંઈ બાકી રહ્યું નથીની ?” ખલીફો તેણીની આગળ કુંજે મુકતાં બોલ્યો.

“ચેહેલાં મને જણાવ કે તારાં આંગ પરનો આ ઝભો તું કયાંથી લાવ્યો ?” નાજનીન પાછી પીતાં બોલી, “તારી તવારીખ મને કહી સંભળાવ.”

આથી માછીએ ઉપર વરણુવેલો સઘળો બનાવ તેણીને કહી સંભળાવી કહ્યું: “હવે આ બાગે બેહુસ્ત તો દોજખની પરીચેહર ! પેલી દુનયામાંના તારા વસ્વાટની મને કહાણી કહે.”

“આ ઉલ્લુ ! હું તો તારીજ પેઠે આ દુનયામાં વસું છું. શું તું મને પીછાનતો નથી ?”

“નહીં !”

“સારે સાંભળ ! ખલીફો હાડન અલ-રશીદના મહેલમાંની હું માનીતી છું. મારું નામ કુટ અલ-કુલુપ છે. ખલીફોતણ અપ્પ દા મારી થણી અદેખાઈ કરતી હતી: જ્યો મારાં ભોજનમાં ભાંગ ભેળી મારી બેથુધીને લાભ લઈ આ પેટીમાં મને પુરી. તું કહે છે તેમ પછી મને ભર ખાઝારમાં વેચી નાખી. લેકીન હાલ તરત કોઈ આગળ એ વીશે બોલતો ના. નહીંતર અપ્પચદાના કા નપર જો એ વાત આવશે તો તારું ડોકું ચપ દેતાં કે છટકાઈ જશે. હું જેમ કહું છું તેમ જો કરશે તો હું ખાતરી આપું છું કે તું નેહાલ થશે.”

“અલ્પ-હૃદ-હૃદ-હૃદ ! સારે તું ધં ક્રીટ નથી ! વારં ! જેના મહેલમાં હું કેદ થયો અને જેણે મને સૌ ફટકા મરાવયા, તેજ અલ-રશીદ કે ?”

“હા !”

“સારે તો એના જેવા કંજુસ મેં કોઈ દહાડે દીઠો નથી. સૌ ફટકા મરાવયા અને ધમ દેતો કે એક દીનાર કાઠી આપયો અને તે પણ મેં એને માછલી મારતાં થી ખવડાવ્યો અને ચેલો તથા ભાગ્યો ખનાવ્યો તેના બદલામાં. એના કરતાં તો સનડલા હજાર ગણો ભલો !”

“તારી બેવકુફી ભરી પટપટ છોડી દે અને તારા બાકીના દાહાડા જો એશઆરા મમાં ગુજરવા માંગતો હોય તો બે ચાર દ હાડા મારા હુકમ પ્રમાણે ચાલ !”

“બીસ્મીલલાહ, નામી !” એટલું બોલી બોજનમાંથી થોડું લઈ બાહર ગયો અને ખાધને બાહરે જુલો. કુટ અલ-કુલુબ પણ થોડીવારમાં ઉંઘમાં ગીરફતાર થઈ.

સહવાર પડતાંજ તેણીએ હાંક મારી તેને અંદર બોલાવ્યો અને તેણીએ કલમ ફાની, કલમ તથા કાગળ લાવવા કહ્યું.

“ક્યાંથી લાવું ?” માછીએ સવાલ કીધો.

“મારા હુકમ મુજબ ચાલવા કબુલ થાય છે ?” તેણીએ સવાલ કીધો.

શરોયશમથી ! રાતના વીચાર કરતાં હું એ ઠરાવપર આવ્યો છું.”

“સારે હું ફરીથી ચેતવણી આપું છું કે તું કોઈ આગળ મારી હાથમાંથી વીરો વા તચીત કરતો ના. મહેલમાંથી તુને જે પેલો એક દીનાર અલ-રશીદ આપાવ્યો તે વટાવી ને લખવાના કાગળ, ચાઈ તથા કલમ કોઈ નહીં જાણે તેમ લઈ આવ.”

“હુકમને તાબે !”

થોડા વખતમાં તે પાછો ફર્યો. કુલુબે એક માઠી સડસડાટ ચીત્રી કાઢી, જ્યારે માછી તેણીના હાથના લેહકા ખુશાલીથી જોતો ઉભો રહ્યો.

“આ ફકો લે અને ઝવેરી બાઝારમાં જઈ ધખન અલ-કીરનસની દુકાન પુછ અને તેને ઠાવો સ્વાધીન કર !”

“આ મારી શેઠાણી ? બાઈ ! એ નામ મને યાદ રહેશે નહીં. મને યાદ રહે એવું કાંઈ બીજું નામ શું નથી ?”

“ત્યારે ધખન અલ-ઉકાબની દુકાન પુછજે.”

“આ શેઠાણી ઉકાબ (સકરો) તે શું ?”

“લોક ચીકાર માટે હાથપર મેલી જે પક્ષીઓને લઈ ફરતાં ફરે છે તે પક્ષીનું નામ.”

“એ પક્ષીને તો હું પીછાણું છું,” એટલું બોલી ચીઠી ઠાવી પાઘડીની અંદર માથાં પર મેલી તે બાહર નીસર્યો અને “ઉકાબ” નામ બડબડતો જવા લાગ્યો, કે રખે એ ભુલી જાય. લેકીન રસ્તામાં કેટલાંક તેનાં આળખીતાંઓ મળ્યાં, જેમની સાથેની વાતચીત પછી જ્યારે તે ઝવેરી બાઝાર માં પુગ્યો કે ‘ઉકાબ’ નામ તદ્દન વીસરી ગયો.

“મહેરબાને મન !” એક વેપારી આ ગળ જઈ તે બોલ્યો “પક્ષીના નામવાળો કોઈ અહીં દુકાન માંડી બેઠો છે ?”

“પેલી તેની દુકાન. તમે ધખન અલ-ઉકાબ વીરો પુછતા હશે ?”

“બરાબર ! બરાબર ! મહેરબાની ! ઉકાબ ! ઉકાબ !” બડબડતો ઉકાબની દુકાને ગયો અને તેને કુલુબે લખેલો દસ્તાવેજ સલામ કરી સ્વાધીન કીધો. વેપારીએ તેની તરફ તો છડી નજર નાખી. તે એને કોઈ બીજુક સમજ્યો, અને દસ્તાવેજ એક બાણુ મેલી દઈ એક હજુરયાને કહ્યું “એને અરધો દીરમ આપ.”

“હું કાંઈ બીજા માંગતો નથી : આ ફકકો વાંચ.”

આથી ધખન અલ-ઉકાબે દસ્તાવેજ વાંચ્યો. જેમ જેમ તે વાંચતો ગયો તેમ તેમ તે ઘણો ગંભીર બનતો જણાયો. વાંચી રહ્યા પછી તેણે અતી ગંભીરાઈથી ચુમ્યો અને શીરપર મેલ્યો.

“એ હવે પાગલ બન્યો છે શું? કા ગળપર આટલો દીવાનો બન્યો છે તો પછી એની લખનારીને જો જોય તો શું શું કરે?” માછી મનસે વીચારવા લાગ્યો.

દસ્તાવેજ માથાપર મેલ્યા પછી ઝવેરી ઉઠ્યો અને ખલીફા ભણી જોઈ કહ્યું: “અય ખેરાદર! ભલે પધારયા! તમારે મકાન ક્યાં છે?”

“મારાં મકાન સાથે તુંને શું લાગેવળે?” તો જાણી મારી લોડી તું તફાવવા માગે છે?” માછી ઇંકાશીળ બન્યો.

“અરે, નહી, નહી! તારે ત્યાં ભોજન મોકલી શકું તેને માટે હું પુછું છું.”

“હા, અમે ભુખ્યાં છીએ. એ બીચારીએ તો રાતના મુદલ ખાધું નથી,” ખલીફાએ ઉતર વાળ્યો. તયાર પછી પોતાના મકાનની ધધાણી આપી.

“તું ઘણો નસીબવંતો!” ઉકાખે જણાવ્યું. તયાર પછી પોતાના બે ગુલામડાઓને બોલાવી કહ્યું: “આ શખસને મોહસીન સરાફ આગળ લઈ જાવો અને મારાં નામથી જણાવો કે એને એક હજાર સોનાના દીનાર આપે. તયાર પછી બનતી તાકીદે મારી આગળ લઈ આવો.”

ગુલામડાઓએ શેઠના હુકમ પ્રમાણે અમલ કીધો.

“હવે એને હુમામખાનામાં લઈ જાવો અને નહવાડી સરસ કપડાં પહેરાવો” અને એ વતરોગે બીજા હુકમો આપી દુકાન બંધ કરી કુલુબના બાકીના હુકમો બજા લાવવા બાહર પડ્યો. એ હુકમોમાં બે મુખ્ય હતા, જે એ કે: તરત એક મકાન સુંદર રીતે આરાસ્તા કરવું અને ગુલામડાઓ સાથે કુલુબને ગુપચુપ લાંબા લઈ જવી અને પછી કબીરે હારેન અલ-રશીદને કુલુબનો હાથપાતીની ખાનગી ખાતમી આપવી. એ બે કામો ઝવેરી ઉકાખને ઉમંગથી બજાવતો છોડી દઈ આપણે ખલીફા માછી તરફ નજર દોડાવ્યો.

પ્રકરણ ૮ મું.

ખચર ઉપર સવારી.

ઉકાખના હુકમથી તેના ગુલામડાઓ ખલીફાને એક સુંદર જાહેર હુમામખાનામાં

લઈ ગયા અને લાંબા માણસોને સ્વાધીન કીધા કે, ચંપી કરી નહવાડી બાહર આવે.

ખલીફાને મનસે હુમામખાનું એક બંધીખાનું હતું; તેથી તે પોકારી ઉઠ્યો: “આ પોહરેગીરો! મેં શો વાંક કીધો છે કે તમે મને આજખ દેઓ છો?”

આ સાંભળી ચંપી કરનારાઓ હસવા લાગ્યા અને વધારે ઉમંગથી તેની ખુબ ચંપી કરવા મંડ્યા.

“અરે આ ભાઈઓ! હું કાંઈ તમારી સાથે ખાથોખાથ લડવા આવ્યો નથી! હું કાંઈ કુસ્તીખાજ નથી!” માછી ખુબ મારવા લાગ્યો “મને છોડી દેઓ!”

પણ ચંપી કરનારા તો વધુ સુરપર ચઢ્યા, જે જોઈ એક અછાડ મારી ખલીફા ઉઠ્યો અને ચંપી કરનાર એકને જમીનપર પાડી નાખી ધમોધમ મારવા મંડી ગયો, જે જોઈ આખું હુમામખાનું ગાજી રહ્યું, અને બીજા ચંપીવાળાઓએ પોતાના ધંધાદારીની મદદે તરતજ દોડી આવી માછીને સારી પેઠે કુંદી પાક જમાડ્યો. ત્યાર પછીજ તેમને માલમ પડ્યું કે ખલીફા થોડો ઘણો લાગવગયો હતો. આ સાંભળી તેઓએ તેની માફ માગી અને ખલીફા કેવો એક મોટો ઉમરાવ હોય તેમ તાજમતવાજથી તેની સાથે વરતવા લાગ્યા. આ જોઈ ખલીફા કુલજીજાળ બની ગયો અને અતી ગંભીરાઈથી ભપકા દાર પોશાક પહેરાવા દીધો. હુમામખાનાના ખારણા બાહર નીકળતાંજ એક સફેદ ખચર તેને માટે તઈયાર ઉભેલું જણાયું.

“ઝનાખે આલી!” ઉકાખના ગુલામડાઓએ માછીને જણાવ્યું “ખચરે ચઢો!”

“માથલ્લાહ! હું હંમેશા કહેતો આ વયો છું કે ભપકાદાર પોશાકવાળાઓ ગધેડાંને લાયક છે! બંનેમાં કશો ફરક હું જોતો નથી. શું તમે મારી મથકેરી કરો છો?”

“ઝનાખે આલી! એ તમે શું બોલો છો? આ કાંઈ ગધેડું નથી, લેડીન ખચર છે.”

“હા, ખરાબર! લેડીન મને એ પર સવાર થતાં આવડતું નથી, તેવું કેમ?”

“બીસ્મીલ્લાહ! હીમત રાખી ઉપર બેસી જાવો!”

“અલ્લાહ કસમ ! મને લાગે છે કે એ જરૂર અછાડ મારી મને પાડી નાખશે.” માછીએ ઉતર વાલ્યો.

“અનામે આલી ! ડરો ના ! અલ્લાહ હું નામ અખાંપર રાખી ખચરે ચદો !”

“ખીસ્મીલ્લાહ ! ખીસ્મીલ્લાહ !” એ લલો ભપકાદાર પોશાક પહેરેલો માછી ખચરની પુછડી તરફ મહોં કરી પોશાકને લાયકનાજ જનવરપર સ્વાર થયો કે તેજ વેળા જનવરે અછાડી ઝાહડી કે ખલીફાએ લોંચ માપી. દરેક જણ આથી ધુમ હસવા લાગ્યાં. લેકીન ભપકાદાર પોશાકવાળો માછી તરતજ ઉઠ્યો અને ગંભીરાધથી બોલ્યો “મેં તમોને નહીં કહ્યું હતું કે આવાં જનવર પર મને ખેસ્તાં આવડતું નથી? જનવર કીમતી છે અને તે હમેશના ભપકાદાર પોશાક પહેરતાં આવેલાંઓને દરો ખસ્ત છે,” એટલું બોલી તે પોતાના મકાન તરફ જવા નીકળ્યો, આંજળ પુગતાં આ ડોશી પાડોશીઓ હલમલી રહેલાં તેને જણાયાં. માછીને જોતાંજ તેને કાને તરેહવાર વાક્યો પડ્યાં ! ‘ખચા ખલીફા ! તારી કમખખતી :’ ‘ખીચારી કમનસીખ એ અખખાને છાકટ હાલતમાં રસતામાં પડેલી જોઈ હશે તે ઉલ્લુ જવો ઉપાડી લઈ આવ્યો,’ ‘ખલીફાના ફહાડા હવે મણાઈ ચુક્યા,’ વગેરે.

“આ ખલીફા ! તેં થું ઘોંટાળો કીધો છે તે તું જાણે છે?”

“અલ્લાહ કસમ ! નહીં !”

“થોડોજ વખત અગાડી ખાદશાહી ગુલામડાંઓ આવીને તું જે ઝોરતને ચોરી લાવ્યો હતો તેને લઈ ગયાં, અને તારે માટે ખુબ શોધખોળ ચલાવી, લેકીન તારો પતો મળ્યો નહીં.”

“મારી ઝોરડીમાં એ ઝોરત હતી તે એ લોક કેમ જાણ્યું?” ખલીફાએ સવાલ કીધો.

“ખચા ! જો એ વેળા તું અમના હાથમાં સપડાયો હતો તો તારા ટુકડે ટુકડા થઈ જતો.” એક જણે વીચાર જણાવ્યો. પણ એનો ઉત્તર વાળવાને બદલે ખલીફા એકદમ ઢોડડો ધમન અલ-ઉકામ્ અવેરીની દુકાને દોડ્યો, રસ્તામાં તે તેને સામોજ અસ્વાર થઈ આવતો મલ્યો, જે જોઈ ખલીફા પોકારી ઉઠ્યો : “અલ્લાહ કસમ ! મને ખોટે રસ્તે દોર

વી તારાં માણસો પાસે મારી લોડીને ઉપાડી લઈ જવા તું ને મુદલ હક નહીં હતો !”

“અરે ઓ ઉલ્લુ ! તારી જખાંની લગામ ખેંચ અને મારી સાથે ગુપચુપ ચાલ.”

આથી ખંને જણા ચાલવા લાગ્યા. અવેરી તેને સુંદર રીતે આરાસ્તા કીધેલાં એક મકાનમાં લઈ ગયો તો ત્યાં માહતાખ મીસાલ ચેહેરાની દશ લોડીઓની વચે સોનાના એક પલંગપર કુટ અલ-કુલુખ ખેઠેલી હતી તેણી પર નજર પડતાંજ ઉકામ્ અવેરીએ વાંકો વળી સલામ કીધી, જેનો ઉતર વાળીને તે નાજનીન બોલી :

“મારા નવા ખલીફા કે જોણે પોતાની તમામ પુંજ ખચરી અને ખરીદી, તેલું થું કીધું?”

“ઓ મારી શેઠાણી ! પાસેના ઝોરડામાં તે ઉભો છે. મેં તેને એક હજાર સોનાના દીનાર આપ્યા.” અને તયાર પછી સઘળો ખનાવ વરણ્યયો જે સાંભળી કુલુખ હસી.

“અને ઇપકો ના દે ! ખીચારો ગરીબ છે. આ ખીજ એક હજાર દીનારની થેલી મારી તરફથી અને આપ અને અલ્લાહ તું જે ચાહતું હશે તો નામવર કલીફાની હમેશની મેહેરબાનીથી એલું નશીબ ઉઘડી જશે. અને હવે અહીં બોલાવી લાવ.”

અવેરી આથી ખલીફાને ઝોરડામાં લઈ આવ્યો તો ઝોરડામાંના ભપકો તથા પેલી અગીયાર નાજનીનો જોઈ ખલીફા માછીના હોંથ કોથ ઉડી ગયાં. જે ત્રણ પળ સુધી તેણે અજખખીથી આસપાસ જોયાજ કીધું, પછી સોનાની ખેઠક આગળ જઈ કુલુખને કહ્યું : “અલ્લાહ તું ને જયાદા સુખ બક્ષે !”

કુલુખ તરતજ ઉડી અને તેનો હાથ પકડી એક ઈંચા દીવાન આગળ લઈ જઈ તેની સાથે ખેડી. સાર પછી શરખતનો શીશો તથા પચાલાં મંગાવી પોતાને હાથે શરખત ખલીફા માછીને ખીવા આપ્યો. ખલીફા તે ખી ગયો અને તેને એટલો સવાદ લાગ્યો કે પછી પચાલું જીભથી ચાટવા લાગ્યો.

“ઠીક નહીં !” — તેણીએ કહ્યું.

“ઓ ચંચળ ! ચુપ રહે ! સરસ ફક્કડ મધતું શરખત છે !” ખલીફાએ ઉતર વાળ્યો ; જે સાંભળી સરવ નાજનીનો હસવા લાગી. સાર પછી તેની આગળ સવાદીપટ પકવા નોના ખુમખાઓ મેલ્યા, જેમાંથી પેટ પુરતું ખલીફા માછીએ ખાધું.

ખાણું ખાધા પછી કુલુમે તેને ઘણી શીખામણુ દીધી અને તેની કુલુલાતની યાદ આપી દરબારી તાજીમ તવાને શીખવી, જે અજબ રીતે ટુંક વખતમાં ખલીફા માછી શીખી ગયો,

“હવે હાથ મોંહ ઘાઇ આ પોશાક પે હેરી અહીં આવ.” કુલુમે જણાવયું.

પોશાક ભેંકે સાદો તોપણ ઘણો કીમતી અને માછીના ચેહરાને તદ્દન બંધાયેસતો હોવાથી તે હવે ઘણો દીપવા લાગ્યો. કુલુમે પાછી તેને દરબારી તાજીમ તવાને શીખવી અને જણાવયું: “કલીફના મે હેલમાં જા અને તેને કહે કે ‘ઇમાનીઆના આ બુલ્દી સરતાજ! આજે મારો મહેમાન બને એવી તારો કમીનો બંદો આશા રાખે છે.’ પછી ખુબ હુશીઆરીથી જવાબ વાળજે અને ભાંગને મુદ્દલ અડકતો ના. ખુબ અક્કલ હુશીઆરીથી કામ કરજે.”

કુલુલાત આપી ખપીફા માછી સાંથી નીકળ્યો, જેની આગળ પાછળ કુલુબના પીલી ગોરી ચામડીનાં ગુલામડાંઓ ચાલવા લાગ્યાં. આ પીળાં ગોરાં ગુલામડાંઓના સરશર સાથે આખરે તે અલ-રશીદના મેહેલમાં જઈ ચઢ્યો. તો સાંના હજુરયાઓ તેને ઓળખી બોલયા: “મોરના પીછામાં કાગડો.”

“અને ઉમરાવી પોશાકમાં બધેડીઓ!” તેણે હસી ટાલુકો પુરયો, તેટલાં સનડલની નજર તેનીપર પડી કે જેણે સો દીનારની થેલી ખલીફા માછીને આપી હતી, અને જેને લીધે તેણે નશીબ હવે ઉઘડવું શરૂ થયું હતું. સનડલ તરતજ અલ-રશીદ આગળ ગયો અને કુરનસ બજાવી બોલ્યો: “જહાંપના! ખલીફા માછી હવે શાહ બન્યો છે અને તેના આંગ પરનો પોશાક હજારેકનો હશે.”

આથી એ નામવરે પોતાની હજુર ખલીફાને લઈ આવવા હુકમ કરમાવ્યો.

ઝોરડામાં દાખલ થતાં વાર કુલુમે ભણાવેલા પાઠ મુજબ ખલીફાએ વાંકો વળી કુરનસ બજાવી અને કહ્યું: “ઇમાનીઆના અય સરતાજ! અલાહ અકબર તારી ઉમર તથા સુખ જયાદા કરે અને તારું તાજ અમ્મર તપે!”

આ સાંભળી કલીફ અજબખીથી તેની તરફ જોવા લાગ્યો. એક દીવસમાં નશીબ કેવી રીતે ફેરવાય છે તે તે જાણી ચક્રો નહીં. સાર પછી ખલીફા માછી ભણી જોઈ

બોલ્યો: “ઓ ખલીફા! આ તારાં દીલપર જે પોશાક છે તે તું ક્યાંથી લાવ્યો?”

“તમે નામવરના પગના પુનથી મારાં મકાનમાંથી!”

“સારે તારું મકાન પણ છે?”

“તારા રાજમાં સરવનો દહાડો ફરી જાય છે તો મારા જેવો શા ખીસાદમાં? જે તમે આજે મારાં મકાનમાં મારા મેહમાન દાખલ આવશે તો હમેશનો તમારો ઉપકારી થઈશ.”

“ઓ ખલીફા! શું હું એકલોજ?”

“તમારે ગમે તેને તમારી સાથે લઈ પધારો!”

“સારે તો આજે અમે તારી મેજબાની ચાખીશું.” વડા વજીર જાફરે જણાવયું. આ સાંભળી ખલીફાએ જમીનને ચુંબન કીધું અને પાછળ હઠતો હઠતો ઝોરડા બાહર ગયો અને પછી પાછો પોતાની સાથવાળા ગોરી ચામડીના ગુલામડાંઓ સાથે કુલુબવાળાં મકાનમાં ગયો.

પ્રકરણ ૯ મું.

માનીતી પરણેતરને મળેલી માફી.

ઝોરડામાંથી માછીના ગયા પછી અલ-રશીદે પોતાના વડા વજીરને કહ્યું: “જાફર! ગોરાં ગુલામડાંઓ સાથે તે ખલીફાની સ્વારી જોઈ કે? કાલે તો હું અને ઉલ્લુ તથા ઠોલયો ધારતો હતો.”

“કુદરતની કરામત ઝોરજ છે!” જાફરે ઉત્તર વાળ્યો.

“આપણે થોડીવાર રહી અને સાંજ થયું.”

“જનાબની ખીદમતમાં.”

જયારે અલ-રશીદની સ્વારી પેલાં મકાન આગળ આવતી જણાઈ કે ખલીફાએ ઝડપથી એક પછી એક રેશમી તાકાઓ ઉઘેડી જમીન પર પંથરાવી દીધા કે અલ-રશીદના પગો ખરડાય નહીં. આ કીમતી કપડાંઓપરથી ચાલી અલ-રશીદ મકાનમાં દાખલ થતાં બોલ્યો: “માથલ્લાહ જાફર! હું અજબ થાવું છું કે આ મકાન કોણે હશે?”

“શાહ હવેરી ઇબન અલ-ઉકાબ્સું એ મકાન છે.”

“ભલે પધાર્યા! ખલીફાએ નમી સવાઈ કીધા પછી તે તેમને આ સુંદર રીતે

આરાસ્તા કીધેલાં એક દીવાનખાનામાં લઈ ગયો. જ્યાં હાથીદાંતનો અને સોનાના વરખથી આરાસ્તા કીધેલા એક કોચ પીળી ગોરી ચામડીના ગુલામડાંઓ વચ્ચે દીપ્તો હતો. આ કોચ પર અલ-રશીદ જઈ બેઠો અને હર કીસમના ઝવેરાતોથી મઢેલી ગુલામડીઓ તેમની હજુર શરખતના પયાલાંઓ લઈ જઈ નમન કરી ઉભી. આખું દીવાનખાનું સુંગંધી પદારથોથી ખુશબોદાર બની રહેલું હતું. અલ-રશીદ આ દેખાવ જોઈ ઘણું ખુશ થયો, ત્યાર પછી ખલીફાએ પોતાને હાથે શરખતનું પયાલું અલ-રશીદ હજુર ધર્યું, જે તે નામવરે હસીને સ્વીકાર્યું.

“અલાહ તરફની નયામત” ખલીફા સ્વાદદાર પકવાનોનો ખુમચો અલ-રશીદની હજુર મેલી બોલ્યો. સરવ જણાએ પકવાનોને સારો જવો ધનસાફ આપ્યા પછી અલ-રશીદનો હુકમ મેળવી નાય તથા ગાયન શરૂ કરવામાં આવ્યું કે તે નામવરે જાફરને કહ્યું: “ખરેખર ! આ મકાન જાણે ખલીફા પોતાં કું હોય તેમ લાગે છે. એ અહીં સાહેબી ભાગવે છે, પણ મને અજબ એ લાગે છે કે આટલી બધી જાહેજલાલી એ કેમ મેળવી શકે અને એક દીવસમાં એનામાં એટલી બધી અફલ કેમ વધી ગઈ. લેકીન અલાહનો ચગતકાર આરજ છે.”

થોડીવાર ગોરી ચામડીની નાયનારીઓ એ ગાયનો લલકાર્યા પછી અલ-રશીદ હજુર કુરનસ બજાવી ખલીફા આવ્યો અને બોલ્યો: “જો આપ જહાંપના હુકમ આપો તો આ સઘળી ગુલામડી ગાનારીઓને એક કોરે બેસાડે અને માહતાબને પણ ટક્કર મારે એવી એક ગાનારીને બોલાડો.”

“બોલાવો !” અલ-રશીદે પરવાનગી આપી. આર્થ ખલીફા પાસેના આરડામાં ગયો, અને સહેજવારમાં ખુરખાથી મોંઘણાવી હાથમાં તંબુરો પકડી તથા ગાનારીના પોશાકમાં સજ થઈ કુટ અલ-કુલુબ દાખલ થઈ અને અલ-રશીદને કુરનસ બજાવી, તંબુરાના તાર ફડફડાવી એક ગાયન એવાં તો શુરથી ઠણઠણાવ્યું કે દરેક જણ હરત થયું.

“અલાહો અલાહ ! શું મુએલાંઓ જીવતાં પણ થઈ શકે ? અલ-રશીદ પોકારી ઉઠ્યો. “હું જાણું છું કે ઉંઘાયેલા છું, શું હું ખવાય તો નથી જોતો ?”

આ સાંભળી કુલુબ નામવરની નજ દીક ગઈ અને બોલી: “આપ જહાંપના ખરેખર સાંભળો છો. કુલુબ કાંઈ મરી ગઈ નથી, લેકીન આ જુઓ.” એટલું બોલી જુરખા ઉંચકી તેણીએ પોતાનો રોખસાર ચેહેરો કલીફાને દેખાડી ધુંધટ પાછો મહોં પર ઝડપમાં નાખી દીધો. ત્યાર પછી તેણીએ સરવ હેવાલ હુકમો તે નામવરને કહી સંભળાવ્યો. તેણીને જીવતી જોઈ કલીફા ઘણું ખુશ થયો, અને તેણીનો હાથ પકડી તેણીને પાછો પોતાના મેહેલમાં લઈ જવાના આદેશ થી ઉઠ્યો. આ જોઈ કુલુબ બોલી: “ચા અલાહ ! અય નામવર ! આપણી ખુશાલીમાં તું એક જણને તદન વીસરી જાય છે.” એટલું બોલી તેણીએ ખલીફા, માછી તરફ પોતાની ચશમ ફેંકી.

“ખરેખર ! આ ખલીફા !” અલ-રશીદ બોલ્યો “તારી શી હાજત છે તે અમને જણાવ; લેકીન તું આટલા હુકમ વખતમાં તવંગર કેમ બન્યો એ જાણવા હું ઘણું આતુર છું.”

“આપ જહાંપનાના રાજમાં ગરીબ એક પળમાં તવંગર બની જાય છે. સાંભળો મારી વાત !” પછી નદી કીનારે અલ-રશીદ સાથે ભાગલાગતું જ સાડું શીધું હતું ત્યારથી સરવ હેવાલ કહી સંભળાવ્યો. આ સાંભળી સઘળાંઓ હરત થયાં; જેમ જેમ ખલીફા ચાળા કરી પોતાની મુશીબત વરણવતો જતો હતો તેમ તેમ સરવ હસતાં જતાં; જ્યારે એક દીનારના સો ફટકા ખાવાની તેણે ખીના જણાવી ત્યારે તો અલ-રશીદના હસ્તાતું પુછવું જ પડે નહીં. આખરે તે નામવરે કહ્યું: “ગુમાઈ ગયલાંઓને પાછાં મેળાવી આપનાર અય ખલીફા ! બોલ, તુંને શું જોઈ છે ?”

પણ માછી ચુપ રહ્યો: આથી અલ-રશીદે પચાસ હજાર દીનાર ખજાના ખાતેથી માછીને ચુકાવી આપવા માટે જાફરને હુકમ કરીધો, એટલું જ નહીં પણ બાદશાહી પોશાક, સફેદ ખચરણી અને પીળી ગોરી ચામડીનાં ગુલામડાંઓ ભેટ આપ્યાં કે એક દીવસમાં આગલા દીનનો માછી ઉમરાવ બની ગયો.

અલ-રશીદને પોતાની માનીતી મળી. તેથી ઘણું ખુશ થયો હતો, લેકીન કુબચદા એ અંટસને મારી જે કાવતરું રચ્યું તેથી તે તેણી પર ઘણું છેડાયો અને લાંબી મુદત તુલીક જાણે પોતાની એ પરણેતર આ દુનયા

માં હુધ્યાત હોયજ નહીં તેવી રીતે વરતયો. જમાનાની ખાધેલ એ ખુબસુરત તરકટખાજ આરતે જ્યારે જોયું કે પોતાના બોહોળા લાગ વગયા ખુબસુરતીથી ખલીફ હોઈને અલ-રશીદ પર છુટા પડયાથી મુદલ અસર થઈ નહીં હતી, અને તેણીને તેણે તદ્દન તુછકારી કહાડી હતી, સારે એ તરકટખાજ અપ્પણાએ નમી જવા હણપણભરયું ધારયું અને પોતાના તર કટ માટે ધસારો કરી પશ્ચાતાપ દેખાડી આ જુજુ કરી તેની ક્ષમા માંગી અને ફરીથી એ તું તરકટ નહીં કરે તેની કબુલાત આપી.. મુતસદીઆ લખી ગયા છે કે આતું હણપણ દેખાડવા માટે વડા વજર જાફરની મજબુત સલાહ હતી: જેતું પરીણામ એ આવયું કે, અલ-રશીદે પોતાની એ માનીતી પરણેતરને માફ કીધી અને રફતે રફતે તેની સાથે આગલ મુજબ વરતવા લાગયો.

કુલુખના લાગવગથી ખલીફા માછીને અલ-રશીદે દર માસે પચાસ દીનારનો મુ સારો બાંધી આપયો જેની ખરકતથી ખલી ફા જીંદગી તુલીક એથઆરામમાં રહેવા લા ગયો. પણ એક બનાવ વરણવવો જોઈએ. અલ-રશીદના હુકમ પ્રમાણે જ્યારે કલીફા પચાસ હજાર સોનાના દીનાર ખજાના ખા તેથી લઈ મકાન બાહર નીકળતો હતો સારે તેને સામે સનડલ મળયો, જે બોલયો: “કે મુ માછી? આ બધું કેમ?” આથી કલીફા એ તેને સજળી હકીકતથી જાણીતો કીધો,

જે સાંભળી સનડલ ધણે ખુશ થયો અને પુછયું, “વારૂ? થું તું મને એમાં લાગ નહીં આપે?”

“તારા સો દીનારની બક્ષેશથી સારા સગનની શરૂઆત થઈ છે.” કલીફાએ હજાર દીનારની એક થેલી તરતજ ઉપાડી કહયું “માટે આ કબુલ કર.”

“તારી દોલત તારી પાસેજ રહેવા દે: અલલાહ તુંને જયાદા બક્ષે એટલીજ મારી દુઆ છે!” સનડલે થેલી નહીં સ્વીકારી જણાવયું.

ખલીફા માછી તે સનડલને આવો ઉદાર ખવાસ જોઈ દંગજ થઈ ગયો અને અલલાહની આફીન ગાવા લાગયો.

અલ-રશીદના કહેવાથી અવારનવાર કલીફા માછી તે નામવરની સાથે એક સુફ રા ઉપર જમવાને જતો; જેથી દહાડે દહાડે તેનો લાગવગ વધતો ચાલયો. તે આખરે એક ઉમરાવની ખેટી સાથે પરણ્યો અને જે મ સરવનો નાથ થાય છે તેમ તેનો થયો. સાં તુલીક ખુશીખુશાલીમાં બાળ ગોપાળ સાથે રહ્યો, જ્યારે બારે હકતાલાને તેણે પોતાની જીંદગી પાછી સ્વાધીન કીધી સારે તે સારી જેવી દોલત તથા મજત પોતા પાછળ મેલી ગયેલો જણાયો. અલ-રશીદના તથા જાફરના પાકીના દહાડા વીશે જાણયું હોય ને “કલીફા હોઈને અલ-રશીદ” પુસ્તક વાંચ તું. “સુલતાની વારતા સંગ્રહ” પણ સારો ખોરાક આપશે.

